MARIA IONIȚĂ

CARTEA VÎLVELOR

DACIA

Coperta de Elena Stănescu

Pe coperta interioară — harta zonei din care s-au cules textele

32.817
Y-69

13—58

MARIA IONIȚĂ

CARTEA VÎLVELOR

— Legende din Apuseni —

Cu un cuvînt introductiv de
ION ȘEULEANU

BIBLIOTECA SINDICALĂ
TRICOTRIC BRAȘOV

DACIA
CLUJ-NAPOCA 1982

CUPRINS

În loc de prefață, de Ion Șeuleanu 10
Notă asupra ediției 32

I. VÎLVELE

1. Despre vîlve 34
2. Vîlvele 34
3. De ce nu umblă copilul pînă la un an 35
4. Chicera lui Matei 35
5. Vîlva Pietrilor 37
6. Cutiuța 38
7. Vîlva Cetății 38
8. Vîlva Cetății Someșului 39
9. Fetele de Apă de la Cheile Turzii 42
10. Fata de pă mare 43
11. Feciorul și Vîlva Apei 44
12. Fetele de Apă 44
13. Cînd te cheamă Vîlva Apii 45
14. Omu însămnat 46
15. Cînd cere Vîlva Apei om 47
16. Vîlva Bucatelor 48
17. Vîlva Lupilor și bătrînu 50
18. Femeia cu furca în brîu 51
19. Vîlva Lupilor 51
20. Vîlva Băii 52
21. Mîna din Părău cel Mare 53
22. Legenda Băii „Cotroanța" 54
23. „La Despicata" 55
24. Legenda Minei „La Trandafir" 56
25. Vîlva re a zilelor 57
26. Marțolea 57
27. Marț Sara 58
28. Mărțoaie 59
29. Chimeșa Ciumii și Marțolea 60
30. Ficiorii Marțolii 61
31. Vîlva Pădurii 61
32. Oare cine horește? 63
33. Vâlva face ca și omu 63
34. Vîlva Pădurii 64
35. Fata Pădurii și Vîlva Pădurii 65
36. Fata Pădurii și Vîlva Pădurii 66
37. Fata Pădurii 66
38. Fata Pădurii și fecioru 67
39. Vîlva Pădurii și bătrînii 67
40. Copacu vîlvii 68
41. Fagu Vîlvii Pădurii 68
42. Fata Pădurii și copilu 69
43. Crăciun și Vîlva Pădurii 71
44. La fîntînă 72
45. La mutătură 73
46. Puneți-mi și mnie 73
47. Cînd cînta Fata Pădurii 74
48. Vîlva Pădurii și femeile 75
49. Cînd se tăia pădurile 76
50. Să nu uiești, copile! 77
51. La șindilărie 78
52. Nu ui! 78
53. Dă-i pace să uiască! 79
54. Pedeapsa vîlvei 80
55. Țopii și vîlva 81
56. Pedeapsa vîlvei 82
57. Bauf! 83
58. Hoțu și mamnița 84
59. Iuan și vîlva 85
60. Copilu și vîlva 87
61. Căruțu vîlvei 87
62. Fata Pădurii și horile 89
63. Cînd o plecat Vâlva Pădurii 90
64. Vîlvele 91

II. SPIRIDUȘII

1. Despre spiriduși 92
2. Tău fără fund 92
3. Căpățanu 94
4. Cine m-aude, cine nu m-aude! 94
5. Cheia de pă inimă 96
6. Mîțu din Piatra Tăiată 97
7. Spiridușu Dîbului 98
8. Coptilu furat de spiriduși 99
9. Coptilu țîpat în colți 100
10. Steanga 101
11. Colțul Bulzului 101
12. Fata de spiriduș 103
13. Negreanu 104
14. La Sălbaticu 107
15. Ciobanu și spiridușu 108
16. Omul din frunză 108
17. Din Ijar în Sereteu 110
18. Hai-Hai! 111
19. Spiridușii din Tîclu 112
20. În Sereteu 114

21. Cum te poţ face nevăzut 115
22. Ca să prinz peşti 115
23. Vîntoasele şi spiriduşii 116
24. Vîntoasele 117
25. Căruţa vîntoaselor 118

III. DESPRE COMORI

1. Despre comori 120
2. Al şaptelea copil 120
3. Izvoarele Chicerii 122
4. Comorile Chicerii 122
5. Comora 122
6. Colţii Căleteanului 123
7. Despre Chicera Comorii 124
8. Comoara 124
9. Omu şi Vîlva Banilor 125
10. Comoara Dumitresii 126
11. Negrenii 127
12. Banii daţi la vîlvă 128
13. Ţapul de marmură 129
14. În Părău Rotiloaie 129
15. Cînd ard comorile 130
16. Iepuraşii 131
17. Împărăţia lui Dar împărat 132
18. Chicera Comorii 133
19. Ţigăneasa 133
20. Ţigăneasa 134
21. Ciobanul cu oile de aur 135
22. Să nu fi lacom 136
23. Acolo a fost Clujul 136
24. Merele de aur 137
25. Vîlva Comorii şi copilu 138
26. Vîlva Comorii 139
27. Despre comorile Chicerii 139
28. Lelea Rahilă şi vîlva 140
29. Chicera Comorii şi Ţigăneasa 141
30. Moroja bătrînu 142
31. Lăcomia 144
32. Oameni păcăliţi 144

IV. ŞERPI, BALAURI ŞI ZGRIMINŢEŞI

1. Şarpele alb 145
2. Despre şarpele alb 146
3. Împăratul şerpilor 146
4. Inelul şerpilor 147
5. Inelul şarpelui alb 147
6. Mărjaua şerpilor 148
7. Mărjaua şerpilor 148
8. Dacă vrei să ai mărje 149
9. Mărjaua şerpilor 150
10. Mărjaua peptilor 150
11. Şarpele cu capul de aur 151
12. La hăituit 152
13. Gozotina 154
14. Şercanu 154
15. Cine fluieră aşe grozav? 155
16. Şarpele şi copiii 155
17. Balauru căzut 156
18. Cununa şerpilor 157
19. Balauru căzut 157
20. Balauru căzut 158
21. Balaurul din Colţul Ierniorii 160
22. Balauru ascuns 160
23. Rîpa Colibiţii 161
24. Undăţiile 162
25. Balaurii vîrcolaci 163
26. Balaurii şi zgriminţeşii 164
27. Zgriminţeşu 164
28. Zgriminţeşu şi omu zgîrcit 165
29. Calul de ghiaţă 166
30. Bătrînul zgriminţeş 167
31. La Mărul lui Dîlmoc 167
32. Omul Alb 169
33. Să să despărţască vremălile 170
34. Bota zgriminţeşului 171
35. Ruperea de nori 171
36. Piţi-mpărătuş 172
37. Te văzui! 173
38. Pasărea şerpilor 173
40. Cîr 'nainte, cîr 'napoi 174

V. OMUL—LUP

1. Despre strigoii lupi 175
2. Despre strigoi 175
3. Strigoii 176
4. Femeia-lup 176
5. Bărbatu-lup 176
6. Lupu 178
7. Moroflecu 180
8. Să ai pîine la tine 180
9. Albei 182
10. Să ai o coajă de pîine 184
11. Mulţămita lupului 185
12. Omul-lup 186
13. Lupu 188
14. Despre omu-lup 189

VI. PĂSTORU — LUPILOR

1. Haida şi mă desptedică 191
2. Păstorul Lupilor 192

3. Păstoru Lupilor şi vînătorii 193
4. Îi pricaznă 194
5. Bătrînul cu cîinişorii 194
6. Păstoru Lupilor 195
7. Pupu lupilor 195
8. Negreanu 196
9. Albei bătrînu şi Păstoriu Lupilor 197
10. Pedeapsa 197
11. Trifonu Luptilor 198
12. Crucea lupilor 199
13. Ciubăraru şi lupii 200
14. Închidem uşa bine 201
15. Sărbătoarea lupilor 203
16. Să-i gîndeşti on mnel 203

VII. ZMEII

1. Dealul Zmeilor 204
2. Să nu blastămi cîinele 206
3. Dealul Jocului şi Dealul Calului 207
4. Fata dată la zmei 208
5. Oase de zmeu 208

VIII. SOARELE

1. Împăratu Morilor de Vînt 209

IX. URSITORILE

1. Ursitorile 213
2. Ursitoarele 214
3. În mnijlocu codrului 215
4. Tăciunele 216
5. Cum ţi-i ursita 216
6. Ursoile 217
7. Să-ţi cumpeneşti vorba 218
8. Primul cuvînt al mamei 219

X. CĂPCÎNII

1. Căpcînii 220
2. Cătcăunii 220

XI. PUSTIA

1. Pustia 224
2. Ducă-vă Pustia! 225

XII. CIUMA

1. Ciuma 226
2. Chimeşa Ciumii 226
3. Chemeşa Ciumii 227
4. Ciuma Pădurii 227

XIII. SĂRĂCIA

1. Sărăcia 229
2. Sărăcia 230
3. Cînd umbla Sărăcia pă pămînt 231
4. De ce-i capra a Sărăcii 232

XIV. STRIGA

1. Striga 234
2. Striga 235
3. Îl mîncă Striga 235
4. Striga 236
5. Puterea muroilor 236
6. Bătaia muroilor 237

XV. PRIETENIA OMULUI VIU CU CEL MORT

1. Prietenia după moarte 239
2. Capule, hai la masă 240
3. Hai, capule, la cină 241

XVI. LEGENDE ONOMASTICE

1. A Clenţi 243
2. A Ştirbului 244
3. De-a Lupului 246
4. De-a Fetelor 247
5. Lungu Gheorghe 247

XVII. LEGENDE TOPONIMICE

1. Părău Podului 249
2. La Ptetriş 250
3. Feneşu-satu muierilor cu poalile din tri laţ 251
4. Măistoria Iedului şi Părău Negru 252
5. Dealul Măritului 253
6. Peţitorii 253
7. Fata de mărit 254

XVIII. ALTE LEGENDE

1. Pasărea ploii 256
2. Legenda sobolului 256
3. Floarea dragostei 257
4. Buruiana şerpilor 258
5. La Bradu lui Fleascu 259
6. Legenda viorii 260
7. Paiu, cărbunele şi fasolea 261
8. De ce-i femeia dulce şi amară 261
9. De ce morăieşte mîţa 262

Glosar 263
Indice de informatori 268

ÎN LOC DE PREFAȚĂ

Pînă vom ajunge la situația ideală a culegerii, arhivării și catalogării tuturor variantelor, a inventarierii întregii creații populare, orice nouă colecție de folclor se cuvine a fi întîmpinată nu numai cu satisfacție, dar și cu cel mai adînc interes. Se înțelege că numai cu elementara condiție ca ea să fie realizată în respectul normelor reclamate de practica științifică. Prin lărgirea corpusului de texte-variante, asemenea colecții vor duce la mai corecta aproximare a patrimoniului folcloric național, la recoltarea de noi date revelatorii, în baza cărora se va putea purcede apoi, cu șanse apreciabile de reușită, la realizarea lucrărilor de sinteză așteptate, a unor demersuri științifice exemplare.

Volumul alcătuit de profesoara Maria Ioniță și inspirat intitulat *Cartea vîlvelor. Legende din Munții Apuseni,* pe care îl prezentăm în paginile de față, răspunde tocmai unor asemenea imperative ale cercetării. Ca și în *Flori din Apuseni. Folclor poetic din zona izvoarelor Someșului Mic,* Maria Ioniță radiografiază un vast teritoriu folcloric. Dar dacă în *Flori din Apuseni* autoarea se concentra cu precădere asupra unor specii ori a unor descrieri de obiceiuri care particularizau „crîngurile de case" din Munții Gilăului, dînd la iveală o substanțială colecție de versuri populare, în *Cartea vîlvelor* . . . ea are în obiectiv o altă dimensiune a culturii spirituale a acestui ținut românesc, la fel de puțin explorată. Amîndouă culegerile, și aici este de căutat unul din meritele însemnate ale acțiunii de investigare întreprinse de Maria Ioniță, corectează sensibil prin eșantioanele excerptate din spiritualitatea acestui ținut, imaginea pe care cercetătorii, și nu numai ei, și-au format-o asupra folclorului Apusenilor, cunoscut dealtfel sporadic pînă în clipa de față, în lipsa unor cercetări de ținută. Făcînd această observație, ne întîlnim cu opinia lui Dumitru Pop, care în *Cuvînt înainte* la *Flori din Apuseni* remarca: „Ceea ce s-a cules pînă acum din folclorul ținutului situat la izvoarele Someșului Cald și Someșului Rece reprezintă mult prea puțin ca să ne putem face o idee, fie chiar generală, cu privire la bogăția, diversitatea și particularitățile lui în raport cu cel al altor zone etno-folclorice" (p. 5). Pentru ca, peste numai o pagină, într-o tentativă de a fixa meritele lucrării Mariei Ioniță să scrie cu deplin temei: „Ținutul acesta, atît de puțin cunoscut pînă acum sub raport folcloric, ni se înfățișează astfel . . . plin de interes pentru cercetătorul care urmărește cultura noastră populară tradițională în extensiunea ei geografică și relațiile ei intime, organice cu mediile umane ce au produs-o" (p. 6).

Într-adevăr, exceptînd monografia lui Teofil Frîncu și George Candrea *(Românii din Munții Apuseni. Moții),* apărută spre sfîrșitul secolului trecut, excursul infructuos al lui Tache Papahagi (*Cercetări din Munții Apuseni,* Buc., 1925) sau excelentul studiu monografic datorat lui Emil Petrovici (*Folclor de la Moții din Scărișoara,* A.A.F., V, 1939, p. 111—176), în fine, trecînd peste cîteva informații și culegeri de mică anvergură ale lui Ion Pop Reteganul și Grigore Sima a lui Ioan ș.a., creația populară a acestei zone de străveche spiritualitate românească a rămas în afara interesului specialiștilor. S-ar putea să fi contribuit oarecum la starea de lucruri amintită și aserțiunea lui Tache Papahagi, paradoxală pentru un om de știință de talia sa, chiar dacă a fost făcută în tinerețe, sub impulsul unor impresii de moment, insuficient temperate de luciditatea specialistului. Căci iată ce spunea apreciatul folclorist în *Cercetările din Munții Apuseni:* „Moțul n-are literatură folclorică: doină, bocet, colindă, baladă, basm, tradiție etc. N-are nici alte genuri ca strigături, ghicitori etc.". Emil Petrovici va amenda peste cîțiva ani afirmațiile lui Papahagi, evident, referindu-se doar la ținutul Scărișoarei; el va socoti neîntemeiată și grăbită concluzia folcloristului, generată, înainte de toate, de nerealizarea condiției psihologice cerute de orice descindere în teren. Tache Papahagi n-a găsit punțile sufletești pe care le subînțelege contactul cu colportorii de folclor, n-a izbutit să închege dialogul, necesar în astfel de împrejurări, cu oamenii munților, mai rezervați și mai interiorizați decît cei din zonele mai puțin conservatoare. Dacă ar fi înfrînt obstacolele, doar aparent insurmontabile, ridicate înaintea sa de aceste prime întîlniri, savantul ar fi înțeles, așa cum avea să constate și Emil Petrovici, că „genul liric al doinelor și strigăturilor e foarte bine reprezentat în folclorul

Moților" (*Folclor* ... p. 119), că, am întregi noi ideea, viața folclorică a comunităților care populează Apusenii și odată cu ea creația spirituală a acestor ținuturi este la fel de bogată și de complexă ca și a altor zone românești, înscriindu-se organic și cu numeroase elemente de specific local în contextul mai cuprinzător al folclorului nostru. Emil Petrovici devine polemic atunci cînd notează: „Firea neîncrezătoare și închisă a Moților, precum și lipsa folclorului la Moți sunt basme născocite de oameni care nu știu să se apropie, cu destul tact, de țăranul nostru de pretutindeni". (*Ibid.*, p. 120).

Atît prima colecție publicată, cît și cea care i-a urmat, demonstrează că Maria Ioniță posedă tocmai ceea ce Emil Petrovici reproșa cercetătorilor de pînă la el: priceperea de a lucra cu oamenii, de a se apropia de ei, indispensabilă, dealtfel, oricărui bun cercetător de teren. Profesînd de mai mulți ani la Răcătău, într-o școală din inima Apusenilor, Maria Ioniță s-a simțit atrasă irezistibil nu numai de oamenii locurilor, ci și de creația lor spirituală, literar-artistică. Singură sau împreună cu elevii D-sale, a străbătut ani de-a rîndul satele ținutului, a poposit la casele izolate, i-a cunoscut pe oameni în lupta lor aspră cu muntele, ori în ceasuri de răgaz și destindere, în momente de acțiune colectivă, ori în clipe de singurătate. Ea s-a familiarizat cu reliefurile de mentalitate și sufletești ale acestora, făcîndu-i să se destăinuiască și să-i comunice cîte ceva din neprețuitul lor tezaur spiritual, moștenit de la generațiile trecute și conservat cu grijă pînă în zilele noastre.

În colecția de folclor poetic, Maria Ioniță își limita aria de investigare la „zona izvoarelor Someșului Mic"; în mare, cîmpul de observare rămîne același și în *Cartea vîlvelor,* deși culegătoarea, năzuind să facă volumul și mai ilustrativ, sondează terenul în cîteva puncte (Roșia Montană, Sohodol etc.) aparținînd altor subzone ale Apusenilor. Cum Munții Apuseni prezintă, sub raport etno-folcloric, o unitate de-a dreptul impresionantă, noua carte a Mariei Ioniță atinge din perspectiva urmărită condiția operei cu adevărat reprezentative.

*
* *

Deși acoperă teritorii întinse ale literaturii și culturii populare, avînd un registru tematic aproape nelimitat (cercetătorii au stabilit numărul subiectelor descoperite în realitatea folclorică vie la aproximativ 5 000), legenda nu s-a bucurat pînă acum de atenția ce i s-ar fi cuvenit. Cîteva studii mai recente — Tony Brill, Ion Oprișan, Ion Taloș, sintezele lui Ovidiu Bîrlea din *Mica enciclopedie a poveștilor românești* (1976) și din *Folclorul românesc I* (1980) și, mai cu seamă, *Tipologia legendelor populare românești,* datorată lui Tony Brill — par să marcheze semnele încurajatoare ale unui reviriment de mult așteptat. Chiar și după contribuțiile menționate, unele remarcabile, trebuie să recunoaștem, că încă mai persistă neclarități în privința delimitării conceptului, a „sferelor specifice", a particularităților artistice ș.a.m.d., deși s-au depus eforturi lăudabile de a limpezi lucrurile, de a încercui convenabil noțiunile. Legenda a fost considerată, astfel, drept „o narațiune cu țel explicativ sau un comentariu despre oameni și aspecte mai proeminente" (Ovidiu Bîrlea, *Legenda,* în *Folclorul românesc,* p. 47) sau, ceva mai detaliat, „o narațiune de dimensiuni reduse axată, de obicei, pe un singur episod, ce încearcă prin intermediul unei întîmplări miraculoase, sau în mod direct, să explice cauzele fenomenelor naturale și apariția universului, originea, înfățișarea și însușirile viețuitoarelor și ale plantelor, istoria diverselor personaje divine și minunile săvîrșite de ele, răspunzînd astfel curiozității înnăscute a omului de a ști și cerceta totul". (Ion Oprișan, *Preliminarii la o „poetică" a legendei populare românești,* în „Limbă și literatură", vol. IV, (1973), p. 780).

BIBLIOTECA SINDICALĂ CENTRUL BRAȘOV

Ca specie proteică a prozei populare, legenda pare să aibă o vîrstă artistică venerabilă, fiind poate, una din categoriile cele mai vechi ale folclorului românesc. Prin caracterul lor explicativ („explanatory tales"), legendele devin reflexul dorinței omului societății arhaic-tradiționale de a cunoaște, de a pătrunde esența lucrurilor și fenomenelor — mai mult, de a detecta cauzele acestor fenomene. Ele transfigurează în planul discursului literar întrebări fundamentale despre existență, despre viață și destinul uman, despre rosturile și locul omului în univers. Narațiunile de tip legendar mărturisesc despre încercările pe care insul generațiilor trecute le-a făcut de-a lungul timpului pentru a înțelege și, prin aceasta, a domina lumea înconjurătoare.

Legendele oferă date prețioase cu privire la concepția cosmogonică populară, la viziunea asupra spațiului și a timpului; în ele sînt depozitate cunoștințele despre plante și animale, despre mersul vremii, despre trecutul colectivității respective etc. Astfel că, în cele din urmă, legendele pot fi socotite o

„enciclopedie a științei populare" (cf. Ovidiu Bîrlea, *Op. cit.*, p. 74) ilustrativă pentru ideile pe care o colectivitate oarecare le-a vehiculat în timp. Oricum, pentru istoria mentalităților, studiul legendei folclorice oferă un material enorm de meditație.

Pe fondul unei tematici extrem de generoase, aproape fiecare fenomen, fiecare lucru sau ființă își au „povestea" lor, sînt aureolate de aburul legendei folclorice. În acest sens, unii exegeți (Linda Degh Andras Vaszonyi, *Legend and Belief*, în *Folklore genres*, 1976, p. 93) sînt înclinați să acorde legendei un cîmp și mai larg de acțiune, considerînd, pur și simplu, că întinderea legendei atinge întregul spectru al culturii, marcînd toate compartimentele vieții folclorice (Folklife). Domeniile acestei folklife sînt, în vreun fel sau altul, îndeaproape relaționate cu legenda.

Narațiunea de tip legendar își reclamă valoarea, nu atît în direcție literară, cît, mai ales, prin ceea ce mărturisește ea despre gîndirea și mentalitatea colectivității purtătoare de folclor, despre procesul de cunoaștere străbătut de insul societății arhaic-tradiționale în contactul cu realitatea imediată, copleșitoare. Important este nu dacă adevărurile comunicate de mesajele legendei sînt sau nu obiective, au sau nu caracter științific (Friedrich Ranke definea legenda drept o „narațiune populară cu un conținut imaginar obiectiv neadevărat", iar C. W. von Sidow observa că legenda nu conține niciodată un „adevăr obiectiv"), ci memorabilă, cum ziceam, rămîne năzuința, dramatică adesea, de a ști, de a sonda și scruta tainele realității, setea nepotolită de a afla, voința de cunoaștere și de autodepășire, proprie dintotdeauna omului.

Înzestrat cu sensibilitate și cu o imaginație nestăvilită, avînd o curiozitate aflată într-un veșnic neastîmpăr, omul a deschis larg ochii asupra miracolelor și misterelor acestei lumi căutînd explicații, deducînd cauzalități, iscodind „istorii" care să-i potolească, dar și să-i fortifice în același timp, dorul de înălțare, de permanentă devenire. Dincolo de toate, trebuie însă să ne gîndim și la tentația funciară a omului de a prevedea și controla evenimentele ce ar putea influența destinul individului. La fel, se întrezărește în discursul legendar aspirația ca stare de spirit, gîndul jinduitor după împlinirea unor dorințe refulate, îndelungat tăinuite, care odată realizate, ar putea asigura insului o existență luminoasă.

Explicațiile legendei, și cu atît mai vîrtos ale povestirii bazate pe credințe, nu sînt așadar pertinente, științifice, ci mai degrabă poartă pecetea unui raționament de natură deductivă („post hoc, ergo propter hoc" — *cf.* Ian Harold Brunvand, *The study of American Folklore, An introduction*, 1968, p. 129), înlăuntrul căruia reprezentarea de implicații magice (gîndirea magică este „o gigantică variație pe tema principiului cauzabilității" spuneau Herbert și Mauss) a jucat vreme îndelungată un rol dintre cele mai importante. Detectarea cauzalităților se întemeia, în principal, pe observație și pe experiența personală, acestea însă permanent raportate la corpusul de idei și de reprezentări al colectivității, idei reflectînd o precisă vîrstă culturală. O logică a concretului, după Levy Strauss (a „participației", în expresia lui, Bruhl) stătea la temelia unui determinism global și „integral", care, în mentalitatea arhaică, guverna toate întîmplările și fenomenele lumii sensibile. Multe deducții au prins viață pornindu-se de la întîmplări neobișnuite, de la experiențe singulare, al căror erou era individul ajuns într-o situație limită. Ele au avut la obîrșie raționamente greșite, „erori de reperare" (Levy Strauss), dar au fost generalizate deoarece au fost refortificate prin „coincidența momentelor corelative". (Ernst Cassirer). Pînă la urmă, pentru a intra în fondul comun al masei etnice, credințele și practicile individuale se vor supune tiparelor și codurilor mentale ale colectivității; în caz contrar vor risca să nu intre niciodată în circulația folclorică, nu vor fi validate de masa populară ca bunuri culturale proprii.

Povestirile relatînd întîmplări ieșite din comun (întîlniri cu ființe monstruoase, evenimente ciudate, anevoie explicabile etc.) situate la cumpăna dintre real și imaginar au încă un statut nedecis în literatura de specialitate. Denumite de folcloristul suedez C. W. von Sidow, cu un termen adecvat, „memorata", ele funcționează într-adevăr ca niște reactualizări, mai mult sau mai puțin coerente, ale unor fapte despre care se pretinde că s-au întîmplat aevea. Cuiva dintre apropiați ori, deseori, naratorului însuși. Rememorările acestea ale unor întîmplări personale sînt, cum consideră specialiștii domeniului, niște prelegende, urmînd ca, după un anevoios proces de formalizare, de sedimentare epică, să devină, prin circulație și tradiționalizare, legende. O seamă dintre ele, însă, nu au niciodată șansa aceasta, rămînînd în starea de elaborat primar, în memoria pasivă a colectivității o vreme, după care dispar în uitare.

Pentru a continua să existe în contextul socio-cultural al colectivității, legendele se cer a fi crezute necondiționat, re-

ceptate ca reale. În colectivitățile etnice omogene, cu un comportament cultural adecvat, atît emițătorul mesajelor folclorice, cît și receptorii acestora, aliniați acelorași tipare mentale și psihice, raportîndu-se la un cadru referențiat identic, vor decoda mesajele discursului legendar în mod corect, crezînd cu străşnicie în adevărurile revelate de comunicarea verbală. Cînd însă climatul mental și psihic propice circulării intense a legendei începe să dea semne de destrămare, ca reflex al unor mutații survenite în sistemul de reprezentări al colectivității, coeficientul de credibilitate, de implicare în aventura legendei scade vertiginos și, din acest moment, specia începe să piardă din audiență, îndreptîndu-se spre snoavă, poveste, anecdotă etc. Legenda pierde teren deoarece, pe de altă parte, dispare una din funcțiile ei de căpetenie, aceea de a descifra aspectele mai neguroase ale acestei lumi. Cele care mai sînt vehiculate în realitatea folclorică vie rezistă doar prin cuantumul artistic încorporat și sînt receptate ca atare în procesul performării. Intervin în economia discursului narativ motive minore, care modifică radical fizionomia legendei. Odată cu disoluția vieții folclorice tradiționate, cu sfărîmarea și înlocuirea vechilor ei valori și cu diversificarea comportamentelor culturale (tot mai mulți inși din comunitățile rurale au un comportament cultural detașat) structurile legendei devin mai laxe și încăpătoare, mai puțin rigide, nesigure, ceea ce dă naștere unor texte neclare, amalgamate, unor forme mixte și, nu o dată, corupte, care-l pot deruta pe cercetător. Pe fondul subțierii creditului acordat faptelor narate (între cei care cred necondiționat și cei care refuză s-o facă se manifestă o mare varietate de convingeri), pot apare așa-zisele legende negative. Sînt textele în care la sfîrșitul narațiunii se caută și se dau explicații sobre asupra întîmplărilor expuse; neîncrederea față de aventura relatată este declarată fără echivoc, inexplicabilul și senzaționalul sînt „luminate" cu argumente așa-zicînd științifice. Tensiunea obținută prin aglomerarea evenimentelor se degajă în felul acesta, iar ascultătorii sînt readuși brusc la realitate, conectați din nou la cotidianul lipsit de surprize.

În forma ei clasică, așa cum o întîlnim în colecțiile publicate la sfîrșitul veacului trecut și la începutul celui actual, legenda pierde tot mai mult teren în realitatea folclorică românească. Viguroasă încă în urmă cu cîteva decenii, ea pare să se retragă înspre repertoriul pasiv, întîrziind doar în memoria generațiilor mai vîrstnice, și aceasta aproape numai în zonele etno-folclorice mai conservatoare și la agenții cu un comportament cultural arhaic. Restructurările intervenite la nivelul comunităților folclorice tradiționale, noul orizont cultural și, nu exagerăm, științific al creatorilor și purtătorilor de folclor au avut drept consecință imediată o nouă viziune asupra lumii și vieții care exclude aproape în totalitate perspectiva... legendară. Anulîndu-și funcția fundamental explicativă, dar menținîndu-și nealterate multe din rosturile sociale și etice, legenda se încăpățînează să mai reziste prin virtuțile literar-artistice, prin puritatea gîndului rostit frumos, prin forța imaginației. Căci, chiar dacă am vorbit de cunoaștere, în cazul legendei avem de-a face cu o receptare poetică, cu o evaluare mitică a existenței, așa cum bine intuia Ovidiu Birlea în lucrarea sa recent apărută *(Folclorul românesc I)*: „Toată atmosfera legendei devine impregnată de o duioșie caldă care alungește și mai mult dimensiunile protagoniștilor și le conferă, mai cu seamă acel nimb care este perceput drept caracteristica dominantă a mitului. În locul perceperii reci și împărțiale, valurile călduroase ale afectivității populare de pe o anumită treaptă de naivitate. Prin aceasta, legendele trec de-a dreptul în poezie" (p. 50).

*
* *

Față de compartimentarea propusă de Tony Brill (*Principiile clasificării legendelor populare românești,* în R. E. F., 1966, tomul II, nr. 3, p. 259—271), cartea Mariei Ioniță înmănunchează, majoritar, legende mitologice și povestiri tradiționale ale căror evenimente sînt plasate undeva la îngemănarea realului cu imaginarul, cu fantasticul. Povestirile acestea refac în planul narațiunii experiențe-limită, la rădăcina cărora stă, de cele mai multe ori, sentimentul de teamă, de frică, angoasa existențială, frustrarea. Un număr mai redus de texte ilustrează legenda de factură etiologică, în timp ce alte cîteva, toponimice și onomastice, își restrîng invenția epică la încercarea de a justifica denumirile unor locuri ori ale unor persoane. Important este că volumul operează un decupaj masiv în corpusul de legende și povestiri ale unei zone folclorice încă păstrătoare, cum este cea a Munților Apuseni. Și, împreună cu el, o secțiune în mentalitatea, în plină transformare, a purtătorilor de folclor de pe aceste meleaguri.

Materialul selectat a fost înregistrat și apoi transcris fidel, cules deci cu mijloace științifice, fapt care, din perspectiva

autenticității pieselor reținute, imprimă cărții o valoare sporită. Sigur că, împingînd și mai departe exigențele față de maniera care ar trebui folosită la înregistrarea documentelor de teren, convenabil ar fi fost ca acestea să fie surprinse pe viu, în timpul unei „sesiuni" de povestit, în clipa performării lor nemijlocite, cînd naratorul s-ar fi aflat în dialog cu grupul de ascultători. Numai în fața benzii de magnetofon și a folcloristului, nemaisimțind pulsul asistenței, dar nici controlul neiertător al acesteia, povestitorul nu se simte în largul său. Inhibat și stînjenit uneori, el este tentat să simplifice narațiunea, să evite unele episoade ce i se par de mai mică însemnătate, să adauge altele care nu sînt reclamate de logica succesiunii secvențiale, în scopul de a-l impresiona pe culegător. Recunoaștem însă că astfel de prilejuri de povestit sînt din ce în ce mai rare în satul românesc contemporan, iar organizarea lor expresă în vederea culegerii n-ar face decît să creeze o situație nu mai puțin artificială. Și așa însă, narațiunile consemnate de Maria Ioniță pot funcționa ca documente etnologice de prim rang în construirea unui demers științific oricît de pretențios. Ele sînt revelatoare atît pentru folcloristul interesat de starea actuală a speciei, cît și pentru etnologul ori antropologul cultural preocupați, deopotrivă, de evoluția mentalității populare, de marcarea vîrstelor etnologice care intersectează satul românesc actual, a comportamentelor culturale etc. Fenomenele ce definesc localitățile investigate de autoare cunosc o răspîndire mai generală, manifestîndu-se chiar mai acut în zonele folclorice evoluate. Satul din Apuseni reflectă în mic ceea ce se petrece în peisajul mental și sufletesc al satului românesc.

Textele incluse în colecție sînt, așa cum arătam, în marea lor majoritate legende mitologice și povestiri crescute pe trunchiul credințelor populare, povestiri impropriu catalogate în unele studii de specialitate drept superstițioase. Ele nu se întemeiază atît pe superstiții (termenul, dealtfel, nici nu funcționează dacă-l judecăm din perspectiva insiderului colectivității arhaic-folclorice), cît pe setul de credințe generate de impactul cu fenomenele lumii înconjurătoare, cu o realitate doar în parte cunoscută și de aceea, niciodată întrutotul luată în posesie și dominată, stăpînită. Aspirația însă de a asuma total realitatea, de a o percepe a existat dintotdeauna ca o dominantă fundamentală a condiției umane.

Legenda populară, și îndeosebi cea cu caracter etiologic și mitologic (unde am îndrăzni să înscriem și povestirea-credință — belieftale), răspunde tocmai acestei năzuințe de asumare comprehensivă a realului, de recuperare și de subsumare a sa trebuințelor umane.

Lumea era imaginată în societățile arhaic tradiționale antropocentric, am spune „după chipul și asemănarea omului", în funcție de el, considerat adevăratul și singurul centru al universului. Există un umanism genuin, cuceritor prin deschiderile sale generoase, în alcătuirile mitic-legendare (ca și în rituri, dealtfel), un umanism sesizabil la nivelul discursului narativ, care răzbate înspre cititor din toate ascunzișurile textului. Miturile românești, încrustate în materia legendei, sînt, aproape fără excepție, o exteriorizare poematică a anxietății față de destinul individului, de locul său în lume. Funcția lor primordială va fi, de aceea, una general apotropaică încurajată de preocuparea obsesivă de a asigura starea de prosperitate a individului. Prin prestigiul cuvîntului recuperator, miturile, ca și riturile pe care le dezvoltă la nivelul discursului literar, focalizează precumpănitor asupra sănătății fizice și morale a insului, a colectivității, asupra integrității și purității mediului în care își duce el existența. Individul trebuie ferit de pericolele nesfîrșite care îl pîndesc și-l amenință de pretutindeni. Acestea pot veni, în primul rînd, dinspre tărîmurile necunoscutului, încă neluate în posesie, unde acționează forțe malefice (nu supranaturale, cum sînt numite de obicei, ci care depășesc doar, în viziunea arhaic-tradițională, puterile omului). Dar acesta poate, după tiparele aceleiași viziuni — și aici e marea lecție a miturilor și a legendelor, a riturilor, pe care va trebui să o descifrăm cîndva în profunzime — dacă nu înfrînge, măcar anihila acțiunea distrugătoare a acestor forțe ostile. O poate anula, fie și temporar, prin respectarea interdicțiilor, a tabuurilor știute de toți, prin supunerea la normele de comportament instituite de colectivitate, prin aderarea la patternurile culturale ale acesteia. Iată de ce grupul intervine restrictiv, justițiar și reparator, ori de cîte ori cineva nesocotește aceste tipare comportamentale. Echilibrul vătămat de unii membri ai colectivității printr-o comportare neconformă cu norma, se cere a fi restabilit, pentru că altfel desfășurarea firească a existenței ar fi periclitată. Se urmărește, în alți termeni, ca pe calea respectării obiceiurilor, a ritualurilor să se conserve integritatea individului, a colectivității, să se mențină echilibrele cosmice, mediul propice manifestării vieții. Grupul veghea la neîncălcarea normelor, la înscrierea în codurile comportamentale comune, pentru ca

ritmurile vitale să se succeadă firesc, fără discontinuităţi, fără sincope primejdioase, ameninţătoare. Colectivitatea şi-a elaborat foarte subtile asemenea ritmuri vitale referitoare la muncă, la odihnă, alimentaţie chiar, marcate de interdicţii şi dezlegări periodice şi alternante. Misiunea lor era aceea de a-l proteja şi fortifica pe individ. Pentru a se asigura de receptarea şi respectarea normelor, grupul operează persuasiv, recurge la subterfugii psihologice ingenioase, pe care misterul abil întreţinut, atmosfera tensionată, forţa morală a pildei şi prestigiul naraţiunii, al cuvîntului le fac, după mentalitatea arhaică, să devină eficace.

De pe poziţia privilegiată a omului contemporan, remediile la care apela insul societăţii arhaic folclorice pentru a elimina răul nu sînt, desigur, ştiinţifice şi deci nici lucrative, totul pornind, în fond, de la o evaluare eronată a cauzelor. Dar gîndul că se poate lupta cu neprevăzutul, prin respectarea interdicţiei ori recurgînd la practica rituală are pentru noi valoarea unei revelaţii fascinante. Omul acesta, aparţinînd unei vîrste culturale timpurii, n-a încetat să se zbată, s-a avîntat în înfruntarea cu forţele care-i cutreierau mintea tulburîndu-i clipele de însingurare, refuzînd să se supună, să-şi recunoască vulnerabilitatea.

Spre deosebire de mitologiile clasice ajunse la noi prin intermediul literei tipărite, unde omul continuă să se mişte pe nişte traiecte trasate de zeii primondiali, în cea românească (pentru că există o asemenea mitologie, care va trebui repusă în drepturile ei odată şi odată) totul este valorizat şi gîndit după dimensiunile staturii umane. În folclorul nostru (legende etc.) nu omul este croit după măsura divinităţii protectoare, ci, dimpotrivă aceasta este modelată ficţional după parametri controlabili, relaţionată cu detaliile peisajului geografic şi uman, după „imaginea vieţii zilnice" a creatorului popular. Aşa cum bine formula Ion Oprişa *(Ibid.)* într-un remarcabil studiu de-al său: „specifică poporului nostru e tocmai lipsa sentimentului grandorii divine şi, cu atît mai mult, a conştiinţei dependenţei umane absolute faţă de actele unor personaje mitologice". Să fie oare vorba în această remodelare umanizată a realităţii de o foarte subtilă pedagogie populară, de o sublimare rafinată a unei îndelungate experienţe colective, de urmele unui ethos chemat să-l facă pe om să creadă în puterile sale? Şi astfel să-l înveţe să reziste mai bine încercărilor la care-l supune viaţa şi, dacă ne referim la grup, să supravieţuiască în timp, dăinuind în istorie? O asemenea deschidere interpretativă ni se pare posibilă. Materialul folcloric, cel în care intervine viziunea mitologică, o îndreptăţeşte în bună măsură.

Afirmăm, precum se vede, existenţa unei mitologii româneşti. Nu sîntem nici primii care avansăm un asemenea crez şi nici singurii care vorbim de „amplitudinea" acestei mitologii, de fizionomia ei distinctă în concertul celorlalte mitologii europene. E aproape banal să deduci că de vreme ce avem mituri (G. Călinescu deosebea patru astfel de „ficţiuni hermetice, simbol al unei idei generale", ca fiind fundamentale pentru poporul român: Traian şi Dochia, Miorița, Meşterul Manole şi Zburătorul) trebuie în chip necesar să fi avut şi o mitologie originară, cu dominante şi constante proprii, inconfundabilă, închegată şi structurată în relaţie cu mentalitatea şi reliefurile sufleteşti ale societăţii româneşti arhaice. Dintr-o neşansă a istoriei, ea nu a fost imortalizată în pagina scrisă, pentru neuitare, aşa cum s-a întîmplat cu toate marile mitologii. Dar din miturile transmise pe cale orală, din motivele şi mitemele insinuate în textele folclorice, ar putea fi reconstituită în datele ei fundamentale. Imaginea rezultată ar fi grăitoare, sub aspect ontologic, pentru mentalitatea oamenilor din spaţiul carpato-dunărean-pontic în fazele de început ale devenirii culturale, pentru viziunea asupra existenţei pe care şi-au format-o predecesorii noştri în perioadele aurorale ale istoriei.

Din acest unghi, studiul legendelor populare, al povestirilor şi credinţelor ar aduce servicii neasemuite exegezei competent ştiinţifice.

Între altele, ele oferă o imagine ca şi completă asupra fiinţelor mitologice româneşti. Acestea acoperă o gamă cuprinzătoare de reprezentări mitologice, fiecare avîndu-şi „istoria" ei, nutrită copios de credinţe ancestrale. Aproximate în funcţie de atitudinea pe care o au faţă de om, fiinţele demonic-mitologice sînt, în esenţă, fie benefice (zînele, Baba Dochia, spiriduşii, şarpele casei etc.), fie malefice (Mama Pădurii, Omul nopţii, Vîrcolacii, Strigoii, Ştima Apei, Pricolicii, Căpcăunii). Uneori pot acţiona, însă, după împrejurări şi după reacţia celui ce le întîlneşte în favoarea sau în detrimentul omului, fiind deci, atît malefice, cît şi benefice. În sfîrşit, o ultimă clasă este reprezentată de fiinţele mitologice care au o intenţie justiţiară (Ursitoarele, Marţolea, Joimărița ş.a.); ele sînt mai legate de influenţarea destinului uman, de dereglarea mecanismelor socio-comportamentale.

Fiecare asemenea reprezentare ar merita un examen aparte, atunci cînd ne vom propune să refacem pîrghiile mitologiei românești, să restabilim măreția unui pantheon imaginat în toate detaliile de înaintașii noștri, dar sfărîmat în înfruntarea cu nemiloasa curgere a timpului.

În *Cartea Vîlvelor* este de reținut, înainte de toate, o detașare a informatorilor, cu excepția celor de vîrstă înaintată, de evenimentele narate, în mod particular de cele întrupate de vechile credințe, care făceau parte altădată din angrenajul mental al colectivității. E vizibilă, s-ar putea susține, o dublă tendință: pe de o parte informatorii localizează întîmplările, le atașează unor locuri și nume cunoscute povestitorului și audienței, ba mai mult, pe unele le dau ca fiind trăite de ei; pe de altă parte, plasează evenimentele într-un timp al incertitudinii, al începuturilor poate, cînd asemenea fapte erau posibile.

Legendele actuale ale Apusenilor, mai cu seamă cele izvorîte din credințe, apar cu tot mai multă pregnanță în ipostaza de bunuri culturale moștenite, golite de sensurile inițiale, parcurgînd, deci, un proces profund de resemnificare. Ele sînt menținute încă în tezaurul colectivității grație valorilor etice și estetice pe care le vehiculează, dar și datorită tradiției și respectului pentru trecut.

Ecou al unui comportament cultural detașat, faptele sînt proiectate, nu tocmai rar, „pă vremurile alea", pe cînd „erau pădurile mari" și „bătrîni care ziceau c-o văzut-o vinind" (e vorba de vîlvă). Oricum, „foarte mult înainte să vorbe despre aste"; informatorii spun întîmplări auzite „de la moșii noștri", „de la alți bătrîni". Ei transmit acum ceea ce „spuneau bătrînii înainte", istorii de „pă vreme aceie", „de cînd îi lumea", din perioada timpurilor inițiale și a strămoșilor mitici. Detașarea de cele narate e afirmată fără echivoc: „spune on bunic a mneu, acum nu să mai aude de aia" sau, și mai categoric: „Mai ales tineretu nu-i vine să creadă că a fost Vîlva Pădurii care făcea mari mninuni".

Golirile de sens s-au ivit ca o urmare firească a anemierii funcției de cunoaștere a legendei. Informatorii, dar și cei care o receptează nu mai cred necondiționat în adevărurile ei, dar o mai cultivă, o mai păstrează în repertoriu chiar dacă acel context de mentalitate indispensabil ființării ei s-a destrămat sub presiunea factorilor socio-culturali ai prezentului. Motivele le-am enumerat mai înainte.

Dincolo de înlănțuirea episoadelor, de rememorarea vreunei întîmplări cu vîlve ori cu spiriduși, legenda își propune să instruiască, să modeleze. Fiecare asemenea legendă sau povestire conține o învățătură, formulată explicit, sau mai curînd, camuflată, insertată în țesătura narativă, trebuind a fi descoperită îndărătul faptelor evocate. Unele piese care și-au găsit locul în volum au chiar alura unor simple pilde moralizatoare, ca semn sigur al destrămării speciei. Normele de comportament, preceptele morale erau mai sigur receptate și păzite dacă erau împărtășite sub forma unei întîmplări „adevărate", a unei narațiuni legendare.

Întîmplările tragice, experiențele limită sînt trăite întotdeauna de unul singur, iar întîlnirile cu forțele neprietenoase omului se petrec numai la ceasuri tîrzii, de cumpănă (miezul nopții etc.) și în locuri izolate și ciudate (mine părăsite, prăpăstii, case dărăpănate, grote ori adîncuri de pădure, stăvilare, mori de apă ș.a.m.d.) încărcate cu energie magică. Ca și timpul, spațiul este și el discontinuu și neomogen, cu locuri primejdioase, care, spre binele individului, e mai cuminte să fie evitate.

Una din finalitățile legendei pare să fi fost, după cum reiese din lectura *Cărții vîlvelor*, aceea a justificării și transmiterii credinței folclorice. Iar cutare credință a fost imaginată spre a impune norma practică, de coloratură etică sau comportamentală. Actualizînd dramele și întîmplările tragice consumate în locuri și momente nefaste, colectivitatea, prin vocea naratorului, îl îndeamnă pe insul care receptează să se încadreze codului comportamental comun, spre a ocoli primejdiile. „Să spui și la alții să nu-și facă casă pă chiceră", sună încheierea unei legende toponimice, despre un Matei leneș, care în loc să-și aducă piatră și să-și clădească pe „locu lui" își face casă „la checeră". Or, acolo stăpînea „Vîlva Ptetrilor" care nu iartă indolența și nesăbuința eroului. De aceea, „Nu-i bine să-ți faci casă în locuri pustii, cu bolovani, că acolo *să zice* (s.n.) că stă Vîlva Ptetrilor." Sau, iată, pentru a nu risca să-i fie înlocuit de spiriduși (motivul folcloric al „copilului schimbat"), mama trebuie „să nu se întoarcă cu spatile la copil pînă-i de șasă săptămîni și pînă a-l boteza". În sfîrșit, stăpînul lupilor (recunoaștem și aici celebrul motiv, general european: werewolf) își împarte haita, înainte de a porni la prădat: „Noa, voi tri mereț acolo, că sînt niște oi p-afară, voi doi mereț, că sînt niște porci p-afară, voi mereț că este o poiată slabă, voi . . ." „Să rebde de foame dacă nu le-a plăcut să

grijască de vacă", meditează o informatoare despre niște copii sărmani, dar cărora nu le era dragă munca. Tot așa, lupii vîlvei pedepsesc o bătrînă care „suduie zî și noapte" ori o văduvă ce „nu adapă vaca și nu-i dă de mîncare". Același țel este vizat și prin mulțimea de interdicții care, respectate, îl protejează pe om. Astfel, la întîlnirea cu vîlva, cu fata pădurii ori cu alte spirite „spăimîntoase", cu ființele „năzdrăvane", este nevoie de comportamente speciale spre a îndepărta amenințările. Asemenea întîlniri nu se cuvine a fi desconspirate, divulgate (nu e dorința de autoapărare a colectivității?), iar vîlvei, fetei pădurii ș.c.l., care „uiesc" nu trebuie să le răspunzi și nici să le „îngîni" nu e indicat deoarece îți răpesc graiul sau puterea, te sluțesc ori te duc și te lasă în locuri pustii. De asemenea, e interzis să te uiți la ele, să le vezi, iar dacă te cheamă, „să-ț vez de treabă". Oricum, să nu faci nimic „păstă voia ei".

Apărarea ființei umane se înfăptuiește și prin remediile imaginate, unele de o naivitate de-a dreptul înduioșătoare, dar aflate sub incidența acelei generozități atît de tipice pentru țăranul român. Ele constau în mici ofrande (un „dărab de pită", „un corn de pită", un miel destinat încă din primăvară păstorului lupilor pentru a nu avea pagubă în animale), în trucuri nevinovate, dar și în practici exorcitate, supralicitînd forța de influențare a formulei verbale sau a gestului ritualic. La vîntoase, de exemplu, pentru a le face acțiunea inofensivă și a te feri de ele, se va rosti pe nerăsuflate:

„Phi, vîntoaselor,
Ce-i pă sus rămîie-a vost,
Ce-i pă jos rămîie a nost".

Legendele și povestirile pun apoi în lumină sforțarea extraordinară a colectivității arhaic-folclorice, a omului de a se apăra pe sine și pe ai săi, de a veghea la conservarea unor principii vitale. Forțele ostile vieții periclitau rodul pămîntului, laptele vacilor, mana, puterea și sănătatea oamenilor. Tot ceea ce întreprindea și imagina colectivitatea era îndreptat către neutralizarea acestor forțe întunecate.

Întocmai ca în miturile tuturor popoarelor, în legendele și povestirile înserate în cartea Mariei Ioniță se pot descifra, pe lîngă normele de comportament amintite, și ceea ce antropologii au numit „sisteme de valori" polarizate în jurul ideilor de bine și de rău, desprinse dintr-un decalog moral organic articulat, verificat prin tradiție și validat ca atare de colectivitate. Mișcările umane sînt atent judecate, cîntărite și valorizate de experiența colectivă, raportate permanent la codul etic al satului, care urmat fără abateri îl poate apropia pe individ de condiția umană ideală. În fața celui curajos, a celui curat și purificat sufletește, puterea „spiridușilor", a forțelor neguroase pălește („Dacă *te temi* [sn] te duc în pădure și te prăpădesc. Dacă văd că *ești curajos* [sn], zîc cu tecera roată pă după foc"), iar comorile nu se arată dacă printre cei care le caută „numa unu are suflet rău". Vîlva băii, ca și cea a comorilor, sînt binevoitoare cu cei onești și moralmente integri, le scot norocul în cale, îi răsplătesc, dar sancționează necinstea, cupiditatea, lipsa de sinceritate sau încălcarea cuvîntului dat. Vîlva bună îl pedepsește pe băiețul care n-a păstrat consemnul și i-a spus nevestei de ce duce în fiecare zi „un coc de pîine" la mină *(La Despicata)*, iar „on glas" îi strigă lui Moroja bătrînu care lăcomise la căldarea „cu bani frumoși": „io vi i-am dat vouă, nu ți i-am dat numa ție" *(Moroja bătrînu)*. „Da' el o trebuit să zîcă", reflectează povestitorul, „Măi, oamini, haidați încoace, ia ce-am găsînt. Hai să-mpărțîm, că tăț sîntem săraci. De el o avut bai să șie numa a lui. Da' nu i s-o arătat c-o fost rău de credință. Vez ce face credința?" (citește lealitatea). Și continuă pe un ton sentențios: „Ș-apoi ș-amu zîc oaminii cătă coptii: «Mă să nu șii ca Moroja bătrînu»". Vîlva minei o ajută pe fata care iubește, ca să continuăm exemplificările, iar cea a lupilor „încleștează" gurile acestora și nu-i face „nici un rău" celui care ascultă și trece liniștit pe lîngă ea, care se poartă adică înțelept, după regulile ancestrale ale bunei-cuviințe. Așa cum ne-a fost dat să notăm, cinstea este apreciată, iar necinstea detestată. Vîlva băii îl pune la încercare pe un om sărac, pe care-l duce la „un loc bun", cu mult aur, cerîndu-i în schimb să împartă cîștigul pe din două și căruia-i rămăsese după socoteală un bănuț: „Dacă nu aduceai leul și nu împărțeai pe dreptate, te aruncam în vîrtej, dar așa, dac-ai fost cinstit, fie și banii ăștia ai tăi". Dintre dominantele care intrau în structura sufletului țărănesc, generozitatea și cumsecădenia se aflau la mare preț. O femeie care „numa rău făce", obține prin șiretlic de la „spiriduși" cheia care-i ferecase inima, eliberîndu-se sufletește: „Ș-apoi de-atunci o știut a face bine". Facem o ultimă remarcă, în ordinea celor spuse pînă aici, pentru a consemna un fapt plin de semnificații pentru concepția de viață a țăranului din Apuseni. Sînt cîteva povestiri bazate pe credință în care se dea-

pănă întîmplări despre oameni „însemnaţi“ ce au spiriduşi; aceasta le acordă puteri mai presus de ale semenilor lor; dar în loc să se bucure de ele, aceştia se simt frustraţi, tînjind să revină la condiţia umană. Ce poate să semnifice aceasta, dacă nu o proslăvire a vieţii simple, o preţuire a existenţei de fiecare zi, încredere în valorile ei fundamentale, un semn al acelui optimism sănătos şi înţelept, care a stat la temelia trecerii satului românesc prin vîltorile istoriei.

*
* *

Cartea vîlvelor îmbogăţeşte cu detalii, uneori neaşteptate, datele pe care le deţinem din sursele anterioare despre demonologia caracteristică zonei folclorice a Munţilor Apuseni, despre fiinţele mitologice care au bîntuit fantezia creatorilor şi purtătorilor de folclor. Cea dintîi revelaţie pe care o are cel ce parcurge textele este că această lume a fiinţelor mitologice este asemănătoare, uneori pînă la confuzie, cu cele întîlnite în oricare zonă a folclorului românesc. Aceleaşi reprezentări, acelaşi set de credinţe ca pretutindeni în Transilvania ori în Moldova, în Oltenia ori Muntenia. Sînt şi acestea indicii ale unităţii de origine şi culturale, ale continuităţii noastre neîntrerupte pe aceste meleaguri. Este şi acesta un reflex al unui univers mental şi sufletesc, unitar în datele lui fundamentale, ale aceloraşi componente etnice întoarse în naraţiune şi străluminate de sintagma grea de sensuri a legendei ori a povestirii miraculoase.

Maria Ioniţă îşi ordonează materialul cules pornind, fără îndoială, de la ideea de a recompune contururile unui tablou reprezentativ al mitologiei Apusenilor, aşa cum se mai păstrează în memoria purtătorilor de folclor. Ea va înregistra, astfel, legende despre Vîlva băii, a pădurii, a bucatelor, despre Mama şi fata pădurii, despre Fetele de apă, despre Vîlva comorilor (a banilor), despre Marţolea — o vîlvă a zilelor. Alte legende vor fi cele ce concentrează credinţele despre „spiriduşi“, balauri şi vîntoase, despre zmei şi şerpi, despre ursitoare, uriaşi şi „căpcîni“, despre „zgrimînteşi“, dar, numericeşte, ele nu le pot concura pe cele despre vîlve.

Vîlva domină, evident, mitologia Apusenilor. Ea revine obsedant în legendele şi povestirile oamenilor, în memorate, fiind tipică şi în acelaşi timp ilustrativă pentru mentalitatea populară specifică unei anumite vîrste cultural-etnologice.

Vîlva este o permanenţă a viziunii folclorice din această zonă fiind asimilată cu fiinţa „cu puteri supranaturale“, (Ovidiu Bîrlea, *Mică enciclopedie a povestirilor româneşti*, Buc., 1976, p. 36), atotputernică şi care poate dirija destinele umane. Mai mult chiar, în spaţiul cultural al Apusenilor, vîlva le-a înlocuit pe celelalte fiinţe demonice din restul zonelor etnofolclorice, dominînd copleşitor imaginaţia oamenilor.

Vîlva a fost receptată ca un simbol al forţelor naturii, al puterilor telurice, ca un „duh al pămîntului“, cum foarte frumos conchidea un informator. Fiecare lucru, fiecare loc, fiecare casă are vîlvă, dar mai cu seamă băile şi comorile sînt stăpînite de ea. Alături de vîlva băilor, a comorilor vom găsi în culegere naraţiuni despre vîlva cetăţii, a apei, a pădurii, a pietrilor, despre vîlva lupilor ş.a.m.d.

Sînt vîlve bune şi vîlve rele. Primele au putere asupra locului, protejează, casa şi pe oameni (dacă zboară vîlva se duce şi „liniştea casei“), cele rele, în schimb, au o acţiune malefică, distrugătoare şi de ele trebuie să te fereşti. Vîlvele sălăşluiesc în locuri izolate, pustii, printre stînci ori în inima pădurii, în cotloanele întunecate ale minelor şi se arată oamenilor la ceasuri tăinuite în momente de singurătate: „ori de cîte ori era femeia singură în casă, vide după masă stînd pă laviţă on om îmbrăcat în alb, cîntînd din vioară“. De fiecare dată cînd un al doilea vrea să verifice prezenţa vîlvei, aceasta nu se mai arată: „da' cînd vine cineva omu dispăre“.

Vîlva se înfăţişează oamenilor într-o multitudine de întruchipări care dau seamă elocvent despre forţa şi resursele imaginaţiei populare. Ion Iliescu (*Studiu introductiv* la *Legende populare minereşti de Ana Şoit*, Buc., 1974, p. XIX) amintea că vîlva „se poate prezenta băieşilor sub forma unui pitic, copil, bătrîn cu lulea, băieş, moş, femeie frumoasă de parcă avea stele în ochi, drumeţ, babă“ etc., iar în „alte cazuri“ ea putea lua înfăţişarea unor animale foarte apropiate oamenilor: mîţă, iepure, berbec, vrăbiuţă cu ochi mici, miel, pasăre sau putea fi tot atît de bine: izvor limpede, cîntec, surpături, strigăt, tropăituri, miorlăituri, „urmă de găină cu cinci ghiare şi o unghie mai sus“. În cartea Mariei Ioniţă spectrul de reprezentări apare nuanţat, punctînd cu accente inedite liniile acestui portret imaginar. Vîlva „năzdrăvană“ este, drept urmare, uneori „un călăreţ“ „pă colţ“ după care rămîne „aşe un zgomot“, „o muiere tătă albă, cu furca-n brîu“, un „om înalt îmbrăcat în alb“, „on bătrîn stînd în pticioare cu o pipă de on metru de lungă . . . şi c-on clop cordoş“ sau chiar „on jeneral“

ce „vine p-on cal călăreşte". Vîlva lupilor, la rîndul ei, e văzută „ca unul dintre ei", iar cea a băii ca „on mîţ... negru, urît", care „stătea de vorbă cu oamenii şi la obraz arăta ca obraz de om, numa' la trup era mîţ". Dacă vîlva bună este figurată mereu ca o femeie bătrînă aproape blajină, inveşmîntată în straie albe, veghind la respectarea bunelor rînduieli, a normelor, cea rea („aia-i spăimîntoasă") e desenată în tonuri mult mai aspre. Chipul ei e un amestec, atent dozat, de fantastic şi grotesc, un fantastic însă care nu se poate elibera total de determinările realului. Vîlva este „o femeie înaltă, aproape cît on brad" sau cît o „clăditurâ de fîn" şi „era cu păr păstă tătă ptelea". Avea un păr care „mai i-ajunge pănă-n pămînt. Şi era despletit. Era aşe, ni, cam neagră". Sau iată două schiţe de portret şi mai convingătoare: „Vîlva era în formă de muiere. Era îmbrăcată ca o boade oarecum. Nu să vide. Formă ca ptiele de lup pă ie, aşe că nu ştie nime cum era îmbrăcată. Cu ptele aşe groasă şi tătă lînă era"; „o namilă nu ca namnilele, ci ca sălbaticile. O muiere c-on păr atîta de lung şi atîta de negru, de-ţ era mai mare scîrba să te uiţ la el". Iar Fata pădurii, şi ea, de fapt, o vîlvă, „îi cu păr lung pînă jos. Pînă-n pămînt. Şi pticioarele îs ca suveica care baji de ţeşi cu ie". Imaginaţia populară e, totuşi, mai puţin prodigioasă decît cea a lui Slavici care, decantînd sugestiile venite dinspre sursa originară, creionează acest portret în tuşe amintind de absurdul folcloric. Scriitorul a intuit excepţional resorturile adînci ale gîndului şi sufletului popular cînd scrie: „Cap n-are, dar nici fără cap nu e. Prin aer nu zboară, dar nici pe pămînt nu umblă. Are coamă ca şi calul, coarne ca cerbul, faţă ca ursul, ochii ca dihorul şi trupul e de toate, numai de fiinţă nu" (Ion Slavici, *Zîna zorilor,* în *Opere,* I, Buc., 1976, p. 10). Dar dacă Vîlva pădurii de aramă i s-a părut lui Petru „grozavă şi înfricoşată", cea din pădurea de aur aduce cu ceva „ce n-are ce are şi are ce n-are"; ea „zbura pe picioare şi umbla pe aripi, era cu capul dinapoi şi cu coada dinainte, cu ochii în piept şi cu pieptul în frunte..." (*Ibid.,* p. 14).

Vîlva cea bună funcţionează în mentalitatea purtătorilor şi a creatorilor de folclor şi ca prag moral, ca probă de foc a unor calităţi indispensabile insului în complicatul angrenaj al relaţiilor sociale. Vîlva, cum mai precizam, preţuieşte virtuţile şi detestă comportamentele aberante. Ea-i ajută pe cei cu sufletul şi inima curate, pe cei săraci şi nu pregetă să-i veştejească pe cei lacomi şi hrăpăreţi. Necredinţa în vîlvă este şi ea amendată. Întrezărim, în toate acestea o superbă lecţie morală extrasă din straturile adînci ale unui cod etic echilibrat, la închegarea căruia şi-au dat obolul, generaţie de generaţie, oamenii acestor pămînturi.

Pedepsirea necredinţei în vîlve lasă să răzbată pînă la noi mobilurile unei generoase intenţii modelatoare. Colectivitatea spera şi dorea ca individul să asimileze normele, setul de credinţe şi de valori care-i erau specifice, să-l determine pe acesta să se încadreze tiparelor ei mentale or psihice.

În altă ordine de idei, credinţa în vîlve este şi pentru noi „o dovadă a vechimii acestor povestiri mitologice şi totodată o grăitoare probă a bogatei fantezii populare" (Ion Iliescu, *Op cit.,* p. XX).

*
* *

Legendele şi povestirile din *Cartea vîlvelor* surprind o fază tîrzie din existenţa acestor specii folclorice. Faptul se degajă şi din structura majorităţii producţiilor, o structură de regulă uniepisodică (sînt rare piesele unde evocarea se derulează pe întinderea mai multor segmente narative). Cel ce comunică textul este preocupat de succesiunea logică a evenimentelor, a secvenţelor şi nu mai insistă asupra amănuntelor, nu mai detaliază. Pentru el capitală e întîmplarea, eventual relevarea credinţei şi, deloc lipsit de importanţă, afirmarea concluziei didactic-moralizatoare. Destul de frecvent aceasta este enunţată explicit în final, încheind sentenţios fluxul narativ. Povestitorul vrea să se asigure şi pe această cale că mesajul transmis a fost integral receptat şi decodat. În *Vîlva bucatelor,* frumoasa legendă despre obîrşia şi destinul moţilor (feciorii cei săraci au încălcat interdicţia de a „huli" bucatele), informatorul se simte tentat să revină la sfîrşit: „Mult aşe o trăit ei cu greu. Foarte cu greu. D-acoalea-ncolo ar fi lăudată pîinea şi cea re, da nu era. Şi ăia cine-s? Aia o fost ei, moţi. Şi sîntem noi astăz". Sau: „Ş-apoi pă primar, pă birău l-o suduit oaminii că de ce le-o mîncat pădurile. Ş-apoi o ajuns rău, c-o ajuns bolund" (Inf. Ileana Pleşa, a lui Iosivu Pădineanului, 68, Măguri Răcătău).

Fără să fie doar nişte „însăilări descriptive", legendele din culegerea pe care o comentăm au o structură compoziţională, nu atît simplă, cît simplificată, într-un anume grad chiar liberă. Povestitorii nu se mai supun decît arareori unor tipare

compoziționale preexistente, moștenite prin mijlocirea tradiției orale, ci relatează întîmplările, după niște reguli care țin seama doar de legile memoriei.

Legenda și, alături de ea, povestirea superstițioasă nu mai au o viață folclorică propriu-zisă deoarece le lipsește contextul de mentalitate care să le favorizeze apariția și să le întrețină în circulația orală. Pentru cei mai mulți informatori ele mai funcționează doar ca niște supraviețuiri ale unui repertoriu, pînă nu demult bogat și deseori reactualizat, dar acum subțiat și păstrat undeva în spațiul nesigur al amintirilor. Unele narațiuni lasă, într-adevăr, impresia unui efort de recuperare pe care-l face informatorul, de aducere la zi a unui repertoriu aproape uitat. În atari împrejurări narațiunea înaintează anevoios, poticnindu-se în golurile memoriei, neizbutind să ordoneze faptele, să și le subordoneze.

Proza populară, ca dealtfel și alte specii ale creației folclorice, presupune apoi informatorul de talent, cu un repertoriu specializat, întrucît nu oricine este un bun colportor de literatură orală. Este posibil să fie și aceasta o explicație, alături de procesul de disoluție a speciei, a faptului că unele texte prezintă rupturi în fluxul relatării, incongruențe de ordin logic ș.a. Dar chiar și așa, deficitare, ele se susțin prin interesul lor documentar, fiind veritabile mărturii ale mutațiilor intervenite în sfera mentalității populare, justificîndu-și, deci, prezența în colecție.

Structura liberă lasă improvizației un teren practic nelimitat de acțiune, discursul narativ constînd, astfel, din segmente atent elaborate și pasaje unde invenția se manifestă neîngrădită.

De obicei se relatează sec, lapidar, abrupt, fără prea multe ocolișuri, în sintagme scurte, decupate parcă din limbajul uzual, nefiltrat de legile severe ale discursului epic. Accentul cade pe redarea cît mai exactă a faptului, a evenimentului, a întîmplării: „... și bucata a sărit la o distanță de cincizăci de metri și l-o omorît. Noa, l-o omorît". Sau „Să luară-ncoace-n-colo. P-acolo. Nimic. Pînă-n zî de astăz nu l-o mai găsît. L-o dus". Nu lipsesc însă de tot nici pasajele în care performerul recurge la descrierea prin aglomerare, la descompunerea prin detaliere pentru a circumscrie cît mai convenabil intenția narativă: „Acolo face on foc, face de mîncare, mîncă, pune straița la cap, pușca pă straiță, ptelea pă pușcă și să așază să doarmă".

Se poate, așadar, vorbi de o economie de mijloace stilistice (și poetice), dar dincolo de acestea mai semnificativă este trăirea, implicarea celui ce relatează, participarea afectivă la evenimente, pe care le ghicim îndărătul fiecărei fraze, al fiecărei interjecții. Reluarea unor sintagme, a unor cuvinte purtătoare de semnificații cu scopul de a focaliza interesul audienței asupra segmentului revelator, de a augmenta ideea și de a intensifica emoția, recurgerea la expresia aforistică ori numai de mare plasticitate (despre o femeie atinsă de vîlvă se spune că „nici moare, nici trăiește"), la dialogul viu și colorat, care dramatizează („— Tulai doamne și de mine, ... o amar de mine!, O, vai! — Da ce zmeii cu tine, babă?") sînt procedee dintre cele mai frecvente. Există apoi la unii povestitori o adevărată tehnică de a întreține suspensul și prin aceasta interesul narațiunii, de a spori misterul prin cultivarea echivocului și a expresiei ambigue: „... nu știu care o avut botez. Nu știu care".

Notînd exact textele, Maria Ioniță respectă automat și stilul oral al povestitorilor, care se suprapune aproape total stilului vorbirii populare actuale din zona Munților Apuseni.

Dincolo de interesul științific incontestabil pe care-l trezește, cartea profesoarei Maria Ioniță reprezintă un vibrant elogiu adus creației spirituale a celor ce-și duc viața în inima Munților Apuseni, un gest ales față de niște oameni care și-au trăit atît de frumos și cu atîta demnitate istoria.

ION ȘEULEANU

Cluj-Napoca, 28 septembrie 1981

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textele cuprinse în volumul de față au fost culese între anii 1960—1980. Primul text care atesta credința moților în vîlve l-am întîlnit, deci, în 1960. Curînd aveam să constat că aceste credințe se întîlnesc la generațiile vîrstnice pe tot cuprinsul Munților Apuseni. În zona minelor moții povestesc despre vîlva băii, în preajma cetăților apare vîlva cetății, iar în satele răzlețe ale crescătorilor de vite, despărțite de păduri mari de brad, se vorbește despre vîlva pădurii, vîlva apei, vîlva lupilor. Cuvîntul „vîlvă" fiind sinonim cu „duh".

În Apuseni, bătrînii mai povestesc că au văzut șarpele prefăcîndu-se în balaur și balaurii purtînd norii pe cer în timpul furtunilor. Cîte o femeie în vîrstă îți va susține că sînt oameni care se prefac în lupi. Oamenii-lupi pornesc după pradă; dar, semnificativ și ca în antica legendă romană, femeile transformate în lupoaice ocrotesc copiii întîlniți în cale.

Aceste mărturii ale gîndirii arhaice, legende din vremea cînd fenomenele naturii erau enigme de nedezlegat pentru om, le-am cules cu deosebită grijă, înregistrîndu-le pe bandă magnetică și transcriindu-le cît mai fidel prin intermediul alfabetului obișnuit pentru ca prezentul volum să se bucure de cît mai neîngrădită audiență în rîndul cititorilor.

Majoritatea informatorilor sînt vîrstnici, de fapt singurii depozitari ai unor asemenea comori folclorice. În limbajul lor am întîlnit vechi fenomene lingvistice dialectale pe care le-am redat întocmai: *a cură* = a fugi; *încălete* = măcar; *scand* = = scaun; *pedri* = pe lîngă etc.

Se întîlnesc, de asemenea, nenumărate expresii și locuțiuni populare: *fără doamne* = ferește-ne doamne; *blăstă-muma* = = blăstămă mama; *mă doare irma de el* = mă doare inima pentru el; *n-am de mac* = n-am de loc.

Intre principalele fenomene lingvistice specifice graiului local amintim:

— *păstrarea lui u final:* să ne-apucămu, mîncămu, surupămu, tiemu, videmu, iertătoru, vînzătoru;

— *rotacismul lui n* în forme ca: irmă, serin, verin;

— *palatalizarea dentalelor: t +e, i =t'* (frat'e); d' + e, i = d' (ved'e) n + e, i = ń (bińe);

— *palatalizarea labialelor,* în stadiile: p = pt' (a ptica, pticior); b = bd' (bd'etu); m = mń (mńinune, mńire); f = h (a, hi, hire);

— *epenteza lui c:* sclănină, sclobod, scloi, sclugă etc.

— *construcții de genitiv-dativ cu prepoziția la:* „La femei așe le place";

— *articolul hotărît lui și -lui realizat ca li, respectiv -li:* „De a draculi ce-o fost", „De la ficiorii li Iuăn";

— *articolul genitival invariabil redus la a;*

— *folosirea formei arhaice a verbului a avea: ar:* „Ei ar bogății";

— *utilizarea frecventă a perfectului simplu;*

— *păstrarea infinitivului lung* în unele construcții verbale: „Dară cum nu m-oi cîntare", „Că-i în codri a vînare";

— *utilizarea diatezei reflexive în locul celei active:* m-am uitat = am uitat;

— *folosirea adverbului* aici *sub forma* icișa.

Aceste fenomene lingvistice specifice graiului local apar cu precădere în vorbirea celor vîrstnici, fiind mult mai rar întîlnite la generațiile mai tinere, interesate de însușirea cît mai corectă a limbii literare.

Tuturor celor mai vîrstnici sau mai tineri, bărbați sau femei care, sub binecuvîntata lumină a soarelui sau în licărul flăcărilor din vatră, și-au deschis inima pentru a mai da o dată viață legendelor străbune înainte de a se stinge — le mulțumesc cu recunoștință, respect și dragoste, bucurîndu-mă că mulți dintre ei, trecuți în neființă, au lăsat celor vii o urmă luminoasă în paginile acestei cărți.

MARIA IONIȚĂ

I. VÎLVELE

După credința românilor păstrată din moși strămoși, toate lucrurile au vîlvă. Și holda își are vîlvă, și pădurea, și apele, și înțelepciunea cea mare încă își are vîlva ei . . .

Maria Botiș-Ciobanu, *Crăiasa Codrului*

DESPRE VÎLVE

Vîlva, cînd apare, poate fi îmbrăcată în alb sau în negru. Aia în alb nu-i așa periculoasă ca aia în negru. Aia în negru nu-i bună, c-aia-ț face valuri multe. Și oaminii, la doișpe noaptea, pă timpu unde știu că umblă, nu mai trec p-acole.

Informator:
Chicidea Maria, 65 ani
Bistra, județul Alba
Data culegerii: 7 III 1978

VÎLVELE

Sînt două feluri de vîlve: neagră și albă. Aia neagră-i periculoasă, aia albă îi bună, nu ți-i frică ca de on om bun. Nu-ț poartă frica nimănui.

Spune o bunică a me:

— De-aia să nu vă fie frică niciodată. Da aia neagră îi spăimîntoasă.

Informator:
Țimonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni
Data culegerii: 17 VI 1979

DE CE NU UMBLĂ COPILUL PÎNĂ LA UN AN

Cînd s-o făcut lumea, să năștеau fel și fel de ființe care să porneu pă lume și n-aveu putere. Vîlva Pietrelor o făcut o casă. Mamele s-o dus cu tătile cu ființele care s-o născut, în sus de casă și le-o aruncat păstă casă. Tăte: pisică, cățălaș, purcelu, mielușelu, vițălu, lupi, urși, tăt ce s-o aruncat o picat în picioare și-o pornit.

Și-o mers mama cu copilu să-l arunce. Ea a fujit cu șurțu și l-a prins în șurț ca să nu să lovească, să nu moară fiu ei. Și Vîlva Pietrilor la toate le-a dat putere și la femeie i-a zis:

— Dacă ț-a fost milă de el, poartă-l în brațe un an de zile.

Informator:
Roșu Floarea a lui Mososoc, 44 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 3 IX 1979

CHICERA LUI MATEI

O fost odată on om. Matei îi zîce. Și s-o gîndit să-și facă și el casă. Să-și facă . . . trebuie să-și care ptiatră la locu lui . . . era cam departe . . . Poate era el și cam leneș. S-o gîndit: „Hai să-mni fac io", că era o chiceră acolo sus, „hai să-mni fac io

acolo pă chiceră, că acolo este ptiatră destulă, de ce s-o căr io pînă aici, fac acolo casă".

Să dusă. Şi începu şi făcu ptiatră pă ptiatră. Şi-o terminâ şi să mută acolo cu muierea, cu coptiii, bucuroşi că au casa lor. Şi cînd să duce la tîrg, sau să duce în altă parte, pă cînd vine, era casa plină de ptietri. Să gînde „Da' ce poate să hie asta?" Le mai curăţa, le mai da afară, să mai duce altădată oare-unde... iară era cu ptietri, cînd vine. Ba chiar şi noaptea, cînd dorme, le umple casa cu ptietri. S-o căit cătă on pretin că:

— Ia ce păţăsc. Imni făcui casă frumoasă şi bună să am hodină, da' n-am hodină, că nu ştiu cine vine şi mni-o umple cu ptietri.

— D-api pune-te la pîndă şi pîndeşte şi atuncea îi şti cine-i mînios pă tine.

Ş-atunci Matei să pusă la pîndă-ntr-o sară, după ce să culcară tăţ a căsii. Să pusă la pîndă. Cînd îi odată vede că vine o muiere tătă albă şi să pune în colţu lădiţî. Şi toarce, toarce, umple fusu repede şi-l lasă jos. Să face fusu ptiatră. Ie altu, iară toarce şi-l lasă jos şi iară să face ptiatră. Ş-atuncea o întreabă Matei:

— D-api ce-i asta? De ce nu mă laşi în pace? Mni-am făcut casă şi tu mni-o umpli cu ptietri! Ce vrei?!

— Api, dragu mneu, nu-i a ta casa asta. Asta-i a me. De ce-ai fost leneş şi nu ţ-ai dus ptietrile pă locu tău? Nu eşti destul de bucuros că io torc din fus şi-ţ fac ptietri? Şi tu să-ţ duci pă locu tău să-ţ faci casă şi să mă laşi în pace, că aici îi casa me. Io-s Vîlva Ptietrilor să ştii de-aci înainte. Şi să spui şi la alţî să nu-şi facă casă pă chiceră. Că chicera îi casa me.

Noa atunci află Matei că ce-i baiu. Şi să dusă la ortac şi iară îi spusă că ia ce-o văzut şi ce să facă.

— D-api ce să faci? Ţi-i face casă pă locu tău, dacă chiar aşe-i rîndu. Că io am mai auzît de Vîlva Ptietrilor că-i năzdrăvană. Şi vez, dac-ai fost leneş ce-ai păţît? Cu tătă lenea ţi-i pune boii la car şi ţi-i duce ptiatră şi ţi-i face casă pă locu tău.

— Aşe am să fac.

Şi aşe făcu Matei. Îşi dusă ptiatră pă locu lui şi-şi făcu casă. Şi acolo rămasă numile de Chicera lui Matei.

Informator:
Ecedi Silvia a lui Sandu Rădinii, 64 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 17 III 1979

VÎLVA PIETRILOR

Nu-i bine să-ţ faci casă în locuri pustii, cu bolovani, că acolo să zîce că stă Vîlva Ptietrilor.

On om o vrut să-şi facă odată casă. Femeia o văzut on loc frumos şi drept şi în mnijloc era o grămadă de bolovani.

— Măi omule, hai să ne facem chiar aicea casă, că n-a trăbui să cărăm bolovani la fundaţie.

Noa, omu o ascultat de femeie şi şi-o făcut acolo casă. După ce s-o mutat în ie, ori de cîte ori era femeia sîngură în casă, vide după masă stînd pă laviţă on om îmbrăcat în alb, cîntînd din vioară. Fuje femeia şi chema vecinii să vadă, da', cînd vine cineva, omu dispăre. O bătrînă i-o spus:

— Draga me, voi v-aţ făcut casă pă locu Vîlvii Ptietrilor. Nu ştiu cum îţ face. Greu îţ scăpa de ie. Da' tu du-te la o muiere bătrînă din Muntele Băişorii, dade ţ-a spune oarice.

Muierea s-o dus şi femeia aceia i-o spus:

— Mei acasă acuma, că io oi vide ce-oi face. Da' tu să mai vii o dată la mine. Înainte de-a vini, tu să pui o oală nouă, nefolosîtă pă foc şi să tăt facă foc.

Aşe o făcut. Cînd s-o dus a doua oară, i-o spus:

— Cînd îi mere acasă, în Dealu Ticului ţ-a ieşi dintre ptietri on om înalt îmbrăcat în alb. Aia-i Vîlva Ptietrilor şi te-a întreba: „Unde ai fost, Mărie? „Tu să nu-i spui, nici să nu te întorci, că te omoară.

Mărie o pornit cătă casă şi o ajuns pîn Dealu Ticului sara tîrziu. Cînd o ajuns, de după ptietri o ajuns omu acela îmbrăcat în alb şi o întrebat:

— Unde-ai fost, Mărie?

Ie o trecut de parcă nici nu l-o auzît şi nu i-o zîs nimnica. O ajuns acasă. Femeia i-o spus, că dacă ajunje acasă,să rădice capacu de pă oală şi, dacă a ieşi de acolo on şoarece, să-l omoare, că aia-i puterea vîlvii asupra locului.

Cum o ajuns acasă, o luat capacu de pă oală şi, cînd o sărit şoaricile, o dat cu on mămăligău şi l-o omorît.

Şi de atunci vîlva n-o mai vinit şi nici nu i-o mai ţînut calea.

Informator:
Purcel Maria a Crişului, 18 ani
Mărişel
Data culegerii: 1 VIII 1978

CUTIUȚA

On bătrîn de-a Petruchii o ascuns la talpa căsii o cutiuță ca o lădiță. Ș-o zîs ficioru cătă el:

— Ce-ai acolo?

— Tu să nu umbli aicea pînă-i lumea în cutia asta.

— D-api di ce? Ce-ai acolo?

— Tu să taci, să nu umbli în veci.

Și el o murit. După tri ai o zîs nevasta cătă bărbatu-so:

— Oare ce-a fi avînd bătrînu în cutiuța aceia?

— Hai să cotăm!

— Hai!

Să apucară ei să dezgroape lădița. Dă s-o deștidă. O deștis. În ie era o pasăre și o zburat pasărea. În ladă nu era nici pene, nici murdărie, nici nimnic. Da' de cum o zburat pasărea, ei n-o mai putut șide în casă. Tătă noaptea gînde că vin caii cu lemne. Dudăie și ține rînd și nu pute durni.

O mărs din casă ș-o lăsat pă alții, da' nici aceia n-o putut sta, că tătă noptea auzău caii viind: trap! trap! trap! trap! vine caii pînă-n tîrnaț, da să să baje-n casă.

În cutiuță o fost puterea vîlvii asupra locului. O zburat pasărea? O zburat!

Informator:
Cioază Todosia a Fetelor, 57 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 12 V 1977

VÎLVA CETĂȚII

Odată un om viind cu căruța, cînd o fost pă pantă la Grui, îi era cam somn. Mai în urma lui erau alte două căruțe care să întorceau de la țară. Oaminii să cunoșteau, ei erau vecini și să ortăciseră să vîndă împreună lemn. Vînduseră și să întorceau cătă casă. Pă cel din față îl chema Niculaie. Cînd îi odată, pă cînd o ajuns pedri colții aia mari, numa aude o dată:

— Niculaie! Ține bine de depleie!

Atuncea odată tresare, cînd aude vocea aceea aspră. Și cînd să strezăște, numa vede un călăreț din sus de el, pă colț, trecînd într-o forță nemaivăzută de el. O coborît pă ptiatră ca pă părete, o trecut apa pă din sus de Someșu Rece și în urma lui rămîne numa așe on zgomot. Și s-o spăriet calu omului. Și dă-i la fugă! Dă-i! Ș-api pînă cînd s-o obosît calu, atunci s-o liniștit.

Omu din uitima căruță s-o uitat în urmă ș-o văzut călărețu că s-o oprit pă Dealu Cetății. Și calu nălucii o nechezat o dată. Atunci calu omului dă-i la fugă! Și omu n-o mai văzut nimic.

Informator:
Vidrean Gavril a Ciotoaie, 53 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 18 III 1977

VÎLVA CETĂȚII SOMEȘULUI

Eram la etatea de 22 de ai. Eram căsătorit, aveam on copil. Și plec odată, într-o noapte la Cluj, ca fieștecare drumar, cum umbla atuncea cu căruțile. Cînd viu, viu marț noaptea și mă vîjesc singur. Viind pă drum, era tină mare și am plecat pă luncă. Căruța vine pă drum, io pă luncă. Mă simțăsc pă la Lunca Poienii că ceva mă traje de-on pticior. Iată mă traje și de iestalalt și de cela... Aprind on chibrit, mă uit... N-atîrnă ceva după mine? Nu. Mă mai duc, iară mă traje de pticior. De la o vreme, l-am năpustit. Facă cine-a vre, cum a vre. Mă duc. Să mă sui în căruță, am gîndit, nu mă sui, că era frig, era toamnă. Viu pă luncă pînă la Podu Fujilor. La Podu Fujilor văd doi jendari în mnijlocu podului stînd. Aprind on bec în fața me. Io:

— Bună sara, domnule șef.

— Noroc.

E adevărat că era șefu din Răcătău și c-on jendar. Da' pă timpuri erau jendari, nu milițieni. Mă cunoște. Da' io numa

cît mă liberasem şi trăbuie să mă prezint la ei. Şi mă cunoşte.

— Mă, tu cînd ai venit din armată?

— De vo tri-patru zîle, domnule şef.

— De ce n-ai venit la noi?

— Api am avut şi io bai să mă duc să-mi aduc ceva de mîncare la soţie şi la coptil.

Zîce:

— Măi, n-ai chibrit?

— Ba am, domnule şef.

— Măi, n-ar ave noroc aiesta Precup din Gura Rîştii, ne rugarăm să deşchidă să ne deie chibrituri. N-avem nici să ne-aprindem ţigară.

Da' io le cot şi le dau on pachet de chibrituri şi spui:

— Domnule şef, nu ştiu de la brîu încoaci, cînd am plecat de la Lunca Poienii încoaci, ce m-o tăt acăţat de pticioare? Ş-am aprins chibrituri şi n-am văzut nimnic. Şi nu mni-o dat pace pîn-aci.

— Taci, măi omule, măi, nu fi copil! Ţ-o atîrnat ceva şiret de la bocanci sau ceva.

— Nu, zîc, domnule şef, zîc. Uită-i.

— Mă, zîce, ţîie ţ-o fost urît.

— Mnie?! Io nici de dracu nu mă tem niciodată.

— Măi omule, du-te că n-ai băgat tu de samă. Ţ-o atîrnat ceva. Le dau noapte bună. Noapte bună.

Cînd plec de la pod încoaci, iar mă ţîne. La esta pticior, iară. Pă cînd mă bag în Ptiatra Tăiată, m-o lăsat. Nu m-o mai ţînut.

M-am băgat în Ptiatra Tăiată şi-n dunga Ptietrii Tăietă, unde-i ptiatra aia înaltă, văd, dragă, on jar la mnijlocu ptietrii. On jar... Şi mă uit. Văd on bătrîn stînd în pticioare cu o pipă de on metru de lungă şi ave on jar în ie şi c-on suman de-ala legat c-o aţă p-aci şi c-on clop cordoş aşe şi trăje din pipă. M-am spăriet atuncea grozav. Auzîsem io de Spiriduşu din Ptiatra Tăiată. Da' una-i s-auz şi alta-i să-l vez. Am vrut să sai în apă. Era apa mare. Mă gîndii „Moriu". Să mă duc spre el, poate ş-aşe mori. Da' mă duc. Mă duc. Cînd ajung pedri el... cînd trec de la el, on fel de frig o vinit pă mine şi cum am trecut de la el şi el s-o-ntors cătă mine. Înc-o făcut aşe: „Im!"

De-acoalea-ncoaci nu mai ştiu. N-am simţît nimnic pîn-am ajuns în Gura Rîştii. Cînd am ajuns în Gura Rîştii, era bătrînu ala dinainte, tata lui Precup a lui Iosif. Lucra noaptea-n moară. Lucra pă paturi, scaune pă la oamini, lucra acolo. Şi gîndii „Nu mă mai duc acasă." Nu mni-o vinit să mă duc acasă, de urît. Mă duc la bătrînu şi zîc:

— Bade Alexă, nu faci bine să mă laşi aci să mă culc pînă la dimineaţă?

— Da cum să nu, dragu badii. Aicea-s două paturi, culcă-te pă care vrei.

Mai stătui cu bătrînu de poveşti şi-i spusăi la bătrînu:

— Bade Alexă, ia ce-am păţît în noaptea asta. Ia cum păţii şi... Tăt îi spusăi.

— Ei, dragu badii, cînd te-ai pornit de la Jilău, te-ai pornit viteaz, că tu nu te temni de nimnic, da' vez că te temi? Vez că este rău? Niciodată să nu te porneşti cu gînd că tu din vitejia ta mei. Tu vei porni cu gînd mai bun. Zîce, aşa am păţît io în viaţa me. Eram copiloi de... numa cît scăpasem de armată. Şi avem drăguţă şi io în Ciumăfaia. Într-o duminică, mă găt şi io şi-i spui la mama... La tata nu cutezam. Da' spui la mama:

— Mamă, mă duc şi io pînă-n Ciumăfaia.

C-amu eram de peţît cu fata şi eram cu gînd că... Ie mni-o fost şi soţie.

Ce să vez. Mă duc în Ciumăfaia, mă duc la părinţ la fată. Mai apucăm acolo la on păhar de ţuică, mai... Era joc. Şi cu fata mă duc la joc. Şi joc cîteva jocuri cu fata. Şi vine fata cu mine, cînd am plecat cătă casă. Vine pînă în capătu Jiştii de Sus. De-acoale îmni sărut fata şi plec cătă Jilău. Cînd am fost în dealu Jilăului, o fost noapte. Tîrziu încă însărat. Trăbuie să trec p-on drum pîn pădure. Cînd ajung pin pădure, on jeneral vine p-on cal călăreşte. Da' io dau sara bună. El numa o jemut cătă mine ş-o trecut pîngă mine ca fuljeru. Cînd trec de la el vreo cinzăci de metri, nu mai ştiu de mine nimnic. Noaptea, în oarece vreme, pă la doi ceas, mă strezăsc în Cetatea Someşului Rece. În Cetatea Someşului Rece, aci pedri moara asta care-i păstă apă. Mă strezăsc în braz-aia. Rădic capu, da' nu ştiem unde-s. Nu mă ştiem io unde-s. Rădic capu şi o santinelă lîngă mine, mă împinje de frunte-napoi. „Pfui de mine!" mă gîndii. Mă pusei. Auzii cocoşii cîntînd şi nu mai văzui soldatu dinaintea me. Mă sculai şi, dacă mă sculai, mă gîndii: „Unde-s io?" Auzăm cîinii lătrînd, auzăm moara umblînd. Iacă unde-s! Io-s în Someşu Rece. În Cetatea Someşului. Dădui să mă scol. Cînd mă sculai, nu mai ştiui de mine nimnic. Pînă dimineaţa pă la opt ceas, cînd m-am strezît în Baia Lonii. În Baia Lonii. Mă stre-

zăsc... Atîta eram de obosît, că eram distrus de obosală. Şi de-abia am ajuns de pă la şasă ceasuri pînă la doispărzece ceasuri zua, acasă în Jilău, la mama. La părinţ. Mă văd părinţii aşe amărît, aşe...

— Ce-ai păţit, mă? Cine te-o bătut?

— Nu m-o bătut nime.

— Da' ce-ai păţit, de eşti aşe nenorocit?

Apoi îi spui la mama. Da' la tata nu i-am spus.

— Iacă, mamă, ce-am păţît io az noapte şi ia cum am mînat.

— O, vai de capu tău! D-api tu n-ai auzît de Vîlva Cetăţi. Someşului? Pi, tu ce-ai făcut?

— Am dat sara bună la on jeneral.

— O, vai de capu tău! N-o trăbuit să-i dai! O trăbuit să te duci pă lîngă el ca mutu.

Aşe mni-o spus badea Alexă. Ş-api de-atuncea ştiu povestea asta.

Informator:
Dodea Aurel, 70 ani
Muntele Rece, Dodeşti
Data culegerii: 1 X 1978

FETELE DE APĂ DE LA CHEILE TURZII

Uită, o fost odată, că era pîn timpu bătrînilor, era on lac de apă la Cheia Turzî. Şi-n lacu ala erau Fete de Apă de hore înt-atîta fel şi s-o luat horile de atunci şi cosăle de pă timpurile alea.

Ş-o mărs oaminii, muierile şi ţîpa pînză. Şi ele vine noaptea şi lua pînza ş-o cose ş-o ţîpa 'napoi cusută gata cu tăt fel de forme. De-atuncea sînt luate forme, pictorituri de s-arîtă astăz cusute. De pă timpurile alea.

Vez că cum să vede şi cînd îngheaţă pă fereastă, să vede aşe ca on fel de cipcă, ca on fel de frumoseţe. Şi aşe o făcut şi alea pă timpuri.

Ş-api o dat Dumnezo sfîntu că după cum spune că s-or strînje şi dealurile, s-or întălni laolaltă munţi, aşe că valea aia, c-o fost o vale p-acolo ş-on drum şi de-atuncea s-o strîns dealurile laolaltă. Şi de-atunci încoace altu nu mai s-aud.

Informator:
Safta Toma, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

FATA DE PĂ MARE

Era on ficior dus departe la armată. Ficioru tăt ave vorbire cu Fata de pă Mare. Mere ficioru acolo şi ieşe fata pă dunga mării. Ieşe fata şi, dacă ieşe, zîce:

— Da' ai vinit?

— Am vinit.

— Da' zîce, numa aş vre să te strîng în braţă. Numa una dată.

Da' ficioru tăt nu să-ndrăzne. Nu să-ndrăzne. „Cum să poci io mere să mă strîngă fata-n braţă?" Era fainâ. Că zîce că doamne faine-s ca şi una femeie care-i frumoasă. Era frumoasă din brîu în sus, în jos era peşte.

Da' zîce ficioru:

— Nu mă-ndrăznesc de dumneata să viu. Nu mă-ndrăznesc.

— Cum nu te-ndrăzneşti? Hai dragă, nu-ţ hie groază de mine. Numa o dată să te strîng în braţă ş-api iară te las să te duci.

C-amu el trece marea. Trece cu armata.

— Io numa tăt de-aia mă tem.

— Nu ti teme, zîce. Nu-ţ fie frică. Numa că viu să te strîng o dată-n braţă şi de-acoalea nu mai am bai.

Atuncea ficioru să gîndi „Mă, io mă duc, Ce-a face cu mine? Ce-a face, aia a face, da' mă duc."

Să dusă ficioru şi-l strînse-n braţă pă el şi-l băgă-n apă cu ie. Nu mai ieşi nici ficioru, nu mai ieşi nici fata. Gata.

Celalalt, c-o fost doi, celalalt o spus la regiment. „Uită ce să întîmplă. Ia cum o ieşit fata şi hore acolo şi ne-o văzut şi ne-o chemat la ie. Şi ia cum să-ntîmplă şi ia cum să-ntîmplă."

— Tulai doamne, d-api cum?
— În veci nu mai iese, că s-o băgat în mare. Nu mai iese. O mărs ș-o văzut locu, da' nu să mai cunoște nimnic.

Informator:
Roșu Victoria a lui Mososoc, 63 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 7 X 1979

FECIORUL ȘI VÎLVA APEI

O fost on fecior și la Sînziiene s-o dus la pescuit pă dunga apii. În loc să vadă pești, o văzut o zînă frumoasă, frumoasă Tare frumoasă. I-o fost dragă, da' în zadar, că pă cînd s-o prindă, nu s-o mai putut. O scăpat. O zîs cătă el:
— Mai așteaptă pîn' la vară.
— El s-o dus acasă supărat și s-o gîndit:

„Cum de n-am fost mai deștept?
Cum să stau on an s-aștept?
Că mni-o spus că pîn' la vară
Zînile vor vini iară."

Aia o fost Vîlva Apii și l-o păcălit pă ficior.

Informator:
Vidrean Maria a lui Gheorghe a lui Iacob, 63 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 26 VII 1979

FETELE DE APĂ

În vremea războiului o trăbuit să să retragă. Tăt o fujit, tăt o fujit. O umblat săracii să să retragă-ncoacea. Și o nimerit pîn niște păduri, pîng-o apă, pă lîngă niște colț. Ș-o zîs că o gîndit că dade or da de on pod oareunde, să poată trece, să străbată încoacea, s-ajungă compania.

O zîs că o auzit acolo mai plîngînd, mai rîzînd lîngă apă, acolo. O zîs că mai era cu unu din Măguri. Ș-o zîs că s-o băgat ei într-o coptă de ptiatră și s-o uitat. Ș-o zîs că era două fete, așe să țîpa-n apă, iară să rădica, iară să văieta „Vai cum ne tulbură oaminii apele, ni le prăpădesc." Iară să mai băga în apă, iară . . .

Aveu on păr mare pînă la călchie. Și să scula de-acolo și da cu mînurile așe pă cap și să ciuciula și iară să mai băga-n apă și iară să mai văieta și să cînta. Erau fetile de apă. Fetile Vîlvii Apii.

Apoi o pornit săracii, s-o tăt dus ș-api oarecum și oarecum o trecut și-o dat api de-on pod. Ș-o trecut apa, o dat de-o companie, s-o prezentat acolo ș-o scăpat săracii.

Informator:
Pleșa Ileana a lui Iosifu Pădineanului, 73 ani
Măguri-Răcătău
Data înregistrării: 2 II 1975

CÎND TE CHEAMĂ VÎLVA APII

On om mere pă lîngă dunga apii așe, pă oarice luncă. Și omu aude în apă zîcînd:
— Măi, c-amu tăt aștept și-i vremea și nu mai soase.
O auzît el zîcînd. Să uită el încoace-ncolo, nu văzu pă nime. Mai stătu on ptic, o zîs că vede on om vinind tăt la fugă, tăt la fugă. Nici bună-zua, nici mnică, pînă mînă: zup! în dricu apii, în creștet. Îl mînă apa pîn-acoale dup-on gard din jos. Fu mort. L-o temat Vîlva Apii.

Informator:
Purcel Simion
zis Fluturu, 77 ani
Mărișel-Costești
Data înregistrării: 9 IX 1979

OMU INSĂMNAT

O fost odată o femeie și bărbatu ei era beteag de-o jumătate de an pă pat. Muierea o mărs la tîrg la Cîmpeni și pînă să vie acasă, soacră-sa o aflat că ficioru ei îi însămnat de Vîlva Apelor și numa așe scapă, dacă, trimete pă oarecine cu hainile la o stavilă, acolo unde apucă apa de merje la o moară. Și, dacă a scăpa acela ce duce hainile și s-a întoarce acasă, moare ficioru-so; dacă moare acela, vîlva să mulțămește cu atîta și ficioru ei scapă.

Nevasta atîta o putut să înțăleagă, cînd o ajuns, că: „Vine" și „O trimetem", da' n-o înțăles că ce vreu. Noa, o vinit și e intrat în casă și soacră-sa i-o spus că o aflat că, dacă cineva i-a arunca hainile în apă, la stavilă, s-a face bine. Și i-o zis:

— Numa tu să poate să mei, că tu ești muierea lui.

Îi dede drumu la muiere cu hainile lui să margă. Cînd o fost la stavilă, o aruncat hainile și dădu să vie cătă casă. Da' ce să vie, că n-o lăsau să treacă păstă pod cătanile. Nu să știe de unde, da podu era plin de cătane. Suce, zmuce și în stînga și în dreapta. Cînd s-o deșchis on picuț de cale pîntre cătane, nevasta îndată o trecut pîntre ele ca vîntu și du-te! Atunci auzî vaiete și zderete. Nu știe nime că ce-i, nu să pricepe nici ea, destul că atîta era de asudată și năcăjită și amărîtă, de să-nciotau pticioarele pă loc. Fel și fel de strîgăte pă ie:

— Tu Ană! Tu nevastă! Tu muiere! întoarce-te-napoi! Uită-te la noi!

Muierea ață-nainte și pînă acasă. O ajuns pă podu Sohodolului și s-o trezît sub pod. Și să trude să iasă din apă și nu putea, da' ea nu era nici pă pod, nici sub pod că era într-o luncă. Acolo stăte. Ș-o scos cizmele să-și țipe apa din ele. Da' nu era apă, că era sudoare de cît să muncise. Să scoală de-acolo-ncetuț și să ie cătă casă. Cînd o ajuns aproape de casă, o auzît:

— Vine! N-o murit!

Atîta o putut să înțăleagă ea și s-o băgat în casă. O intrat în casă.

— Noa, da ce-ați vrut, să mă omorîț? Și cătane după mine și fel și fel de muzici, numa să mă întorc, da' am știut că-i vîlva și nu m-am întors. Ș-am scăpat.

Atunci bărbatu ei, care nu să sculase de-on jumătate de an de pă pat, s-o rădicat, o ieșit pă ușe și ață la apă. Atîta o auzît cei din casă:

— Stai, că iaca viu!

Cum o ajuns lîngă apă, o sărit în ea ș-o foat gata. L-o dus Vîlva Apelor cum i-o fost sămnu.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim zis Nelu, 53 ani
Sohodol, județul Alba
Data culegerii: 7 X 1977

CÎND CERE VÎLVA APEI OM

On om s-o dus în șezătoare, cum să făce pă timpuri. Acuma nu să mai fac șezătorile așe. Știț? S-o dus în șezătoare. Plecînd la ora doișpe fără zece minute din șezătoare, mărgînd acasă, merja pă lîngă o vălicică pîn-acasă. Distanță de on kilometru. Pă cînd ajunje la niște sălci, la o curbă de apă, o auzît ceva bolborosînd apa. O stat în loc și o ascultat. O început să strîje „Mamă! Mamă!" O început să facă ca mîții, o început să facă ca iezii, o-nceput să strîje „Aio! Aio!" P-ormă „Haida! Haida!" Plecînd s-o-ntimidat omu, s-o-ntors înapoi. S-o dus de unde-o plecat, de la șezătoare. Cînd s-o-ntors înapoie, on om vinea-n jos. Zice:

— Mă Iuane, tu ești?

— Io, mă.

— D-api cum de te întorci înapoi?

— Măi, să vez, măi Vasile, ce-am pățît io. Uită, la Sălcari, c-așe-i spune la curba aia, la Sălcari, că erau sălci multe. Nu vii cu mine?

— Ba viu, mă, să videm ce-i.

— Mă, face, mni s-o rădicat păru de pă cap. Am gîndit că-mni zboară pălăria.

Hai amîndoi. Pă cînd o mărs amîndoi, n-o mai auzît nimnic.

— De-acuma nu mai viu cu tine.

— Mă, haida mă, că mni-i urît, face, nu știu pă ce lume-s.

O mai mărs de-acoalea cam cinzăci de metri, o sută de metri, n-o mai auzît absolut nimic. Ala s-o-ntors înapoie, ce-

lalalt s-o dus cătă casă. De-acoale n-o mai fost departe pînacasă.

La săptămîna, numa bine o mărs băieţî la scaldă şi on băiat s-o-nnecat. Vez ce-nseamnă că anunţă apa cînd îi trăbă fiinţă de om? Vîlva Apii, ie face aşa ca să te duci acolo.

Informator:
Ţîmonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni
Data culegerii: 17 VII 1979

VÎLVA BUCATELOR

O fost odată doi oameni, bărmatu cu femeia. Oameni săraci. Şi din părinţî lor săraci şi săraci o fost. Şi s-o apucat de ş-o făcut on picuţ de casă acolo, într-o marjine oareunde. Da' în timp o avut copii. O avut tri ficiori. Ficiorii o crescut mari. El, sărac, n-ave ce să le deie nimica, zestre, oareceva, cum dau şi astăz părinţî la copii, văzînd că moare, le-o spus pînă n-a muri:

— Măi, drajii tatii! Eu văz că mor. N-am ce să vă dau nimic. Da' cînd oi muri, mereţ şi săpaţ acolo, după casă, veţ găsî on fier de plug. Luaţ-îl de-acolo şi-l duceţ la fierar. Vă faceţ trei coasă. Una ca alta. Şi plecaţ cu ele în lume, fiţ harnici şi buni că veţ trăi bine.

Aşe făcură feciorii. Dac-o murit bătrînu, o mărs ş-o săpat ş-o găsît fieru de plug. Aşe pă cum le-o spus tată-so. Îl luară şi-l duseră la fierar şi făcură trei coase una ca alta. S-o uitat pă ele... Aieste-s coase bune! Hai, plecăm în lume!

O plecat toţ trei. Să dusără, să dusără... Cînd îi o dată o dat păstă o holdă frumoasă de orz. S-o uitat păstă ie... Cel mai mare le spune la cei doi:

— Uită, io la asta m-apuc, c-o găt într-o zî. El atuncea aude din holdă strîgînd:

— Dac' o găţ, ce găsăşti acolo-i al tău.

Bun. El o rămas acoalea, ceia doi o plecat mai departe. Să dusără multă lume şi iacă, o dat păst-o holdă de săcară frumoasă. Atunci s-o oprit, s-o uitat păstă ie şi mijlociu spune:

— Şi io m-apuc c-o găt pă holda asta-ntr-o zî.

Şi el aude din holdă strîgînd:

— Dac' o găţ, ce găsăşti acolo-i al tău.

Acuma o rămas cela mic. Şi-ala pleacă mai departe. Să duce, să duce... dă şi el păst-o holdă frumoasă, da' de grîu. S-o uitat păstă ie... Ce s-o gîndit? „Şi io o-i găta-o-ntr-o zî." Atunci şi el aude din holdă strîgînd:

— Dac-o gheţ, ce găsăşti acolo-i al tău.

Zis şi făcut. S-o apucat de holde toţi trei. Fiecare la locu lui. Le gătară. Pă cînd fu pă gata, o găsît cel mare on stic de orz, stic de aur; mijlociu on stic de săcară, da' de aur; cel mic on stic de grîu frumos, da' de aur. Le-o luat fiecare la mînă, gătînd holdile ş-o plecat să să-ntălnească iară toţ trei. S-o şi-ntălnit. Şi să-ntreba tăţ unu pă altu că ce-o găsît. Fiecare o spus că ce-o găsît. Unu on stic de orz de aur, unu on stic de săcară de aur, celalalt, al treilea, on stic de grîu de aur. Bine. Înţelegîndu-să ei că ce-o fi ş-asta, să prezintă o femeie toată-n haine albe-n faţa lor şi le spune:

— Nu vă gîndiţ c-aieste-s fetile mele. Ş-aieste-s holdile mele. Uită, eu vă dau fetile vouă la fiecare de soţie, care ce stic aţ avut. Şi vă dau şi pămînturile aste. Să trăiţ bine, să fiţ harnici, mîndri şi buni.

Noa, zîs şi făcut. Femeia s-o dus, n-o mai văzură, numa să strezîră cu trei fete frumoasă. Fiecare s-o dus la soţu ei. Şi rămaseră laolaltă ca femeia cu bărbatu. S-o apucat şi ş-o făcut căs pă pămînturile alea care le-o dat Vîlva Bucatelor. Căsi frumoase. O avut copii, familie mare, o avut de toate cele ce le-o trebuit. Tot-tot-tot.

Da' le-o spus Vîlva Bucatelor că „Veţ trăi bine pînă îţ huli bucatele. „Veţ trăi foarte bine."

De la on timp, nu ştiu care dintre feciori, o avut on botez. Nu ştiu care. Anu ala o fost secetos. Secetă. Sclabe bucatile. Ei aşe cum o fost, o făcut pîne şi ce-o trăbuit să-şi facă botezu. Gustînd din pîinea aceia care-o fost făcută, unu o zîs „Ioai, mînca-o-ar porcii că ră pîine-i asta."

Gata. Numa s-o sîmţît că să cutrămură tăt-tăt-tăt. Să hurducă, să zguduie tot pămîntu. O rămas o dată ca ameţît de cap. Ce-o fi asta? Cînd s-o strezît, nu să mai cunoşte că unde-o fost casele lor. Unde-o fost averea lor. Erau munţ, dealuri,

pădure, stînci. Şi casele pă dealuri sus. N-o fost strîcate. „Noa măi!“ gîndiră ei, sărmanii. S-o năcăjit să mai samene. Sămânat-o grîu, sămănat-o săcară, sămănat-o orz... Nu s-o mai făcut. Decît săcara şi orzu s-o mai făcut cînd şi cînd. Da' sclab. Ce s-o gîndit ei? „Amu coa să trăim altcumva“. S-o apucat din pădurea aia, că era tăt felul de pădure acolo, ş-o făcut ciubară, cercuri ş-o plecat cu ele pă ţară să-şi aducă pîinea la copii să trăiască.

Mult aşe o trăit ei cu greu. Foarte cu greu. De-acoalea-ncolo ar fi lăudată pîinea şi ceie re, da' nu era. Şi aia cine-s? Aia o fost ei, moţi. Şi sîntem noi astăz.

Informator:
Buş Ioan zis Bătrînu, 68 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 15 XII 1976

VÎLVA LUPILOR ŞI BĂTRÎNU

Oarecînd on bătrîn mere acolo p-on deal, undeva şi era iarna. Ninje aşe nu tare. Şi mărgînd p-acolo, numa vede o bătrînuţă cu furca-n brîu, torcînd şi o grămadă de lupti după ie. Doisprăzece lupti era după ie. Bătrînu cînd o văzut:

— Tulai doamne, că mă mîncă luptii!

— Nu ti teme, o zîs bătrîna. N-ai frică. Du-te-n treabăţ, că n-au nimnica cu dumneata. Nu le face nimnica, că nu-ţ fac nimnic.

Şi s-o dus bătrînica mai departe cu luptii şi bătrînu s-o uitat cît s-o putut uita după ei. S-o dus şi nu i-o făcut nimnic. Era cu gurile-ncleşcate. Şi aia era vîlva lor. Bătrînica aia.

Informator:
Bogdan Todosia, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 II 1977

FEMEIA CU FURCA ÎN BRÎU

Un ficior vine de la moară cu calu şi s-o întâlnit cu o babă care merge cu furca-n brîu şi torce. Înapoia babii era o turmă de lupti. Zîce baba cătă ficior:

— Nu ti teme că am nişte jigăruţe p-aci, da' nu ţ-or face nimnica.

Calu s-o spăriet şi aşe l-o ţînut de frîu, de i s-o băgat frîu în palme.

Ş-o vinit luptii şi o trecut, o tăt trecut şi păre că nici nu-l văd nici pă ficior, nici calu. Nici nu i-o băgat în samă.

Dinapoia lor era iară on bătrîn cu bota. Şi baba torce noaptea şi merge înaintea luptilor.

Informator:
Vidrean Anuţa, 67 ani
Măguri-Răcătău, Vidreni
Data înregistrării: 27 VIII 1977

VÎLVA LUPILOR

Într-o bună noapte, pînă-n zuă, o pornit on vînător la vînat. Să vîneze lupti, că le trăbuie blana de pă ei. Ieşind acolo pă munte-n sus, tare-n sus, o văzut o turmă de oi viind. Cînd o fost mai aproape, o văzut că-i de lupti. „Ni mă! Ce-i de făcut? Să mă sui p-on brad, că m-or mînca. Aieştea gata, mă mîncă!“

Unu dintre ei, hiind tăt ca luptii, da' grăie, o zîs:

— Măi omule! N-ave nici o frică. Să nu traji, că nimnic nu ţ-om face.

Şi s-o pornit. O trecut luptii pă lîngă el, nici nu s-o uitat la om că îi lîngă lemn. O vinit pînă-ntr-on vîrf de munte, acolo s-o oprit şi-o spus:

— Mă, voi sînteţ mai bătrîni, să mereţ în Măguri să mîncaţ... Are o bătrînă patru coptii şi suduie oile zî şi noapte.

Să mereț pă dinapoia cobîlteți și să vă băgaț să le mîncaț. Voi să mereț în cutare loc și iară să faceț așe. Tu, măi bătrînule, ești mai viteaz, te pornești p-aci pă drum în jos, n-ave bai de cîni, că nu ț-or face nimnica cînii. Te duci pînă-n Borșa în capătu satului din jos, acolo este o văduvă cu șepte coptii. Au o vacă. Vaca nici n-o adapă, nici nu-i dau de mîncare și este de unde. Și apă este în ocol și fîn este după șură, da' nu grijesc. Și ca să scoatem vaca din suferință, te baji, că numa on vîrtej are și traji cu lebile-n jos și te baji în poiată ș-o mînci. Și vii 'napoi.

O mai rămas doi. Și-o zîs:

— Măi, voi doi viteji, voi sînteț cei mai viteji a noști. Din banda noastră. Voi să mîncaț omu aiesta care ne-o ascultat poveștile.

Și pînă acasă l-o ajuns și l-o mîncat.

Informator:
Matiș Gavril, 62 ani
Muntele Rece
Data înregistrării 5 X 1979

VÎLVA BĂII

Era odată un om sărac. Cînd a mers supărat în baie, i-a ieșit Vîlva Băii îmbrăcată în alb și i-a zis ca să nu mai fie supărat, că îl duce într-un loc bun. L-a dus într-un loc necunoscut unde era mult aur și i-a zis să ia aur cît poate să ducă la bancă. I-a mai spus că să-l vîndă și apoi să vină să împartă banii.

Omul a luat aur cît a putut duce, l-a vîndut și a împărțit banii în două. Oricum a făcut un ban nu-l putea nicicum împărți în două. Atunci el s-a gîndit că mai bine să-l ducă Vîlva Băii.

Vîlva Băii l-a întîmpinat sub formă de bătrîn și l-a dus în alt loc, într-o galerie necunoscută ce avea la mijloc un vîrtej peste care era o punte. La capătul punții l-a pus să numere banii. Cînd i-a spus omul că leul care era în plus l-a adus cu el, vîlva i-a zis:

— Dacă nu-mi aduceai leul și nu împărțeai pe dreptate, te aruncam în vîrtej, dar așa, dacă ai fost cinstit, fie și banii ăștia ai tăi.

Informator:
Iancu Izabela, 55 ani
Roșia Montană
Data culegerii: 3 VIII 1970

MINA DIN PĂRĂUL CEL MARE

S-o înțăles Iuănu lui Topor cu Mitruțu lui Rîmboi și cu Dumitru lui Burcuș. Ce s-o gîndit ei? Ei stăteu mai bine, erau mai gazde, ei erau cam meșteri. Iuănu lui Topor făce gropi la morț, celalalt era ajutoru lui. Burcuș era cu avere, era om înstărit, ave casă cu tindă, el s-o legat să poarte cheltuielile. Ce s-o gîndit ei? Acolo la noi, pă apa Topliții, în Părău cel Mare, este o mină părăsită. S-o dat ș-o băgat oamini la lucru ș-o lucrat acolo vreo două-tri săptămîni doisprăzece oamini să deschidă mina. O făcut vreo 16 metri de-o putut să intre. Da' de acoalea nu o mai putut lucra, c-o ieșit on mîț în cale, negru, urît. Și-o zîs:

— Oamini buni, io nu vă mai las să lucraț aicea, dacă nu-mni daț on cap de om. Dacă-mni daț on cap de om, puteț săpa, dacă nu, nu. Că aicea de-aia n-o putut lucra nime pînă amu, că nu mni-o dat nime cap de om.

Da ce să vez, mîțu dracului își făcuse poliță. O scîndură prinsă în părete deasupra unde lucrau oamenii. Da' acolo nu erau scînduri, că încă nici nu trebuiau. Da' el să plimba pă poliță. Dădeau oamenii să strîce polița, da' nu era poliță, numa li să păre. De văzut o vedeu, da' dacă dădeu cu mîna, nu era.

O ieșit on om și s-o dus să-i spuie la Dumitru lui Burcuș ce-o pățît. I-o spus:

— Măi Dumitre, îi bai! Nu ne lasă on mîț să lucrăm, că zîce că la orice lucru mare trebe cap de om.

Dumitru tomne la șteampuri, acoale la apa Topliții, la Iuănu lui Pirchiș, cum i să zîce în locu, în averea lui.

— Noa, lăsaţ mîţu şi faceţ cum îţ face, numa să pornim galeria. El gînde că oaminii zîc aşe ca să le mai deie bani.

Mîţu nici ca cît. Mîţu tăt după ei. Da' numa la ceasuri anumite. La şasă fix, la doisprăzece fix, atuncea să arăta mîţu în cale şi stătea de vorbă cu oaminii şi la obraz arăta ca obraz de om, numa la trup era mîţ.

— Api că tăt că nu poate fi om, că numa on mîţ poate fi, că era în patru labe, cu păr pă el, decît la obraz arăta ca on om.

Iuănu lui Topor ce s-o gîndit? Că a duce mîţu acasă. Şi s-apucă:

— Mîţu-mîţu! Piţu-piţu! şi tăt că el îl duce acasă şi-l tăt ciuciula.

Ceialalţ ortaci a lui din doisprăzece:

— Mă, lasă mîţu mă, c-ala a hi vîlva.

— Nu-l las, măi! Uitaţî-vă voi ce mîţ fain şi voroveşte şi voroveşte. Io-l duc acasă.

Şi-l luă în braţe. Da' mîţu din ce merje, din ce să-ngreuna. Şi aşe să-ngreunase, de amu asudase tăt bine. Numa cură apa pă el. Cum iese el de la Pirchiş pă cale, pă cînd să aproptie de casă, îi dede mîţu o zmucitură şi-aşe l-o zvîrlit păstă colţu ăla pînă-n valea Sohodolului s-o dus şi-o căzut în nesîmţîre. O mărs a lor de-acasă, l-o luat de-acolo, de jos, da' zîce că el nu ştie nimnic. El n-o dus nici on mîţ. Uitase.

Da' nime n-o mai vrut să lucre la mina din Părău cel Mare. Să temeu de vîlvă.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim zis Nelu, 63 ani
Sohodol
Data culegerii: 7 X 1977

LEGENDA BĂII „COTROANŢA"

Era odată o femeie care căuta de capre. Bărbatu ei era la închisoare. Într-o zi, cum mergea pe lîngă capre, a văzut o piatră ce sclipea ca soarele. S-a aplecat şi a luat din ea bucăţi, dar n-a ştiut ce este. Le-a băgat în sîn şi şi-a făcut ea rost de bani ca să meargă la Bucureşti să-şi scape bărbatul de la închisoare.

Cînd a ajuns la Bucureşti, a scos din sîn bucăţile de piatră şi le-a dat la domnii aceia mari. Ei şi-au dat seama imediat că acela este aur. I-au dat drumul la bărbat, dar femeii i-au spus că să le arate ea unde a găsit pietrele. Au venit sus pe Cetate şi femeie le-a arătat locul. Locul acela a fost cercetat cu grijă şi s-a văzut că pînă în Bucium a fost o vînă de aur.

Pe locul unde a găsit femeia aurul, s-a deschis o gură de mină. Şi la galeria aceea i-au pus ca nume porecla femeii „Cotroanţa".

Mulţi oameni au fost angajaţi şi au lucrat în mină. Unii i-au făcut şi cîteva versuri:

O, Cotroanţă, mult vestită,
La mulţi oameni le-ai dat pită.

Informator:
Iancu Izabela, 55 ani
Roşia Montană
Data culegerii: 3 VIII 1979

„LA DESPICATA"

Era un om potrivit de bogat. Într-o zi a venit la el un om în alb, vîlva bună şi i-a spus băieşului să ia un coc de pîine şi în fiecare zi să-l pună într-un anumit loc şi va găsi acolo un coc de aur.

În fiecare zi îi spunea femeii să-i facă cocul de pîine şi nu-i spunea de ce. Spunea că-i trebuie de merinde. Într-o zi soţia n-a mai vrut să-i dea cocul de pîine, pînă ce nu-i spune ce face cu el. El i-a spus, dar, cînd a pus a doua zi cocul la locul ştiut, s-a despicat în două şi cocul şi colţul şi omul.

De atunci la baie îi spune „La Despicata."

Informator:
Iancu Izabela, 55 ani
Roşia Montană
Data culegerii: 3 VIII 1970

LEGENDA MINEI „LA TRANDAFIR"

Erau odată două familii. În una era o bătrînă care avea o fată, dar era săracă. Cealaltă familie era bogată şi avea un fecior.

Obiceiul era ca fetele să meargă sara la şezătoare. La şezătoare era obiceiul că, dacă fata scapă fusul jos, băiatul îl ia şi numai aşa i-l dă la fată, dacă îl sărută. Fata era serioasă şi cu grijă şi n-o scăpat fusul jos. Băiatul s-o supărat şi n-o mai venit la ea. A zis că atunci a lua-o pe fată, cînd va înflori trandafirul în baie.

Fata îl iubea foarte mult pe băiat şi s-a dus în pădure, a plîns şi s-a rugat de cine-o ştiut şi de cine n-o ştiut s-o ajute. Şi-a dorit din toată inima că dacă le-o fi să fie împreună, să se împace cu băiatul, deşi părinţii lui se împotrivesc.

La două, trei zile, cînd s-a dus băiatul la baie, la intrarea în baie, l-a întîmpinat un bătrîn care i-a spus:

— Hai băiete, să-ţi arăt unde am lucrat eu în tinereţe, să ne ortăcim împreună.

S-au dus şi au muncit o jumătate de zi. Au puşcat cu exploziv şi după ce fumul s-a ridicat, au văzut atîta aur, că şi lumina ochilor le-o lua. Şi aurul era în formă de trandafir. Băiatul a spus că să împartă aurul în două. Bătrînul a spus că să-i rămînă tot lui cu condiţia să o ia pe fată de nevastă.

Cînd au văzut ortacii aurul din mină şi cînd au auzit întîmplarea i-au făcut băiatului un vers:

Trandafir crescut în baie,
Însoară-te Niculaie!

De atunci la baia aceea i s-a spus „La Trandafir"

Informator:
Iancu Izabela, 55 ani
Roşia Montană
Data culegerii: 3 VIII 1970

VÎLVA RE A ZILELOR

Marţolea este o vîlvă a zîlilor. Că-n tăte zîlile íe n-are dreptu, numa marţ sara, că-i sărbătoarea ei. Aia-i interzis la femei ca să lucreze. Că dacă lucrează, vine pă ele şi le face nenorocire. Marţ sara îi sărbătoarea Marţolii.

Marţolea îi o femeie c-on păr lung pînă-n călchie şi cu nişte dinţ urîţ, zgîrcită, zîmbrită, de te-ai spărie să te uiţ la ie. Aşe era de urîtă. Ie locuieşte numa p-acolo, pîn munţ pustii. Pîn munţ pustii pă unde nu umblă oamini, numa ie îi acolo.

Informator:
Vidrean Ioan a Ghemului, 70 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 17 I 1978

MARŢOLEA

Îi vîlvă re. Îi vîlva re a săptămînii. Vez că Luni, Mniercuri, Joi, Vineri, Sîmbătă, Duminică îs sfinte. Da' Marţolea nu. La Marţolea i ciudă pă Duminică, că zua ei să ţîne şi a ei nu. Ş-api dacă lucră muierile . . . noa, cumu-s ele, că ar lucra cu cînepa şi noaptea, numa s-o ghete, api vine Marţolea şi le prăpădeşte. Le opăreşte. Şi muierile să tem de ie.

Informator:
Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri Suseni
Data înregistrării: 2 VII 1971

MARŢ SARA

O fost o femeie cu mulţ coptii. Şi ie s-o apucat ş-o tors într-o marţ sara. O tors, o tors tăt continuu. O vinit o muiere să-i ajute. Şi ie i-o ajutat ş-o gătat cînepa tăt-tăt-tăt.

— Noa, zîce, ţî o-aş şi şerbe amu, dacă ai ave căldare. Dac-ai ave căldare, ţî o-aş şi şerbe, o zîs muierea aia.

Ie o zîs:

— Da' că mă duc la nănaşa. Mă duc la nănaşa şi-mni dă căldarea şi api atuncea mni-o şi şerb.

S-o dus la nănaşi-sa. Cînd s-o dus la nănaşi-sa:

— Nănaşe, scoală-te!

— Da' ce-i baiu?

— Scoală-te să-mni dai căldarea. C-o vinit o muiere şi mni-o ajutat la cînepă şi tătă bine mni o-am gătat şi amu o zîs că mni-o şi şerbe.

Nănaşi-sa o zîs:

— O amar de mine, doamne, şi de capu mneu! Doară aia-i Marţ Sara, fină, draga me! Aia nu-i ... esta, c-aia-i Marţ Sara. Da' du-te acasă tăt cît îi putea, că ţ-a omorî coptiii. Şi pă cînd ajunji acasă, zî „Tulai doamne, că arde-o casă-n Derdeleu!" C-api ie a ieşi afară. C-a zîce „Tulai, că ard coptiii mnei!" Ş-atuncea tu te bagă-n casă şi tăte vasele cîte le ai le întoarce cu gura în jos. Cîte le ai de pîn casă, de pîn cuie, de pă tăt locu le ie şi le-ntoarce cu gura-n jos.

Aşe o făcut.

O zîs:

— Ei! Că n-am ştiut io că te-ai dus la nănaşi-ta să te-nveţe ala lucru că, zîce, te omoram io. Că io am vrut să te şerb pă tine în căldare, nu să şerb jirebdiile, da să te şerb pă tine. Da' n-am ştiut io că te-nvaţă şi faci tu ala lucru.

Informator:
Gugură Viorica a Palaghii, 54 ani
Muntele Rece, Dodeşti
Data culegerii: 7 X 1979

MĂRŢOAIE

O fost o femeie şi ave opt coptii. Şi cum o fost mai demult, trebuie să semine cînepă multă, că să făce haine tăt din cînepă. Ie ave şi două fete mai mărişoare şi torceu într-o marţ sara. Dintr-o dată numa vede că să deşchide uşa şi intră o bătrînă pă uşe. Mărţoaie. Şi zîce:

— Torci, nu te-ncurci?!

Zîce:

— Torc, că-mni trebe şi am multă cînepă, s-o găt.

Zîce:

— Noa, mereţi fete, şi vă culcaţi, că-i ajut io la mă-ta.

În două-tri ceasuri o gătat cînepa de tors şi de dăpînat jirebdii. Şi zîce:

— Noa, amu nu ai căldare mare, că dacă ai o căldare mare, pă dimineaţă le gătăm şi de fiert.

Ie zîce:

— Mă duc aci la o vecină, că are vecina aia.

Să duce la vecină şi acolo era o bătrînă şi zîce cătă ie:

— Da' la ce-ţi trebe ţie căldarea amu noaptea?

— O vinit o bătrînă şi mni-o ajutat de mni-am gătat cînepa de tors şi pînă la dimineaţă o gătăm de fiert.

Zîce:

— Du-te tu, că nu-ţi dau căldarea, că pă tine vre să te fiarbă-n căldare.

Şi o zîs că să-i spuie că căldarea-i dusă la o soră de-a ei departe. Şi s-o dus acasă şi o învăţat bătrîna aia că să strîje pînă a nu să băga în casă „Tulai doamne, că arde vîrvu Derdeleului" Aşe o făcut şi Mărţoaie o fujit acolo să vadă. Şi i-o zîs bătrîna că să închidă uşa bine şi să întoarcă tăte vasile cu gura-n jos, să nu rămîie nimnica, că vasele-i deşchid uşa. Numa cana cu apă o rămas pă masă. Şi să stîngă lampa, să să împletească cu o coadă şi să să culce între fete să n-o găsască. Femeile să împletesc cu două coz ca să-şi poată face conciu.

Şi cînd o vinit Mărţoaie la uşe, ie nu i-o deşchis uşa şi o strîgat pă cana cu apă că să margă să-i deşchidă uşa. O mărs cana cu apă şi i-o deşchis uşa şi o vinit în casă şi nu o găsît pă femeie. Că o tăt tipăit ie acolo noaptea s-o găsască, da' dac-o fost împletită ca şi fetile, nu o găsît. Şi o zîs că:

— Ai avut noroc că te-o-nvățat cineva, o ai știut tu, că dacă nu, pă tine te fierbem în locu jirebdiilor.

Informator:
Creţu Maria, 39 ani
Uzina electrică Someşul Rece
Data culegerii: 3 VII 1978

CHIMEŞA CIUMII ŞI MARŢOLEA

O fost odată o femeie săracă cu o grămadă de coptii. Ş-o vinit ciuma-n sat şi i-o omorît. Şi s-o luat şepte babe şi-nt-o marţ sara s-o apucat să-i facă chimeşe la ciumă. Ş-api o zîs c-o vinit o muieroacă atîta de măroacă, de n-o putut închepe-n casă, cu on braţ de cruci de pă morminţ. Ş-o zîs că:

— Toarceţ, toarceţ?

— Toarcem. Toarcem să facem chimeşe la ciumă.

Una mai bătrînă, care-o fost mai bătrînă dintre ele, o ieşit afară ş-o zîs:

— Tulai, că arde-o casă-n Derdeleu!

Ie o zîs:

— Ba ştiu că-s coptiii mnei!

Şi s-o văzut o pară verde din Dodeşti păstă dealuri, cătă Derdeleu încolo. O vinit 'napoi ie şi o zîs:

— Aveţ noroc, că vă fierbem pînă la dimineaţă.

Informator:
Hiristea Ileana a Boutului, 70 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

FICIORII MARŢOLII

O fost odată două fete, una mai mare şi una mai mnică. Şi au mărs într-o marţ sara la şezătoare. Pă cînd îşi petreceu mai bine, vin doi ficiori frumoşi şi să pun după masă. Fata cea mai mnică să uită la pticioarele lor şi vede că au pticioare de cal. O zîs cătă sora-sa să iasă pînă afară cu ie. O ieşit şi i-o spus:

— Ia cum îs ficiorii aieştea.

O mărs acasă şi i-o spus la mă-sa. O mărs mă-sa pîn vecini să întrebe ce să facă. O femeie i-o spus să întoarcă tăte vasele cu gura în jos, că n-are ce să mai facă. O vinit acasă femeia şi pă fete le-o pus să să culce şi-o întors tăte vasele. Numa on laboş o rămas pă sobă neîntors.

O vinit noaptea ficiorii şi-o strîgat la uşe ca să margă fetile la şezătoare. Ele n-o zîs nimnică. Mă-sa era c-on mămăligău la uşe. O strîgat:

— Deschideţ uşa!

Ele n-o zîs nimnica. Ei iară o strîgat:

— Laboşe, ieşi şi ne deschide uşa!

Şi laboşu o sărit şi pă cînd o ajuns la uşe, o dat mamă-sa cu mămăligău şi l-o spart. Şi s-o pus să să culce. N-o mai auzît nimnica.

Dimineaţa, cînd s-o sculat, acolo unde fusese casa în care o fost la şezătoare, nu mai era nimnica, numai cîmpie.

Informator:
Buş Ştefan, 73 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 14 XII 1977

VÎLVA PĂDURII

Este on duh a pădurii şi unde-i pădure veche, bătrînă, acolo stă Vîlva Pădurii. Ie, cînd vine cineva să taie pădurea, ie plînje după pădure şi-şi bănuie şi mere noaptea şi lucră acolo

și dudăie pîn pădure și ce face ca să să sparie oaminii și să fugă de-acolo. Oaminii nu fug. Oaminii dimineața mărg să vadă că cine ce-o lucrat acolo. N-o lucrat nime nimnica, numa le i-o spăriet pă oamini să fugă din pădure.

Vîlva-i o femeie înaltă, aproape cît on brad și c-on păr pînă jos.

Cînd s-o tăiet pădurea de pă Baltă, de la Muntele Rece, era o pădure, de zua la amniaz ți-era urît să treci pîn ie, că era noapte aproape, așe pădure uriașă era. Apoi o băgat-o pă Căprița, pă canal, pă citernă și p-acolo o transportat pădurea.

Apoi spuneu niște țopti care lucrau acolo că atîta dudăieu acolo lemnile tătă noaptea și să băgau pă canal și să da comandă acolo și dudăie cu țapinile și mere lemnile. Și anume lăsau sara țapinile acolo și puneu semne la ele să vadă dacă umblă cineva la ele. Nime, nimic nu să atinje de ele, sau un buștean măcar să fie mișcat. Nimic. Și totuși, toată noaptea să auze cum mărg lemnile pă canal și comenz de parcă cinzăci-șaizăci de oamini lucrau acolo.

Îi on fel de duh sălbatic. Dacă te cheamă la ea, poț să meri că nu-ț face nimnic. Da' cînd uiește, să nu-i răspunz că-ț ie graiu. Nu mai vorbești pînă-i lumea, că-ț leagă graiu. Și nu ți-l mai dă. Să duce cu el.

Noaptea umblă multe feluri de duhuri și numa dacă te strîgă cineva pă nume, să răspunz. Dacă zîce: „Măi", sau uiește, să-ț vez de treabă.

Mai sînt și vîlvile comorilor care stau și păzăsc comorile cum păzește Vîlva Pădurii pădurea.

Dacă cine o pus acolo comorile alea le-o dat la on duh, alea-s fermecate și acolo nime nu să poate aproptie de ele. Dacă începti să săpti într-on loc, unde ai văzut că ard, nu poț ști dacă ajunji la comoară. Poate că poț, poate că nu te lasă să ajunji la ie.

Informator:
Bogdan Todosia a Clenții, 46 ani
Someșul Rece-Păltinei
Data culegerii: 12 XII 1977

OARE CINE HOREȘTE?

Cînd era mama me mnică, era servitoare la on găzdăcoi acolo, în Arsuri, la a lui Cociolom. Și o mînat cu vacile p-acole pîntr-o pădure să grijască de ele. Și mama, grijind de ele, o auzît o hoare. O hoare foarte frumoasă. Da' s-o gîndit „Oare cine horește?" C-așe frumos nu să pomine să cînte om pemintean. Ș-o zîs că să întoarsă-n stînga, să uită-n dreapta... n-o văzut pă nime. De la on timp o zîs că tăt auze că vine cătă ie, s-aproptie cîntecu, hoarea aceia, omu cu hoarea. Cînd o dată o pus uătii pă o femeie... O zîs că era înaltă mai bine de doi metri și cu păr lung pînă jos. Și s-o uitat bine la ie și era cu păr păstă tătă ptelea. Cum cînta, o zîs că să legăna așe, ca pădurea. O zîs că o cîntare atîta de frumoasă, de să mai ai încă două ureti să asculț. Și ie, cîntînd, cumva o pus uătii pă mama. Și, cînd o pus uătii pă mama, s-o tăt dus, nu o mai văzut.

Noa, ș-api ne spune mama c-o zîs c-o auzît și dumneaei iară de la mă-sa, de la bunica, de la alț bătrîni, că Vîlva Pădurii horește foarte frumos, da' ie fuje de oamini, să n-o vadă. Cînd pune ie uătii pă om, fuje, nu-i place s-o vadă. Și, cînd să taie pădurea, așe, parchete, sau... o zîs că plînje. Îș bănuie după pădure. Că ie îi Vîlva Pădurii și de-aia. Ie în pădure trăiește și în pădure-i place.

Informator:
Bordea Maria a Bumbului, 54 ani
Muntele Rece, Rîșca
Data culegerii: 4 XII 1979

VÎLVA FACE CA ȘI OMU

Vîlva de pădure, spune on bunic a mneu, acuma nu să mai aude de aia.

Merjeu la pădure și o fazonau. Și după ce plecau sara de la lucru, merjeu la căbană. Noaptea să streză cîte unu, ieșa

afară ș-auza dînd comenz, mărgind lemnile pă jilip, pă scoc... Să bagă-n cabană și spune, face:

— Șefule! la șefu de brigadă. Șefule, face, bagă pă jilip nu știu cine.

Iese șefu afară, aude și el dînd comenz, hurducînd lemnile, n-ai treabă! Apoi s-o culcat.

— Tăceț din gură! Nu vorbește nime nimnic.

Dimineața, cînd s-or sculat, or mîncat ș-o plecat la lucru. Acolo nici on lemn mnișcat de la loc.

Vîlva Pădurii face ca și omu. Ca cum aș vini io într-o noapte să fac fel și fel de mninuni pîn pădure. Vîlva-i o femeie mare, înțăleji, să face mnicuță și să face cît o clăditurâ de fîn.

Informator:
Țîmonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni
Data culegerii: 17 VII 1979

VÎLVA PĂDURII

Așe zîc oaminii că pădurea are vîlva ei. Și într-adevăr este Vîlva Pădurii care trăiește sîngură. Iarna, Vîlva Pădurii umblă pîn păduri, pă la izvoară.

Odată o găsît o cizmă. Era tare frig ș-o vrut să să-nchelțe. Ș-o băgat pticioarele amîndouă în cizmă și așe mere. On vînător vede în tătă dimineața o urmă care duce la fîntînă, da era numa p-on pticior.

— Măi, ce să fie și asta?

Altă dată iară o nins și pă zăpadă o apărut o urmă tăt așe. S-o gîndit să pîndească să vadă că ce-i. O stat o zî, o stat două... cînd îi într-o dimineață, așe cum să îngînă zua cu noaptea, iacă Vîlva Pădurii vine la fîntînă sărind pîn zăpadă cu cizma. Atunci, la vînător i-o fost ușor s-o prindă. Da' vîlva:

— Lasă-mă Petre, c-am doi copii și trebe să-i cresc. Lasă-mă că de nu, n-a și bine nici de mine, nici de tine.

— Cum să poate să ai tu coptii? o întrebat-o vînătoru.

— Așe bine. Ii fac cu oaminii la care li-i dragă pădurea.

Vînătoru o lăsat și vîlva s-o dus tăt uind.

Coptiii Vîlvii Pădurii îs spiriduși. Da' dacă-s făcuț cu oamini, ei n-au atîta putere ca vîlvele.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenții, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 5 XII 1976

FATA PĂDURII ȘI VÎLVA PĂDURII

Am fost în pădure și mai era on om cu mine. Ș-o zîs omu cătă mine:

— Ni, Fata Pădurii!

— Oare-i Fata Pădurii?!

Noa, o muiere mare era și o uit. Da' s-o așezat p-on lemn. Ne-o făcut sămn să merem la ie. Am zîs că:

— Ba nu.

Celalalt o zîs că:

— Hai să videm că ce-a face? Că doară nu ne temem de ie, că sîntem cu săcurile.

Am tăt stat și ne-am socotit o dată „Ba. Nu mem." Și n-am mărs. Gîndești că amu o văd. Păru mai i-ajunje-n pămînt. Și era despletit. Era așe ni, cam neagră.

Vîlva Pădurii îi altfel. Vîlva Pădurii și omoară oamini. Numa îl suce așe ș-odată îl rupe în două. Și rupe și lemne mari, sîlhe. Așe putere mare are! Și omu tăt îl face dărăburi. Numa fuje, dacă pușcă cu pușca după ie. Api așe fuje, de numa pară verde mere după ie.

Informator:
Ianc Găvrilă Gadina, 85 ani
Măguri Suseni
Data culegerii: 5 X 1978

FATA PĂDURII ŞI VÎLVA PĂDURII

Vîlva Pădurii şi Fata Pădurii, aia nu-i tăt una. Că este deosebire-ntre ele. Că aia să numeşte Fata Pădurii, iastalaltă să numeşte Vîlva Pădurii. Api tăt a pădurii îs amîndouă. Da' mai tare îi Vîlva Pădurii. Vîlva îi duh cu putere mare, da' Fata Pădurii samînă a om. Ie nu-i tare, numa ie îi greţoasă.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 67 ani
Roşu Victoria a lui Mososoc, 64 ani
Mărişel Costeşti
Data culegerii: 18 X 1979

FATA PĂDURII

Pă timpuri, unu de la Măguri s-o dus acolo-n munte, cătră Urăşa. Şi s-o urcat p-on brad, c-o vrut să grăiască pă altcineva. Şi, cînd s-o uitat în aialaltă parte, în partea unde-o vrut să grăiască, atuncea o văzut acolo, sub o stîncă de ptiatră, între nişte braz o fată a pădurii. Işi pieptăna păru cu nişte dejete lungi. Ş-aşe ave on păr ca muşchiu de la braz. Da' era pînă la picioare păru.

Şi i-o fost frică la ficior şi n-o mai strîgat. S-o dat jos de pă brad şi o fugit.

Informator:
Safta Ana a Piştoaie, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 II 1978

FATA PĂDURII ŞI FICIORU

Mai demult femeile spălau cioarecii la fîntînă, la izvor şi-i lăsau acolo să să scură de apă.

On ficior s-o dus pîn pădure şi s-o-ntălnit cu Fata Pădurii acolo pîn pădure, trăgînd on cioarec în pticior. Ş-o băgat pti-cioarele amîndouă înt-on crac de cioarec. Şi o prins şi o dus acasă. O dus acasă şi o stat pînă desară. Şi desară zîce:

— Să mă lăsaţ să mă duc după coptil.
— D-api ai coptil?
— Am.
— Măi, tu nu-i vini.
— Ba oi vini. Să şiu blăstămată ca cel ce-şi taie unghiile mniercurile şi vinerile, dacă n-oi vini cu coptilu.

S-o dus şi l-o adus. Era înt-on leagăn acolo de scoarţă făcut. Şi o lăsat să margă în treaba ei. Ş-api s-o dus după ie înapoi pînă acolo în pădure şi ave o bortă acolo şi tomnit acolo on pat la coptil. Şi acolo o băgat coptilu iară. S-o dus ie încoace-ncolo, ş-api o vinit oarice bărbat de-a lor, c-api s-o luat de mînă şi s-o dus amîndoi pîn pădure-ncolo.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 9 IX 1979

VÎLVA PĂDURII ŞI BĂTRÎNII

Mai demult, cînd erau pădurile mari, era povestea că umbla Vîlva Pădurii. Erau bătrîni care zîceu c-o văzut-o vinind. Vine pă drum aşe şi în loc de botă ave o sîlhă cât o fost de mare în codru. Cu rădăcină cu tăt era. Aşe o duce după ie.

Şi-o zîs că stăte acolo şi să uita. Şi s-o temut bătrînii. Şi după obicei, i-o dat on dărab de pîine. Ş-aşe bine i-o părut şi-o rîs. Bătrînii i-o dat numa aşe, on sfert, da' ei o avut o

jumătate. O zis că ș-o tăt bănuit că nu i-o dat jumătatea toată.

O zîs că pîn-o trecut, o zîs că cu capu mere întors cătă ei. Mere din pticioare și cu capu tăt cătă ei să uita. Și c-on păr mare pînă jos!

Informator:
Pop Lucreția a lui Albei, 51 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 1 IV 1978

COPACU VÎLVII

Vîlva Pădurii mere în pădure și-și aleje on copac de brad. La Vîlvă îi place pădurea de brad, altă pădure nu-i mai place. S-alege acolo on copac „Noa, aiesta-i copacu mneu." Ie mere la copacu ei ca cum ar mere fiecare om la sălașu lui, acasă.

Cine se-atinde de copacu ala a ei, copacu ala o mîncă cap de om, o-și mîncă capu. Cînd îi taie, de-acoalea sare pă om. Și ie s-aleje nimnica și să duce pă munț pustii și plînje că sălașu nu-i mai. Da' cine o tăiet lemnu ala a ei, moare.

Informator:
Ianc Constantin, 44 ani
Mărișel Costești
Data culegerii: 6 X 1978

FAGU VÎLVII PĂDURII

O mărs nișteș mărișeni ca să taie și să-și încherce carăle de lemne. Tăieră on lemn jos, scorburos, fag, să încherce pă căruțe. Tăieră și încărcară caru, prinsără boii la car ... Cea, să margă! Nici on pas n-o mai pășit caru. N-o mai putut boii traje, că n-o lăsat din loc. Mînară să margă. Da oare ce-i asta? Nu mai putură nimnic. Bine! Văzu că să făcu caru tăt fleci cu lemne cu tăt. Cînd o dat să miie grozav, caru s-o dărîmat cu stițe, cu tăt-tăt-tăt. Noa bine! Nu-i nimnică, numa să descărcăm. Și cum l-o descărcat, caru s-o făcut 'napoie. Și auzîră on zgomot: „Tulai și vai și ai de mine și ai de mine," cîntîndu-să.

— Noa, aiesta nu-i lucru bun! Numa să plecăm de-aici!

Și cum o zîs, atunci în moment boii o pășit din loc. Și o prins boii la el și s-o dus în treabă-și cu car iară-napoi făcut. Da' acoalea, față de ei, s-o dărîmat.

Aia o fost Vîlva Pădurii și lemnu ala o fost a ei. Și nu i-o lăsat să-l ducă păstă voia ei.

Informator:
Matiș Gheorghe zis Horcota, 65 ani
Mărișel Coastești
Data culegerii: 18 X 1979

FATA PĂDURII ȘI COPILU

Spune moșu mneu c-o lucrat ia acoale ni, su' Sereteu. Așe-i zîcem noi. Pă hoanca asta. Și amu acolo să făceu jilipuri din cioplitură și băga halca pă ele. Aia să făce cu scleder și băga acolo pă poldașuri, pă vancuri și așe pă călchie de alea.

A nost bătrîn o zîs cătă on coptil mai mnic:

— Du-te dragu moșului și fă foc numa.

Că el o avut lucru grabnic, să-l ghete pă dimineață, să-l aibă, să deie cu halca-n jos. Să ghete acolo gura jilipului.

— Și du-te numa, zîce, adă on ptic de apă de-acoale de la cioroi, c-aveu ei cioroi și colibă de-aia cu hălcile puse și pămînt pă ie. Nu așe cum îi rîndu amu, de au căbăni. Colibe de alea în care sufla vîntu cenușa și cu pară cu tăt. Și puneu on neclad ca coteț cela a mneu după el, să ție pînă dimineața foc. Și omu cu sumanu cu cline și cu bălțare aicea și așe și cu pipa în gură. Și să mai lăsa și iară mai pune pă foc.

Să duce coptilu. Pă cînd o ajuns coptilu acolo, o fost mai multă noapte ca zî. Să duce coptilu acolo şi ie lemne şi pune în locu focului şi suflă coptilu. Dă să puie mîna acolo, cu mîna lucra, nu cu vătrariu, că aşe era atuncea şi pune mîna pă ceva moale. Ş-atuncea traje-napoi mîna coptilu. Aşe moale ca p-on cîne, ca p-o lînă de oaie. Să traje-napoi. Atunci coptilu o avut la el muşini să aţîţe aşchiuţele, o avut nişte scoarţă de mesteacăn, de-asta care să pănuşeşte de pă el şi o aprins o scorţuţă de-alea să i să vadă. Că lumnină nu era, lampă nu era, n-ave meciuri, n-ave nimnic. Ş-api atuncea vede acolo că să scoală şi era Fata Pădurii. Cu on păr şi cu floace tătă bine şi stă aşe. Nu zîce nimnica pă lume numa să dă coptilu şi să duce. Da' coptilu încă o fost dîrneţ tare, dîrz. Să duce şi aduce apă şi aduce nişte lemnuţe, nişte aţîţături... Amu tăt gînde el că vin. Şi uşa o lasă aşe deştisă, că numa o lodbă era aşe ni, cioplită, luată dintr-o bîrnă, numa mai uşoară ca s-o poată muta coptilu într-o lături. Da ie o fost luată de fată şi după ce s-o băgat în colibă iară o pus cum o fost.

Şi vin oaminii. Da' zîce coptilu:

— Moşule, nu tolăiţ tare că, zîce, este oarece animal, zîce, în colibă. În locu focului stă şi, zîce, să mută on ptic din locu focului mai încolo, da', zîce, mnie-mi fu groază rău. Şi nu i să vede nici gură, nici nimnică că, zîce, îi cu on păr... Şi ia aşe stă.

— O scoatem noi, zîce unu, c-avem săcuri.

Bătrînu zîce:

— Ba. Lăsaţ-o. Nu v-atindeţ. Lăsaţ, drajii moşului, după mine. Lăsaţ că ne-om aproptie noi şi ne-om face noi rîndu şi daţi-i pace. Să videm noi că ce-a face ie. Că doară n-are ie ce ne face nouă. Da' n-o năcăjiţ! N-o mînieţ! Că, zîce, aia-i Fata Pădurii.

Zîsă. Se dederă şi făcură foc şi dacă făcură foc, să trase mai depărtişor în colibă-ncolo. Şi tăt stete acoale. Şi s-apucară oaminii şi-şi făcură înt-o ciupluţă, înt-o oală de pămînt, on ptic de mîncare acolo, on ptic de zupă şi mîncară ş-api să lăsară tăţ bine acolo şi să lăsară, să lăsară şi... Unu aci durne, unu nu. Tăt aşe, că să vadă că ce-a face.

Da', e, cînd o mîncat de cină, i-o dat şi ei. Ave mîni. N-o luat. Numa de la coptil o luat. O tăt dat din mînă, din mînă. Unu o zîs:

— Dă-i tu.

— Noa, amu dă-i tu.

O dat coptilu. De la coptil o luat. Da' n-o mîncat, numa o tras acolo lîngă ie şi o stat aşe. Ş-apoi adurniră, adurniră, adurniră oaminii şi să culcară.

Cînd o fost în zori de zuă, apoi o zîs că s-o sculat. Ş-api du-te p-acoale şi pă crenjile alea şi p-acoalea în sus s-o dus. Numa pomne lumea de mărsu ei. Şi du-te, du-te, du-te...

O zîs că api n-o mai vinit şi nu le-o făcut nimnic, că altfel îi omoră.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
***Data culegerii:** 5 X 1979*

CRĂCIUN ŞI VÎLVA PĂDURII

Odată auzăm şi io pă moşii noşti că aicea pă dealu aiesta-n sus era o stînă de vară. Şi era bună şi ierna acolo vitele. Stăpînu stînii să nume Crăciun. Şi aduce apă de la o fîntînă din partea Curmăturii. De la el s-o şi numit Fîntîna lui Crăciun.

Într-o dimineaţă, era el vînătoriu, umbla cu arma, într-o bună dimineaţă s-o sculat el dimineaţă tare şi o fost on fel de noieş, o fost nins o ţîrucă şi mărgînd spre fîntînă cu arma, o văzut urmă de om desculţ. „Noa măi, cine-o putut vini amu iarna desculţ pîn-aci? Că din familia me n-o putut vini nime."

O mărs el pă urmă, p-o cărare pîn pădure-n colo pînă cînd: „Mă, aicea nu-i lucru bun. Că om p-aicea nu s-o putut băga desculţ şi n-o putut suferi atîta timp." O vinit sara acasă şi-o spus la femeie:

— Tu femeie, ceea ce-am văzut azi dimineaţă la fîntînă nu-i glumă. Ce să facem? Cum să putem noi şti că ce-i acolo? Că cine vine la fîntînă?

Muierea o zîs:

— Măi Crăciun, ie cizmele mele şi le du şi le lasă la fîntînă să vez că vini-oa să să-ncalţe cu ele? De-a mai vini.

Aşa o făcut omu. O făcut omu înt-aşe fel că o dus cizmile femeii, cum erau pă timpurile ale, le-o dus şi le-o lăsat la fîntînă. Dimineaţa n-o căpătat numa o cizmă. Şi de la fîntînă încolo o căpătat pă Vîlva Pădurii cu pticioarele amîndouă înt-o cizmă. O prins, o adus acasă, că era om. O adus acasă. Dacă o adus acasă, nu o putut face să mînce nimnic. Nimnic. Şi o încălţat cu optinci şi i-o dat drumu. I-o dat drumu. Şi s-o dus.

Informator:
Dodea Aurel, 70 ani
Muntele Rece-Dodeşti
Data culegerii: 15 X 1977

LA FÎNTÎNA

On om o tăt văzut urmă de pticior desculţ pă zăpadă în pădure. Şi în tătă noaptea vine Fata Pădurii de să spăla la fîntînă. Şi gazdile fîntînii gîndeu că ce vine desculţ acolo, la fîntînă în feştecare noapte. Ş-o pus o cizmă. Şi-o vinit Fata Pădurii şi şi-o băgat pticioarele amîndouă înt-o cizmă. Şi dimineaţa o căpătat acolo, văietîndu-să la fîntînă.

Ş-o zîs că să o schepe, să-i tragă cizma că, să fie afurisîtă ie ca cei ce ascut şireze şi săcuri vinerile şi mnercurile, dac-a mai vini la aia fîntînă.

Ş-altu n-o mai vinit.

Fata Pădurii umblă pîn pădure şi, cînd să-ntîlneşte cu fete de-a noaste, le ie năframa şi fuje şi nu le-o mai dă altu.

Informator:
Dodea Viorica a lui Iuănu lui Irimnie, 46 ani
Muntele Rece-Dodeşti
Data culegerii: 3 XI 1978

LA MUTĂTURĂ

O avut bunicu mutătură în pădure, aşe cum era mai demult. Şi ave coş cu vatră mare. Aşe era pă vremurile alea. Îşi făcuse bunica tatii de cină şi pusese la tăţ copiii p-acolo pîn stînă să mănînce.

Şi numa vede că să bagă o vîlvă. Vîlva Pădurii. Şi să pune încet pă cornu vetrii şi şede. Şi-i pune bunica tatii de mîncare şi n-o vrut să mînce. Şi vine on tăciune cătă ea şi numa s-o uitat, da' n-o zîs, nici nu ş-o pus mîna să-l tomnească. Şi tăt zîce buna tatii:

— Mai staţ şi mîncaţ.

N-o zîs nimnic. Numa o ieşit încet afară şi-api o uit o dată cît o putut.

Informator:
Dodea Viorica, a lui Iuănu lui Irimnie, 46 ani
Muntele Rece-Dodeşti
Data culegerii: 3 XI 1978

PUNEŢI-MNI ŞI MNIE

O fost odată o femeie şi o avut mulţ coptii. Şi femeia s-o apucat să puie mîncare la coptii. Şi la cel mai mnic o uitat să-i puie. Ş-o zîs coptilu:

— Puneţî-mni şi mnie.

De la fereastă o strîgat cineva:

— Puneţî-mni şi mnie.

Femeia s-o spăriet şi o închis uşa. Şi s-o apucat ş-o-ntors tăt ce-o avut în casă. Şi ce-o uitat? Trochiţa mîţului. Ş-o luat sucitoru şi s-o dus la uşe.

Ş-o-nceput să strîje Vîlva Pădurilor pă tăt ce-o avut pîn casă. Să vie să deschidă uşa. Ce-o chemat? Trochiţa aceia şi-o mers spre uşe. Şi femeia o dat cu sucitoru şi s-o crepat. Şi cu atîta s-o scăpat.

Informator:
Roşu Floarea a lui Mososoc, 44 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 6 VIII 1979

CÎND CÎNTA FATA PĂDURII

Pă su' Vramniţa Ijarului mereu coptiii şi oaminii cu vacile şi cu uăile. Zîce cîte-on bătrîn:

— Au cum mai poate hori Fata Pădurii! Zîce, da' auz-o?

— Aud. Da' cît de fain horeşte. Da' dacă o-ai îngîna ce-ar fi?

— Să vez numa s-o-ngîni! Ce face?!

— Pi, ce face?

— Vine. Vine la tine.

— Şi ce face cu tine?

— Te omoară, pînce o îngîni.

Eram acolo pă munţ. Şi zîce o mătuşe a me:

— Dragu mătuşii, să nu mei acolo, că dacă vine Fata Pădurii pă tine, te omoară.

— D-api cum?

— Ie pă unde-i pădure deasă cîntă şi pă unde-i pădurea tăietă plînje. Şi dac-o-ngîni, apoi să te ferească Dumnezo, că te omoară. Da' numa o ascultă să vez cum cîntă.

Da hore fain. O-io-io-io-io!

— Tu, draga mătuşii, du-te la vaci, întoarce vacile şi dă-i pace. Dacă o vez, mai bine-i dă on dărab de pită. Tădeauna cînd îţ pui merinde, pune mai mult şi de i vide, taie-i on corn de pită şi dă-i acolo. Că nu mai are bai cu tine.

Fata Pădurii îi frumoasă. Aia aşe are on păr! Pînă ia aicea îi ajunje păru. Şi fuje pîn pădure şi-i rămîn hire de păr lung pîn sîlhe.

Informator:
Roşu Victoria a lui Mososoc, 63 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

VÎLVA PĂDURII ŞI FEMEILE

O mărs patru muieri în merişoare. Ş-o mărs acolo la Galbănu. Şi dac-o mărs acolo, acolo-nsărat şi s-o culcat într-o colibă. Foc n-o avut. Şi o auzît o uitură după ce-o-nsărat bine. Da' departe. Ele o vorovit atuncea „Noa, asta-i Vîlva Pădurii. Noa, asta vine la noi". N-o mai auzît nimnică.

Ele s-o suit tăte acolo-nt-on corn din sus, ştii, unde le-o fost hiind vatra de foc. Acolo p-olaltă. Şi s-o temut. Noa! N-o mai auzît nimnică pîn-o sosît la coliba unde-o fost ele. Cînd o sosît acoale, pă cînd s-o aproptiet, o mai tras o uitură lungă. „Noa gata. Amu-i aci." N-o mai putut grămujda nimnică.

O vinit ş-o dat cu pticioru-n uşe. Şi oareunde-o ajuns uşa. Şi o muiere, care-o fost pă dungă, s-o ţînut aşe de uăti. Ş-o văzut vîlva că s-o pus cu pticioru pă prag. Ş-o văzut păru pă ie ca şi cum îi muşchiu pă sîlhe. Da' o fost pînă-n pămînt. Nu i-o văzut uăti, numa păru ala roată pă capu ei şi pînă-n pămînt. Ş-o stat o ţîră acoale, o stat multuţ cu pticioru pă prag, cu unu. Ş-api s-o tras 'napoi şi s-o dat on ptic de la coliba ceie-nt-o lături şi-api o tras o uitură de-aia lungă. S-o dus. N-o mai auzît nimnică pînă o mărs su' Stînişoara, la Dosu Sălbaticului.

Ş-api ele numa Dumnezo şti cum o stat acolo. Ş-api nici n-o putut vorovi pînă o dat a să vede de zuă. Atunci o vorovit laolaltă.

— Nu merem nici într-o merișoară, că ne ducem acasă. Acolo le-o rămas vasile. Numa străiţîle le-o luat.

Informator:
Roba Ana a Șoabului, 75 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 6 XI 1978

CÎND SE TĂIA PĂDURILE

Era mai demult în Muntele Rece o pădure frumoasă. Și dacă era, o vîndut primaru pădurea oaminilor la alţii, s-o ducă. O vîndut și oaminii o rămas fără pădure. Și după ce o dus pădurea tătă bine, Vîlva Pădurii să cînta după pădure.

Ș-o mărs vo zece bărbaţ să prubulească oarecum că nu or vide, că s-auză. Ș-o zîs că aşe le-o perit oarecum viderea, cînd o văzut. Le-o perit puterea. Ș-api vîlva să-ntorce tăt roată și să văieta că:

— Cine ne-o dus casa noaste? Cine ne-o dus pădurea noaste?

Vîlva era în formă de muiere. Era îmbrăcată ca o boade oarecum. Nu să vide. Formă ca ptiele de lup pă ie, aşe că nu ştie nime cum era îmbrăcată. Cu ptiele aşe groasă și tătă lînă era.

Ș-api pă primar, pă birău l-o suduit oaminii că de ce le-o mîncat pădurile. Ș-api o ajuns rău, c-o ajuns bolund.

Informator:
Pleșa Ileana a lui Iosivu Pădineanului, 68 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 2 II 1970

SĂ NU UIEȘTI, COPILE!

Merem cu tata-n pădure. Cu boii, cu caru merjem. Și am însărat pă la Fuștei, aşe-i zîce la locu numit. Ș-am auzît la Făjet uind o uitură: Uuuuuuuu! aşe lungă. Ș-am zîs:

— Tată, cine uieşte acolo?

— Să nu cumva să uieşti, c-aia-i Fata Pădurii.

Știi că erau pădurile întinse păstă tăt, întreji.

— Că dacă uieşti, vine la noi.

— Nu uiesc, tată.

Ș-api mai înt-on cinci minute, zece, ce știu io, iară mai auzîm cătă Dîmbu Lotrului, iară: Uuuuuu!

Zîce:

— Coptile, să nu cumva să uieşti!

Ș-api ne-o fost cam groază, știi, noaptea vinem cu caru cu scînduri de la șirez. Și ne spune tata:

— Să nu te puie Dumnezo să uieşti noaptea, acar une-i fi și să spui și la alţî. Că aia-i Fata Pădurii.

D-api am întrebat:

— Tată, cum îi Fata aceia a Pădurii? l-am întrebat.

O zîs c-aşe-i ca omu-i, numa are-on cap mare și-i mare, nu ca noi. Și-i c-on păr mare pînă-n briu. Aicea, ni, lăsat. Zîce că-i urîtă, să n-o vez, că te sparii de ie. Zîce tata cătă mine:

— Dacă uieşti, vine acoale și cine ști ce-ţ face.

O zîs că te duce, de cale de tri zîle nu vii. Nici nu știi unde să vii. Știi unde te duce, te lasă acolo . . . Ș-api te lasă îmbrăcat, ori dezbrăcat, nu să ști. Ș-api ai ce vini de-acolo, dacă știi vini.

Informator:
Tomoș Niculaie zis Pîrţoc, 62 ani
Măguri Suseni
Data culegerii: 7 VIII 1978

LA ȘINDILĂRIE

Erau niște oamini ce lucrau pă șindile. Și-o mărs doi ficiori la cioplit. Ei s-o băgat acolo la coliba aceie, la șindilărie, ca să nu margă sara cătă casă. Bătrînu, gazda, o fost cu o fată mare acolo.

S-o culcat cu toții acolo. Și noaptea o ieșit ficiorii afară. Și-o auzît o uitură în pădure, departe, departe o auzît. Și unu o uit. O strîgat bătrînu:

— Taci nu ui, c-aceie îi Fata Pădurii și-a vini la noi.

N-o mai uit. Ș-o tăt vinit, o tăt vinit și-o tăt uit pînă s-o pus în ușa șindilării. Cînd o fost acoalea, atunci o pus uătii pă fată în fundu colibii. Sta spărioși tăț. Cînd o văzut fata, s-o-nturnat 'napoie și-așe uitură, de ferească Dumnezeo cum o fost.

Și-o fost tătă cu păr cît-o fost, din cap pînă-n pămînt, numa nările și uătii i s-o văzut. Și era înaltă cît on molidoi de-aia mari. P-acolo era pădure de-aia pogănoacă, fainâ.

Ș-api o zîs bătrînu:

— Avusărăm noroc cu fata c-o fost aicea, că pă noi ne omoră.

Informator:
Cioază Oana a lui Gheorghe a lui Călian, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 4 VI 1979

NU UI!

O fost on om cu fiu-so la pădure. Și o-nsărat p-acolo pă la pădure, pă munț. Era lună frumoasă. S-aude o fată așe uind de-a lungu. Și băiatu o uit și el, c-o crezut că-i o fată ș-o și ptirdută vacile. Ș-atuncea tată-so l-o certat. O zîs că:

— Nu ui, că nu-i voie noaptea! Aia-i Vîlva Pădurii.

Și n-o mai stat să mai îcherce caru. Numa cît era adunate lemnile la car. Ș-o pus caii la căruță și o luat la fugă. Pă cînd o ajuns ei la vo patru kilometri, Vîlva Pădurii era unde-o fost ei cu caru. Ș-aşe o uit o dată de și lemnile le-o smuls din pămînt. Care-o fost cu rădăcină. Braz o-ncordat acolo. Și s-o luat după ei. Pă cînd o fost unde o auzît ei a doua oară, n-o mai iercăzît să mai margă on kilometru. Era acoale Vîlva Pădurii. Ș-atuncea o intrat ei în sat și o intrat la o femeie bătrînă care să pricepe la lucruri de-astea.

Ș-ave bătrîna niște sorliță îmblînzîte pă care le trimete în calea sălbăticiunilor, în cale la Vîlva Pădurii și la Fetile Pădurii. Ș-alea o-ntors înapoi vîlva, de n-o vinit să-i omoare.

Informator:
Safta Ana a Pișloaie, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 II 1978

DĂ-I PACE SĂ UIASCĂ!

Unu s-o dus după apă și uie:

— Uuuu Iuane! Uuuu Gligore! Uuuu Pavele! Uuuuuu!

Da' ce s-o sămălit ala ce-o fost după apă:

— Uuă mă! Hai încoace! Du-te-ncolo!

Ba o descîntat ăsta după apă și-ntraieri. Cînd o fost, de-o sosît la colibă și ie l-o fost ajungînd pă el. Atuncea el o mînat: zup! în colibă, că o fost gata să puie mîna pă el. O sărit în colibă. Dac-o sărit în colibă, nu s-o mai băgat Fata Pădurii după el. S-o depărtat, o stat afară.

O zîs c-o mîncat de cină ei, tăț bine. N-o mai auzît zgomot, nimnică. Nimnică n-o mai făcut. Cînd o fost odată o auzît uind. Așe o uit o dată din pădure, de-acolo. O mai uit de vo două-tri uări. O zîs că o vrut să-i uiască iară acela, blăstămatu cela, c-o fost cam îndrăzneț, da' nu l-o lăsat ceialalț.

— Nu ui, dă-i pace. Că tu nu știi că ce-i.

— Ce nu știu?! Ce nu știu?!

— Nu ui!

O zîs că o adurnit și pă dimineață a fost săpată Fata Pădurii pă su tălpă la colibuța aceie și l-o dus pă ficioru

ala. Şi pînă-i lumea nu l-o mai găsît. P-ala l-o dus pîntru ce o mîniet. Nu-i voie s-o îngîni. Să-i dai pace. Sara după ce întunecă, aşe zîceu bătrînii, că o uit, dă-i pace să uiască.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

PEDEAPSA VÎLVEI

Odată Vâlva s-o dat şi s-o-ntâlnit c-on ficior. Zîce:
— Însurat eşti?
— Ba.
— Noa, zîce, să vii cu mine.
S-o dat şi l-o luat cu ie şi l-o ţinu vo cîţva ai. Zîce:
— Auz, să nu cumva să spui la nime că doar tu eşti însurat.
Zîce el:
— Mni-o vinit dor să mă duc acasă.
— Te duci acasă, da' să nu spui la nime.
S-o dus şi acasă nicicît numa să-l însoare să nu mai margă înapoi. Coalea s-o dat şi el o spus. Şi cînd o vinit înapoi, zice:
— Ai spus.
Zîce:
— Am spus c-am fost silit.
Zîce:
— Noa, zîce, cu mine nu mai eşti.
Ş-atunci l-o luat şi l-o rădicat în aer şi l-o slobozît înt-on vîrf de copac şi s-o ales nimnica de el.

Informator:
Safta Toma, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

ŢOPII ŞI VÎLVA

A fost odată... o poveste adevărată a fost asta. Vinise nişte oamini la un parchet să taie acolo la Faţa Dobrinului, sus. Şi era... noi spunem aşa, nişte ţopi de păstă munte.

Numa odată, într-o sară, s-apucară acolo şi chefuiră. Era colibuţa lor acolo aşa făcută c-o vătruţă înainte de foc. Noa, s-apucară de glumit acolo. Să spunea că umblă Vîlva Pădurii atuncea p-acolo.

Da' unu mai afurisît, aşa:
— A! Ce Vîlva Pădurii? Văzutu-aţi vreodată? Ce Vîlva Pădurii! Aia nu are să-ţ facă nimic.

Pă ala-l chema Iuăn. Ş-apoi s-apucară, băură, să-mbătară... Nu mai ţineu sama.

Da on bătrîn:
— Măi Iuane, mă! Nu tot spune tu de este, că nu ştii tu ce poţ să păţăşti.
— D-apoi, zîce, ce mni-a face? Doară nu-i mai tare ca mine.
— Vai de mine!

Dup-aceie, într-on tîrzîu, să culcară. Ala, bătrînu ăla ce-o zîs că: „Nu zice aşa, Iuane!" ala n-o adurnit aşa de tare. Numa cînd să pomineşte că vine şi să bagă pă uşe o femeie c-on păr lung pînă-n pămînt, pune mîna pă Iuăn şi arde-o cu el. Ala n-o putut zîce în timpu ala nimnic. După ce-o plecat, numa alarmă pă aialalţ.
— Mă, ia ce văzui io. Tulai doamne, oare ce-o hi asta?!
— Noa, zîce unu, hai să cotăm după el.

Să luară-ncoace-ncolo. P-acolo. Nimnic. Pînă-n zî de astăz nu l-o mai găsît. L-o dus.

Informator:
Bogdan Rafila a lui Găvrila lui Leoncan, 51 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 3 III 1978

PEDEAPSA VÎLVEI

Cînd s-o tăiet pădurea din Baltă, de la Stînile Vidrenilor, o vinit ţopii la lucru şi-o început a tăie pădurea. La două sau la tri săptămîni după începerea lucrului, s-o trezît într-o sară că trece, o femeie pîn faţa cabănii, cu au păr lung pînă jos. Şi anteprenoru care era, o fost on om priceput. Poate i so fo mai întîmplată. O zîs cătă muncitori:

— Măi, zîce lucru aiesta nu-i bun pă noi. Asta, zîce, va, fi Vîlva Pădurii.

Noa, o stat ei şi unu dintre ei, on copil mai tînăr:

— H-api ce! zîce. Vîlva Pădurii?!

Anteprenoru o zîs:

— Mă copile, mă! Fii cuminte, nu fi prost, că nu ştim noi ce facem.

Noa, în timpurile alea nu şi-o făcut de lucru cu ie, din cauza anteprenorului că i-o ocărît. Şi vîlva s-o dus de la on timp. O luat pă lîngă valea asta în sus.

Dimineaţa acelaş băiet, care-o vorbit că ce-i Vîlva Pădurii, l-o pus paznic la capătu cucului, unde zbura lemnile, că mere p-on jilip. Şi primu lemn, care l-o arăduit ţopii, s-o rupt în două şi bucata o sărit la o distanţă de cinzăci de metri şi l-o omorît. Noa, l-o-ngropat.

O trecut az, o trecut mîne, într-altă sară o vinit anteprenoru şi era cu Oniţa, care era ţîmăriţă acolo. Şi anteprenoru o ieşit afară şi iară o văzut vîlva.

— Măi oamini, băgaţ de samă că nu-i bine.

Şi n-o zîs nime nimnic.

Dimineaţa on pădurar, Vidrean Vasile, o vinit pîngă vale-n jos şi o văzut o lupoaie. Acoale la stîna Bodii. S-o uitat bine la ie ş-o văzut c-ave pă burtă forma de ţiţe femeieşti. Era culcată lîngă o boade de fîn. Şi el o luat arma ş-o tras. Şi nu s-o aprins arma. Acăr cît o tras, nu s-o aprins arma. „Măi, nu-i bine. Aia nu-i bună".

Pă urmă o zîs anteprenoru:

— Mă, zîce, aicea nu putem face treburi d-astea, c-aicea tăţ murim, decît să-i dăm pace liniştită, că s-a duce ie de la on timp. Să nu ne facem de lucru cu ie.

Şi-n ceie sară o auzît-o mărgînd plîngînd într-altă direcţie de pădure unde poate şi astăz mai este.

Informator:
Dodea Aurel, 70 ani
Muntele Rece-Dodeşti
Data culegerii: 15 X 1977

BAUF!

Odată s-o dus mai mulţ oamini la tăiet de pădure pă Bistra Sebeşului. Erau cam douăzăci de oamini, aveu şef de brigadă pă Avramu Itului. Da' era unu Todoruţ Uţa la care-i spune Barabă pă vremea aceie şi care ştie tare multe. Într-o sară ne spune:

— Măi, să termină pădurea asta şi aşe am auzît io că atunci, cînd să gată, vîlva cere om.

O vinit toamna, oaminii o tăt tăiet, o tăt tăiet şi pădurea era pă sfîrşite. Ei tăieu lemnu din pădure, din vîrf de munte şi-l băgau pă jilipuri de lemn. Ca să alunece lemnu mai bine, duceu sălnină cu soric, îi zîce slănină de vier, apoi unu să pune pă slănină şi altu trăje de slănină. Şi aşe să unjeu fundurile jilipului.

Da' amu era de cătă toamnă şi tăt băgau lemne pă jilip pînă cătă mniezu nopţii. Da' cînd o fost o dată, într-o noapte, numa aud afară cum făceu ei comenzile zua, aşa să auze şi afară. Începe o băgătură, începe a da comandă. Prima dată strîga:

— Carga! Carga!

Asta însămna că să dai drumu la lemne. După aceia auzîră că să strîcă jilipu, că începură lemnile n-a mai mere pă jilip. Pîn pădure gîndei că să prăpăde pădurea, aşe mărjeau lemnile. Dete on bauf. Cît îi ţînu gura, tăt:

— Bauf! Bauf!

Asta era să nu mai baje. Noa să opri, nu mai băgară lemne. Da', dup-aceia să auzî cum ciopleu, cum dedeu pă cuie să tomască jilipu şi începură iară băgătura. Destul că zîce Todoruţ Uţa, aiesta la care-i zîceu oaminii Bărabă:

— Mă, să nu vorovească nime nimnic. Tătă lumea să şadă-n căbană.

Pă vremea aceia era o casă de lemn de-i zîceau căbană şi oaminii durneu pă jos, pă priciuri.

Da' unu mai ocoş, cînd o auzît comandînd afară, nu s-o mai putut ţîne ş-o zîs:

— Bauf! la mă-ta! Nu nouă în pădure!

Destul că Todoruţ Uţa zîce:

— Noa, amu să videm ce-a mai hi?

S-o aşezat oaminii în mnijlocu căbănii, împrejuru focului. Aveau o vatră în dricu căbănii şi lemnu cît era de 1 metru, de doi, îl puneu acolo, pă vatra aceie şi acolo ardea. Şi aveau tigăi şi acolo îşi făceau de mîncare.

Destul că oaminii erau în căbană, da afară carga mărjea, lemnile mărjau, mena merja, drecea venea... tăte comenzile care le foloseau ei acolo, erau date, da' nu să ştie că cine le da.

Numaidecît să deştide uşa şi intră o mamniţă neagră care nu să videa din păr şi pusă mîna pă omu acela care o înfruntat. Şi-l luă să-l scoată afară. Bărbaţii nu l-o lăsat. L-o prins de pticioare să-l ţîie, să nu-l ducă. Ş-o murit pă pragu căbănii, că ieştia trăjau, vîlva nu-l lăsa, ş-aşe i-o fost moartea.

A doua zî o mărs să vadă lemnile şi jilipu. Nu era mnişcat nimnic. Numa vîlva i-o îngînat ca să margă în pădure careva să-i plătească pădurea.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim, zis Nelu, 53 ani
Sohodol
Data culegerii: 7 X 1977

HOŢU ŞI MAMNIŢA

Tata Hotiopeştilor o fost marsă cu puşca de sara ca să prindă ciute pă dimineaţa. O mărs pă munte în sus şi s-o băgat într-o stînă şi s-o pus la poliţa mai susă, unde puneu gazdile caşii.

Noaptea, în oarece vreme, o vinit on hoţ cu on berbece şi numa: zup! cu el în mnijlocu stînii. Strîcă dincoacea, strîcă dincolo, aprinde, face lumnină şi beleşte berbecele. Pune on dărăboi de carne pă frigare. Şi o vinit o mamniţă tătă bine cu păr şi pune mîna pă tălhariu. Tălhariu nu să lasă să-l ducă. S-o prins de uscioru stînii şi cu uscior cu tăt l-o dus. Cît l-o putut auzî p-on părău în jos:

— Cît m-ai lăsat, m-ai lăsat, cît nu m-ai lăsat, nu m-ai lăsat!

Aşe o fost povestea tălhariului. Asta o văzut-o tata Hotiopeştilor de-acolo de pă poliţă, de unde era ascuns.

Informator:
Pleşa Nicolae, 78 ani
Someşul Rece-Uzină
Data culegerii: 18 V 1977

IUAN ŞI VÎLVA

Era on Iuăn la care îi plăce vînătoarea tare mult. Acuma mamă-sa îl îndemna să margă cu nevasta la neamuri, că Iuăn era însurat. Da' Iuăn nu vru să margă, că nu-i era cam dragă muierea. El să porni să margă la vînătoare.

Da' mamă-sa:

— Mă Iuane, de nu mei cu muierea la neamuri, io te blastăm să te bată puterile pădurii.

„E, voroveşte! Ie-te după mama! Că doară după mama ai după cine te lua, că ie spune verz şi uscate!"

Să dusă Iuăn, îşi luă puşcuţa-n spate, cartuşile-n cartuşieră şi le luă pă lîngă el, le învîrti roată şi s-o tăt dus. Da' cînd fu la Crucea Henţuşii, de-acolo, din păduricea aceia tînără, cum era pă vremea aceie:

— Iuane, întoarce-te-napoi, că de nu, a şi rău de tine!

„Asta precis i-a mamii tătă fapta, tătă isprava. Numa mama-i de vină!" Iuăn dă-i să margă-nainte. Mai mărse cît mărse:

— Iuane, o să-ţ iasă vîlva-n cale şi te-a trînti, de n-ai treabă!

„Mă, acuma nu-i de glumit. Ii a tria oară." Ce să facă?

O ia pă la Crucea Henţuşii, pă la Dorna, pă la Dobruşu, pă la Steaua, trece pă la Grumazu Dumitresii... Cînd o fost în vîrvu Dumitresii, o fost sară. Da' în timpu aiesta Iuăn puşcase o vulpe, alceva nu făcuse nimnic. Ie ptielea de pă vulpe şi o pune pă straiţă şi dă-i. Acolo face on foc, face de mîncare, mîncă, pune straiţa la cap, puşca pă straiţă, ptielea pă puşcă şi să aşază să adoarmă. Da' acuma cum avea focu aşa făcut, lumina foarte bine şi erau lemne foarte multe strînse p-olaltă, numa să trezeşte că strigă oarecine:

— Scoală Iuane, că-i rău!

Să scoală. Ce să vadă? Dincolo de foc era o namnilă nu ca namnilile, ci ca sălbaticile. O muiere c-on păr atîta de lung şi-atîta de negru, de-ţ era mai mare scîrba să te uiţ la el. Atunci nimnica, numa iute sare şi ie puşca şi traje o dată: Beu! Dă-i cu puşca şi tună puşca şi-i trăzni una la Iuăn păstă uăchi, de tăte i s-o strîmbat înaintea uăchilor. Da' şi mamniţa plecă de la el în jos ca şi cum ai şi răsturnată o claie cu fîn. Da aprinsă. Numa pară de foc şi rupere de pădure. „Numa Vîlva Pădurii putu hi. Asta pîntru că mă blăstămă mama", o gîndi Iuăn.

S-o gîndit să steie pînă s-a face zuă şi atunci să să întoarcă acasă. Cînd să întoarce cătă casă, mere pă la Comora, unde sînt nişte lucruri vechi îngropate acolo şi au şi ele vîlvă, numa vede on cal tăt alăturea cu el mărgînd. Acuma înnoptase de cît umblase. Noapte? Noapte! Urît? Urît! I să făcuse frică şi parcă nu mai vede bine. Ce să-şi aducă de-aminte că doară calu a hi vîlva? Ce s-o gîndit Iuăn? „De puşcat, nu puşc calu. Ce-ar hi să mă sui pă el?"

Ş-api să sui. Cînd s-o suit în spatile calului, apoi nu şti cum o trecut Măgura şi păstă cîte hotare o trecut. Nici nu vede cu uăchii pă unde merje. Numa vede că brazî rămîn pă sub el. Vede case, da' nu erau din satu lui.

Cînd o cîntat cocoşii de dimineaţă, să trezî Iuăn călare pă tăietori în faţa căsii. Ieşi mă-sa:

— Aşe-i, Iuane, că-i rău blăstămu de mamă?

Iuăn ce să mai zîcă? S-o dus şi s-o culcat şi n-o mai spus la nime nimnic, să nu mai rîză lumea de el.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim, zis Nelu, 53 ani
Sohodol
Data culegerii: 7 X 1977

COPILU ŞI VÎLVA

În pădure nu-i slobod să uieşti după ce întunecă. On coptil mai neascultător, nu ştiu unde să ducea el de-acasă, pă la vecini sau unde, că erau departe unii de alţii, o uit o dată. O vrut să arate că lui nu i frică, deşi îi spuseseră părinţii că să nu uiască noaptea. El o uit.

Numa s-o trezît că-l înconjură ceva şi nu mai poate să păşască nici on pas. Şi de atunci i s-o luat graiu şi n-o putut să vorbească nimic.

Aceie ce l-o înconjurat o fost Vîlva Pădurii. Numa ie poate lua graiu.

Informator:
Vidrean Silvia a lui Iosuvu Prechi, 43 ani
Măguri Răcătău-Iujdei
Data culegerii: 6 III 1976

CĂRUŢU VÎLVEI

La noi aşe-i obiceiu că cu marhile primăvara merem la munte, la stînă. Şi acolo, stînd, mai demult o fost mai mulţ laolaltă înt-o stînă, nu numa cum îs amu. Cîte cinci-şase gazde.

Şi o bătut înt-o noapte cînii, că doi o fost avînd, nişte cîni pogani, galbini. Scumpti cîni! Băteu, băteu, băteu afară, băteu. Oaminii cîţ o fost, c-o fost zece sau mai mulţ, să mînau unu pă altu:

— Ien videţ!

— Du-te tu, bătrînule!

— Ba du-te tu, Pavele.

La unu la on fel, la unu în altu pă nume: Niculaie, Petre. Noa aşe.

— Mereţ să videţ pă ce bat cînii aşe grozav.

Muierea lui Precupu Natului zîce:

— Lasă că mă duc io, că voi tăț sînteț urîcioși. Mă duc io să videm ce-i.

Ie săraca, mai dîrză, s-o dus. Încetuț o ieșit din stînă și bătеu rău cînii. Ie n-o văzut nimnic. Că o pus Vîlva Pădurii uăchii ie pă femeie înainte. Și, dacă ie o pus înainte uăchii pă femeie, i-o luat graiu și puterea. Și, cînd o turnat în stînă-napoie, atunci oaminii, ortacii, tăț o întreabă:

— Ce văzuși? Ce fu?

— Ce văzuși?

— Cine fu?

Nimnic. Ie n-o mai putut nici grăi, nici nimnic, numa abia s-o dus pînă la pat și s-o dat culcată pă pat. Tăț s-o sculat după ie, tăț s-o uitat după ie. Ce-ntîmplare! Ce-o pățit? Ce-i cu ie? Nimnic n-o mai putut spune.

Noa, rămase biata așe. Trudit-o Precup cu ie pă la popti, pă la doctori, pă la babe de-astea, fel și fel, o jumătate de an. Că din vară de pîn august tăt beteagă și tăt pă pat și mîncare mînca, dacă-i da bietu bărbat, Precup.

Și primăvara, așe umblau acolo pă la noi, era obiceiu că îmbla după lînă muieri. Vine de păstă munte, de pă la Albac și vineu aicea și umblau după lînă pă la căs. Ș-api duceu cît puteu duce lînă de p-aicea. S-o nimerit pă la Precup, pă la muierea aia bolnavă, femei de-alea de păstă munte. Și ele, cum s-o băgat în casă, acoalea, o grăit ce-o grăit cătă bătrînu și curajoase țoapele alea de gură, de sfaturi, zîce:

— D-api aicea ce-i cu femeia? Îi bolnavă, o ce-i cu ie?

Api s-o apucat bietu bătrîn să să căiască de ie, de cînd îi și cum o pățît cu ie.

Țoapile dracului, ocoșe, zîce:

— O, sărmanu de tine, d-api tu n-ai știut că ce să te faci! N-ai putut tălăli pă nime să te-nveț̦e.

— Am umblat cît am știut și am putut, da' nu i-am mai putut căpăta leacu. Nici moare, nici trăiește. Din putere-o slăbit, de mîncare, dacă-i dau în gură, mîncă și nu i-am căpătat leacu.

Zîce:

— Nu-i mare lucru cu leacu. Că, zîce, să te duci în pădure, să tai on molid de p-o stîncă de ptiatră, care cresc așe păstă ptietre și să-l aduci acasă și să-i tai patru roț, cum fac la prunci căruțe de-aste mnici. Făcut cu crac dinapoie, dinainte fertezău și o rudă cu cruciuliță-n vîrv.

Și zîce:

— Dacă te duci cu el acolo, te du și te suie p-on vîrv de colț. Și ie-l și-l întoarce așe de tri uări păstă cap și a triilea sloboade-l să să ducă. Și să zîci:

— Na Vîlva Pădurii! Na, căruțu și-mni dă graiu la femeie! Na Vîlva Pădurii căruțu și te du cu el pă colț și pă munț și-mni dă graiu și sfaturile la femeie!

I l-o făcut. Și s-o dus cu el. N-o trăbuit să margă departe cu el, că numa de la el mai în jos o fost marjinea pădurii și colți de aia mari. Și de tri uări, în tri rînduri o făcut așe cum o zîs țoapa. Și la a triilea întors, l-o zvîrlit. I-o dat drumu. Și s-o-ntors 'napoie bietu ce bătrîn, Precup, ala și-o vinit acasă la femeie. Cînd o fost la poartă, vorove încetuț. Da' pă cînd o sosît el în casă, o început a vorovi. A vorovi! A vorovi! Ala ce s-o-mbucurat!

Informator:
Safta Maria a lui Vilică, 74 ani
Măguri-Bogdănești
Data culegerii: 5 VIII 1979

FATA PĂDURII ȘI HORILE

Fata Pădurii îi cu păr lung pînă jos. Pînă-n pămînt. Și pticioarele ca suveica. Mînurile-s ca mînurile la oamini, da' pticioarele îs ca suveica care o baji de țeși cu ie. Api hori ca dintr-aceie nu mai auz.

Moșu o horit fain. Ș-o horit fain mama me și tăț părinții mnei o horit mîndru. Și io am horit și tăte cîte surori am fost. Și asta care-i la Cioți, Măriuța asta și Ileana horește bugăt de fain.

Ș-api zîce moșu:

— Api, io am auzit Fata Pădurii și am zîs cătă ie să-mni deie grai să pot hori frumos ca ie.

C-așe să zîce că la cine vre ie, apoi îi dă grai mîndru. D-api s-aleje.

D-api era bătrîn, că era de 90 de ai trecut şi încă hore. Şi noi aşe ştim că avem grai mîndru de la Fata Pădurii.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1970

CÎND O PLECAT VÎLVA PĂDURII

Vîlva Pădurii, cînd o văzut că să taie pădurile, o vinit ş-o spus. Zîce:

— Nu tăieţ, nu-mni strîcaţ casa că, zîce, mulţ dintre voi au să moară.

Api n-o ascultat domnii de-aceie, o tăiet. Da' o murit destui. P-altu-l prinde lemne unu cătă altu, p-altu să-ntorce lemnile.

Ş-aci, pădri Cilie, o fost doi iară ş-o tăiet pădure şi-mni pare c-o fost tata din jos şi unu din sus. O-nvîrtit lemnile pă după ei şi i-o omorît acoale. Acoale i-o omorît.

Dacă o văzut că nu-i poate opri, Vîlva Pădurii şi Fetile Pădurii s-o dus. Cînd o mărs ele de-aicea, o spus că ele să duc. Ş-api atuncea o vinit alt an de la Bolşa, de-acolo de la munte, o vinit aşe ca cum dai c-on trunchi păst-o cînepă, ş-o tăvălit aşe pă unde-o mărs ş-o trecut cătă Valea Ierii, cătă Răsărit. S-o dus ş-api nu le-o mai auzît nime. De-atunci nu să mai aud.

Vîlva Pădurii o fost ca o rejină păstă pădure. Bunăoară cum îi păst-un oraş on domn mare. Apoi, dac-o văzut că strîcă, oraşu, ie s-o dus. Aşe o făcut cu pădurea. Dac-o văzut că-i taie pădurea, ie s-o dus.

Informator:
Safta Toma, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data înregistrării: 11 IX 1979

VÎLVELE

Referitor la vîlve, Vîlva Pădurii ... foarte mult înainte să vorbe despre aste. Şi aste o fost realităţi. Foarte rău că în momentu de faţă începe să dispară chestiile astea. Mai ales tineretu nu-i vine să creadă că o fost Vâlva Pădurii care făcea mari mninuni. Acuma, dacă ar fi vorba de Vîlva Pădurii, spun că îi necuratu, îi cine ştie ce ...

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 56 ani
Muntele Rece
Data înregistrării: 20 I 1979

II. SPIRIDUŞII

DESPRE SPIRIDUŞI

Din dragostea Vîlvelor cu oamenii pămînteni s-au născut spiriduşii. Vîlva Apei are Fetele de Apă, Vîlva Pădurii are Fetele Pădurii iar Vîlva Pietrelor are spiriduşii roşii.

Spiriduşii Vîlvei Pietrelor au pielea roşie, picioare de cal şi labe de cîine şi trăiesc în colţi. Ei nu au putere aşa mare ca vîlvele şi tînjesc după viaţa oamenilor. Intră în slujba oamenilor cu condiţia ca aceştia să împartă tot ce au cu ei.

Dacă femeile se iubesc cu spiriduşii, primesc de la aceştia puterea de-a lua cît vor ele din rodul cîmpului, din puterea oamenilor şi devin strîgi; altele pot lua numai laptele vacilor şi se numesc muroi.

Informator:
Todea Ioan, zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri, Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

TĂU FĂRĂ FUND

Un vînător o vrut să să căsătorească. Da' n-ave numa pîine, carne n-ave. „Da' nu-i nimnica bai, că fac io. Mă duc la Vîrvu Dumitresii, acolo, că p-acolo sînt ciute multe. Şi de puşc o ciută de-aia, mni-ajunje destul. Şi rămîne. „Stînd, umblînd p-acolo, s-o-ntălnit cu ficioru Vîlvii. Noa:

— Noroc!

— Noroc!

Ficioru Vîlvii n-ave duhan. La ficioru Vîlvii i-o umplut pipa de vo cîteva ori de duhan şi o apucat p-acolo. Face:

— Nu mai pterde vreamea p-aicea, că doară ia, vez ciuta aia acolo în dealu ala?

— O văd.

— Ţ-o aduc io mintenaş.

— D-api că n-ai nici o armă.

— C-o prind din fugă.

S-o luat după ie, o făcut cîteva sărituri şi o fost acoale. Noa face:

— Noa, mare mulţumită, că poate nici n-o puteam prinde. Mult trăbuie să umblu şi n-o puteam prinde. Face: Mă, pă sîmbătă sara să vii şi tu la nuntă la noi.

Face:

— Mă tare tem de oamini.

— Nu ti teme.

Face:

— Mni-i şi ruşine că-s în păr, aşe . . .

— Îţ dau io haine şi cuşmă-n cap şi . . . Eşti om la regulă. Şi spui că eşti on pretin de-a mneu de la Cîmpeni.

— Bine.

O vinit cela, o mîncat, o beut, s-o-mbetat, c-acasă n-o fost mîncată Vîlva carne friptă, şi băută jinars şi treburi de-alea.

— Noa, face, măi pretine, să vii o dată luna viitoare pă la noi, să merem pînă în ţările calde.

— Cu ce?

— Cu nişte balauri. Că-i vindem scump, pă bani grei.

Iesta s-o ţînut de condiţie şi s-o dus.

I-o dat un crăpăst de funie de tei, o ieşit un balaur cu două capuri, i-o dat ficioru Vîlvii păstă cap, s-o tras 'napoi. O ieşit altu cu tri capuri. S-o suit călări pă el şi du-te pînă-n ţările calde. Acolo în ţările calde l-o vîndut şi . . .

— Noa, amu cum să merem noi 'napoi pînă acasă?

Face:

— Nu ti teme.

O făcut patru roate, irmă, rudă şi tăt. Face:

— Noa, pretine, stai pă tileaga dinainte la conducere, sau pă tileaga dinapoi să te hodineşti?

— Stau dinapoi.

Și-n cîteva secunde o fost 'napoi în Vîrvu Dumitresi, la tău fără fund.

Informator:
Matiș Gavril, 62 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 4 X 1978

CĂPĂȚANU

Cînd eram copil mai mic, am auzît o dată povestind că on om mai în vrîstă o văzut într-o pădure, undeva la on tău c-o vinit on om așa necunoscut, ceva mai deosebit de oameni cu on căpățan la mînă. S-o dus la on tău ș-au dat de tri uări cu căpățanu-n apă. S-au ivit on... sub formă de on cal, au pus căpățanu-n cap și o-ncălecat pă cal și s-o suit în sus la aer.

După-o juma de oră, o oră, o-nceput să bată gheață. Și s-o uitat pîn noru ala care... O fost deasupra tăului noru cînd s-o rădicat și să vedea cum mărja pîn nori omu cu calu călare. Pînă cînd o trecut pă mai multă lume și p-ormă nu s-o mai văzut. O dispărut.

Calu o fost bălaur sub formă de cal. Așe o ieșit din apă.

Informator:
Anca Gheorghe, 39 ani
Certeje, jud. Alba
Data culegerii: 18 VII 1979

CINE M-AUDE, CINE NU M-AUDE!

O fost on boier și ave sluj mulț și patru boi cu patru cară ave. Da' ia aci ni să tăt gînde și să gînde că unde a mere la o moară ca să nu-i ieie vamă. Că omu, dacă mere la moară, îi ie vamă. Să gîndi mult, să gîndi mult. „E, lasă c-oi mere io oareunde-nt-o depărtare unde nu ie vamă."

Porni cu patru cară, patru sluj. Du-te p-aci-ncolo, pînt-o pădure. Du-te, du-te, du-te, du-te. Pădurea era lungă. Drumu p-acolo pîn pădure, noa, rău și lung. De la o vreme întunecă. Zîce boieru cătă sluj:

— Știț ce, drajii badii?

— Ce?

— Stăm în loc și facem foc. Și mîncăm de cină și dăm la boi.

— Bine.

Să lăsară slujii locului, să coborîră din car, dădură la boi de mîncare, își făcură foc. Adurni slujile. Dacă adurniră slujii, de la o vreme boieru numa aude:

— Tulai doamne! Tulai doamne! Tulai doamne! Cine m-aude cine nu m-aude, că vine lupu și mă mîncă! Cine m-aude cine nu m-aude să vie să mă scoată, că mă mîncă lupu. Tulai doamne! Tulai doamne!

Da' boieru „O săracu ce coptil, îl mîncă lupu." Hai p-aci pînt-o pădure-ncolo, pînă îl nimeri acolo, pîn pădure. Lupu cît de icea, cît de acoalea îl prinde pă coptil. Coptilu o dată îi sări în spate la om. Ice coptilu:

— Bade!

— Ce!

— Hai p-aci ni încolo îndărăt la o casă.

Da' nu era casă, că era on fel de colț 'nalt, așe la deal. Și să deschiseră acolo niște uși. O ajuns acolo la spirituși. Acolo tăț bine să sculară spiritușii.

— Hei, bădicule, ce plată cei de la noi pîntru băiat că nu ni l-o mîncat lupu?

— Cheia de pă inima me. Cheia de pă inima me să mni-o dai.

— Îț dau bani de aur.

— Nu-mni trăbă!

— Îț dau inele, îț dau ciurcei, îț dau aur întreg așe ni.

— Nu-mni trăbă numa cheia de pă inima me.

Atunci să țîpă on spirituș de-ala ni la on puiuc și-ndată luă amnaru și i-l dădu. Da' dîcos spiritușu că i-l dădu. Hai, să dusă omu p-aci-ncolo la cară, cînd era în zori de zuă. Dacă era în zori de zuă:

— Noa, sculați-vă drajii mnei, zîce boieru. Sculați-vă, că întoarcem carăle înapoie.

Noa, să sculară.

— D-api oare ce-i cu badea aiesta, să-ntoarcem noi carăle înapoi?

Noa, făcură ei aşe cum zîsă. Să scularǎ, prinsără boii la car şi să-ntoarsără înapoie şi pînă ajunsără la capătu satului. Dacă ajunsără la capătu satului, prinsă a da la săraci bucate de-alea. Pă cînd ajunsă acasă, n-ave nimnic. Muierea cătă el:

— Da' ce-ai făcut tu, bărbate? Ţî-s carăle goale!

— Lasă că mni s-o deşchis inima me. Ş-am dat bucate la săraci, că mult am mîncat io de pă ei. Las' să mînce şi ei. Nu numa io.

— Bine.

S-apucă şi tăie doi diţăi, îş făcu o pomană frumoasă, îi omini pă tăt satu. Tăţ o mîncat, tăţ i-o mulţămnit frumos. Noa, să dusără care-ncătrău bucuroşi că mai ieste on om de ominie.

Informator:
Matiş Dochia, 69 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 2 IX 1979

CHEIA DE PĂ INIMĂ

S-o dus o muiere după apă. Şi mărgînd după apă, iaca vede aci o broască. Şi ie dă cu pticioru-n ie. Şi cum o dat cu pticioru în ie, o zîs:

— Tu să nu poţ făta, pînă n-oi vini să-ţ moşesc.

Bine. O fost ş-o trecut. La două zîle, tri, iacă vine-on om aci în casă. Zîce:

— Noa, să vii unde te-ai făgăduit.

— Da' unde m-am făgădit? Doară nu m-am făgădit nicări.

Şi ie s-o apucat de plîns.

— Trebe să vii unde te-ai făgădit. În sara cutare şi-n sara cutare în cine-ai dat?

— D-api ia, c-am văzut o broască la fîntînă şi-am dat în ie.

— Noa, zîce, aia o fost femeia me. Trebe să vii să-i moşeşti.

Tulai, că ie n-a vini şi n-a vini şi ce s-a face. N-o avut care-ncătrău. Cînd s-o uitat la el, s-o uitat la pticioare, o văzut că-i cu pticioare de cal. Era spiriduş.

Noa, să ie şi să duce-n treabă-şi, să duce cu el. Şi cum să duce, ie să văieta şi să iesta ni, muierea lui. Şi n-avu care-ncătrău, marsă şi-i moşi. După ce i-o moşit, o zîs ie ... Zîce:

— Tu, să n-ai cap şi Dumnezo să cei nimnic. Că ţ-a da on sac de bani, ţ-a da doi saci de bani. Da' tu banii să nu-i iei. Tu să zîci să-ţ deie numa cheia de pă inima ta. C-atîta eşti de închisă, de tu nimnic nu poţ face bine. Da' tu nimnic nu cere numa cheia de pă inima ta.

Pă cînd o vinit el, noa:

— Că să-ţ plătesc.

Ie o zîs:

— Nu trebe să-mni plăteşti nimnic numa cheia de pă inima me.

Ţi Aşe o răcnit o dată, de tăt-tăt-tăt o răsunat colţî.

— Pi, cum să ţ-o dau? Şi cine te-o învăţat? Şi cine?

— Nu m-o-nvăţat nime. Numa să-mni dai cheia de pă inima me.

N-o avut care-ncătrău, o cotat să i-o deie. Ş-api o vinit cu ie şi o adus acasă.

Ş-api de atunci femeia o ştiut face bine. I s-o deşchis inima. Că înainte numa rău făce.

Informator:
Gugură Viorica a Palaghii, 54 ani
Muntele Rece Dodeşti
Data culegerii: 1 X 1979

MIŢU DIN PIATRA TAIATA

Spunea taică-meu că-ntr-o sară vinea de la Cluj. Între Someşu Rece şi Gura Rîştii ... El mai vinea c-on ortac. Şi pă şanţ iacă vede on mîţ. Noa, tata ce să gîndeşte? „Mă, n-am mîţ acasă!"

— Hai să-l prindem.

— Hai.

Apoi după mîț. Da' mițu tăt aproape de ei. Pă cînd să puie mîna pă el, mîțu dispare, să mai departă. O-ncercat așe de două-trei uări . . . Nu-l pot prinde. Ortacu tatii zîce:

— Stai mă, că-l prind io.

Mere pă căruță, ie on suman la mînă, on suman așe mare și s-aproptie de mîț și pune sumanu pă mîț.

— Mă, zîce, l-am prins.

— Noa, să-l vedem.

Cînd ie sumanu . . . mîț nu-i.

— Mă, da unde-i?!

Cînd să uită, mîțu era p-o piatră sus ș-acolo să rîde de ei cu rîs de om.

Tata zîce:

Noa, ăsta nu-i lucru bun. De-aiesta ne lăsăm.

O intrat ș-o frică-n ei.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuț, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 8 XII 1979

SPIRIDUȘU DÎBULUI

Avem on văr bătrîn. Îi zîce Dîbu. Și vine de pă vale din jos și aci la Greblă din sus, la Iuănu lui Franți, era cu mînicile legate la suman. P-o mînecă avea pipa, rașcău cu tutun, p-o mînecă avea poate o coaje de mălai . . .

Da' on mîț pă dinaintea lui tăt: Mniau! Mniau! Mniau! Mniau! Da' să gîndi bătrînu: „Futu-i mămăliga lui! Și-șe nu am mîță acasă, îl iau să-l bag p-o mînecă și l-oi duce io cătă casă.“ Cînd fu pă la Floruț, să dă a îngreuie mîneca. „Da' ce Dumnezo, de să-ngreoaie mîneca me?! Ce să-ngreuiază!“

Mai oble sumanu-n spate, să mai freca și-n stînga și-n dreapta . . . Cînd îi pă din sus de Bernat, pă unde stă Trăianu lui Bodor, zbură mîțu de pă mînecă ș-apucă pă coastă-n sus cătă Cucu.

— Mulțam doamne, că m-adusășî! Mulțam doamne, că m-adusășî pîn-aci! Mulțam doamne, că m-ai adus pîn-aci!

Informator:
Ianc Constantin, 44 ani
Mărișel Costești
Data culegerii: 6 X 1978

COPTILU FURAT DE SPIRIDUȘI

O fost odată doi vînători și s-o dus a vîna pă munte și-o venit sara și să gînde unde să să culce. Și numa o văzut on om, s-o suit p-on iepure ș-o trecut apa la ei ș-o zis că:

— Haidați să vă culcați la noi.

S-o dus și s-o băgat într-on colț. Numa o dat cu pticioru și s-o deșchis nu știu cîte uși și s-o băgat în casă. Le-o dat de cină ptită de săcară cu moare să mînce. Și le-o pus acolo să să culce on sac cu hîrzoabe așe ni. Și noaptea o auzît, că o fost avut on coptil și o fo plîngînd și o auzît că:

— Ia, cineva o născut on coptil și du-te și-l adă și-l du p-aiesta.

Noa, omu, dac-o auzît și-o venit cu băiatu acela, el i-o băgat on ac în ureche să nu să vază. Plînje coptilu, de nu fu mai tăcînd. Oaminii nu cutezau să să clată. Noa, ș-api o zîs cee:

— Du-te du coptilu aiesta înapoie că-i mai rău ca ș-a mneu.

Du-l acolo în ceie și-n ceie, du-l acolo.

I-o dus. I-o dat drumu și s-o dus. Apoi s-o dus și oaminii acasă. Cela s-o dus la vecină-sa și:

— Că nu știu ce să mă mai fac cu coptilu aiesta, că nu-l mai poci opri și nu știu ce-oi pățî.

S-o dus cela și i-o luat acu. El zîce:

— Ia unde-am fost io cu coptilu tău astă noapte. Io i-am băgat acu aiesta aicea. Ș-o spus că unde-o fost.

Ș-api mama să nu să întoarcă cu spatile la coptil pînă-i de șasă săptămîni și pînă a-l boteza.

Informator:
Hetea Maria a Drigli, 74 ani
Măguri Suseni
Data culegerii: 3 VII 1979

COPTILU ȚÎPA IN COLȚI

Una o făcut on coptil și nu l-o botezat atuncea iute. Și-o făcut ptită și ave fîn afară. S-o apucat să întoarcă pă fîn și-o pus coptilu acoale jos. Acee cu coptilu o zîs:

— Noa, ien uită-te cătă coptilu mneu, că mă duc să videm cum îi cuptoriu.

Cînd s-o dus să vază cum îi cuptoriu... cînd o vinit înapoi, o văzut făcînd așe pîn cîrpa acee, pîn leagănu acela. S-o dus la el, o tras cîrpa, tătă o sfîrticase niște gheare ca la cîne, ca niște unghii. Și s-o apucat de morăit. Ie s-o apucat și i-o pus țîța-n gură să-i deie să tacă. „Amu coptilu mneu ce-i de făcu așe?" O dată i-o băgat țîța pînă lîngă tiept. Amu cum să-i scoată țîța din gură? I-o scos cam anevoie. Și o trăit coptilu.

Ș-api dup-aceea, după ce-o mai trăit el și o mai crescut, da' numa așe era la cap ca și prundu și nu mînca numa ptită de săcară. Și cît îi făce oarece murușag, cîce săre în podu căsii. În podu căsii săre și de buticat nu să butica. Înapoie să să coboare de-acolo, numa dacă-l aduceu ei. Și dup-acee tăt așe ei cu el. Noa, amu ce să să facă cu el? Și vini o văduvă. Și văduva acee îl atinde cu on corbaci. Și de acee să teme. Ș-api cînd îi dăde ptită de grîu, scopte... și nu era bună și nu mînca numa de săcară.

S-o dus la on bătrîn care trăie în pădure și i-o spus. Și bătrînu le-o zîs:

— Cumpărat drod, nu știu cîte kile de drod o zîs să cumpere, și să-l cociorobdească tăt binuț în drod și să margă unde-or fi colți mai răi să-l țîpe, că dacă nu, nu mult îi pînă vă omoară. Că el să tăt întărește, că-i spiriduș. Și v-o schimbat coptilu.

Api o strîns drod și l-o cociorobdit așe și l-o dus. Ș-api e zîs că unde l-o țîpat pă niște colț... horituri, șuierături, muzici, fel de fel de țîțăituri și de jocote o fost pă colții aceia. Cît o putut auzî! Și nu l-o mai văzut altu. Aia o fost în Muntele Rece. Tăt spune Șchiopoaie, că ie merje din sate în sate. Ș-api ie zîce că l-o văzut. În casă merje numa pîng-o rudă ș-api în podu căsi iute săre, da' de vinit înapoi, nu.

Informator:
Cioază Oana a lui Gheorghe a lui Călian, 67 ani
Măguri Suseni
Data culegerii: 4 VI 1979

ȘTEANGA

Odată spiridușii o furat o femeie și o dus în Colții Ierniorii. Așe o fost că o dus în colț și o jucat cu ie tătă noaptea pînă i s-o rupt optincile. Și zua o lăsat afară și i-o dat două ouă de aur să să joace pînă desară ce-or vini ei, c-api o bagă-napoi.

Zua o vinit on pușcaș ș-o dat de ie acolo. Zîce:

— Ce stai, tu, aicea?

— D-api că ia, m-o adus spiridușii. Și nu poci scăpa de aicea.

— Da', zîce, ce-mni plătești să te duc io de aici?

Zîce:

— Îț dau ouăle-aiestea.

— Noa, hai cu mine!

Îi luă ouăle alea de aur și să dusă cu ie pînă acolo acasă și-mbrăcă o doscă, făcu o doscă ca și o femeie și cu hainile ei și vini înapoi și le pusă-n colț.

Și cînd viniră spiridușii aceia să deie de ie, dădură de dosca aia numa. Și de ciudă, așe o zvîrlit, că o zvîrlit păstă apă dincolo.

Ș-api biata femeie o scăpat.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 9 IX 1979

COLȚUL BULZULUI

Mai demult vînătorii ortăce cîte patru-cinci și merjeu la vînat.

On bărbat din Muntele Rece ș-o bătut femeia și-o înjurat-o ș-o zîs că măcar de-ar duce-o ceia din colț să scape de ie. Și odată s-o dus femeia după apă ș-o vinit două cătane și o dus.

Vînătorii, cum o mărs la vînat, o trecut pîntr-o pădure mare și o văzut departe, acolo, o femeie stînd la soare. Cela îndrăzneț. Dumitruț o fost mai îndrăzneț, zîce:

— Hai să merjem pă la ie să videm ce face femeia asta? Cînd s-o aproptiet de ie, o cunoscut. Zîce:

— Ce faci, tu, aicea?

Zîce:

— Ştii de cînd m-o dat bărbatu cui nu trebe şi zîce m-o adus aicea şi amu în tătă zî mă scoate afară din colţ şi mă face să întorc pe-o peatră pă de-o parte, pă alta la soare. Atîta mni-i lucru. Şi sara vine şi mă duce.

— Ba, hai cătă casă!

— Ba io nu mă duc, că de mă ajunje mă omoară.

Şi atunci zîce:

— Nu-i nimnica, hai cătă casă, noi sîntem patru şi hai între noi şi te ducem pînă acasă.

Zîce:

— Nu mă duc că mă omoară. Că de mă prinde, mă omoară.

— Nu ti teme, că nu te ajunje.

Şi o luară pă femeie înainte, o pusără-ntre ei, unu dinainte, doi de lături şi Mitruţ dinapoi. Ş-o băgat puşca pă la susuara stîngă, cu ţejile-napoi şi o pornit la drum. N-o mărs cît o mărs, pînă iaca ce vine? Vineu jucînd, teceri şi fluierînd şi chiote, ferescă Dumnezo! Ş-atunci, pă cînd s-o aproptiet de ei, atunci le-o spus Dumitruţ:

— Fiţi atenţi, nu vă uitaţ înapoi nici unu. Nici unu nu vă uitaţ înapoi!

O tras on foc de armă şi-apoi o zîs că vaiete şi plînsete şi amar ce putea fi. Şi pă cînd o ajuns acasă, iară i-o ajuns. Şi iară o făcut aşe. Tăt o tras on foc de armă pă la susuara stîngă şi iară s-o dus. Şi atunci, cînd o sosît acasă, nu o băgat în casă, o făcut dinaintea căsii de s-o dezbrăcat în ptielea goală şi hainile care-o fost pă ie, o sculat tăietoriu de tăiet lemne înt-on capăt şi l-o-mbrăcat şi l-o răzămat de casă şi pă ie o băgat în casă şi o stat acoalea. Ş-o zîs că nu s-o mai durat cîteva minute şi o vinit ş-o dus tăietoru. Ş-api o zîs că numa aia o fost muzică şi ptiote, cînd o dus tăietoru ala îmbrăcat. Şi atunci o scăpat femeia, nu o mai avut treabă cu alea lucruri.

Informator:
Borla Victoria, zisă Morăriţa, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 I 1974

FATA DE SPIRIDUŞ

Era on om care el avea capre şi îşi băgase on băiat slugă să-i coate de ele. De capre trăbuie să coate tăt timpu şi vara şi iarna. Şi sluga ave o săcure. El mere vara, tăie frunze la capre. Tăt la pădure le purta şi iarna, le tăie muguri de-aia la capre.

Noa, cînd să vez, într-o sară vin caprile înaintea lui. El, sluga, mai stă, mai tîrziu vine. Noa, atunci nu mai zîce stăpînu nimnica. A doilea sară tăt aşe. Atunci stăpînu întreabă pă slugă:

— Cumu-i mă? Unde şezi? De tădeauna vin caprile înaintea ta şi tu mai stai pînă-i noapte?

Noa, atunci ce să facă? Ba ar spune, ba n-ar spune... Stăpînu s-o apucat să-l certe, să-l bată. Atuncea zîce:

— Io stau că vine o fată frumoasă la mine şi mă ţine de poveşti şi tăt stau şi abia scăp de ie să viu acasă.

Zîce stăpînu:

— Ho! Ala nu-i lucru bun! Să ştii aia nu-i fată curată, dacă vine spre sară la tine. Aia-i fată de spiriduş. Ai încercat să-i vez mînurile sau pticioarele?

Zîce:

— Nu, că are mînuşi la mînuri, la pticioare-i încălţată cu ceva.

— Noa, tu, cînd mai vine la tine, să duci săcurea cu tine şi să-i traji din mînă o mănuşe, sau din pticioare o încălţamă şi să vez cumu-i? Dacă are leabă ca cînile la mînă, sau copită la pticior, atunci ie s-a supăra. Şi fii atent! Să dai cu săcurea în ie, dar să nu dai de două ori, numai o dată şi atuncea o să vez cum a fi.

Noa, sluga s-au dus la capre. În spre sară vine fata iarăşi la el. Da' de departe au strîgat:

— Fire-ai a dracului să fii! Da' cine ce te-au învăţat, că-mni vine on aer rău de pă tine.

— Nu m-au învăţat nimnica, spune sluga. Nu m-au învăţat nimnica.

Noa, vine încet, s-apropie de el, începe la vorbe acolo cu el... Ce s-au gîndit sluga? Noa, cum să pot să-i trag o mănuşe? Noa, mai povesteşte, mai nu ştiu ce acolo... Pune mîna şi-i traje o mănuşe. Atuncea ce să vez? Leabă ca la cîne. Atuncea vine spre el nervoasă. El dă cu săcurea în ie o dată. Spune:

— Noa, mai dă încă o dată!

El spune:

— Nu, că nici mama nu m-o făcut de două ori, numa o dată!

Ce să vezi? Numai o pară de foc. Cum s-au dus p-acolo, s-au cutremurat lumea, toţ colţii p-acolo s-au cutremurat şi nu o-au mai văzut p-aia fată în veci pînă-n zî de astăz.

Informator:
Roba Lucreţia a lui Găvrila Marcului, 40 ani
Măguri Robeşti
Data culegerii: 16 X 1979

NEGREANU

Negreanu o fost on vînător mare. Şi mărgînd la vînat, o apucat c-o femeie de păstă munte în dragoste, cum apucă tătă lumea. Femeia avea spiriduşi. Îl mai ducea pă bietu vînător cu ei, de nu ştia, numa să streze acolo. O ţînut poate zece-douăzeci de ani dragostea asta. De la o vreme Negreanu o bătrînit, o slăbit. S-o dus la ea cu treabă bună să să roaje să-i deie pace, să nu-l mai poarte pă drumuri. O zîs ea cătă el că:

— Io te las, bade Ioane, da' fiindcă acuma eşti bătrîn, slab, nu poţ să ieşi după vînat, să-ţ dau o putere că să vie ce vrei să vînez, să-ţ vie cînd îi merje în marjinea rîtului, să-ţ vie acoalea.

Moşu, văzînd că nu scapă de ea, s-o gîndit „Hai să videm cum a şi şi cu asta."

O vinit acasă în ceie zî, dimineaţă şi-o luat arma şi s-o dus pă marjinea rîtului avînd gînd să-i vie on ţap să-l împuşte. Stă cam cinci minute pînă: ţup! ţapu acoale. S-o oprit în faţa lui, s-o uitat la el şi-i mereu lacrimile pă obraz. S-o sculat în picioare şi i-o făcut cu mîna:

— Du-te-n drumu-ţi, că io nu te-oi puşca! Cînd mni-a trăbui, oi umbla io după tine.

S-o dus ţapu-n treabă-şi.

O vinit Negreanu acasă, în ceie zî s-o dus 'napoie ca să-i spuie că nu-i place meseria asta.

Zîce:

— Nu-i nimnica, bade Ioane, că ş-aşe eşti sclab, bătrîn.

Ie rămînsese tăt tînără, dacă era vrăjitoare şi avea spiriduşi. Şi ademenea alţ vînători. Zîce:

— Să-ţ dau altceva.

— Da ce?

— Iţ dau o putere, de să să mnire lumea de tine.

D-api el ca să n-o supere:

— Hai să videm şi p-asta că cum a şi.

— Îţ dau, zîce, puterea de la şepte tauri.

Aia o mărs duminica. Luni o vinit 'napoi acasă şi marţ dimineaţa zîce cătă ficiori, că ave tri ficiori:

— Măi ficiori, io mă duc la cioplit în vîrfu Părăului Roşu şi voi să ieşiţ cu a tuspatru boi şi cu carăle cu fîn să scoatem lemnile în deal, la Sfîrdol.

Copiii s-o-ntristat.

— D-api cum, ce lemne să scoţ, tată? Că n-avem nici on lemn cioplit.

— Nu vă-nteresază. Voi să faceţ ce vă spui io . . .

Şi el ş-o luat săcurea şi o ieşit în vîrvu Părăului Roşu şi ş-o tăiet şasă lemne jos care să deie şaisprăzece metere, zece pă doisprăzece grosimea. Şi să pusă pă ele la cioplit. Nici on popas n-o făcut pîn-o gătat alea şasă lemne. Alea erau două care de lemne bune. Bun. Da' le-o spus la ficiori că la unu sau unu jumate să fie la el, acolo-n pădure. Cînd le-o gătat, s-o pus să fumeze o ţigară, să facă on repaus. Numa-şi aude boii ieşind cu ficiorii.

O ieşit ficiorii, s-o uitat . .

— Ce-ai făcut, tată? Pă cine-ai avut la cioplit?

— N-am avut pă nime, numa io.

— Da' cum să poate lucru-aiesta, c-aiesta nu l-ai făcut de cînd te cunoaştem?

— Hai, zîce, să v-arăt lucruri mai mari.

El să sîmţă că puterea-i creşte din ce din ce mai mare.

Noa, legară cîte-on lemn după boi. Unu după doi şi unu după ceia doi. El o luat o grindă de-aia mare în spate, cum o fost şi:

— Noa, io mă duc înainte, voi ieşiţ după mine. Şi ieşiră în deal la locu numit Sfîrdol. Acolo erau mai mulţ oamini. Încărca să margă lemne. Atuncea mereu joi la tîrg. Joia şi lunea. Cînd o văzut:

— Ce faci, Negreanule? Ce-ai făcut?

— Ce să fac?!

— Da' cum ai putut să scoţ grinda aia pă spate?
— Bine! Nici nu-s obosît.
— Hm! să mnira tare de el.

Copiii şi ei o ieşit cu cele două lemne, mai tîrziu de el. Şi iară după altile. El rămîne să-ncherce caru pînă ies copiii. Prindea lemnu de peste mijloc şi-l pune-n car. Tăt din ce în ce-i creşte puterea. Cînd o-ncărcat caru, s-o asînţît c-o putere foarte mare. O prins caru de peste mijloc şi l-o rădicat în sus.

— Ni mă! Da' ce fac io?!

Era şi năcăjit pă de-o parte, da' să şi-ntrista el de el că ce putere are el aşe de mare. Zîc cătă oaminii ceialalţ, unu zîs Titu, unu Dumitru lui Oţăl şi la ceilalţ:

— Măi oamini, haidaţ să facem on rămăşag.

Ce rămăşag să facem, bade Ioane?

— Cît îmi daţ mnie, dacă io oi rădica caru aiesta a mneu cu grinzîle, într-o mînă, pînă deasupra capului şi l-oi întoarce aşe şi l-oi întoarce a doua oară şi l-oi pune jos?

Atunci oaminii s-o depărtat cu tăţî de la carele lor. O desprins şi boii de la car.

— Aci-s carele cu grinz cu tătu.

Ala era rămăşagu. Atunci el băgă mîna dreaptă sub car, îl cumpăni să nu tragă-ntr-o parte sau alta şi l-o rădicat fain frumos pînă sus, deasupra capului şi l-o-ntors aşe şi l-o pus 'napoie jos. Atuncea toţ:

— Aicea-s carăle cu boi cu lemne cu tot.

Negreanu o zîs:

— Nu-mni trebe. Da' dacă ştiţ careva să scap de năcazu care-l am . . .

C-apoi o început povestea de la-nceput că cum o păţît cu femeia aia.

Zîce unu care-i numit Titu. Aşe era bajocura lui.

— Noa, dacă-i treaba aşe, Negreanule, să ştii că io te scăp. Că are ie on spiriduş, da' io am doi. Da' io te scăp.

Ş-o luat bonda lui de pă car şi o pus jos, pă pămînt. Ş-o-nfedeiat caru ş-o luat legătoru. O-nceput să deie pă bondă cu legătoru lui, de la caru lui, nu de la a Negreanului. Da să meargă, pînă o zbierat bonda. Zbiera, zbiera, pînă cînd i-o auzît glasu la femeia aceia.

Atuncea zîce Negreanu:

— Asta-i!

— Lasă-mă că nu mai nenorocesc pă nime cît trăiesc.

— Nici nu mai nenoroceşti, o zîs Titu ala, nici pă Negreanu, da' nici pă altu, că nu te las pînă te omor. Că dacă tu ai un spiriduş, io am doi. Şi-api o tăt dat pă ie pînă o omorît. N-o mai auzît nici suflînd, nimnic bonda.

Ş-atuncea Negreanu s-o şuit greu. Parcă atuncea o ieşit on duh din el.

— O, mulţam doamne, c-am scăpat!

Şi ieşiră copiii cu cele grinz şi încărcară caru. Nu mai ave puterea care o avut. Gata! O dispărut cu putere cu tăt. Cînd o murit ie, o murit şi puterea moşului. Şi-ncărcară carele şi plecară la tîrg, c-atuncea merje pînă în Floreşti, în Floreşti sta pînă mnercuri de sară şi atuncea să duce la tîrg pă joi.

Informator:
Buş Ioan, zis Bătrînu, 65 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 15 XII 1976

LA SĂLBATICU

Acolo, la fîntînă, aşe-i zîce înainte La Apa-n Dos. Acolo era on om sălbatic care tăt vine şi be apă. On om l-o văzut. S-o gîndit cum să-l prindă el pă omu ala. O tăt mărs şi l-o tăt văzut şi de la o vreme s-o gîndit să-l păcălească. O dus o cizmă şi o lăsat lîngă fîntînă.

Omu ala sălbatic o vinit, s-o uitat la ie şi şi-o băgat amîndouă pticioarele în ie. Cînd ş-o băgat pticioarele în cizmă, omu îndată o sărit şi l-o prins. S-o apucat omu de zderate şi zîce:

— Lasă-mă omule, că ţ-oi aduce bucăţele de-a mele.

Noa, omu i-o scos cizma şi l-o lăsat. Omu s-o dus tăt horind şi i-o adus peşti şi rădăcini sălbatice de mniere de colţ şi i le-o pus p-o ptiatră.

Ş-api nu l-o mai văzut altu. Şi la fîntînă aşe i-o rămas numile.

Informator:
Vidrean Anuţa, 67 ani
Măguri-Răcătău, Vidreni
Data culegerii: 27 VIII 1977

CIOBANU ŞI SPIRIDUŞU

O fost odată on cioban şi ave spiriduş. Într-o sară s-o dus la crijmă să beie ţuică. O zîs cătă crijmar:

— Dă-mni două pahare de ţuică. Unu dă-mni-l mnie, unu pune-l pă stelaj.

O beut, o beut, pînă s-o-mbetat ciobanu. Într-aia să încoardă păharu de ţuică de pă stelaj. Da ciobanu de colo:

— Noa, mni-o furat oaia!

S-o dus ciobanu iute la stînă şi acolo o găsît on om cu o oaie-n spate gata s-o ducă, numa nu să putea rădica de jos, că nu-l lăsa spiriduşu.

Ciobanu l-o bătut bine pă om, i-o dat drumu la oaie-n turmă şi ş-o văzut de lucru.

De-acoale nime nu să mai mnira cum de nu-ş bagă ciorîng. Şi cînd merje la crijmă şi-şi lăsa turma sîngură, nime nu să încumeta să să aproptie de stînă.

Informator:
Dodea Gligor, 60 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 1 II 1977

OMUL DIN FRUNZĂ

O fost odată on om sărac ce avea mulţ copii şi nu mai ştie ce să le deie de mîncare. Într-o zî s-o pornit pă lume. Mărgînd prin pădure s-o întălnit c-on om.

— Unde mei, omule?

— Mă duc în lume să le cîştig oarice la coptii.

Amu omu văzuse că cela ieşise din ptietri, da' o zîs că nu-i pasă şi dacă-i spiriduş, numa să-l ajute.

— Da' cîţ bani îţ trebe? l-o întrebat cela.

— Da' on clop de bani.

— Noa stai aci că ţi-i aduc, da' păstă on an să mni-i aduci înapoi.

Omu o făcut o groapă, ş-o găurit clopu la fund ş-o aşteptat. O vinit spiriduşu ş-o tăt adus bani pînă ce o umplut şi groapa şi clopu. Omu i-o luat ş-o mărs acasă, o cumpărat la coptii mîncare şi haine şi s-o pus la punct aşe cum trebe. Păstă on an s-o dus în pădure şi s-o-ntălnit cu spiriduşu şi i-o spus că n-are de unde-i da banii. Spiriduşu i-o spus aşe:

— Păstă tri zîle viu la tine şi ori gîceşti de cîţ ai îs io ori vii să-mni slujeşti pîntru bani.

Omu s-o dus năcăjit cătă casă. Pă drum s-o întîlnit c-on om care l-o văzut că-i năcăjit.

— Ce-ai păţît de eşti aşe năcăjit?

— Da' cum să nu şiu năcăjit că ia ce-am păţît şi ia cum şi ia cum.

Îi povesteşte tăt cum o fost. Omu i-o zîs să margă pîn pădure şi să adune flori, iarbă, muşchi, frunze uscate, tăt ce-a găsî pîn pădure. Omu o mărs şi-o adunat şi i le-o adus. Atunci omu acela necunoscut o făcut din lemn on om urît şi-o liptit pă el flori, frunze, iarbă şi-o zîs că să-l ducă acasă şi să-l lase dinaintea uşii. Şi să şie atent ce-a zîce spiriduşu cînd l-a vedea.

Păstă tri zîle iacă vine spiriduşu şi cînd o văzut omu acela o zîs:

— Tulai doamne, că-s de nouă sute nouăzăci şi nouă de ai şi încă n-am văzut on om aşe de urît.

Apoi s-o băgat în casă şi l-o-ntrebat pă om dacă are să-i deie banii, ori gîceşte cîţ ai are. Omu o zîs că n-are să-i deie banii, da' gîceşte cîţ ai are. Spiriduşu o zîs că îl lasă de tri ori. Dacă nu gîceşte, îl duce pă el.

Omu o zîs:

— Ai şeptezăci şi cinci de ai.

— N-ai gîcit.

— Eşti de vreo sută şi cinci ai.

— Nici acuma n-ai gîcit.

— Apoi cred că ai nouă sute nouăzăci şi nouă de ai.

Atunci spiriduşu o ieşit pă uşe, o luat omu acela urît de lemn ş-o mărs în pustie. Şi omu o rămas cu banii.

Informator:
Negrea Gavril, 70 ani
Măguri, Robeşti
Data culegerii: 9 V 1975

DIN IJAR ÎN SERETEU

În Sereteu coseu niște cosași. Și or cosit ei pînă pe la doisprăzece. La doisprăzece să mănînce. O desfăcut trăistile acolo și mîncînd, să uită-n Ijar. Și-n Ijar vede-o turmă de oi în staul. Da' unu mai tînăr zîce:

— Mă, cît îmni plătiți voi mie, dacă io oi mînca lapte de la oile-alea?

Pînă la Ijar era distanță de vreo doi kilometri.

— Hm! Mă, tu ești strîcat de cap?

— Io am să vă arăt că, zîce, că io mănînc lapte de la oile-alea.

S-o tras la o parte, o băgat on cuțît în pămînt ș-o început să zîcă oarece. Odată numa-l vede că începe să să deie de-a-n roata și:

— Lasă-mă! Vai! Lasă-mă! Lasă-mă, că ne-om împăca cum om putea. Lasă-mă! Hai să ne-mpăcăm!

Și nu vedeu nimic, numai pă el pă jos, p-acolo.

— D-api ce-i? Ce-i? Ce-i cu tine, mă?

— Api, zice, am dat greș.

— Pi di ce?

— Păi, zîce, acolo o fost o turmă de oi sterpe. Și ciobanu care le păza, o fost mai priceput ca mine.

Ciobanu o văzut oile, știi, că oile încep să să deie păstă cap, să să izbească de pămînt și ala o început cu niște metode de a lui și cum își bătea bonda, așa simțea ăsta. Și l-o bătut din Ijar pă ăla în Sereteu pînă l-o lăsat numa viu în oasă. Amîndoi aveau ca sluji cîte on spiriduș. Numa c-aiesta o fost mai tînăr și mai nepriceput.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuț, 55 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 6 VII 1978

HAI-HAI!

O fost odată on om și era tare sărac. El ave o grămadă de copii și n-ave bani cu ce să-i îmbrece. Și el s-o gîndit: „Amu ce să fac? Mă duc pîn pădure și nu mă mai întorc acasă.“ Și cînd s-o dus în pădure, s-o așezat pă on butuc ș-o zîs de trei ori:

— Hai! Hai! Hai!

Cînd zîsă și apăru on om în fața lui. Așe-l chema pă spiridușu ala. Că și spiridușii au nume: Iuăn, Gheorghe, Petre, așe mai departe. P-ala-l chema Hai-Hai.

— Di ce m-ai chemat, omule?

O zîs că să-i spuie repede că-i grăbos. Omu săracu ce să zîcă?

— Dă-mni împrumut o cușmă de bani.

Ave o cușmă în cap care era ruptă în vîrf.

— Noa stai aci. Ț-aduc îndată.

Omu săracu ce să gîndi? „Hai să fac o groapă-n pămînt repede“. Făcu o groapă-n pămînt și pusă cușma pă groapă deasupra. Vini spiridușu c-on sac de galbeni și turnă banii în cușmă. Să dusără tăt în groapă. Mai rămaseră vreo doi-tri acolo pă fund, acățați pă dunga cușmii.

— Păi nu s-o umplut!

— Nu da, că cușma-i mare.

Spiridușu era prostalău, nu mai știe ce-i baiu acolo. Mai vini cu on sac. Turnă ș-ala. Atuncea s-o umplut și groapa și cușma.

— Noa, pînă cînd mni-i dai?

— Pînă de-amu-nt-on an. Da' bagă bine de samă nu cumva să-i dai pă la zgrimințești. C-api dacă-i dai p-acolo cu mine-o pățăști!

— Noa bine. N-am să dau la nime. Am să-mni fac scopurile mele.

Să dusă spiridușu. Luă omu de-acolo banii cît putu și dusă. Marsă acasă, vini cu tăț copiii și dusără. C-amu spiridușu era tare. On sac de galbini îi greu, nu așe ca o perină cu pene . . ! Și marsă acasă și dusă banii acasă. Și-o-mbrăcat copiii, s-o pus în rînd și tăte erau bune.

P-atunci tăt vine pîn sat on om știop. Îl tema Ilie și era zgrimințeș. Tomna o vinit pă la omu nost. Omu l-o primit, i-o dat să mînce ce-o vrut, da' omu era tăt supărat.

— Da' de ce eşti supărat, omule? l-o-ntrebat zgrimînţeşu.

Omu i-o povestit întîmplarea şi i-o spus că să-mplineşte on an şi trebe să ducă banii înapoi.

— D-api unde s-o-ntîmplat lucrurile astea?

Omu i-o spus şi zgrimînţeşu s-o dus.

Cînd s-o-mplinit on an, omu ş-o umplut căciula de bani şi s-o dus în pădure şi-o zîs:

— Hai! Hai!

Numa de două ori o zîs. Ieşi o băboacă mare.

— Ce-ţ trebe, omule? zîce cătă om.

— Păi, zîce, am vinit cu banii aia, c-am luat împrumut o cuşmă de bani.

— Du-te de-aicea nenorocitule, c-o treznit Ilia vost pă Hai-Hai a nost. Şi nu mai este.

Omu s-o bucurat că i-o rămas banii şi-o vinit cu ei cătă casă.

Informator:
Marinca Gavril a lui Velicuţ, 45 ani
Someşul Rece-Uzină
Data culegerii: 5 V 1977

SPIRIDUŞII DIN TÎCLU

O fost odată doi fraţ. Unu o avut coptii şi unu nu. Unu o avut tri ficiori. Şi ei trăieu rău laolaltă, fraţî. Ş-o zîs:

— Să ştii că nu vă las locu vouă. Îl las la spirituş.

Celalalt o zîs:

— Ala a şi spirituş care s-a băga aici!

Şi-o murit frate-so ala fără coptii. Şi pă locu lui, dacă să pune o vită, aia o duce, cine şti unde-o duce. Aşe era iarba ca-n dricu verii. Nu s-aproptie nime. Nu lăsa oaminii, că duce vita cine şti unde.

S-o dus ficioru cel mai mare, că ce are spirituşu acolo? S-o dus acolo... L-o luat şi l-o dus, de tri zîle n-o vinit acasă. Cela din mnijloc şi el o păţît aşe. Cela mai mnic o fost mai prostălău, da' înt-on fel o fost mai cuminte, mai curajos. S-o

dus ş-o cumpărat o litără de jinars, on pachet de ţigări şi oarece de-a mîncării. S-o dus la casa untiu-so cu zuă. S-o băgat în casă, nu era nime. Numa o văzut că să bagă spirituşu pă uşe.

— Ce-ai cotat aici?!

— Să bem şi să mîncăm.

— E, atunci nu-i rău.

Da' el ş-o dus pahar şi lui şi la spirituş. Ş-o dus pahar, s-o apucat de băute amîndoi. Şi de duhănit. Făce din dohan ţigări şi duhăne amîndoi ca turcii. Tăt băură, tăt băură... Zîce cătă spirituş:

— Ce-ai avut să vii aicea să te pui p-averea unchiului?

Spirituşu zîce:

— Că doară unchiu-to mni o lăsat.

— Da' dă-mni în scris, dacă ţ-o lăsat untiu ţie oarice, dă-mni în scris să văd că ce...

— Nu mni-o dat în scris. Da' mni-o dat mnie averea şi nu mă las de ie.

— Noa, să merem la leje. Noa, la care leje merem, la a voaste, o la a noaste?

— Hai să merem la a noaste, o zîs spirituşu.

O apucat p-aci-n jos, pă nişte ptietri-n jos, p-on părău. Nu să putea ţine ficioru de el.

— Io nu pot mere ca tine!

— Vrei să te duc în spate?

— Vreu.

L-o luat în spate. Numa dudăie pădurea şi ptietrile, aşe să duce cu el, pînă o ajuns la leja lor. Cînd o ajuns la leja lor:

— Ce i-ai făcut, măi? Ce-i? Ce-ai adus omu-aiesta aici?

— Da' mni-o lăsat untiu-so locu mnie şi el vre să mă ţîpe de pă loc.

Ficioru zîce:

— Io cred că, zîce, că i l-o lăsat, da' trebe să deie oarece-n scris pă locu acela.

— Pi, ţ-o dat oarece-n scris? Domnii aceia o-ntrebat, ceia spirituşi.

— Nu mni-o dat nimnică, da' mni-o spus că-i a mneu.

— Să ieşi de pă locu ala. Să duci omu aiesta de unde l-ai adus.

Zîce omu:

— Io nu mă duc, c-aiesta nu mă lasă. Mnie să-mni daţ în scris.

O dată alți băte la mașină, alți scrie acolo, alți o pus ștampilă și:

— Noa, na acte.

— E, da, zîce, mai am doi frați ș-aceia îmni ieu pămîntu, dacă l-am cîștigat. Aș vre și la leja noastă să șie.

Odată o zîs cătă spirituș:

— Noa, sperj-o iute și tomnește ș-acolo!

Să dusă și nu fu mult pînă vini.

— Noa, gata-i ș-acolo.

Și l-o dus 'napoie și s-o pus în casă ș-o vinit frații și el ave contract. N-ave ce-i face nimnica. Întărit și la leja țării ca și la leja lor. Două contracte o avut ș-o fost bune.

Informator:
Tomoș Nicolae, zis Pîrțoc, 62 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 7 VIII 1978

ÎN SERETEU

Doi cosași coseu în locu numit Sereteu. O cosit toată ziua. Sara ce să mai margă acasă? Dorm acolo, că era timp frumos. O mîncat, o strîns niște fîn acolo-ntr-on jomp și s-o culcat.

Noaptea unu să trezăște dintre ei. Cînd să trezește, vede că vine on cîne spre ei, on cîne mare, alb. „Mă, da ce-i cu cînele ăsta?“ Tăt mai aproape, tăt mai aproape de ei... Clătepă ortacu lui.

— Mă! Mă scoală-te! Scoală-te!

— Ce-i?

— Scoală-te măi să vez. Uită cînele.

Cînd să scoală, ăla să cam apropiase, da' era on cîne mare, alb, da' parcă altfel de mutră, nu ca cînii obișnuiț. Cînd s-o sculat și ala, s-o iscat așe ca on vînt și începe cînile s-o ieșe în zbor și cît l-o putut vede așe mărgînd, așe pă sus cătă țjar. Și s-o-nceput on vînt ș-on frig. Ș-o zîs că n-o mai putut durni în noaptea aia.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuț, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 8 XII 1979

CUM TE POȚI FACE NEVĂZUT

Să string nouă feluri de lemne, din fiecare fel cîte on braț și să mei într-on loc pustiu. Acolo, într-o joampă să faci on cerc cu lemne, să faci foc. Să iei o oală nouă de ciuaie și on mîț negru cu tine. Să iei mîțu și să-l baji în oală să fiarbă pînă nu rămîn din mîț decît cioantele goale.

În timpu acela vin spiridușii și încearcă să-ț împrăștie focu și să-ț ieie oala. Dacă te temi, te duc în pădure și te prăpădesc. Dacă văd că ești curajos, zîc cu tecera roată pă după foc.

Cînd n-o mai rămas în oală numa cioantele mîțului, iei o oglindă nouă, o țîi în față și începi să baji cîte on ciont de mîț în gură. După fiecare te uiț în oglindă și dacă te vez în oglindă, îl arunci. Cînd nu te vez tu pă tine în oglindă, ciontu îi bun și îl țîi la tine. Cu el în gură treci pîntre spiriduși și ei nu te sîmt.

De-acoalea, ori de cîte ori vrei să nu te vadă nime, baji ciontu în gură.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuț, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 29 II 1976

CA SĂ PRINZ PEȘTI

On pescar și cu unu care umbla să prindă și el pești și nu putea prinde s-o-ntălnit într-o zi.

— Măi Iuane, cum poț tu prinde pești și io nu pot prinde.

— Măi, fă și tu cum am făcut io.

— Cum ai făcut, mă?

— În zua de Paști, pîn-a mîncă paști, te duci la pod, te pui pă pod la dricu podului și țîpti o bucățică de paști în apă. Da' să fii atent că vine-on șerpe mare și cînd vine, dacă schepti să nu te mînce, prinz pești cît vrei, dacă nu... Salut!

Informator:
Țimonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni, jud. Alba
Data culegerii: 17 VII 1979

VÎNTOASELE ŞI SPIRIDUŞII

O fost odată doi bătrîni. Era on moş şi o babă. Şi moşu s-o dus la moară. Baba o rămas acasă cu copiii şi cu vitile. Cu vacile.

Ş-o văzut că să face sară, moşu nu mai vine de la moară. Baba... îi era frică c-o fi pătîtă ceva... Şi-şi adăpă vacile, le legă, le mulsă, culcă coptiii care-o fost mai mnici şi să dusă. Luă fata aia mai mare cu ie. Şi să dusă să coate după moşu. Şi să dusă, să dusă, că era nişte mori... Era o moară tear în capătu satului, acolo pă Răcătău în sus. Şi mai era nişte mori părăsîte şi, cînd ajunje la o moară părăsîtă, ştie că nu este nime acolo şi-aude de departe muzică. Ş-aude oamini acolo. Şi să duce să vadă poate-o vinit şi moşu şi-a fi acolo.

Şi, cînd intră acolo, vede numa tineri, tinere, mîncau acolo beu şi o poftit-o şi pă ie la masă. Hai, să dusă on ptic la masă, că n-o lăsa. O poftiră:

— Haida! Haida!

Ş-o băgară după masă, îi dederă de mîncat, de băut, prăjitură, vin. Şi mîncară. Şi cînd mînca mai bine, să uită pă su' masă. Vede la tinerii aceia, la bărbaţ era pticioare de cal, la muieri era pticioare de gîscă. Lebe de gîscă. Noa, atuncea să spărie bătrîna. Numa luă fata şi zîce:

— Noa, hai ne ducem. Hai, ne ducem, că moşu poate l-o mîncat oarece lupti, oarece urşi. Mai ştiu io? Hai ne ducem.

Da' i-o fo frică, de-aia o grăbit să să ducă. Cînd o văzut că-s cu pticioare de cal, i-o fost frică. Luă fata şi hai! Tăt o opre:

— Stai! Mai stai la masă. Mai stai cu noi. Mai stai. Stai să dansăm.

— Nu mai stau nici on ptic.

I-o pus prăjitură-n şurţ şi colac şi i-o pus o sticlă cu vin. Ş-o ieşit muierea, bătrîna, de-acolo şi ş-o luat fata şi hai! Nu s-o mai dus la ceie moară, unde să-şi coate bătrînu. O fujit acasă.

Cînd fuje acasă şi mai ajunje acasă, aude pă sus muzică... oameni, on vojăt mare. Vojăie şi trece pă deasupra lor. Aceia, o fost spiriduşii şi vîntoasele. Spiriduşii şi vîntoasele numa aia poate să fie, s-o gîndit bătrîna, alceva nu. Noa, să duce acasă şi mai spărioasă. Bătrînu vinise, dejugase boii, îi băga tear atuncea-n poiată. Şi:

— Noa, ce-i cu voi? Unde fuserăţ?

— U, vai de capu nost! Doară ce văzurăm? Fusărăm să te cotăm la moară şi n-ajunsăm pînă acolo. Ia, la moara aia... a doilea, părăsîtă, ia ce fu. Muzică şi petrecere acolo şi ne băgară şi pă noi acolo, c-am gîndit că eşti acolo şi te-am cotat. Ne poftiră şi pă noi şi ne pusără la masă, băurăm, mîncarăm. Fură bune mîncările. D-api pă cînd plecarăm de-acolo să vinim, numa auzîrăm on vîjet în văzduh. Aia numa spiriduşii şi vîntoasele, aia poate să fie. Hai că ţ-am adus şi ţie! Hai numa vez ce mîncări bune!

Merem în casă cu bătrînu, hai, aprindem lampa.

— Noa, ie numa ţine tu ici pă masă, da' tătă tremuram. Le pui pă masă prăjiturile... Iacătă-te, baligă de cal şi murădie de gîscă. Colacu era baligă de cal, prăjitura balegă de gîscă.

— Doamne fereşte! Du-te bătrînule şi le aruncă!

Informator:
Ecedi Silvia a lui Sandu Rădinii, 64 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 8 V 1979

VÎNTOASELE

O fost odată nişte vînători ş-o mărs pîn pădure să vîneze. O mărs de dimineaţă şi cînd o fost la amniază, s-o pus să mănînce. Ş-o pus sarea lîngă pîine şi cum mîncau, numa o vinit vîntoasele şi tăt-tăt-tăt le-o-mpărştiet sarea. Atuncea on vînător s-o supărat ş-o dat cu cuţîtu după vîntoase. Cînd o dat, atuncea s-o-mplîntat cuţîtu în vîntoase şi s-o dus vîntoasele cu el.

N-o mai stat mult şi dintr-o dată s-o-ntunecat lumea, o vinit vînt şi ploaie. N-o avut ce face, o trăbuit să margă oaminii să-şi caute adăpost. Pă on munte o văzut on sat. Da' acolo înainte ei ştiau că nu era nimic, numa nişte colţ. S-o dus să ceară sălaş, că vine şi noaptea. O intrat într-o casă, nu i-o lăsat, o intrat în alta, tăt aşe. O tăt mărs pînă o rămas numa o casă. S-o băgat în casă şi s-o rugat să-i lase acolo

pînă trece barem vremala. Omu de la casa aceea o zîs că-i lasă. Cum o intrat în casă, vînătoru ş-o cunoscut cuţîtu cu care o dat după vîntoase. Cuţîtu era pă masă. O zîs cătă celalalt:

— Mă, hai să merem de-aicea, că nu-i a bine. Ia, ala-i cuţîtu mneu.

— Spuneţ drept, o zîs gazda, a cui îi cuţîtu de pă masă? Că nu vă fac nimnic.

— Îi a mneu.

— Noa, ce-aţ zice, dacă aş da cu el după voi să vi-l împlînt în spate cum aţ făcut şi voi cu fata mea?! Ia, fata mea, din cauza cuţîtului ăstuia traje să moară.

Vînătorii s-o rugat de iertare, că n-o ştiut. După ce-o plecat de-acolo, o spus la tăţ oaminii să nu mai deie după vîntoase, că nici nu ştiu cît rău le fac. Şi de atunci oaminii ştiu şi nu mai supără vîntoasele, numa cît le zîc:

Phi! Vîntoaselor!
Ce-i pă sus rămîie a vost,
Ce-i pă jos rămîie a nost.

Şi atunci vîntoasele se liniştesc.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 57 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 11 VII 1977

CĂRUŢA VÎNTOASELOR

O fost odată doi vînători şi-o mărs pă munte. S-o culcat într-o stînă noaptea. Şi noaptea, în oarece vreme, o venit vîntoasele şi i-o luat puterea din pticioare de la on om. Ş-o zîs vîntoasele:

— Noa săracu ce om, dacă ar şi aci de-amu-ntr-on an, am veni şi i-am pune oasele la pticioare, i-am tomni pticioarele.

Şi ortacu-so o auzît. Şi dac-o auzît, la anu s-o dus. Că dimineaţa vînătoru cela nu s-o putut rădica. Şi la anu s-o dus şi l-o dus şi pă om acolo. Şi dacă l-o dus, o venit vîntoasele şi i-o tomnit pticioarele şi o venit cătă casă om întreg.

Năcazu o fost că s-o strîcat caru vîntoaselor tiar deasupra stînii unde durneu vînătorii. Şi le-o trăbuit puterea omului să-şi tomască caru.

Informator:
Hetea Maria a Drujii, 74 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 8 VII 1979

III. DESPRE COMORI

DESPRE COMORI

Comorile ard. Da' care-i bună, i para galbînă; care-i ra, îi para verde. P-aia verde, dacă-i săpi să-i găsăşti şi-i găsăşti, că de-aia arde, aia îi lucru rău la ei. Îi cu şerpe acoperit păstă ei. Şi p-aia nu poate umbla nime. Care-i bună, bani-s liberi, fără vîlvă.

Informator:
Chicidea Maria, 65 ani
Bistra, judeţul Alba
Data culegerii: 14 VIII 1979

AL ŞAPTELEA COPIL

Iară unu s-o dat şi o zîs că o săpat pă cirău înainte, pă izvor. O fost unu de la noi, de-aicea de la Rusăşti, a Iujdi, c-aşe-i zîce. Şi-o zîs bătrînu cătă el că aşe o zîs frate-so că este o pemniţă de aur acolo. Ş-o zîs că coptilu frate-so o fost de şepte ai şi a şeptilea coptil. Şi l-o adus unu care-o ştiut că ala trăbă că a vide oarece. Şi l-o adus şi-o zîs cătă el:

— Noa uită-te pîn unghiuţe, coptile.

Coptilu s-o uitat.

— Da' ce vez, dragu moşului?

O zîs că îndată cum s-o uitat s-o deşchis două uşiţe. Şi-o zîs c-o văzut coptilu.

— Dacă, zîce, văd nişte mere, zîce, roşii ca de aur. Nişte mere.

Ala o fost aur.

— D-apoi, zîce, departe-s?

— Ba.

— Da' le vez bine?

— Văd.

— D-api, zîce, multe-s?

— Îs multe, da' zîce este-on ţap, zîce şi stă pă ele. On ţap cu coarne.

— Noa bine.

D-api amu ţapu ala o fost de marmore. Ştii? Făcut.

— D-api, zîce, put-te-ai băga, zîce, s-aduci on măr de-ala?

— Da' cum să nu.

S-o ivit on om acolo ş-api i-o făcut la coptil cu mîna, cu dejetu aşe ni. Ş-api zîce că s-o dus coptilu şi i-o dat două mere. Ş-o ieşit cu două mere de aur de-acolo. Şi, cînd o ieşit de-acolo, o zîs că o dată s-o închis uşile.

Ş-apoi o zîs că bătrînii n-o mai putut altu să mai vadă, nici să mai soasă la pemniţă.

Coptilu s-o uitat pîn unghie. Pă unghie să puneu pticuri fermecaţi. Pavel din Porcu o dat bani de-o părete de boi de-o adus pticurii aia ca să puie pă unghie.

Noa ş-api p-a Iujdi, ala l-o băgat să sepe. Da' o fost bătrînu hoţ. O fost şmecher. O avut bai, dade a vini izvoru mai bine, dacă a săpa. Omu care săpa o gîndit că sose la pemniţă. Api o zîs că vine, cum săpa, vine apă ca arama. Ş-api amninose, bietu, acolo.

— Hei, bade, mai săp, că-i amninos de bani. Îi de bine!

— Noa, dacă-i de bine, sapă!

Api o tăt săpat, da' n-o dat de pemniţă, pîntru că el n-o fost de şepte ai şi a şeptilea coptil.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 7 X 1979

IZVOARELE CHICERII

In vîrfu Chicerii Comorii să povesteşte că ar fi fost construită o cetate. Şi chiar în vîrf ar fi fost o fîntînă cu scări de aur. Acea fîntînă avea patru conducte care duceau în vîrful chicerii. Din ea izvorăsc nouă izvoară care izvorăsc din conductele alea de aur.

Informator:
Toader Vasile, 43 ani
Măguri Suseni
Data culegerii: 3 IV 1976

COMORILE CHICERII

O fost o cetate mare ca şi Cluju şi în ea locuiau uriaşi. Fost-o război sau ce s-o întîmplat că s-o distrus, da' acolo-s încă comorile lor.

Fete fecioare de şepte ai, acele le pot vide, da' oamini nu. O fată de şepte ai, dacă-i leji dejetele mari cu mătasă, ie poate vide pivniţîle cu comori.

Informator:
Cioază Todosia a Fetelor, 57 ani
Măguri, Robeşti
Data culegerii: 12 V 1977

COMORA

O fost on boier şi-o avut bani. Şi arjint şi aur şi i-o dus la Comora. O mînat nişte ţîgani şi i-o dus acolo să îngroape banii, să nu-i mai capete nime. Şi le-o spus că să nu spuie la nime.

El, ca să şie bizuit că n-or spune ţîganii, o mînat nişte armată ca să le ţiie calea şi să-i omoare pă ţîgani. Că o ştiut că aşe n-or mai spune cătă nime. Şi i-o prins acoalea, le-o ţînut calea pă drumu ala din sus de căsoaie şi i-o omorît. Şi de atunci aşe îi zîce la drumu ala: Ţîgăneasa.

Da' o fost o bătrînă şi-o fost la vaci. Ave furcă şi torce. Şi i s-o deşchis tăt acolo la Comora, unde o băgat boieru banii. Şi, dacă s-o deşchis, acolo era aşe ca o pemniţă. Şi erau oamini acolo şi la masă. Şi o chemat şi pă ie acolo. Să să baje acolo. Ie o împlîntat furca în pămînt şi s-o dus acolo. Şi, dacă s-o dus la ei, s-o închis uşa. Şi o stat ie acolo şi i-o fost bine. Cine şti cît o stat, da' ei i s-o părut c-o stat numa-on pic.

Cînd o ieşit de-acolo, n-o mai fost oamini să-i cunoască ie. Nu ştiu cîţ ai trecuse, de n-o mai fost oamini cunoscuţi. Era alt rînd de oamini, atîta o stat ie acolo.

Informator:
Toader Lucreţia a Florii Mortiuşii, 52 ani
Măguri, Suseni
Data culegerii: 26 VII 1979

COLŢII CĂLETEANULUI

Nişte fete cotau de vite, da' acolo în partea asta di cătă noi. Şi cotau de vite. Deodată li s-o deşchis o uşe şi-or intrat. Şi-or stat acolo c-o fost fain. Nici nu le-o fost foame, nici sete, nici somn, c-o fost cea mai frumoasă cameră cu tot ce-o avut.

Da' ele o stat mult acolo. Că ele, cînd or ieşit de-acolo, o fost trecut de douăzăci de ai. Şi le-o deşchis, da' tîrziu. Şi ele n-o ştiut. O gîndit că n-o stat mult. Şi era plin acolo de aur şi de arjint şi fel şi fel de bogăţii. Da' ele or gîndit că nu stau mult. Ş-api s-o deşchis uşa, da' tîrziu. Şi, cînd o ieşit, tăt tinere o ieşit, da' trecuseră ai mulţ. O ieşit bogate, da' trecuse tineretu care-l ştieu ele.

Informator:
Chicidea Maria, 65 ani
Bistra, judeţul Alba
Data culegerii: 14 VIII 1979

DESPRE CHICERA COMORII

Să spune despre Chicera Comorii că ar fi fost cîndva o comoară ascunsă acolo.

O femeie mărgînd cu vacile p-acolo, o văzut o uşe deschisă. În marjinile uşii erau doi cîini de aur care sta şi păzeu uşa. Totuşi femeii nu i-o fost frică şi-o intrat. În pevniţa aia o văzut fel de fel de lucruri scumpe, numa din aur. Ş-o încercat să ieie, da' pă cînd să iasă, uşa s-o-nchis.

Între timp ei i s-o făcut foame. O văzut on animal, cîine sau aşa ceva, lingînd p-o piatră. O lins şi ea şi nu i-o mai fost foame. După asta i-o fost sete şi tăt aşe o făcut şi i-o trecut de sete.

După cîtva timp, femeii i-o părut că n-o trecut mult, o văzut că uşa să deschide din nou şi atuncea ş-o luat ce i-o plăcut din bogăţiile din pevniţă şi o ieşit afară. Da' cînd s-o-ntălnit cu semenii săi, oaminii n-o mai cunoşteu. Zîceu c-o venit de pă ceie lume. Şi ie le-o povestit unde-o fost, da' după aceia o murit.

Informator:
Toader Vasile, 43 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 3 IV 1976

COMOARA

O fost odată on om şi s-o dus la munte cu copiii şi cu vitele, c-aşa mărg oaminii primăvara. Într-o sară n-o venit tăte vitele la stînă ş-o mărs mama copiilor să le găsască. S-o făcut sară şi tăt n-o venit. Copilu acela mai mare o auzît ceva bocănind şi-o ieşit afară să vadă că ce-i acolo. Ş-o văzut on om mare care dăde cu bota de pă on munte pă altu munte. Şi de acolo o strîgat on copil:

— Ce vrei, moşule?

Atuncea zîce omu acela mare:

— O mai trecut o mnie de ai. Vai, sîngur eşti! Da' uită acolo, şi i-o spus locu, îţ dau o comoară. Cuprinde-ţ oamini să nu fii sîngur şi pustiu.

După aceea n-o mai văzut nimic. Copilu s-o băgat în colibă şi s-o culcat în pat lîngă fraţii lui şi-o adurnit. Dimineaţa, cînd s-o strezît, o gîndit că s-o disat. O trecut vremea şi cînd o ajuns ficioru mare, odată, şi-o adus de-aminte şi-o spus la tată-so. Da' nu ştie precis dacă o fost drept, sau s-o disat.

Ş-atuncea zîce tată-so:

— Vai, dragu tatii, hai să merem acolo şi să săpăm, că sîntem mulţ şi poate-om găsî ceva.

Şi s-o dus şi-o săpat şi-o găsît numa aur. Ş-o cumpărat pămînt şi-o făcut case şi-o cumpărat vite... Şi la omu ala îi zîce Bogdan. Şi acolo unde ş-o făcut el casă şi ficiorii lui, la cătunu acela i-o zîs Bogdăneşti. Şi la locu unde o săpat de-o găsît auru îi zîce Comora.

Informator:
Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

OMU ŞI VÎLVA BANILOR

O fost nişte oamini şi lucrau la pădure. Ei ş-o făcut acolo o casă de bîrne şi acolo o stat pînă o tăiet pădurea. Odată le-o adus plata acolo, la pădure şi s-o dus oaminii cătă casă sîmbătă sara şi o rămas numa on om cam... O băut on pic de jinars şi s-o culcat acolo, în colibă. Şi era lună ca zua. Şi s-o strezît. O durnit, cît o durnit şi s-o strezît. Tăt o auzît: Du-du-du-du! Du-du-du-du! povestind cineva pă parchetu ala, pă unde o tăiet ei lemnile. S-o sculat şi s-o uitat. Era lună ca zua. Vede on bătrîn ş-o babă. Şi-o făcut lîngă on lemn, lîngă on butuc de-ala, o făcut o groapă mare. Ş-o zîs bătrînu cătă babă:

— Noa, tu babă, la cine laşi budiu?

O zîs că:

— La vîlvă.

Baba o zîs că:

— Tu la cine laşi banii?

— La cine mă vede.

El o fost mai bun, o gîndit că poate l-a vede cineva p-acolo. O îngropat banii şi s-o dus cătă casă.

Dimineaţa s-o dus şi omu la casa lui. Ş-o zîs că luni noaptea, o zîs că aude numa la uşe... Duminică noaptea n-o auzît, numa luni noaptea. O zîs că o mărs vîlva la om acasă să margă să-şi ducă banii că budiu-i a ei.

Muierea o zîs:

— Tulai doamne şi de mine, da' cine te strîgă? O amar de mine! O, vai!

Muierea s-o-nfricat.

— Taci tu muiere, doară mă ciufuleşte oarecine, pînce am vinit. O ştiut c-am avut plată şi... Mă ciufuleşte cineva. Aia o fost nimnica.

Marţ noaptea o vinit şi o dat în fereastă cu budiu, o prădat banii tăţ, auru şi arjintu, în mnijlocu căsii. Muierea iară:

— Tulai doamne! Tulai doamne!

— Taci, tu muiere!

O zîs vîlva:

— Na, omule, banii că budiu-i a mneu!

Şi s-o dus în treabă-şi. Şi omu o fost cu banii.

Informator:
Hiristea Ileana a Bouţului, 70 ani
Muntele Rece-Păltinei
Data culegerii: 1 X 1978

COMOARA DUMITRESI

Într-o primăvară, cam prin luna mai, nişte oameni din Terteje o vinit la munte. Ei aveu obiceiu să vină în tăt anu mai degrabă cu vitile la munte ca şi alţî. Şi ajungînd acolo, s-o băgat în mutături. Aveau o vacă şi on viţăl şi bătrîna s-o băgat din Negrile de Jos s-o băgat prin pădure-n jos către Valea Dumitresi să strîngă ceva iarbă la viţăluş. Viţăluşu era mic. Şi pă cînd să ajungă aproape de vale, de Valea Dumitresi, o apărut în cealaltă coastă, păstă vale dincolo, o văzut o uşă deschisă şi sclipţă ca faţa soarelui acolo.

O coborît ie jos şi-o mărs ie pînă acolo şi-apoi zîce că bogăţii, că nici nu i-o văzut fundu pînă unde erau înşirate atîtea bogăţii. Ş-o băgat ie în desaji cît o putut. Da' ie, coborînd cu furca-n brîu, cînd o plecat, ş-o uitat furca acolo. Bucuroasă că o căpătat bani o uitat de lînă şi de furcă. Ie desăguţî în spate şi iese, iese obosîtă grozav pă cînd o ajuns la stînă, la bătrînu ei. Şi zîce bătrînu, văzînd-o obosîtă aşa:

— Da' ce zmeii cu tine, babă? Ce făcuşi, cursă oarice după tine, de numa curg sudorile pa tine?

— Ia ce zmei, dragu mneu! Vezi ce gasii? Ui ce gasii colea piste Valea Dumitresi.

— Ce zmei?

— Numa coată aicea-n desaji.

Să uită moşu-n desaji, iacă mulţîme de monede de aur.

— Da' de unde, zmei?

— Ia, di-colea, numa piste Dumitreasa.

— Noa iute, ce facem să mem să mai aducem.

Noa, iute goliră desajii acolo-ntr-on pătuţ, ţîpară o ţundră de-a lor păstă ei ş-amu ce să mai ducă, că nu aveau numa desajii aia, altu sac sau ceva nu mai aveau. Luară on troc de-ala de sogat, cum aveau bătrînii de sogat pita.

— Ducem trocu şi desajii ş-apoi ne-or ajunje cu cît ai scos.

Să dusără p-acolo-n jos. Pă cînd ajunsără, acolo era numa furca, pă care o uitase baba, proptită de stîncă. S-o fost întisă comoara. Ş-apoi de-acoalea să şti despre comoara din Dumitreasa.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 5 XII 1976

NEGRENII

Am auzît din bătrîni că mai demult, de cătă Cîmpeni, zîce că negrenii o avut drept în Negrile de Jos. Drept să păşuneze. A lor o fost munţî Negrile de Jos şi Negrile de Sus.

Ș-o vinit on bătrîn cu noru-sa în Negrile de Jos poate mai 'nainte ca și alții. Și ie s-o coborît acolo p-on loc la vale, că era loc sclobod atunci. Ș-o văzut on colț în Dumitreasă ca o ușe. Deștis. Și să duce pînă acolo să vadă că cum îi ușa aia pîn colțu ala. Și s-o băgat înlontru și acolo era tăt felu de aurituri, de bunătăț. Și de la on timp o vinit on om și zice:

— Ie-ț ce vrei de-aicea, că-n șepte ai nu poț mai ieși, că să-ncuie colțu.

Ie atuncea grăbită o luat bani în poală ș-o lăsat furca lîngă ușe, cum era pă timpuri că torce acolo pă la vite, o lăsat furca acoale ca să cunoască de unde-o ieșit. Și s-o dat ș-o mărs la socru-so cu banii ș-o arătat. Și s-o dus să vadă că de unde-s să mai ieie. Ce ți că nu s-o mai cunoscut numa colțu întreg. Nu s-o mai cunoscut pă unde o intrat, o pă unde o ieșit.

Și așe îi astăz vorba și cine nu vre să creadă ști tătă lumea că-i spune Negrile de Jos și Negrile de Sus. Că negreniș o avut dreptu în munții aia.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

BANII DAȚI LA VÎLVĂ

Era o babă și ave on budii de galbini. Da' jineri-so o zis că să-i lese lui banii. Da' ie:

— Ba nu i-oi lăsa, zo!

Jineri-so s-o gîndit c-a face oarice cu banii. O tăt pîndit, o tăt pîndit după ie.

Baba s-o dus, o făcut o groapă lîngă casă, o băgat banii acolo, i-o astupat ș-o dat cu picioru de tri ori și-o zîs:

— Na vîlvă, țiie ți-i dau. Pîn-oi vini să dau io cu picioru, pînă atunci să nu-i dai la nime.

Și o trecut vreme și odată o murit bătrîna. Ș-o dat jineri-so și o luat, după ce-o murit ș-o dat cu picioru babii în pămînt și-o zîs:

— Am vinit, vîlvă, să-mni dai banii!

— Noa! N-ai, mînce-te pustia! Numa atîta mni i-ai dat?!

Informator:
Vidrean Anuța, 67 ani
Măguri-Răcătău, Baltă
Data culegerii: 27 VIII 1977

ȚAPU DE MARMURĂ

În noaptea de Paști ard comorile. Niște oamini din Hodin o vinit la ciobani și o văzut arzînd la Fărcașa, dincolo de apă, dincolo de Lăpuștești. Pă dealu ala. Este on munte acolo ca și Ijaru. Și este Huda Sturului acolo. Noa, de la Huda Sturului încolo o fost îngropat de urieși on țap de marmură plin cu galbini.

Acolo o săpat hoidanu sub o talpă de jireapăn. Și banii n-o fost strîcați, că le-o fost bună casa. Și i-o pus în car și s-o dus la Hodin.

Informator:
Lăpuște Vasile zis Roiu, 78 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 12 X 1979

BIBLIOTECA SINDICALĂ TRACTORUL

ÎN PĂRĂU ROTILOAIE

Am avut on bunic de nouăzeci de ani și cînd eram io băiat mic, la etatea de doișpe ai, ne povestea. Zîceam:

— Măi moșule, ia ne mai spune cîte-o poveste, mai cîte-o-ntîmplare.

— Hei, dragu moşului, să-ţ spun despre galbeni. Cînd găsiţi, vedeţ în zua de Paşti pînă la răsăritu soarelui că arde undeva ceva, să nu merjeţ acolo, că nu-i bine. Acolo sînt galbini. Uită ce s-o-ntîmplat:

Într-o bună dimineaţă, la nişte Paşti, pînă la răsăritu soarelui, s-o dus doi oamini, o văzut că arde-acolo, la on goron mare o pară. Or auzît ei că acolo trebe să şie galbini. Unde-o zîs bătrînii. S-o dus, o săpat pîn-o dat de ghiobu ala de lemn. Trăgînd ei, săpîndu-l roată ca să-l apuce bine pă ghiob, ei trăgînd, cînd o tăt tras, o tăt tras amîndoi on lemn legat c-on ştreang, că nu puteau cu mîinile să-l smulgă de-acolo. S-o strezît că trag de-o rădăcină de goron. Cînd s-o văzut că trag de-o rădăcină de goron, ei o lăsat.

— Măi, noi trajem de-o rădăcină de goron! Ghiobu unde-i?

— Unde-i?

O dispărut.

Informator:
Ţîmonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni, jud. Alba
Data culegerii: 17 VII 1979

CÎND ARD COMORILE

În Măguri on bătrîn o văzut arzînd banii. S-o dus ş-o pus on sămn şi în altă zî s-o apucat de săpat cu încă doi.

Cînd o fost o dată, numa s-o strezît la Fuga Cailor, undeva păstă munte şi unu în iasta lature. Şi în trî zîle abia o vinit de-acolo. Unu era cu lopata-n spate şi celălalt cu tîrnăcopu.

Informator:
Cioază Todosia a Fetelor, 57 ani
Măguri, Robeşti
Data culegerii: 17 V 1977

IEPURAŞII

Era în Porcu on gazdă tare. Pavel din Porcu îi zîce. Acela o dat bani de-o păreche de boi de-o adus pticuri fermecaţ, de-o pus pă unghii la coptiii de şepte ai care-o fost a şeptilea în familie. Ala o căpătat bani la Ptiatră. Ş-o căpătat şi la Dobeşti. Chiar pă Ştefan l-o adus, că era a şeptilea coptil, în a şeptilea an. O cotat cu pticurii aia şi o spus coptilu că acolo să găseşte on ţap cu ceva bani şi o căldare.

Ei, s-o apucat Pavel din Porcu şi c-on ortac şi s-o apucat ş-o tăt săpat acolo vo două săptămîni, o cît. O tăt săpat, o tăt săpat, o tăt cotat. Cînd o fost odată, o ajuns aproape de ie. Ei din ce-o ajuns aproape de ei, tăt o văzut doi iepuraşi jucînd cînd mai în colo, cînd mai încoace. Ce s-o gîndit ei? Oare cum să facem? Cum a şi? Ce-or şi iepuraşii aieştia? Ba c-a şi una, ba c-a şi alta.

— Amu, o zîs, că ar şi bine să începem noi cu alte lucruri să lucrăm. S-aducem popă, o oarece babă.

Zîce unu:

— Nu să poate. Da' ce, aieştea ne-or face nouă oarece? Iepuraşii aieştea? Hai ne-apucăm!

Ajunseră ei la stîncă, acolo, tăt săpară pă după ie. O rădicat stînca o dată sus şi s-o uitat la... iacătă-te căldarea! Şi on ţap de-ala de marmore pă ie. Cînd o prins a doua oară s-o răstoarne, atuncea ei nu s-o mai trezît. Cînd s-o trezît la două-trei zile, s-o trezît în Sustura, acolo pă la Părău Bisericii, cum butică Mărişelu din sus. Şi unu de iasta parte la Apa Caldă, la Dîmbu Huri. Acolo s-o strezît.

Informator:
Pleşa Alexe a lui Ciocoi, 36 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 7 X 1979

ÎMPĂRĂȚIA LUI DAR ÎMPĂRAT

De-aia i-o zîs Chicera Comorii că ... tata spune și moșu c-o fost o împărăție acolo. Dar împărat, așe-i zîce. El o auzît că vine Alexandru împărat spre el. El o vrut să-și ascundă tăte bunurile. Știi? Vinu, auru, tăt-tăt-tăt ce are.

Ș-o fost în Țîgăneasa țîgani mulț. Și pă țîgani i-o băgat să sepe pîntru bani. S-o făcut tijnițile, le-o zîduit tăt cu bolț, știi, le-o făcut. Ș-o băgat vin și bani, știi, să nu vie războiu să puie mîna pă ele. Ș-api s-o gîndit Dar împărat „Ce-are să șie, că țîganii, cînd vine Alexandru împărat, mă spun. Hai să-i prăpădesc".

Țîganii o asîmțît ș-o fujit din Țîgăneasă pă la Căsoaie în sus. Acolo încă îi zîce Țîgănească. Acolo i-o ajuns și i-o omorît. Ca să nu să știe.

Acolo este bun mult. Tijnițe făcute. Numa nu să știe că unde-s.

Ș-api iară o fost, tata spune, c-o fost on bătrîn în Comora de Jos ș-o fost o tijniță mare și bătrînu s-o băgat acolo ș-o luat galbini. Ș-o zîs că prima dată s-o temut să să baje că pă masă o fost on căpău cu gura căscată și patru mere de aur. Și masa o fost de aur. Și roată pîn tijniță o fost două rînduri de buț. Cît de mare? Nu mni-o spus tata că cît de mare-i. Și p-on rînd era bani, p-on rînd era vin. Da' doajele-o perit tăte de pă vin și de pă bani. Și vinu s-o făcut din pelița lui. Ș-o umplut bătrînu o părete de desaji cu bani de-aia de aur ș-o mărs cătă casă. Pă drum s-o-ntălnit c-on om.

— Da' ce-ai în desaji?

— Bani de-aur.

— Dă-mni și mnie, că văd că ai destui.

Abia-i duce calu. Bătrînu l-o dus să-i arate de unde să-și ieie, da' n-o mai aflat nimnic.

Să zîce că cînd răsare soarele, dă oblu în locu ala, unde-i ușa tijniții.

Informator:
Tomoș Niculaie zis Pîrțoc, 62 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 6 X 1979

CHICERA COMORII

Oarecînd, pă vremea cînd împărații aveu multe lucruri de aur, ei nu puteau mere la război pînă nu-și ascundeu bogățiile. Pă vremea aceia, p-aici nu erau căsi numa pădure bătrînă. Și rar dacă trece cînd și cînd cîte on om p-aici.

Într-o zî o trecut p-aici Darius împărat și văzînd chicera, s-o gîndit c-ar fi on loc potrivit pîntru comorile lui. O adus țîgani și i-o pus să-i zîdească o cămară mare. Ș-o adus bogățiile, le-o rînduit în cămară și-o astupat locu să nu să cunoască.

Amu el știe că țîganii s-or întoarce să ieie averile. Ce s-o gîndit? I-o dus pă muntele vecin într-o poiană frumoasă, le-o dat de mîncat și de băut, i-o îmbătat bine și noaptea o vinit cu armata și i-o omorît. La locu ala îi zîce Țîgăneasa.

De la cineva, oarecum, oaminii o auzît că pe vîrfu chicerii ar și comoara lui Darius ascunsă și de-aia îi zîc Chicera Comorii.

Informator:
Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

ȚIGĂNEASA

Pă timpuri, am auzît din bătrîni, o fost Cluju în Măguri. Și cînd o simțît că vine bătăi, războaie, cum s-o auzît ș-amu că sînt în părț, mai departe, ei cum să poată fuji de-acolo să nu le poată cuprinde nime averile, o băgat niște țîgani de le-o făcut pivnițe. Ș-o strîns tăte bunătățile în pivnițe. Și ca să nu știe nici țîganii că unde, cui să spuie, i-o înșelat, c-o zîs că să zîcă cu tecerile acolo, în pivnițe să vadă auzi-s-ar de-afară. Da' ei numa de hamnișî o vrut așe ca să nu margă țîganii să spuie undeva că unde s-o ascuns bunătățile. Și i-o-n-

cuiet acolo. Şi la vreme ei s-o dus şi de atuncea ei tăt zîc cu tecera. Şi la loc îi zîce Ţîgăneasă. În Măguri.

Şi este Chicera Comorii de Sus şi Chicera Comorii de Jos.

Aşe că s-o dat ş-o fost on păcurari cu oile ş-o fost on coptil cu el. Şi o văzut acolo zicînd cu tecerile la on timp îndelungat. Ş-o spus la stăpîn:

— Uită stăpîne, io văzui nişte ţîgani zîcînd cu tecera, ia unde. Unde aud spuind că-i zîce Ţîgăneasa şi acolo zîc cu tecerile. Hai să vez!

El voios că să să ducă, să aibă numa el haznă nu şi coptilu, s-o dat şi cînd s-o dus la locu ala, o omorît pă coptil. Şi el din cauză că l-o omorît, o 'nebunit. Şi s-o ales nimnica de tăte.

Informator:
Safta Toma, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

ŢIGĂNEASA

O zîs on bătrîn din crîngu nost că i-o spus moşu lui c-o fost împăratu Darie. Ş-o fost avînd galbini, atuncea pă timpurile alea. Şi n-o fost avînd ce să facă cu ei şi cum să facă, ce s-o gîndit c-o băgat tri sute de ţîgani şi să-i scoată acolo şi să facă tijniţ să-i ascundă. Că ce ştii că ce şi cum a şi, da' auru să rămîie ascuns.

Şi pă cînd o gătat, o rînduit alt fel de armată şi o mînat pă ei şi i-o tîlnit şi i-o omorît pe tăţ bine. Ţîganii o tomnit bine să nu să cunoască şi ei s-o pornit să să ducă ş-api le-o ţînut calea p-on drum şi i-o omorît pă tăţ. Şi aşe acolo o rămas: pă Ţîgăneasă. Aşe-i zîce acolo.

Şi tijniţile le-o făcut prima dată alea de la Comora de Jos. După aceia o ieşit de-acolo ş-o făcut două la Comora de Sus. Una la on corn, una la altu. Şi noa, gata. S-o-nterminat cu ele şi s-o pornit să să ducă.

Ş-api oamenii aieştea... C-api o fost on om, sîrb o fost, ala io încă-l ţîu minte. O vinit p-aci pîn sat şi o făcut cuptoare. Făce tijniţ, făce cela... Şi el o avut o carte vete. Era atîta. Apoi în dungă era... atîta. Atîtea foi era în ie! Ş-o zîs cătă ei, pă unde-o cam lucrat:

— Haidaţ cu mine că io am o carte, să videm nu cumva e-m da de calea aceea unde mere la tijniţă. Ştii... ca-nt-o taină. Hai să videm.

Ş-api bărbaţî o luat sus.

— Noa, hai să merem să cotăm.

Da' n-o căpătat nimnic.

Informator:
Roba Ana a Soabului, 75 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 8 V 1978

CIOBANUL CU OILE DE AUR

Aşa am auzit din părinţi şi din bunici că, acolo unde-i zice Chicera Comorii era on cioban de aur şi nişte oi de aur.

Şi o mărs tri bărbaţi să sape şi să deie de ele şi de cioban. S-o dus şi-o zîs că, dacă dau de-o mîţă neagră, să nu mai sape în aialaltă zi, pînă cînd s-or duce tăţ deodată. Că dacă mere unu mai repede şi începe să sape, nu mai reuşeşte, că să dărîmă pămîntu. Şi s-astupă.

O săpat şi-o dat de mîţă. S-o dus acasă şi s-o hotărît că să duc toţi trei de dimineaţă şi sapă ca să deie de ele. Dar unu s-o ţînut on pic mai... că să margă să deie numa el de ele. Şi o început să sape şi s-o dărîmat. Pă cînd s-o dus aialalţ doi, era dărîmat. O văzut că ce-o făcut şi n-o mai săpat că era-n zadar.

Informator:
Ianc Viorica a Rusului, 22 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 4 VII 1979

SĂ NU FI LACOM

Într-o toamnă on om o mărs la pădure. Trecînd păstă Chiceră, o dat de-o groapă mare. „Măi, s-o gîndit el, d-api că groapa asta n-o fost aici". Şi s-o uitat omu bine la ie. Mai pă dincoace, mai pă dincolo, îşi ţîpă uăchii în ie. Numa şi numa aur. O coborît în groapă, le-o luat în mînă... Ce s-o gîndit? Ce să ieu io două, tri dărabe, cînd îi aici atîta aur. Mai bine viu io cu caru cu boii şi în două, tri rînduri le duc pă tăte! Aşe multe erau.

Noa, s-o dus acasă, o înjugat boii şi s-o întors pă Chiceră. Cînd o ajuns la locu ştiut n-o mai găsît nimnic. Nici groapă, nici aur, nici nimnic. Numa on loc plin de bolovani.

Informator:
Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

ACOLO A FOST CLUJUL

Aşe zîce lumea că mai demult pă vîrfu Chicerii era Cluju. Oaminii lucrau la baie. Scoteu aur din munţ şi-l duceu în oraşu lor de pă Chiceră. Unii zîc că să aflau bine cu Vîlva. Asta n-o poţ şti, că nu să spune. Da' de jos şi pînă-n vîrvu Chicerii duce on drum ptietruit. Şi az să mai vede ceva, dacă te uiţ bine. Pă drumu ala să scurjeu zî şi noapte fel şi fel de bogăţii şi de scumpeturi. Şi băieşii le băgau în nişte tijniţ de care numa ei aveu ştire. Şi oraşu era îngrădit cu zîduri groasă, de ptiatră. Şi tomnit şi păzît. Noa, ce crez! Atîta bogăţiie trăbuie păzîtă de frica hoţîlor.

Ş-api o auzît on împărat că ia, ce lucruri scumpe au oaminii ceia acolo. O vinit cu armată, o distrus oraşu, o omorît oaminii ş-o fost gata. Da' de bogăţii n-o putut da.

Să spune că, dacă mei dimineaţa, cînd răsare soarele şi, dacă întîmplător dai de izvoru în care dă mai întîi soarele, atunci găseşti intrarea spre comori. La uşe sînt doi zăvoz, da' nu trebe să te sparii de ei că nu-s adevărat numa aşe desenaţ. Api cine are curaj poate să să baje, da' să nu steie mult că îndată ce trece soarile, poarta să întide şi poţ să rămîi acolo.

Informator:
Todea Ion zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

MERELE DE AUR

Pă lîngă Chiceră sînt păşuni. P-acolo mărg oaminii cu vitele, cu oile, cînd îi vremea păşunatului.

Era o femeie văduvă ş-ave on coptil. Erau oamini săraci. N-avea numa vo cîteva oi. Şi coptilu mere cu ele pă lîngă Chiceră, p-acolo. Coptilu numa cît împlinise şepte ai. Într-o zî, cum mere coptilu cu oile p-acolo pă lîngă Chiceră, numa vede în vîrvu Chicerii on oraş frumos. Noa, coptilu ca şi coptiii, s-o băgat în oraş şi s-o uitat p-acolo. O văzut o casă mare ş-ave uşa deşchisă. S-o băgat în casă şi dacă s-o băgat în casă, o văzut acolo p-o masă on blid plin cu mere de aur. N-o îndrăznit să să aproptie de ele că le păză doi zăvoz de ptiatră. Dacă s-o uitat mai bine, o văzut că erau de pteatră. S-o aproptiet de masă, o luat două mere şi arde-o cu ele la fugă.

Cînd nu-l vide nime, coptilu scote merele şi să juca cu ele. Cînd să duce acasă, de frică să nu i le ieie oaricine stăte tăt cu straiţa în spate. De la o vreme n-o lăsa nici cînd să culca. Măi, ce-i cu coptilu aiesta a mneu? s-o socotit mă-sa. Ş-odată, cînd durne coptilu, i-o luat sraiţa ş-o cotat în ie. Iaoătă-te

două mere de aur. Noa, s-o bucurat şi l-o luat cu buna pă coptil să-i spuie de unde le are şi aşe. I-o spus coptilu. S-o dus amîndoi, da' n-o mai găsît nimnic.

Informator:
Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 2 VII 1971

VÎLVA COMORII ŞI COPILU

Era on copil de 12—13 ani. Montăre în Negrile de Sus şi-apoi s-o mutat în Negrile de Jos. Într-o dimineaţă vitile s-o dus la păşunat. Sara, cînd să adune vitele la colibă, unu o apucat în sus de colibă, altu încoace, altu încolo, copilu o apucat tăt în jos spre Dumitreasă. Tăt i să păre că aude on clopot. Da' ce clopot, că numa i să păre.

Trecînd acolo păstă on gros, cum copilu era mic şi molhaş mult, era cît pă ce să să afunde în el. O luat la fugă în jos spre Dumitreasă şi-o ajuns la nişte colţ mari. Ce să mai poată merje în jos?! S-o uitat păstă vale şi-o văzut o femeie toată albă, cu cămeşe cum purta mai demult, cu fodoră şi sufulcată pînă din sus de cot şi torce-ntr-o furcă caier alb. Femeiea torce şi era o uşe deschisă lîngă ie. Ie era de-a dreapta uşii. Copilu cum să treacă acolo, s-ajungă? Văzu că nu poate ajunje nicicum.

O ieşit 'napoi, că era desară vreme şi ajunje la colibă, le spune la părinţ. Dimineaţa să ieu înapoi să le arete une-i. N-o mai văzut nimnica.

Aceea o fost Vîlva Comorii şi poate, dacă trece copilu, îi dăde aur, că era nevinovat. Da' aşe, nu s-o mai arătat.

Informator:
Buş Ioan zis Bătrînu, 65 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 15 XII 1976

VÎLVA COMORII

O fost odată o femeie şi s-o dus la vaci cu furca-n brîu. Şi acolo, mărgînd pă la vaci, o fost on colţ. Ş-o văzut o pemniţă p-acolo-ncolo, pîn munte ş-on bătrîn tăt alb. Şi o chemat să margă acolo, să-i deie ceva. Bătrîna s-o temut să margă. Ş-o răzămat furca de uşe şi s-o dus să spuie la stînă că ce-o văzut.

Cînd o vinit înapoi, numa furca o fost răzămată acoale. Alta n-o mai văzut nimnic. Aia o fost acolo-n Măguri.

Informator:
Vidrean Gheorghe a lui Iacob, 79 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 12 III 1979

DESPRE COMORILE CHICERII

O fost o bătrînă. Îi zîce Todoreana Faurului. Era bătrînă cînd am vorbit cu ie. Nu mai era de trăit atîta. Ş-o zîs că ie şti din oarice neamuri a ei, iară bătrîni, că o fost acolo la jite şi s-o dus una şi s-o văzut acolo o uşe deşchisă. Şi aşe doi capăi, aşe cu gurile căt-olaltă. Şi pîntre ei gol p-acolea-n-colo. Şi ie nu s-o cutezat a să băga, că s-o temut c-o muşcă. Ş-o fujit 'napoie să-i aducă pă ceia ortaci.

Şi pă cînd o vinit înapoi, n-o mai fost nimnic.

Asta o fost la Chicera Comorii.

Informator:
Roba Ana a Soabului, 75 ani
Măguri, Robeşti
Data culegerii: 8 V 1978

LELEA RAHILA ŞI VÎLVA

Lelea Rahilă ave două căpruţe ş-on ieduţ. Da' era muiere cuminte, nu să sfăde cu nime, era femeie cinstită. Da' ie ştie şi ie on obicei, ştii, că auzîse şi ie din cineva că în zua de Paşti, pînă nu să face zuă să-şi ţîpe căpruţele acolo, pîntr-o pădure, să mînce mugur, să nu le mai strîce muroile.

E, bătrîna le dădu drumu la căpruţe pînă nu vini badea Irimnie cu paştile să mînce şi lăsă caprile să mînce mugur, să nu le strîce muroile. Noa, cît să învîrti bătrînuţa p-acoalea, pîn casă, hop, nu mai văzu caprile. După ele pîn pădure! Dă-i păst-on dîmb şi ajunse-ntr-o groapă. Nu mai văzu caprile. Ş-acolo să uită bătrînuţa aşe ca să vadă caprile şi văzu că să deşchide două uşi mari. Acolo on beci mare, o pimniţă de-aia... ş-on om cu haine albe să plimba p-acolo şi zîce:

— Haida dragă, zîce şi-ţ ie bani de-aicea. Îţ dau bani şi ce vrei, hai şi-ţ du.

Da' lelea Rahilă cam fricoasă, n-o avut îndrăzneală să intre. S-o temut şi n-o intrat.

Să dusă şi-şi găsî căpruţele şi prinsă p-o capră de bărbuţă, p-aia care să duce înainte la tăte lalte. Le dusă cătă casă şi le băgă în grajd. Vini badea Irimnie, mîncă paşti... Şi spusă la ceva neamuri de-a ei că ia ce mni s-o-ntîmplat şi ce-am văzut.

— Să viniţ cu mine că mni-o fost frică să intru sîngură acolo. Şi m-o chemat să-mni ieu ce-mni trebe de-acolo.

Noa, să strînsă vo doi bărbaţ şi cu ciocane şi c-o lopată şi... Unde-o pus lelea Rahilă bota acolo, ştii, ave sămn şi tăt, s-apucară, săpară, ciocăniră, mai dădeu cu ciocanu să vadă sună, o nu sună a oarece gol. Că unde-i pivniţa-i tomna gol dedesupt. Mai săpară, mai... dădură de-on tîrnăcop acolo rujinitu.

— Poate c-o mai cotat oarecine aicea şi noi cotăm a doua oară.

Mai cotară, mai săpară, iară mai bocănesc... Amu păre c-aude ceva că sună a beciu.

Da' de-acolo o auzît on glas; da' n-o văzut pă nime.

— Mereţ în treaba voastă, zîce, că n-aveţ dreptu să căutaţ nimnic aicea. Că nu sînteţ vrednici să căutaţ nimnic.

O plecat bătrîna cu oaminii acasă. Că, dacă n-o intrat sîngură, cînd o fost temată, n-o mai căpătat nimnic.

Informator:
Ştefan Vasile, 52 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 6 XII 1978

CHICERA COMORII ŞI ŢIGANESA

Să vorbeşte despre împăratul Darius că ş-ar fi ascuns comorile acolo unde-i zîcem noi Chicera Comorii, în Măguri. Zîce că o adus el acolo tri sute de ţigani, meşteri zidari, care o lucrat un an de zîle, o tăt lucrat pă nişte pemniţe şi cînd o fost la on an de zîle, le-o terminat.

Api ş-o adus el cîte bogăţii, aurituri şi cîte o avut, că ala o fost on mare împărat. O avut bogăţii cît ar valora Asia şi Africa, că şi tătă Europa o fost a lui. Aşe că el ş-o băgat tăte bogăţiile ce le-o avut acolo, în beciurile alea, le-o pecetluit uşile, tăt, şi p-ormă i-o chemat pă meşteri, pă tăţ bine.

Acolo unde îi spune Ţigănească, la cîmpu ala, că ieste o poiană că-i zîce Ţigănească, i-o chemat ca să le facă aşe formă ca o cinste. Ştii? Le-o pus o masă acolo, mîncare, vin. Şi ultimu păhar de vin l-o otrăvit la tăţ bine ca să moară tăţ bine meşterii aia. De-aia ş-o băgat el meşteri de ţigan ca să nu distrugă din oaminii lui. De ţigani nu i-o părut rău, că ţiganii pîntru el n-aveu valoare, după ce i-o gătat lui lucru. Şi de-aia şi astăz îi spune Ţigăneasa la poiana aceia, pîntru că acolo o fost corturile lor timp de un an de zîle, cît o lucrat.

Mai demult beciurile acelea să deşchideau din cînd în cînd. Şi ici şi coale să vede sclimţînd pîn găuri. Să deşchideu ceva uşi p-acolo. Umblau oaminii să descopere comorile alea.

Să zîce că Ionu Clenţi cu Dumitru Ienăchesii din Măguri şi cu unu din Albac o umblat după ale lucruri.

Era o fată de-a Groștiorușii și să uita pîn unghie la dejet și vide banii. Da' era mnică fata, de vreo șasă, șepte ai. Cota de vaci și vide banii. Tăt le spune:

— Io aicea văd o grămadă de bani.

S-o dus Ionu Clenții și încă cu cei doi o-nceput a săpa. O săpat, o săpat și cînd i-odată mai cheamă fata.

— Tu, Ilină, hai încoace și uită-te să vez mai avem mult pînă la ei, pînă ajungem la bani?

— S-o uitat fata pîn unghie ș-o zîs:

— Mai țîpați două-tri lopeț de pămînt și puneț mîna pă ei.

— Ei, luai-ar năcazu, c-aproape-s, zîce albăceanu. Hai să gătăm odată cu ei.

Atuncea numa o auzît o hurducătură pîn pămînt în jos. Comorile au și ele vîlva lor. La Vîlva Comorii care grije de banii aia, nu i-o plăcut vorba albăceanului ș-o depărtat comoara.

O tăt săpat, o tăt săpat, o tăt săpat...

— Tu, Ilină, zîce Ionu Clenții, ien vez mai avem mult?

Să uită fata pîn unghie și zîce:

— Tulai doamne, departe-s, c-abia-i văd? Nu mai săpați că gîndești că din ce în ce să departă.

Și bine-o făcut vîlva că i-o ascuns de ei, că vorbile acele scăpate de albăcean, arătau că-i om rău și poate că-i și omora pă cei doi, dacă găsău banii. Banu-i ochiu dracului.

Dacă între cei care caută comori numa unu are suflet rău, vîlva nu-i lasă să ajungă la comoară.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenții, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 5 XII 1976

MORAJA BĂTRÎNU

Odată, aici pă Ijar o arat. O fost grofi de-aceia. Și grofii aceia o scos pluguri și de-alea de care să prindă să areze și să samine ceva.

Da' on bătrîn de la noi o țîpat laibăru, că purta laibăre de aste, așe în forma chimeșii, albe. Da' făcute din cioricoi, de cînepă, făcute de muieri. Numa o fost bdilit și spălat bine și așe. Așe purtau bărbații. O zîs că o pus Moroja patru boi la plug și ara. Ș-amu, o zîs că vo șasă, șepte pluguri era.

Ș-o zîs că mărgînd așe, numa o văzut că dă plugu în oarece. Și stau boii. Și, cînd o văzut că stă plugu, numa s-o rădicat o lodbă de pă căldare. Căldarea plină de bani. Plină de bani. Numa sclipță uătii-aceia de galbini. Frumoși bani!

El, bătrînu, hoț. „Ai măi, să nu vadă ieștealalț, c-aieștea or și a mnei". Numa a lui. Știi? Să dă și țîpă laibăru de pă el jos. Zîsă cătă boi să steie. Amu boii stau. Și pusă laibăru acoale și să dede și astupă acoale și mînă cu boii mai departe. Să dusă, da' lăsă în loc la laibăr iară lăsă alceva. Că poate că altu zîce că „Mă, ț-ai uitat laibăru acolo, hai." O să ți-l ieie altu. Știi cum îi la cîmp? Că „Mă, i-l duc, că-i a aceluia" El o pus alceva sămn, oarece ptiatră, oarece botă, oarece... tomna bine nu știu, da' ce-o pus, o pus în loc la laibăr.

Ș-o vinit noaptea ș-o săpat și o tăt cotat bătrînu și cu a lui din casă cu cineva, cu oarice ficior. O zîs că cînd o sosît la căldare, c-amu o fost căldare cu bani frumoși, atunci, cînd o sosît și să puie mîna pă căldare și s-o ticărească ei, pă cînd să cela, numa o auzît p-acoalea-n jos: zuuurrrrrr! S-o dus căldarea pîn văzduhu pămîntului în jos. Și pămîntu s-o strîns după aceia la loc. N-o mai dat de bani. S-o auzît on glas:

— Io vi i-am dat vouă, nu ți i-am dat numa ție!

O fost gata. Da' el o trăbuit să zîcă:

— Măi oameni, haidați încoace! Ia ce-am găsît. Hai să-mpărțîm că tăț sîntem săraci. Da' el o avut bai să șie numa a lui. Da' nu i s-o arătat c-o fost rău de credință. Vez ce face credința? Moroja l-o temat p-acela. Ș-api ș-amu zîc oaminii cătă coptii: „Mă, să nu șii ca Moroja bătrînu!"

Informator:
Pleșa Ioan a Osului, 76 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 7 X 1979

LĂCOMIA

O ars iară-ntr-on loc banii. Şi hai doi că să să ducă acolo să coate. Ş-o zîs că s-o cunoscut pajiştea. Şi s-o dus doi inşi ş-o tăt săpat, o tăt săpat. Şi de la o vreme o început a să sfădi că „Amu de-i căpătăm, mnie mai mulţ ar trăbui să-mni dai că mai mult am săpat io ca tine."

Ş-o fost băgaţ într-o căldare banii. Pă cînd să puie mîna pă căldare, dacă ei s-o certat, numa o auzît căldarea ceorăindu-să şi cu banii p-acoalea-n jos. Drumu! Şi nu i-o mai căpătat.

Informator:
Pleşa Ileana a lui Iosifu Pădineanului, 73 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 2 II 1975

OAMENI PĂCĂLIŢI

Tăt în legătură cu comoara lui Darius să spune că acolo-n poiană era o piatră mare cît on jumătate de perete aşternută aşe jos pă pămînt. Şi era scris în ie, pă piatră, tăiat în ie că: „Cine mă va întoarce mare bun va găsî."

S-o dat Beşa bătrînu şi cu Măria lui Ciorlan ş-o săpat. Ei stînd vara la muntărit acolo, o tăt săpat acolo de-o parte să poată răsturna piatra, să vadă, crezînd că poate o fi căldare cu bani acolo.

Ş-o tăt săpat de-o parte, o tăt săpat pînă o dat-o de ceie parte cu nişte rude şi o răsturnat piatra cam într-o dungă numa. Şi era scris pă partea aia care o fost dedesupt: „Mulţumesc cui m-o-ntors că mă dureu spatile."

Şi ei s-o descurajat. O gîndit că-i numai de păcală. Şi n-o mai umblat nime după comori, să n-ajungă de rîs ca ei.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 5 XII 1976

IV. ŞERPI, BALAURI, ZGRIMINŢEŞI

ŞARPELE ALB

Şerpii îşi fac cunună de aur. Care-i şerpe alb... Io odată am văzut on şerpe pă la Dîmbu Tivolii, cum îi spunem noi şi, dacă ştiem să mă duc după el, că tăt o fost alb, o zîs că ala stă pă cunună de aur. Şi-atîta o fost de mare şi ştii, numa uătii i-o fost negri. Ia aşe ni s-o dus, că io încă m-am spăriet, cît o fost de lung de on metru şi jumătate. Şi dacă merem, o zîs, tăt după el, o zîs că ala are cunună de aur. Unde să băga ei. Cununa aia îi bună de leac, dacă o ai. Cînd muşcă on şerpe o femeie sau on animal, să-l speli cu apă de pă cunună. Ş-api auru ala îi scump.

Dacă nime nu l-o prins cu ie, ei o duc ş-o pun pă cap la bălaur. Acela ce să suie la şepte ai pă brad şi-i cresc aripti şi zboară şi să duce şi face vremuri grele. Că tăt ne spune şi nouă mama şi moşu „Ei, dragu mamii, cum zboară cu aripti de cîte on metru şi jumătate aripa." Şi poartă vremuri grele şi dintr-aia s-o făcut cîte hodoabe şi rîpti s-o făcut din bălaurii aceia cînd o pticat.

Informator:
Dodea Ileana a Palaghii, 58 ani
Muntele Rece Dodeşti
Data culegerii: 1 X 1979

DESPRE ŞARPELE ALB

Se vorbeşte despre şarpele alb... Există şarpele alb mai mare decît şerpii ăştia obişnuiţi care-i cunoaştem noi. Zîce că ăsta ar fi regele şerpilor. Zîce că ăsta unde şade în pămînt, unde are locu lui, şade pă o farfurie de aur, furculiţă de aur, zîce că are toate obiectele care să folosăşte de ele numa din aur.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 20 I 1979

ÎMPĂRATUL ŞERPILOR

Eram de vreo şapte ai. Am fost după fräji. Şi eram desculţă încă şi am fost pă coasta aia şi am văzut on vuiet mare acolo, de şerpi strînşi acolo grămadă. Io ce-am ştiut că ce-i! Da' totuşi mni-am dat sama şi am fujit, c-am văzut că nu-i bine. Ş-api mintenaş am auzît o fluierătură de tăte părţile, da' io am fujit la o coastă. Şi la coastă nu să pot lua după om, numa l-an susu, sau la-njosu. Pă vintriş nu pot. Ş-api numa cu-atîta am putut scăpa.

Da' aceea îşi făceau mărjaua şi era acolo împăratu lor între ei. Împăratu lor era alb. Era alb şi cu cunună de aur păstă cap. Aia numa acela o purta.

Cine ar putea s-o ia să rămîie el viu, aceie o poate ţîne la el cît trăieşte. C-aia orice-ar vini în lume are, nu trebe să mai muncească pîntru ea. D-api nu prea poate nime. Numa aşa ar putea s-o ieie, dac-ar îmbrăca o roată în zdramţe şi să deie cu ie păstă grămada aia. Tăţ să ieu după roata aceie, că gîndesc că-i om şi rămîne împăratu lor sîngur. Ş-api numa atuncea poţ s-o iei. Aşa spuneau atunci.

Informator:
Chicidea Maria, 65 ani
Bistra, judeţul Alba
Data culegerii: 7 III 1979

INELUL ŞERPILOR

Eram mnicuţă. Şi mă duc, că eram acolo în Sereteu la stînă şi cotam de vaci. Şi mă duc ş-acolo, dedesubt, acolo mai jos, este-on colţ mare. Măroc. Şi io mă duc şi tădeauna stam pă colţu ala acolo şi horem. Că ala era mai 'nalt şi api îmni vedem vacile.

Şi, dragu mneu, cînd mă cobor, de mă duc acolo, iacătă şepte şerţi. Pă unu... atîta de fain inel, de nu te putei uita cu uăchii. Tulai doamne şi de... Amu io, cînd i-am văzut atîţa, io m-am luat la fugă. Am zîs „Tulai, amar de mine şi de mine, c-aieştea mă mîncă!" Am vinit tăt cît am putut şi am vinit la stînă. Şi i-am spus la mama:

— Mamă, să vez c-atîta de fain on inel p-on şerpe am văzut!

— Du-te şi taci, fată, că tu eşti bolundă!

— Să vez, mamă!

Noa, tăţ bineşor o coborît. D-api pă cînd o coborît, s-o fost trasă.

Inelu ala atîta o fost de frumos, de să mai fi avută doi uăchi să te uiţi la el. Io, dacă ştiem, săracu de mine, zîce că numa să-l atinz p-ala care are inelu, să-l atinz c-o japă, o zîs că ţîpă inelu jos de pă el. D-api io de frică...

Informator:
Gugură Viorica, 54 ani
Muntele Rece Dodeşti
Data culegerii: 1 X 1979

INELUL ŞARPELUI ALB

On om mărgînd la coasă s-o pus la umbra tufişului să-ş bată coasa. Şi în timpu cît îş băte coasa, o auzît voşcotind pîn frunză. Să uită-n sus, iaca on şarpe alb. Să scoală, merje la el şi cînd o căscat gura cătă el, o văzut o verighetă galbînă între

limbă. El să scoală să îi deie... c-o luat coasa să-l pomnească. O fujit. S-o tras înapoi de unde-o ieşit.

Şerpele alb are inel de aur împrejuru limbii. Şi el nu muşcă.

Informator:
Ţîmonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni, jud. Alba
Data culegerii: 17 VII 1979

MĂRJAUA ŞERPILOR

Am auzît din bătrîni că erau şepte şerţ ş-a optălea era aşe în culori şi ave şepte inele pă el de aur. Şi ei aveu o tavă de aur şi pă tavă era on păhar de aur. Şerţî aia şepte băteu cu coada. Cum băteu cu coada, aşe creşte spuma de să făce mărja în pahar...

Aia cine-o putut s-o ieie? Numa o fată curată care s-o dus pă burtă pîn-o ajuns la ei. Dacă lua mărjaua aia, mărjaua îi împline dorinţa ce vre să i să împlinească.

Informator:
Handru Saveta, 42 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 14 I 1977

MĂRJAUA ŞERPILOR

S-adună laolaltă şepte şerţi şi ei suflă unu cătă altu şi-n mnijlocu lor să face on sclăbuc. Şi sclăbucu ala să face o mărje, Ştii, aşe... ce ştiu io cît de mare. Şi aia, dacă ai putea prinde, ştii, de la ei, da' să ai mujdei din ai făcut şi să ţîpi pă gura lor. Apoi tăţ sar. Da' dacă nu reuşeşti, o înghite oarecare şi să duce cum ie.

Cu aia ai putea face ce gîndeşti. Ştii, o pui cătă soare, aşe te uiţ cătă ie şi ce gîndeşti, să face. Mărjaua aia! Da' nu ştiu cine pune mîna pă aia.

Informator:
Tomoş Niculaie zis Pîrţoc, 62 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 7 VIII 1978

DACĂ VREI SĂ AI MĂRJE

Tăt moşu spune că la Patruzăci de Sfinţ să strînje laolaltă mătasă. De täte felurile de mătasă. Şi strînje lemne de nouă feluri şi le pune-nt-on loc, da' în zua de Patruzăci de Sfinţ. Şi pune lemnile acolo şi mătasea pă lemne deasupra. Şi vara, într-o vreme cota. O zîs că tăt aşe umbla păstolaltă şertii acolo. Şi la Zua Crucii să duce şi rămîne mărjaua făcută de ei. O mărje tătă bine cu vîrste. Şi aşe cum o fost mătăsurile, aşe o făce.

O făce pă coadă la unu ş-api, cînd să duce, rămîne acolo.

Mărjaua era bună cînd muşca pepea oarece marhă, oarece... ori pă ce muşca, numa să deie cu apă de p-aceie că de umflat să tămăde.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

MĂRJAUA ȘERPILOR

O fost on om și să duce pîn pădure. Și numa tăt aude flișcăind acolo și făcînd oarice zgomot. Oare ce-ar fi? Să duce, să mnină... Iacă era on soc și pă socu ala era, o zîs că, opts-sprăzece o fost. Tăț erau așe grumur laolaltă. Amu el să trasă înapoi încet și amu ce să gîndi să facă el ca să nu, să nu... C-amu s-o gîndit că de să suie, îl mîncă. Și să dusă și-și încărcă arma și dede oblu-ntre ei. Ș-o zîs că tăț bine... altu o căzut jos, altu o fujit.

Și o zîs că era o mărjauă făcută, o zîs că era cît on rătund de palmă. Și tătă bine era cu vărji. Era sură așe și alberină și tătă era cu vărji. Noa, ș-api o zîs că i-o pușcat de două uări între ei acolo. Ș-api o zîs că altu o fujit, altu o murit, altu... Zîce că o căpătat mărjaua aia și o adus acasă. O zîs că mult timp o tăt văzut ș-api de la o vreme nu o mai văzut mărjaua. Cine știe ce s-o ales de ie.

Cînd mușcă șerpii vitele, să spală locu mușcăturii cu apă de pă mărje și să tămădește.

Informator:
Pleșa Catrină a Osului, 65 ani
Mărișel Costești
Data culegerii: 5 X 1979

MĂRJAUA PEPTILOR

O fost on bătrîn, on bunic de-a mneu. Vara umbla pă la vite. Odată o clătit o ptiatră mare și sub ptiatră, iacă o mărje. El o luat mărjaua de-acolo și o dat la maica me și maica me mni o dat mnie și o spus așe:

— Ie-o tu, că locu vost îi șerpos și mărjaua asta îi bună cînd oarece pepe, oarece șerpe mușcă o marhă, sau on coptil, sau on om mai mare. S-o pui bine și s-o păstrezi. Cînd ț-a trăbui, s-o baji în apă și cu apa aia să speli marha, sau coptil, ori om ce-a fi, că să vindecă.

Și tiar ni s-o-ntîmplat că ne-o mușcat on șerpe on bou de la gură. Și io am luat mărjaua și o-am băgat în apă și soțu mneu l-o spălat. Aia o fost dimineața, așe pă la zece ceas. După amniaz, pă la patru, bou o dat a paște și o mărs spre bine. Noi aveam atunci... lucram pă casă și aveam oameni de păstă munte. Meșteri. Și o zîs unu cătă mine:

— Să-mi dai mărjaua asta, că-ț dau cinci sute.

Io am zîs:

— Nu pot să ți-o dau, că ia îi bună cînd mușcă ceva pepe pă coptii, sau om, sau iosag.

Io am pus mărjaua acoale în cui, că o fost o ață pîn ie băgată și o-am pus într-on cui acoale în casă. Și mărjaua era cu șiră galbînă păstă mnijloc, lîngă șiră și dincolo și dincoace cîte on bumb galbîn. Și era gaură pîn ie. La on capăt era gaura mai mare și la unu mai mnică, după cum o țînut-o șerpile în coadă cînd o făcut.

Cînd cot a doua zî după mărje s-o pui de unde o-am luat, într-o ladă, mărjaua nicări. Mni o luat oaminii aia fără ca să-mni spuie. Și noa, mni-o fost rușine ca să le zîc „Dumnea-voastă ați umblat cu mărjaua?" L-am lăsat să-i plătească bunu Dumnezo pîntru fapta ce o făcut.

Informator:
Hetea Onița, 68 ani
Mărișel Borești
Data culegerii: 26 VII 1979

ȘARPELE CU CAPUL DE AUR

Niște vînători din Muntele Rece o mărs într-o iarnă la vînătoare pă la Someșu Cald, Someșu Rece... Cînd o fost pă la Someșu Rece, pă la Baie, cum îi spunea, au văzut de supt o peatră ieșită așe o urmă, cum ar traje on lemn sau on sac, așe ceva o urmă. O tăietură pă zăpadă. O fost cam la doișpe,

cînd o descoperit ei urma. O luat-o pă deal, pă Vînta, pă la Vuşcău, o mărs pînă aproape de Cerc în sus. Cînd o ajuns acolo, o-nsărat.

Acolo să întîlnesc cu alţ vînători din partea aia, de pă la Cerc, de pă la Valea Ierii şi... Vînătorii ştiţi că ei să cam cunosc unii cu alţî. Noa:

— Noroc!

— Noroc!

— Ce-i mă?

— Uite mă, de pă la amniază de cînd vinim pă urma asta şi încă nu i-am dat de capăt. Da' nici nu mai merjem. Uită, dimineaţă continuaţ voi mai departe.

Aştia s-o-ntors spre casă şi iară o mărs la casele lor.

Aia, dimineaţa, s-o sculat de dimineaţă ş-o luat-o pă urmă în continuare. Ş-o mărs pînă cam pă la ora zece-unşpe şi-or ajuns acolo, aproape de Muntele Mare. Acolo, o zîs că cînd să uită, vede aşa pe-o peatră, pe-o peatră mare, aşe străluceau... Mai ca al doilea soare, cum străluceau.

S-or apropiat acolo aproape şi... Ce-a fost? A fost on şarpe mare făcut acolo colac şi sta aşe cu faţa spre soare. Or tras ei, l-or împuşcat şi i-o luat capu. Şi de-acoale s-o făcut ei bogaţi şi-o făcut cătunu Cerc, cum o fost şarpele-ncolăcit. Zîce că de la capu ala de şarpe îs oamenii din partea aia aşa bogaţ. C-o fost de aur.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 6 VII 1978

LA HĂITUIT

Nişte vînători într-o bună zî o plecat la vînătoare. Nu ştiu patru, sau cinci, cîţi au fost, au plecat pă la on loc numit unde cam ştieu ei că p-acolo trebe să fie ceva fiare sălbatice, porci, căprioare, sau alte animale pîntru vînat.

Văd on loc şi s-o hotărît, noa, cutare, cutare merje acolo, cutare acolo, iară unu dintre ei care-o fost mai tînăr îi zîce:

— Tu merji în locu cutare şi tu de-acolo începti să hăituieşti. Dai drumu la cîni şi vii ştii tu pă unde.

Noa, zîs şi făcut. Îşi luă fiecare locu de pîndă şi ăsta pleacă să hăituiască. Merje pînă la on loc unde o fost numit şi el, dă drumu la cîni şi să vadă în ce parte apucă cînii. Să pune jos, aprinde o pipă cum era atunci şi să fumeze. Între timp, fumînd, aude ceva pufăind ca on porc, sau o fiară sălbatică. Da' ie puşca, să uită-n stînga, dreapta... Nu vede nimnic. „Da' ce Dumnezo-i?" De la on timp sîmte o răceală-n spate. Ce răceală? Că era timp frumos, era soare, o zî senină, frumoasă. Să uită-napoi... 'Napoi ce să fie? O fost o piatră, sub piatra aia o fost aşa o gaură acolo, o coptă şi nu ştiu ce dihanie o fost acolo cu capu ca porcu şi cu gura căscată aşe cătă el. Ăsta, cînd o văzut, numa să-ntoarce-napoi şi cu ambele ţevi traje-n capu ala cum l-o văzut. O tras şi la fugă!

Aia, cînd aud de-acolo, care erau la pîndă:

— Mă, da' ce-o puşcat ăsta? În ce-o tras cu două ţevi odată?

Nu durează mult pînă ajunje la ei. Cînd ajunje la ei, spăriat, tăt strop de apă.

— Ce-i cu tine, mă?

— Mă, zîce, uită ce-am păţît!

— Măi! s-o spăriat, d-apoi nu merem să videm şi noi?

— Hai să vedeţ şi voi.

— Măi, zîce unu, noi nu merjem.

Imediat s-o rădicat on nor şi din noru ala patru săptămîni în continuu o plouat. Ce-o fi fostă? Balaur o fost? Viitor balaur?

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 56 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 20 I 1979

GOZOTINA

Este-on fel de iarbă de-i zîce paranjine. Aşe frumos amniroase acee. Şi între haine, dacă o pui, aşe fain amniroase iarba aia.

Ies de la Mitruţu, de la capătu de la Uzină din jos, ies pă creasta aia în sus şi mă duc cam încolo. Mai capăt cîte on fir ici, cîte on fir coale... Numa aud ca cum ar fluiera omu pă dejete. Mă uit încoacea, mă uit încolo... Oare cine fluieră? Hai, io iar mai culeg, iar fluieră. Mă uit.

Cum eram io aicea şi el era încolo şi cam în sus. Io nu ştiu ce-o fost ala! Aşe era la cap ca ş-on măgar. Ca on măgar era la cap şi era încolăcit acolo şi roşu cum îi sînjile. Şi era încolăcit păstă colacii aia şi tăt aşe ni făce cu limbile. Şi cu uătii era ca şi cîinele iesta de-afară. O gozotină! O-io-io-io-io-ioai! O săracu de mine, mă mnir că nu m-o mîncat gozotina aia! A-ia-ia-ia-ia! Pînă-i lumea nu uit! Pîn-oi muri!

Informator:
Pleşa Nicolae, 78 ani
Uzina Someşului Rece
Data culegerii: 3 VII 1979

ŞERCANU

Bărbatu mneu ieşe pîntr-o pădure tiar de la Roşeşti. O văzut viind 'naintea lui on vînt grozav. Cînd să apleca mestecenii în două părţ, parcă să rupe de la pămînt. El s-o gîndit: „Ce-ar fi asta? Vine on vînt? Vine o vremală?" Uitîndu-să în sus, numa vede on cap de şercan, cît on cap de mniel şi gros... Foarte gros.

Atunci el o luat p-o parte şi-o fujit să schepe de el, că l-ar fi fost omorît.

Informator:
Hetea Oniţa, 68 ani
Mărişel Boreşti
Data culegerii: 26 VII 1979

CINE FLUIERĂ AŞE GROZAV?

Soru-me o zîs că odată era cu vacile şi ie la păstorit. Ş-o zîs că aude o dată, cum sta ie jos că era vară, la o umbră de brad, aude o fluieră, aşe o fluieră, de gîndei c-o asurzăşte, aşe fluiera de grozav. Da' ca on om, nu ca altă vietate, Ca omu. Gîndeşte „Oare ce Dumnezo, cine fluieră amu?" Gîndeşte „Oarece techergheu ştiu că fluieră după mine." Mai grozav tăt fluiera tăt într-una, într-una. Să uita-ncoace-ncolo „Cine Dumnezo fluieră? Nu văd pă nime."

Cînd îi o dată, o zîs că, i-o părut ei după sunet că de la ie-n sus s-aude. Să uită-n sus... O zîs că-nt-on vîrf de brad, dragă, era on şerpe ş-ave on cap cît on coptil. Ş-o zîs că tăt aşe să legăna. Şi el, de-aia o fluierat, că o vide pă soru-me jos. Îi era ciudă pă ie. Că el tomna atunci o împlinit şepte ai şi trăbuie să-şi ieie zboru c-o zîs c-ave aripti. Să-şi ieie zboru. Şi din cauză că l-o văzut soru-me, el n-o mai putut zbura.

Şi ie, de frică, cînd l-o văzut, că el de-acolo fluiera şi să uita jos cu capu ala mare, o zîs c-o dat pă vite şi s-o dus, de gîndei că fuje ceva după ie. O zîs că aşe s-o mai dus, dragă! O zîs:

— Aşe-am dat, tu, pă vite ş-am fujit, că m-am temut să nu mă mînce.

Ş-o zîs că el acolo o rămas în vîrvu de brad fluierînd şi uitîndu-să după ie.

Informator:
Bordea Maria a Bumbului, 54 ani
Muntele Rece, Rîşca
Data culegerii: 4 XII 1979

ŞARPELE ŞI COPIII

O fost on păşunat acolo-nt-o pădure. Acolo... oareundeva. Şi acolo coptiii s-o tăt jucat, s-o tăt jucat acolo p-o ptiatră lată. Aşe era de puteu sta. Era on colţ mare. Şi coptiii tăt o

sîmţît că şuieră peptile şi gros şi subţîre. Şi plischite din limbi de numa. Numa dudăie. Şi tăt o mai ascultat coptiii şi să uita roată. Nu vide nimnică. Oare ce poate fi?

S-o dus unu din ei, c-o fost mai mulţi laolaltă, şi s-o dus unu dintre ei şi s-o uitat de pă colţ deasupra pă stîncă-n jos, pă colţ. Ş-o văzut acolo o pepe mare, mare, cu aripti şi ureti ave şi pticioare să mai suie mai... c-api pînă la jumătate colţu s-o suit pepea aceia.

Coptilu dacă l-o văzut, s-o spăriet. O curs tăţ acolo să să uite. Şi l-o văzut. Şi o scoptit coptiii cătă el. O avut atîta în cap. Şi numa s-o întortolicat jos şi s-o dus de-a-n roata.

Şi s-o dus coptiii p-acasă, o vinit cu părinţii... N-o mai văzut nime nimnic. O fost zîcînd bătrînii că aia o fost aproape gata să zboare la cer. Ş-api atuncea, cînd zboară acelea la cer, după alea vin vremni de-alea grozave şi urîte şi grindini.

Informator:
Safta Maria a lui Vilică, 74 ani
Măguri Bogdăneşti
Data culegerii: 24 IX 1979

BALAURU CĂZUT

Nişte coptii o mărs la vaci. Şi după ce-o mărs la vaci, o auzît o şuierătură mare, de nu mai auzîse ei. O cotat în sus, în jos, n-o văzut nimnica. S-o uitat iară în sus... Şi mărje ca o ciulă de-alea mari. Mărje pă deasupra lor şi şuiera. Şi cînd l-o văzut ei, o stat ş-o mai şuierat o ţîră ş-o pticat jos. Cînd o pticat jos, o pleznit şi numa ca laptile o mărs de la el în jos. Acela o fost bălaur.

Informator:
Cioază Oana a lui Gheorghe a lui Călian, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 6 VI 1979

CUNUNA ŞERPILOR

Dacă on şerpe poate să să ascundă să nu-l vadă nici om, nici pasăre timp de şepte ai, atunci el să face bălaur şi în zua în care să rădică la cer, să adună tăţ şerţii şi-i fac curună de aur şi i-o pun pă cap. Să zîce că de acoalea îl numesc împăratu lor.

După ce îi pun curuna pă cap, să suie pă brad în sus pînă-n vîrf. Acolo să ţîne numa-n coadă, să răsucească ca on zdici în aer şi începe să şuiere tăt mai tare. Cum să învîrteşte din trup, i să desfac aripti mari şi să înalţă la cer. Dacă-i alb, aduce zăpadă şi gheaţă, iar dacă-i negru, poartă ploile.

Dacă-l simţăşte on zgriminţeş şi-l supune, îi ptică curuna de pă cap şi i să rostogoleşte pînă dă de şerţi. Aieştia înţăleg că împăratu lor îi robit de om şi o dau la şerpele alb care o ţîne pîntru alt şerpe pînă împlineşte şepte ai.

Informator:
Handru Saveta, 42 ani
Handru Viorica a Drili, 16 ani
Muntele Rece Dodeşti
Data culegerii: 14 I 1977

BALAURUL CĂZUT

O vinit o gheaţă ş-o vremală, ferească Dumnezo! Ş-o vremală ş-o gheaţă! Oare mă tăt mnir, ce-i?! Noa, o aprins bieţii oamini ba tămîie, ba fărină de grîu, ba lumnină. Ştii că dacă pui pă foc, pă jar, tămîie ori fărină de grîu, ptică bălauru, dacă-i bălaur. Ş-api tăt o vojăit, tăt o vojăit, după-aceie o pticat ca on aeroplan jos. Ş-api cînd o pticat jos, s-o rupt în două şi cu limbile şi cu ariptile tăt umbla să mai facă oarece ispravă.

Ş-api o zîs că on om s-o dat şi i-o băgat pă gură... O înfierbîntat on fier şi o băgat fieru p-o rudă şi s-o dat şi i l-o băgat pă gură fierbinte aşe. Şi-i arde limbile.

Ş-api o zîs că atîta gheaţă o ţîpat, ferească Dumnezo! De să-ngrozeu oaminii.

Informator:
Pleşa Ileana a lui Iosivu Pădineanului, 73 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 19 II 1978

BALAURU CĂZUT

Şerpile la şepte ai să face bălaur, dacă nu-l vede nime, nici păsăruţa aceie ce-i mnică, îi zîcem noi Piţimpărătuş. Ala pic-pic, de-i cu o codiţă numa atîta. Ş-api nici aia nu trăbă să-l vadă. Că dacă-l vede, tăt nu poate să să facă bălaur. Aşe-i leja lui.

La noi o vinit o vreme şi era de la noi în sus, unde-i Casa Măgureanului, o fost on plop, lemn mare cam de două-tri sute de ai. Aşe cam cît găinăriştea asta de gros cu on corhoc de-ala mare. Ş-o zîs c-o vinit on nor şi cu ploaie de păstă dealu aiesta. Dint-alt deal. Şi viind aşe, o zîs că o văzut că vine cu gheaţă. Vine şi gheaţă. Şi aşe o fost o lenie de gheaţă şi-o zîs că-naintea gheţii o văzut că vine oarece ca on trunchi lung şi negru. Înainte. Şi făcînd aşe ni dinapoia lui cu coada. Aia o fost coada. Ş-o zîs că cînd o fost pădri dealu aiesta ni, pădri Ijar aci, c-amu aci-i Vramniţa Ijarului, aşe-i spunem noi aci, atunci o zîs c-o fost cam jos. Jos. Ş-o zîs că atunci dinapoia lui, cum vine de făce cu coada, aşe să făce gheaţa tăt ca ouăle şi ca pumnu. Ia aşe ni. Din coada lui, din răceala aia. Ş-api în fruntea lui vine vînt. Ş-o zîs c-o luat plopu cu rădăcină cu tăt şi pînă l-o pus ia acolo în Colţî Ierniorii. Ia acolo. C-aşe îi zîcem, Colţî Ierniorii. N-o dat trunchiu, că poate nici cloambile dinapoia lui oarecum să şi atinsă pă jos. D-aşe vînt o vinit şi pă unde o vinit el, tăt o distrus. Ala o fost bălauru.

Ş-api o zîs că pînă o dat în colţu ala ş-api acolo o zîs că negură şi fum s-o făcut ş-on potop acoalea, de-o zîs că şi patru-cinci ceasuri tăt zgomot şi fum o fost acoalea. Acolo s-o băgat. Balauru o pticat cu vremea. Cine îl comandă şi pă el l-o potoptit.

C-o vinit atunci ş-o luat plopu ala, de ne putem băga şi zece coptii că nu ne vedem, aşe groapă o avut unde o fost lemnu ala. Ala n-o fost numa de o sută de ai. O fost de două-tri sute. Ala o fost balauru. Pă ala l-o văzut bătrînii noşti. C-api o curs acolo oaminii:

— Oare ce fu?

— Oare ce fu?

— D-api nu văzuşi că ce fu!

Zîce on bătrîn:

— Ala fu balauru. Noa! Bine, zîce, că nu nimeri în căsuţă. Că dacă nimere în căsuţă, gata! Cum o dus plopu ala de tri sute de ai, puteţ judeca ce să-ntîmpla.

Ş-amu acolo-i în colţ. Că este o peşteră acolo.

Cînd o vrut să sape, să facă uzina, pă timpuri, acolo o vrut să o facă. Ş-aşe că nu o putut face. Tăt o slederit din partea asta ş-o văzut nişte uăti sclipţînd ca jaru. Ş-amu-s lemne putrede cum a fost şpraiţuri de-ale de lucrau. De-ar fi on zgrimînţeş, ala l-ar scoate. Că ei îl comandă.

Dacă îl supărai pă zgrimînţeş, era rău. Auzem pă bătrîni zîcînd:

— Să nu-l greşeşti cu oarece. Măi, coptii, să nu-l greşiţ cu uoarece. Să nu zvîrliţ cu oarice după bătrînu aiesta.

Api dacă-l mîniei, el porunce la balaur mai tîrzîu să vie pă legumile tale şi pă casa ta, să te distrugă, că l-ai bajocorit şi ţ-ai bătut joc de el. Auz? Şi-aşe era! Ş-api nu-l zmintem.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

BALAURUL DIN COLȚUL IERNIORII

Demult era on rost aicea, erau hălci, metere. Era pădure mare. Și o vinit de păstă dealu ala așe, o vinit o vreme gre și o vinit on balaur.

Ala, spune on bătrîn de-aci, on vecin de-aci din sus care l-o văzut trecînd. Ș-ave o coadă lungă de perit. Și pă unde s-o dus tăt-tăt-tăt o rupt pădurea. Tăt o rupt pădurea pă unde s-o dus și pînă s-o băgat ia, acolo la colțu acela ni. Acolo s-o ascuns în ceva hudă.

Oaminii, cînd iese de-acolo negura, zîc că iese de la balaur. Și cînd iese negura aceie, api aia-i a ploaie. Că acolo s-o așezat balauru.

Informator:
Roșu Antonie zis Mososoc, 65 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 5 X 1979

BALAURU ASCUNS

Pă șerpe, dacă nu-l vede nime, da' nici om, nici pasere, nimnic să nu-l vadă șepte ai, atuncea să face balaur. Și zboară-n vînt. Zboară-n vînt pînă cînd vine, nimere on zgrimințeș și să suie pă el călări. Ș-apoi umblă și face vremălile.

În ieștea... mai în ieștea ai, în Sîmnir o pticat unu. O pticat on bălaur. Și era voie să margă, să vadă oricine-a vre. Ș-aci-n colț o fost demult. În Colțu Ierniorii.

O dmblat să facă on tunel, să facă o uzină în lunca aceie, acolo din jos și n-o putut, că nu i-o lăsat să sflederească altan. Și ș-amu, cînd îi ploaie, cînd cela, așe iese on fum de-acolo... ș-o negură!

Este-o hudă pă dincolo de te baji pînă la mnijlocu colțului. C-o umblat să sfledere oarecine ș-api o dat de balaur și nu l-o mai lăsat să sepe acolo.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 9 IX 1979

RÎPA COLIBIȚII

Zîce că o fost oarecînd pădure aci pă la noi în sus. De la noi în sus și pînă-n Ijar. Oarecînd o fost pădure mare. De cînd îi lumea.

O zîs că șerpele, dacă nu-l vede nime pînă la șepte ai, el să-nalță la ceri. Să face năzdrăvan. Să face bălaur.

Și s-o arăduit on balaur de-ala, că l-o văzut cineva în deal, în Ijar și s-o arăduit și tăte lemnile cu rădăcina o vinit pîn-aci ni în colț. De-aceie iese negura de-aci.

Că zîce că cînd o lucrat la uzină, de atunci este tunel aci făcut. O umblat să facă uzina aci. Și de la on loc o văzut o hudă mare de perit. Știi unde-i, aci ni este, de să vede gura tunelului. Și o fost Victoru Gardului ș-o mai fost ei. Și zîce:

— Nu știu ce-i aicea. Nu mai putem să lucrăm.

Zîsără cătă domni, zîce:

— Aicea-i o hudă mare.

— Api ce-i?

Amu o tăt auzit ei din bătrîni că oarece este aicea și nu-i lucru bun. Și s-o dat după niște funii, o căpătat o funie de două-trisprăzece metere, și hai Victoru Gardului

— Las' să mă bag io, să vedem ce-a fi?

S-o legat c-o funie.

— Să vedem ce-i p-acolo?

Să băgă-nt-o funie și c-o loampă aprinsă, cu nu știu ce-o avut la mînă și... numa așe o căscat gura cătă el.

— Traje-mă-napoi! atuncea o strîgat cela.

O zîs să-l tragă-napoi că o căscat gura balauru cătă el. Atuncea l-o tras înapoi şi s-o lăsat, n-o mai lucrat, că nu umbla bine de lucra pă tunel pînă-n capăt.

Stejarii cu rădăcină i-o adus atunci, de-aia s-o făcut rîptile astea de la noi, aci, în partea asta, de una rîpă-i din deal şi pînă-n vale. Aşe apă o vinit după el şi prăpăd. O vremală mare de perit. Ş-apoi s-o ascuns în colţ. Şi tădeauna cînd îi de vremală, aci bate negura, aci pă colţu aiesta şi să ie încolo cătă Căprița.

Informator:
***Matiş Gheorghe zis Horcota**, 65 ani*
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 6 VIII 1979

UNDAŢIILE

Dacă nu-l vede şepte ai nime, şerpile să face cît o rudă de legat fîn şi să înalţează, să face bălaur. Aia o spus bătrînii. Şi după ce să-nalţă, ala poartă gheaţa şi vremurile alea grele.

Ştiţ cum o vinit amu-s patru ai undăţiile astea? Ala zîce că să rupe nor. Ala pă cer umblă şi să rupe nor. Cînd să rupe nor, atunci să noroiază lumea. Apile. Ş-atuncea o pticat on bălaur. S-o rupt on nor cu el. De-aia o fost atîta vărsare de apă.

Informator:
Pleşa Viroană a lui Todoru lui Găvriluţă, 73 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

BALAURII VÎRCOLACI

Cotam de vaci. Eram fătuţă. Şi merem aşe, de la Capu Dealului cătă Zăpode. Aşe merem p-o marjine cu vacile la apă să le adăpăm. Pă lîngă pădure. Numa aud: Fîş! Fîş! Fîş! făcînd. Văd marhile că să-nhiorează. „Da' doamne fereşte-ne, da' ce-i?" Mă uit... Numa văd o pepe. Ia aşe ni şi pă după altă cloambă iară aşe. Mere de pă cloambă pă după cloambă. Şi pînă atunci nu l-o văzut nimnica. Nici el n-o văzut nimnica. Şi cînd o fost la mnijlocu fagului, acolo era cînd l-am văzut io şi marhile nu l-o văzut, da' l-o sîmţît şi marhile, c-api tăt-tăt-tăt s-o-nhiorat.

Şi s-o slobozît de-acoalea, p-acoalea-n jos. Pă cloambe-n jos. Ş-o vinit on viscol ş-o vinit o ploaie. Ca de cînd m-apucai să spui o vinit o ploaie, de n-am văzut nimnic pă lumea asta. Şi pă unde s-o dus, p-acoalea-n jos tăt-tăt-tăt o rupt pădurea pînă-n vale. Aia o-am văzut cu uăchii.

Ala, dacă nu-l vedem, să suie sus şi mînca luna şi soarele. Că la alea să suie. Şi cînd o mîncă... Io ştiu că odată eram în Ijar şi erau bătrîne de demult. O fost Todoruţa lui Găvrila Florii şi era a lui Iuănu lui Crăciun. Era muieri. Şi s-o dat ş-o pus on ciubăr cu apă şi tăt ia aşe îl videm ţipîndu-să în ciubăru cel cu apă. Da' ştii să vide luna în ciubăru cel cu apă, că sclipţe. Ş-api o prins a strîga coptiii:

— Curăţ măi, că ne mîncă bălaurii luna! Curăţ măi, nu lăsaţi că ne mîncă vîrcolacii luna!

Şi după ce-o strîgat coptiii ş-o strîgat şi bătrînele, o lăsat. Şi n-o mîncat încă jumătate. De-altă dată, cînd n-o fost ciubăr cu apă, o mîncat tătă bine. Şi pînă-nt-on tîrziu nu s-o mai ivit.

Că cum sclimţă luna noaptea, sara, sclimţă luna în ciubăru cu apă, apoi să vide ţipîndu-să la lună. Aşe i să vide gura căscată cum prinde şi cum o înghiţă.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

BALAURII ȘI ZGRIMINȚEȘII

Șerpile, dacă nu îl vede nime șepte ai de zîle, atunci la șepte ai de zîle să urcă la cer, la nori și să face balaur.

Și este și zgrimințeș care umblă călare pă spatile lui. Care poartă vremălile cele grele.

Că mai demult am văzut și io unu șezînd așe ca cum ai șide pă scaun, în nori. Cu botă mare la mînă, cu clop mare în cap. Șide așe așezat. Pînă în el o plouat o ploaie mare, c-o mînat cotețele la oamini ș-o mînat vitele. Acolo în partea aia, la Văducie unde o fost inundația aia mare. Și s-o rădicat zgrimințeșu ș-o făcut sămn cu bota și s-o împrăștiet norii.

Informator:
Nemeș Nastasia a lui Floruț, 72 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 III 1978

ZGRIMINȚEȘU

Îi on om care are putere mare. El umblă numa pă sub streșini și doarme în șură. Da' în casă la om nu să bagă. Ala poartă vremălile și să suie pă bălaur. Îi poate porunci la bălaur.

Zîce că odată, la on făgădău erau mulț oamini. Era așe... ca la făgădău. Be acolo, oaminii și-ncoace-ncolo. Iaca vine on om de-aceia. Bagă brînca-n jeb și zîce:

— Aiesta amu-l cumpărai din Brașeu.

Zîc doi inși:

— Pi, cum cumpărași tu din Brașeu? Amu?! Amu ești aci. Care te-o dat și te-o făcut pă lume!

Și noa, să apucară să-l suduie pă cela.

— Ce vorovești, mă? Ce?!

O ieșit afară ș-o făcut cruce cu bîta și nu l-o mai văzut aitu. Vini on noruț de ploaie. Nu-l mai vede nicări. Ș-api o vinit o gheață! D-api nu pă tăt Feneșu, numa acolo unde-o fost ei. Nici ciripuri pă căs n-o rămas. Auzît-ai? Cu aceia nu te poț meșteri. Aia-s puternici!

Informator:
Bîlc Gheorghe a Cătanii, 73 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 5 VII 1979

ZGRIMINȚEȘU ȘI OMU ZGÎRCIT

Așe mai 'nainte erau oameni care purtau vremălile la care le zîce zgrimințeși. Era șchiop și purta o bîtă cu el. Și bîta aia nu o lăsa de el și nici în casă la oamini nu să culca. Oricît îl chema oaminii, nu să culca în casă numa afară.

Cînd îi odată auzîse și el că i-o fătat o vacă la on om și să duce să ceară niște lapte. I-o cerut și nu i-o dat. O zîs că:

— Ce lapte, că doară încă nu mni-o fătat vaca.

O zîs:

— Noa bine, treaba ta, dacă nu vrei să-mni dai, nu vrei. Da' lasă că vez tu ce pățășți.

Și numa o ieșit din casă și o rădicat bota aia în sus și s-o uitat și el sus și numa o văzut că să face nor. Și el s-o dus mai departe. S-o făcut nor și s-o-ntunecat de ploaie. Da' omu ala la care i-o cerut lapte ave fîn. Și după ce o vinit ploaia, nici n-o apucat... numa o apucat a-l strînje așe laolaltă, nu o apucat a-l face claie, nici nimnic și vine ploaia pă el. Așe o vinit o ploaie, de pologu i l-o udat, vaca era la pășune, i o trăznit și tăt, tăt, tăt nimnica s-o ales de el de acoale.

Informatori:
Roba Maria a Știrbului, 76 ani
Roba Viorica, 16 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 4 VI 1979

CALUL DE GHEAȚĂ

Odată la on om vinea on zgrimințeș. În tăt anu trecea pă la el. Era mnic, ave barbă mare și nu vre să doarmă în casă. Numa afară. Știe tăt ce să întîmpla în lume. Odată stăte cu gazda afară și zîce:

— Noa, în Mărișel o trăznit o poiată și doi boi.

Și așe o fost. Și unde-i Muntele Rece și unde-i Mărișelu? Omu l-o-ntrebat:

— Cum de știi tăt ce să întîmplă?

Zgrimințeșu i-o spus:

— Asta nu-i nimnica, da' dacă vrei să vez cum umblu io, hai cu mine. Hai cu mine pînă la mare, c-apoi te fac să te duci cu calu.

— D-api cum, că io nu știu să fac de-aieste lucruri.

L-o dus lîngă on tău și o zîs:

— Cînd îi vide, zîce, că iese din tău calu, na frîu aiesta, țîpă-i-l în cap și te țîpă în spate la el.

Zgrimințeșu prinsă a zîce vorbe neînțălese și deodată apa s-o tulburat și o ieșit on cal alb ca neaua. Omu i-o țîpat frîu în cap și-o pornit. Păre că zboară. Zîce:

— Stai măi, că-mni ptică clopu din cap!

— O, zîce, că de cînd ț-o pticat clopu, trecurăm nouăzăci și nouă de hotară.

Cînd o ajuns lîngă o apă mare, calu s-o oprit, da' la om i-o putrezît carnea pă pticioare de calu ala, că era de gheață. Balaur de gheață, numa că era sub formă de cal, că așe l-a chemat zgrimințeșu.

Informator:
Vidrean Anuța, 67 ani
Măguri-Răcătău, Baltă
Data culegerii: 27 VIII 1977

BĂTRÎNUL ZGRIMINȚEȘ

On om vine acasă că fusăsă la țară. Vinea ploaie, să înnora. Mărgînd cu căruța, iaca dă de on bătrîn. Bătrînu s-o rugat să-l lese în căruță.

— Noa, suie-te aicea!

S-o suit bătrînu dinapoia căruții. Prindea a vini ploaie mare.

— A ploua! o zîs omu cătă bătrîn.

— Poate că ne-a ploua!

S-o sculat bătrînu de-acolo și s-o pus pă jugu loitrilor și numa s-o sculat în pticioare și-o făcut sămn cu bota pă cer și-o zîs:

— Traje-ți frîu sus, Davide! Că strîci țarina!

Atuncea el o auzît o voce din nori:

— Da' încătrău să mă duc?

— Colo pă munții săci, să nu strîci țarina.

Atunci numa o văzut că să-mprăștie norii și ploaia să duce.

Atuncea omului i-o fost groază și s-o gîndit: „Doamne, oare cine fu aiesta?" După ce-o vinit acasă ș-o povestit, i-o spus oaminii că acela o fost zgrimințeș.

Informator: Cioază Todosia a Fetelor, 57 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 12 V 1977

LA MARUL LUI DÎLMOC

Era odată on om, îi zîce Ion a lui Dîlmoc. Amu, ce făce omu ăsta, ce nu făce, nime nu știe, da' ave o grădină atîta de fainâ, că grădină ca el n-ave nime p-acolo pîn Sohodol. La el nu ca la alț oamini. Făceau merii mere în tăț aii și multe, nu numa așe, de să rupeu crenjile. Acuma oaminii nu pre știeu ce face el. Ce puteri are el.

Odată s-o rădicat on nor mare și negru și vine oblu cătă sat. Merii înfloriseră și să vide că a fi on an bogat. Cînd vede Ion noru cela mare, greu și încă păre vînăt, mere în casă și iese cu o bîtă, îi zîce bîtă de dîlmoc, cam de două-tri pălni de lungă, n-ave mai mult bîta. Cu bîta asta despărțîse șerpile de broască, sau broasca de cătă șerpe, n-o lăsat s-o mînce șerpile și cu aceea putea să împrăștie norii de pă ceriu. Da' zîce cătă noru cela:

— Ține sus, bate munții, nu bate țarina! Că și io am fost tri ai și-am bătut munții, n-am bătut niciodată țarina.

Iacă de aci o văzut lumea că era șercanu, zgrimințeșu, care purta norii aceia grei. Destul că s-omprăștiet norii și n-o mai vremuit. Merii o legat, o făcut mere măi... că stăteu oaminii și să mnirau. Bagsamă în grădina aceea ș-o băgat el tătă puterea ce-o avusese înainte.

Da', iacă Iuăn s-o îmbolnăvit. Nevasta că să-l ducă la spital, da' el nimnic. Zîce că-i vine ficioru din armată și trebe să vorbească cu el. O și vinit și i-o spus să-l îngroape și la cap, la pticioare și în mîini să-i puie cîte on măr și cît a sta în casă mort, să nu să ghete merele de pă masă. I-o spus că în mnijlocu grădinii este on măr. Să nu-l taie, să-l lase pînă s-a usca sîngur.

Așe o făcut. L-o îngropat cum o vrut. Într-o zî ce i-o vinit la tată-so, la bătrînu? Că să taie măru.

O luat toporu ș-o mărs în grădină. Cînd o vrut să deie-n măr, o scăpat toporu din mînă și n-o putut mere numa-n patru lebe-n casă. O zăcut bătrînu cam tri săptămîni.

Măru o trăit mult. Și la locu acela i-o rămas numele după el. Tăț oaminii, cînd vine vorba de locu acela, zîceu la Măru lui Dîlmoc.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim zis Nelu, 53 ani
Sohodol, județul Alba
Data culegerii: 7 X 1977

OMUL ALB

O fost on om și o fost holtei. O avut cai. Și dacă o avut cai, o fost p-on părău caii. Și doi zgrimințeși s-o-nțăles:

— Mă, merem la cai. Merem să cotăm de cai. Că noi așe sîntem lăsați să cotăm de cai, de animale. O stat ei de dimineața pînă sara.

Și ficioru și încă cu unu o zîs:

— Mă, hai să merem după cai.

Unde?

— De la Petrea Pădurii în jos, pă părău ala. Îs caii acolo și pasc. Să merem după ei. Haida să merem.

— Haida.

Să dusără amîndoi acolo, văzură acolo doi oamini lîngă cai Sta lîngă cai.

— Da' ce-ați cotat voi aicea? Sînteț hoț? Sînteț tălhari?

— Nu sîntem hoț. Nu sîntem tălhari. Noi așe sîntem lăsați, unde sînt vite, să merem să cotăm de ele.

Bine. Da' înt-alea o luat caii și i-o luat pă ei înainte.

— Nu-i nimnic, viniț înaintea noastă. Gata. Sînteț hoț, sînteț tălhari.

— Noi merem. Merem. Unde ne duceț, ne ducem.

Zîce:

— Noa, haida cu caii.

Celalalt o zîs... Celalalt... ala mai cuminte o fo. Zîce:

— Mă, pot să fie zgrimințeși. Sînt zgrimințeși. Și aia coată de vite și nu să culcă în casă la oamini. Că să culcă numa pă la șuri. Bagă de samă că la noi tăt așe vin. Da' numa le dăm de mîncare și să duc la șură, zîce și acolo să culcă. De nu le trebe așternut, nu le trebe nimnica că ei să culcă acolo.

— Ba nu. Asta nu-i. Aieștea-s hoț și tălhari, zîsă celalalt.

Bine. Dusă caii acasă și hai cu ei p-aci-n jos. Pă drum, cela cu caii i-o și bătut. I-o dus la Răcătău și i-o închis. Pă cînd să-i scoată, nu mai erau nicări. E, da' pă stăpînu cailor l-o trăznit? L-o trăznit.

Zgrimințeșii poartă vremălile. Cînd îi vreme bună, ei îs statornici, cînd să rădică nori, călătoresc. Mama me și tata mneu spuneu, D-zo îi ierte acolo, spuneu că vineu la noi cîte doi-tri. Zîce măicuța me:

— Le dăm de mîncare. Îi punem la masă să mînce.

Și-i punea mîncare și mînca. Mînca a tustri și-i mulțămne. Și ieșe și să duce.

Zgrimințeșii au mare putere. Au putere de coboară jos bălaurii, sau îi scot din ptiatră.

Mai mare păstă zgrimințeși era omu alb. Era alb tăt bine. Și mere cu vitile și să-ntîlne cu oaminii și-i întreba:

— Ce-aveț de mîncare? Cum trăiți? Așe zîce. Aveț oarece mîncare, aveț oarece hărană acasă? Zîce, dacă n-aveț să-mni spuneț, zîce omu.

Tăt era ca neaua. Tăt. Tăt bine alb. Și întreba dacă-s multămniț oaminii de vreme, dacă să coc holdile. El era înainte la zgrimințeși. Mai mare păstă zgrimințeși. Mai mare.

Informator:
Roșu Victoria a lui Mososoc, 63 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 5 X 1979

SĂ SĂ DESPĂRȚASCA VREMĂLILE

Pă timpuri era oamini cu știință de la Dumnezo sfîntu și din bătrînii vechi, că dacă prinde on șerpe o broască și-l vede că vre s-o mînce, lua on lemn și-l depărta pă șerpe-nt-o parte și pă broască înt-alta. Și spune! Așe să să despărțască vremălile de cătă hotar și să să ducă-n munț pustii cum am despărțît broasca io de șerpe și le-am aruncat unu-nt-o parte, unu-nt-alta, așe să să ducă să nu facă pagubă la nimnic. Să să ducă-n munț unde nu are strîcăciune."

Și așe să duce vremălile cum spune omu. Făce sămn cu bota încotro să-mpartă vremălile și să nu facă pagubă. Să să ducă în munț pustii pustii ca să nu strîce țarinile și să nu strîce nimnic. Cum o despărțît și el broasca di cătă șerpe și le-o scăpat di laolaltă așe să duce și vremălile. Și să duce.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

BOTA ZGRIMINȚEȘULUI

Zgrimințeșu împărță vremea. Îl videi că rădica bota și face semne pă cer. Cum le făce așe să împărță vremea. Să margă norii p-acolo și aici să nu s-atingă. Aicea nu. Numa zîce că vide vremea că s-alătură într-altă parte, să-mpraștie și p-acoalea nici nu pticură pă unde era el.

Bota aia îi bota cu care desparț șerpile de broască. Și dacă i-ai despărțît, șerpile să-l lași acoalea și broasca s-o duci și s-o țîpti în alt hotar. Cum ar fi șerpile să-l lași aci și broasca s-o țîpti în hotaru someșenilor. Ș-api trăbă să știi oarece vorbe. Alea numa zgrimințeșii le știu de la omu alb. Cînd rădica bota, vorbe el, pă el îl auzei, glasu lui, nu a altuia.

La fîntîna me am căpătat on șerpe cu broasca-n gură. Da' vez că îi bai, că io m-am greșit. Că io pă șerpe l-am omorît. Da' zîce că pă șerpe să nu-l omori, nici pă broască, numa să-i despărțăști. Da' vez că io pă șerpe l-am omorît, io nu m-am putut răbda. Dacă nu, avem botă de-aia de zgrimințeș.

Informator:
Pleșa Ioan a Osului, 76 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 5 X 1979

RUPEREA DE NORI

Așe este o păsăruică. Și păsăruica aia umblă, umblă pă su' fieșcare huc. Și coată după pepti. Și peptile ale, dacă le vede, nu mai pot să crească. Dacă nu le vede în șepte ai, poate crește. Da' să nu le vadă nimnica. Atunci el să rădică, de să face balaur. Și să rădică la cer. Și ala poartă vremălile, norii, aduce ploi.

Și să mai ieu ei și la bătaie. Și dacă să ieu la bătaie, ce fac? Mai cad jos dintre ei. Și unde cade, acolo este rupere de nori. Și odată cu ruperea de nori, cade și el, balauru.

Informator:
Matiș Traian a Ciotului, 61 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 5 X 1979

PIȚI-MPĂRĂTUȘ

Piți-mpărătuș, împăratu paserilor, îi a mai mnică pasere și-l mai lotru de umblat și să bagă pă hude. Și care șerpe scapă în șepte ai, de nu-l vede fel de om, de pasere și nici Piți-mpărătuș, acela să face bălaur, iese și să suie la ceri. Și dacă să-nalță la cer, poartă vremălile.

Să zîce că la Lăpuștești o pticat on balaur de-ala într-o ploaie, într-o vreme. Și-o zîs că, dacă te putea prinde, te mînca... Așe... te-nghiță. Așe o fost el, pogan. Ș-api înt-o noapte n-o știut nime nimnic din sat, oaminii, ce s-o ales de el. Ridicatu-s-o la cer, băgatu-s-o în pămînt? Numa n-o mai fost. D-api ca și cum a și tras o ciulă pă unde mere, pă pajiște, pîn iarbă, pîn... ce era. C-amu era iarbă, c-o fost vara, c-o pticat c-o ploaie. O pticat atunci. O mărs puhoaie, rîpti s-o făcut, cîte tăte.

De-aia și oaminii au noroc cu Piți-mpărătuș. Că dacă n-ar fi paserea aia, mulț balauri ar fi.

Informator:
Lăpuște Vasile zis Roiu, 78 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 3 IX 1979

TE VĂZUI!

In păduri mari și pă sub rădăcini să ascund șerpii. Dacă nu-i vede nime, ei cresc și la șepte ai fac aripti și să rădică la cer. Să fac balauri. Da' vez că ei, dacă îi vede ceva om, pasere, șoarece, și în momentu, cînd vreu să să rădice de la pămînt, ptică și rămîn șerpi. Dacă să rădică la ceri, balaurii poartă norii și umblă vremălile și cresc apile. Vai de capu bieților oamini!

Da' și oaminii au noroc cu o păsărică mnică. Ie începe pîn tăte bortele, pă sub cloambe, pă sub rădăcini și-i vede. Oamenii o cinstesc și-i zîc Piți-mpărătuș, adică împărat, că ie face ce nu pot face alte păsări.

Tăt așe mînă: „Te văd! Te văzui! Te văd! Te văzui!" că așe îi glasu lui. Și șerpii nu mai pot crește de frica ei.

Informator:
Vidrean Anuța, 67 ani
Măguri-Răcătău, Vidreni
Data culegerii: 27 VIII 1977

PASĂREA ȘERPILOR

Este o pasere mnică, galbină la barbă. Aia pînă-i lumea tăt pă lîngă tîrși, pă lîngă pădure, pă jos, pe-acolo, tăt nu poț scăpa să nu te vadă. Aia, așe spuneu bătrînii că aia, dacă vede pă șerpe, n-are șerpile ce să mai facă nimnic. Nu să mai poate face balaur.

Și ie pîntru aia-i lăsată de să uită și după iasta și după ceie și în copta ceie și-n ceie și pă huda ceie și pă ceielaltă. Pîntru aia așe-i lăsată. Așe spuneu bătrînii. Ș-api din bătrîni, bătrîn vă spune.

Informator:
Hiristea Ioan a Sufletului, 68 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 17 V 197

CÎR 'NAINTE, CÎR 'NAPOI

Este la mnijlocu iernii o sărbătoare. Atunci femeile nu lucrează în zua acee. Da' o femeie, cum îi era cam degrabă şi vroie să termine înainte la altile, s-o început să nevedească. Şi cînd o fost la mnijlocu hirelor, o auzît la fereastă strigînd:

— Cîr 'nainte, cîr 'napoi! Cîr 'nainte, cîr 'napoi!

S-o uitat la fereastă şi-o văzut o pepe acolo. Aşe s-o spăriet femeia aceie, că n-o mai putu să lucreze nimnic în zua aceie.

Şi femeile nu mai lucrează în zua aceie, că-i rău de pepti. Şi la sărbătoarea aceie i-o rămas numele: Cîr 'nainte, cîr 'napoi. Că îţi ie sporiu.

Informator:
Vidrean Silvia a lui Iosivu Prechii, 43 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 V 1978

V. OMUL-LUP

DESPRE STRIGOII LUPI

Noa amu, care-i strigoaie, ştii? Api fata să văduieşte şi după-aceia iară să văduieşte pînă a şeptilea neam. Ş-api acăr îi bărbat, acăr îi femeie atuncea să face lup. Şi să face şi alticelea. Poate că ce vre. Da' pă copii nu-i atacă, dacă-i lupoaică. Aia şi dacă-i lup, nu-i atacă pă copii, că ştii, îi îndrăjeşte. Da strîcă şi ei ca ş-on lup de ieştelalţ de cîmp, adică de pădure. Ş-api ele să duc şi să desfac oareunde.

Informator:
Tomoş Nicolae zis Pirţoc, 62 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 7 VIII 1978

DESPRE STRIGOI

Strigoii să fac din bitenji. Dacă în aceeaşi familie sînt şepte rînduri de bitenji, al şeptilea neam aşe să naşte cu puterea de a fi strigoi. Api depinde ce strigoi să face. Altu să face lup, altu brad. Cine ştie în cîte feluri să fac. Ei îs oamini, da' în fiecare lună să fac în ce li dat să să facă.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 II 1977

STRIGOII

Strîgoii să fac care-s a şeptilea bitang. Dacă este o muiere care-o făcut on bitang, dacă bitangu ala mai are încă on bitang şi tăt aşe pînă la a şeptilea neam, care-i a şeptilea să face strîgoi.

Strîgoii să pot face în nouăzăci şi nouă de feluri.

Informatori:
Roba Maria a Ştirbului, 76 ani
Roba Viorica, 16 ani
Măguri Robeşti
Data culegerii: 4 VI 1978

FEMEIA-LUP

Vine odată, ca şi cum ai vini de la Cruci, vine tri muieri de-a munte să vie cătă casă. Una o rămas mai 'napoie. Erau nişte jite pă dunga drumului. Păşte. Una o rămas, o muiere. Cele viniră mai 'nainte.

— Oare ce-i de nu mai vine? Ce-i?

O tăt mai stat, o tăt mai stat... Vine muierea. Era cu carne aici pîntre dinţi, nu ştiu cum. Zîce:

— Ce stătuşi atîta? Ce cela?

— Vai de mine şi de capu mneu! D-api strîcai la on om sărac două jurinci de-alea faine. Şi una o omorîi. Mîncai din ie.

— Du-te nu vorovi!

— Ba ie.

— D-api di ce?!

— Api aşe sîntem noi, zîce. Aşe sîntem noi.

Femeia s-o făcut lupoaică şi o mîncat o jurincă. Dacă-i găsău cele hainile, aşe rămîne. Dacă rămîn femeile-aşe şi găsăsc copii mnici pîn pădure, nu-i mîncă. Îi grijesc şi li-s draji.

Informator:
Bîlc Gheorghe a Cătănii, 73 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 5 VII 1979

BĂRBATU-LUP

O trăit o femeie cu bărbatu ei mult şi n-o ştiut cum îi bărbatu ei. Şi după ce... ştii, s-o dat laolaltă, s-o dat iarna. Vara, zîce că s-o dus amîndoi la fîn. Noa, el o zîs:

— Tu muiere, io mă duc pînă-n pădure.

C-amu ştiu că i-o vinit să să facă în oarece fel. Zîce:

— Io mă duc.

Şi ie o rămas în vîrvu bodii. O zîs:

— Du-te, da' nu şide mult c-amu să nu mă-mbet de cap aici.

Cînd s-o dus, minton, o zîs că, iacătă on lup aci. Să suie, o zîs, că tăt pînă mai ajunje la ie, cătă vîrvu bodii. Şi o zîs că ie săraca:

— Tulai doamne şi de mine! Măi omule, nu mai vii că mă mîncă lupu aiesta! O amar de mine şi de mine! să cînta ie.

O zîs că tăt aşe o dat cu şurţu. S-o deştins şi-o zîs că din vîrvu bodii tăt cu şurţu o dat. Şi i s-o acăţat lui pîn dinţ din şurţ. Tăt-tăt-tăt i-o flendurit şurţu. S-o luat şi s-o dus de la on tîrziu. Ie o zîs:

— Doamne nu mă lăsa, da' tu, omule, unde stătuşi atîta că, zîce, veni on lup şi numa on pic nu mă mîncă pă boade. Tulai, doamne!

El o rîs. Şi cînd o rîs, i s-o văzut scame de şurţ pîntre dinţ. Şi cînd o văzut ie, o zîs:

— Tulai doamne, dă iute să gat boadea asta.

Noa, o apucat el, ş-o dat el şi s-o gătat. Şi după ce s-o gătat, s-o coborît jos ş-o zîs:

— Noa, io dragu mneu, mă duc cătă casă.

El:

— Doamne nu mă lăsa, da cum să... Doară mai stai. Doară merem amîndoi, doară tădeauna ne-am dus amîndoi.

— Api, zîce, io mă duc, dragu mneu. Io mă duc cătă casă. Io nu mai stau nici on ptic.

— D-api ce-ai văzut tu, de nu vrei să mai stai? Ce-ai...

— N-am văzut nimnică, da' io nu mai stau.

Noa, ie s-o luat şi s-o dus. Ş-o strîns hăinuţele şi s-o dus la mă-sa.

— D-api cum, dragu mamii, de vii?

— Io, mamă, nu mai stau cu el, c-ala s-o făcut lup şi-o vinit şi numa on pic nu m-o mîncat în vîrvu la boade. Şi

cînd am dat cu şurţu ş-am tăt dat şi tăt-tăt-tăt mni-o rupt şurţu. Şi cînd o rîs, i-am văzut şurţu-ntre dinţ. Aţele de la şurţu mneu i le-am văzut între dinţ. Io cu le nu mai stau.

Ş-api s-o dus şi n-o mai stat cu el.

Informator:
Gugură Viorica a Palaghii, 54 ani
Muntele Rece, Doreşti
Data culegerii: 1 X 1979

LUPU

Aşe o fost odată doi tineri. Le-o dat părinţi o bucată de loc. Noa, o vinit vremea coasii şi s-o apucat să cosască şi s-o uscat fînu. O mărs el în pădure, o adus on lemn, l-o pus aşe ni şi fînu să-l puie aşe pă lîngă lemnu ala. Da' bărbatu tăt pusă pă fîn pînă fu jumătate. Noa, zîce:

— Suie-te tu pă boade, că io oi da de jos.

Tăt dădu, tăt dădu pînă cînd fu mai la vîrv. Zîce cătă ie:

— Mă nevastă, io mă duc de-aci on ptic în pădure. Da' tu să nu te cobori de pă boade. Stai aici pînă ce-oi vini io 'napoie.

Stătu acolo, stătu, stătu... Nu mai vine. De la o vreme, iaca, vine on lup. Să suie în două lebe acolo ni şi tăt-tăt-tăt o ghera aşe ni. Şi ie prinsă a da cu grebla acolo pă cap la el.

— Măi Ioane! Măi Ioane, hai că mă mîncă lupu! Măi Ioane! Măi Ioane, hai că mă mîncă lupu!

Lupu tăt ghera la ie. Tătă-tăt-tăt o gherat p-aci pă faţă şi pă haine şi pă mînuri, numa cît nu o ţîpat jos de pă boade. Ie o tăt dat cu grebla, pînă s-o rupt grebla, s-o rupt coada ş-o rămas cu mînurile goale. Ş-atunci şi el s-o dus p-acoalea-ncolo înapoi în pădure. Stă, stă, stă, stă! De la o vreme vine omu 'napoi. Omu. Zîce:

— Tulai doamne, cît am strigat io şi nu mni-ai mai vinit. Că vini on lup şi tăt-tăt-tăt... Uite, ni, ce făcu cu mine. Tăt îmni sfîrtică hainile şi pă faţă şi pă mînuri şi aicea ni... C-amu numa-n ptealca goală-s. Vai de mine, unde mni-ai stat atîta şi n-ai mai vinit? De stai atîta şi mă mîncă lupu şi mă-neacă!

— Noa, nu te teme, că ţ-oi lua io alte haine şi te-oi îmbrăca io, n-ai frică!

— Îmbrăca-mbrăca, da' io-s obosîtă, atîta am ptisat şi m-am întinzuit cu el.

— Bine. Noa, amu dă pă boade şi hai.

Făcură boadea, o gătară, să dede jos. Da' zîce el cătă ie:

— Noa, pune-te jos şi mă ţîne cu capu-n poală. Că îs obosît cît dădui pă boade-ţi.

Să pune cu capu-n poală, ie clopu din cap... Capu tăt bine spart la el. „Hi! D-api c-aiesta o fost lupu! Hi! U, vai de mine, doamne! D-api c-aiesta-i lup! După cine m-am măritat io. Vai de capu mneu cu cine mni-am legat capu! Aiesta-i lup? Lup!"

Să luă-nt-o grije nevasta că cu cine să legă ie. Noa, durni, durni, durni, stătu de gînd ce să facă ie. A sta cu el, iară o-a mai îneca, s-a duce, să face de mninune. Da' s-a duce, că poate că iară a vini şi o-a mai îneca. Ce să să facă. Tăt stătu şi tăt durni cu capu-n poală la ie. Să scoală de-acolo. Zîce:

— Scoală-te Ioane, că noi merem de-aci. Da' el cînd să scoală:

— Noa, hî!

Tăt zdranţe ave pîntre dinţ de pă hainele ei, de-acolo cum o prins cu gura. Tăt i-o fost zdremţele pîntre dinţ.

— U! bătutu-m-o mninunea! D-api că el o fost, da! Uită zdramţele-ntre dinţ.

— Noa, amu să merem cătă casă.

— Noa, du-te, Ioane, numa în casă, că şi io viu.

S-o dus şi nu o mai văzut.

Informator:
Matiş Dochia, 69 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 8 V 1978

MOROFLECU

Povesteu bătrînii că în Măguri era on bătrîn cu numele de Moroflecu. Lucrînd la fîn împreună cu nevastă-sa, o început să facă o boade de fîn. Cînd o ajuns cam pă la jumătate, femeia s-o suit pă boade, călca boadea şi el da fîn de jos. Zîce femeie-sa:

— Du-te, măi omule, şi adă nişte proptele să proptim boadea, că să cam liuliţă.

Noa, ie săcurea Moroflecu şi să dusă acolo p-on părău mai jos să scoată cîteva proptele.

Tăt stă aia acolo, stă, stă, să tăt uită... „Oare ce-i de nu mai vnie cu proptelile?“ Încă s-o culcat on pic pă undu ala de boade. Cînd îi odată numa vede on cîne, da sub formă de lup. Vine mai aproape... îi lup. Amu ie ave furca cu care lucra pă boade. Numa vine lupu şi dă să saie acolo şi aproape s-arunca la ie. Şi îi da cu furca, tăt îl mai înţăpa în cap şi de cîteva ori s-o aruncat la ie. Şi o prins-o de zadie şi de şurţ şi i-o sfîrticat şurţu. Şi s-o dus iar 'napoi pă unde-o vinit.

Mai tîrziu apare el cu vreo trei, patru propte în spate, tăt zgîriat, pă nădraji cu sînje, tăt curje sînje, pîntre dinţ ave scame cum prinsese de zadie şi de şurţ...

Atunci ie şi-o adus de-aminte că bărbatu-so o şi fost lupu. Că-i strigoi. Şi de-acoale n-o mai stat cu el. L-o lăsat.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 II 1977

SA AI PÎINE LA TINE

Am avut on bunic care lucrase la pădure. El plecînd de la pădure, viind cătă casă ş-o pus de merinde pîine, slănină, briceagu-n pîine şi le-o-nvăluit într-o merindeaţă. Aşe i să spune la noi.

Viind el pă drum cătă casă, trecînd pîntr-o pădure, aproptiindu-să de casă, mai ave trei-patru kilometri, să trezeşte cu ceva pă din sus de cale, pă din sus de el. El să uită-n sus, iacătă on lup. Vine dinapoia lui. Bătrînu să-ntoarce cu toporu şi să face că zvîrle după el. Să-ntoarce lupu 'napoie, să dă-ndărăt. Pă urmă bătrînu pleacă pă cale. Lupu s-o urcat pă din sus de el şi s-o trecut înaintea lui pă cărare ş-o vinit spre el. Bătrînu atuncea o mai dat o dată după el. El o hîrăit. Ce să gîndeşte bătrînu? „Mă, lupu aiesta a şi flămînd! Hai să-i dau io o bucată de pîine.“ Ş-o adus de-aminte că ar fi priculici de-ăştia. Ştiţ? Cum spuneu bătrînii înainte.

Să dă şi desface straiţa şi el în timpu ala cît ş-o desfăcut straiţa, lupu s-o aproptiat mai tare de el. Atuncea el s-o-ntimidat şi să deie să-l sparie. Şi o scăpat merindea cu pîinea. Lupu atunci o luat merindea şi mînă! S-o dus şi nu l-o mai văzut. O ajuns acasă şi i-o spus la bătrîna:

— Măi bătrînă, iaca ce păţii.

— Noa, păi doară ştii tu că întădeauna să ai pîine la-ndămînă. Vez ce să-ntîmplă. Că sînt fel de fel de mninuni.

La o săptămînă să gîndeşte să plece a munte. Să-ntălneşte cu on om. Ala vine în jos, bătrînu merje în sus cătă munte. Să-ntălnesc la on ţîrău. La on izvor. Să pun aculea şi dau bună-vremea, beu apă:

— Ce apă bună, mă! Să mîncăm, că aci, dacă mîncăm, îi bună apa.

Coată fiecare în straiţa lui, vede bătrînu merindeaţa şi briceagu la omu respectiv care fusese lup.

— Omule, de unde ai merindeaţa şi briceagu ăsta?

Face:

— De-acasă.

— Acesta-i briceagu mneu şi merindeaţa mea.

Face:

— Dacă nu mni-o dădeai, erai mîncat astăz.

Informator:
Ţimonea Simion, 50 ani
Valea Bistrei, Cîmpeni, jud. Alba
Data culegerii: 17 VII 1979

ALBEI

Era on om odată din comuna Măguri, Albei zîs. El să cupa de făcut butoaie, cofe, ciubere, între timp, cînd ave reme şi de pescuit şi de vînat. Îşi lua săcurea, îşi lua puşca undiţa şi pleca pă lîngă vale, mai pîn codru, mai pă lîngă pă. Unde vede c-ar şi bine de pescuit, pescuie; unde vede on mn bun, îl însămna cu săcurea ca să ştie c-aiesta noa, îi un ş-oi vini şi l-oi tăie; dacă vede cîte-on iepure, sau vreo ulpe, o puşca şi p-aia.

Şi mărgînd aşe s-o făcut sară. El, de obiceiu lui, unde ă-ntuneca, acolo făce foc şi să culca. N-o fost om urîcios să-i e lui groază, sau greu că ce va fi. Într-o sară o făcut şi el oc lîng-o vale, acolo, o mîncat din straiţă ce-o avut, merinde s-o culcat lîngă foc. Cînd s-o trezît şi el să puie pă foc işte lemne... să uită bine, dincolo, alăturea de el, on lup. tăte pă labe şi pă fund aşe cum stă orice animal, cîne sau up, sau vulpe. Şi s-o uitat la el şi s-o gîndit: „Ăsta-i lup? up. Cum o îndrăznit lupu aiesta să vie la foc, că dealtfel pii fug de lumina focului.“ Şi zîce:

— Ce-i cu tine, pretine? Chear la mine-ai vinit?

Lupu o clătinat din cap aşe. Aşe ca a mnilă cumva, ca ăcăjit.

Vînătoru o zîs cătă el:

— Măi pretine, cum ar şi bine să te puşc io pă tine, sau ă-ţ dau o coajă de mălai?

Lupu iară o făcut din cap cam aşe cumva, pă-nţăles ar şi nţăleasă „Cum îi vre.“

Omu s-o gîndit: „Mă, oare ce-i cu ăsta?“ O cotat în straiţă o rupt o bucăţică de mălai şi i-o aruncat-o la bietu lup ăcăjit şi el. O luat bucăţica de mălai, o mîncat-o, s-o sculat n pticioare şi i-o făcut din cap aşe spre a-i mulţumi şi o lecat mai departe.

Atuncea omu o observat că lupu aiesta-i şchiop. S-o dus upu în drumu lui. Bătrînu o aprins o ţigară, poate-o mai urnit, s-o făcut zău şi şi-o văzut de treburile lui, de vînat, e pescuit, de mai pregătit nişte doaje pîntru a-şi face ceva ase de-astea de lemn. Nişte ghioabe cum s-ar zice.

O trecut on an, sau doi, cît o trecut şi-ntre timp bătrînu înător şi meşter de ghioabe s-o dus şi el cu căruţa pîn cîmpie, aşe cum mărg moţi cu ghioabe, cu cofe, cu ciubere de-aieste. Undeva s-o oprit şi el într-on sat, acolo pă cîmpie, la o crijmă. S-o dus să-şi ieie şi el on pahar de jinars, duhan, ceva. Om străin s-o cam uitat aşe, şi-ncoace şi-ncolo, noa că cunoşte la oamini. O văzut că cineva tăt îl urmăreşte cu uăchii şi tăt după el să uită. I-o părut suspect „Oare ce-i de să uită omu ala tăt la mine? I-am greşit io ceva, sau...“.

Cînd o ieşit afară, tăt cam atent „Oare ce-i?“ Vine omu ala după el. El o început să păşască mai tare, că n-o ştiut că ce bai are. Şi zîce:

— Stai bade, nu te grăbi, nu ti teme nu te supăra că viu după dumneata, că n-am ceva rău, că vreu să te-ntreb ceva.

Omu s-o oprit: „Oare ce să-l întrebe?“

— Dumneata îţ mai aminteşti cînd ai fost la pescuit acolo cum să spune spre Cumpăna cum îi zîce. Acuma îi zîce la Steaua. Ţ-aminteşti că-ntr-o noapte stăteai la foc? O apărut ceva animal acolo la dumneata.

— Da, o apărut un lup.

— Ce i-ai făcut? Cum ai discutat?

— Păi, uite-aşa. L-am întrebat: „De ce-ai vinit? Să te puşc, să nu te puşc?“ O clătit din cap după părerea mea, poate că aşa ar fi vrut să zică „Cum îi vre.“ Şi i-am aruncat o bucată de mălai şi o făcut din cap spre a-mi mulţămi. Şi o continuat drumu.

Zîce:

— Să şii că io am fost ăla. C-aşe am fost sortit din naştere să fiu strigoi şi cînd vine timpu să mă fac lup, trebe să mă fac lup. Şi cînd a trebuit să mă desfac, am fost undeva la o pradă, aşe cum merg lupii şi chiar în timpu ala eram fugărit cu cîni şi cu alţ vînători care m-o puşcat într-on pticior. Şi aşe am rămas ştiop. Şi n-am mai ajuns momentu cînd trăbuie să mă desfac şi nu puteam să mă desfac pînă nu prindeam de undeva o bucătură de pită, o coaje, o ceva din mîna unui om. Şi fiidcă dumneata mni-ai dat... Că io de-aia am vinit, că acuma ori primesc ori să mă omoare, că n-are rost să-mni trăiesc viaţa aşe pă munţii aia. Fiindcă dumneata mni-ai dat, hai cu mine.

I-o umplut vasele alea de grîu. C-aşe era convenţia, aşe să vindeu vasele atuncea. Vasu aiesta plin de grîu, îţ goleşti grîu şi vasu-i a dumnitale. I-o umplut vasele cu grîu şi-o vinit şi i le-o pus în căruţă şi p-ormă i-o zîs:

— Noa, vasele astea du-te și ți le vinde pă bani. C-aiesta ți l-am dat pîntru că mni-ai făcut binile aiesta de-am putut să mă mai desfac din lup să fiu om, să viu în familie, acasă.

Informator:
Purcel Andrei a Nioani, 43 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 6 X 1979

SĂ AI O COAJĂ DE PÎINE

Erau în Măguri doi bătrîni, lucra pă cofe, care umbla pă țară. Și mere de pă țară în jos, acolo înt-on deal, înt-on munte. O-nsărat și o zîs c-o făcut bătrînii foc noaptea. Și pă lîngă cai, cum mere cu vasele. Și minten s-o apucat bătrînii să mînce de cină. Și vine on lup. Tăt pîngă ei.

— Mă, aiesta ne-a mînca. Or pă noi or caii.

Nu s-o depărtat de-acoalea pînă-n zorii zîlii ce s-o sculat iară bătrînii. Da' n-o durnit. Sta acoalea-mpreună. Lupu și ei cu caii cu tătă șatra la foc. Da' în zorii zîlii ș-o dat de-aminte oaminii.

— Mă, oare n-a și strîgoi aiesta?! E, coată, coată măi frate, în straiță și-i aruncă o coaje de mălai.

— Na, de-aci și te du-n treabă-ți!

S-o făcut zău. Lupu dispăru. Marsă el cu cofele și cheltuie cum le-o cheltuit ș-o vinit acasă. Cînd s-o dus a doau oară, s-o dus iară tăt în direcția aia, da-nt-altă comună, acolo pă țară-n jos. Tălni omu care-o fost strîgoi. S-o-ntălnit cu el pă uliță.

— Noa, iar-ai vinit cu vase?
— Iară.
— Aveț unde vă culca?
— N-avem.
— Haidați la mine. Noa, cîte vase aveț aici?
— Uite așe și uite așe și uite așe.
— Noa, cîț saci aveț?
Scoase tăt binuț.

— Vă scoateț sacii și vi-i umplu de bucate. Cucuruz, grîu, ce vă trebe. Eu vă dau. Vasile lăsați-le aici. Mereț acasă și iară viniț și vă vindeț vasile.

Oaminii „Da' cum Dumnezo-i cu omu aiesta, de marfa s-o dai, de bucate ne încarcă... Ce-nsamnă treaba asta?"

— Dejaba vă mnirați că voi nu mă cunoașteț, da' io vă cunosc.

— Poate, da' nu ne dăm aminte.

— Amu în lunile trecute aț însărat în muntele cutare, da' nu știu în ce munte-o-nsărat, m-am uitat, și io am fost lup de șepte ai și nu m-am putut desface, pînă nu mni-o dat om în zorii zîlii o coaje de mălai. Și din cauza asta vă umplu sacii de bucate și ce vă trebe și mereț acasă și de altă oară viniț și vă vindeț vasile. Că io în șepte ai am umblat lup și nu m-am putut desface, că nu mni-o dat nime o coaje de pîine.

Informator:
Ianc Constantin a lui Zaharie, 44 ani
Costești
Data culegerii: 1 IX 1979

MULȚAMITA LUPULUI

Niște oamini s-o dus la tîrg la Cîmpeni. Și o trecut păstă munte și acolo o poposît. Trăbuie să meargă la tîrg și acolo o făcut foc, o fript slănină să mînce-acolo.

O vinit on lup și tăt roată o umblat pă după ei. Ei tăt o aruncat după el să să ducă. O mai strigat și-o aruncat unu cu on cuțît în lup. Ș-atuncea s-o-mplîntat cuțîtu-n el și el s-o dus. Lupu.

S-o-ndămînat cu cuțîte, cu bricege să mînce unu de la celălalt, că la ala s-o dus cuțîtu. Și-n ceialaltă zî, cum o ajuns la tîrg, la Cîmpeni, o vîndut ș-o văzut on om p-acoalea, pă lîngă ei, tăt state de vorbă, tăt întreba și după ce-o vîndut, o zîs că să margă la o crîșmă să mînce să beie, că el plătește. Și ăștia o crezut că-i ceva hoț, bandiț de-aia cum îs păstă munte

de oprește oaminii și le fură banii. Ș-o zîs că nu să duce. Și zîce:

— Noa, lasă că io vă cunosc, zîce, sînteț patru. Și mă duc și-i aduc și pă ceialalț. Ș-atuncea viniț?

Și s-o dus și i-o adunat laolaltă și i-o dus în crișmă ș-o plătit o masă-ntreagă de mîncat și de băut. Și s-o rugat să servească. Și-o zîs:

— Nu cumva, zîce, să-ț pui mințile să gîndești că noi nu avem pă nime, că noi mai avem pretini. Să fiți dintr-aia care să ne bateț bine și să ne luaț banii. Ș-atuncea ala o început și i-o mărs lacrămnile pă față și-o zîs:

— Să nu gîndiț treaba asta. Da' știț unde aț poposît în muntile cutare, i-o zîs pă nume. Aț mîncat, aț fript slănină acolo ș-aț aruncat cu cuțîtu-n el. V-aduceț de-aminte? Și ia aci-i cuțîtu, l-o arătat. Și l-o arătat și pă omu ce o aruncat. Noa, a dumnitale-i cuțîtu.

Atuncea ș-o cunoscut cuțîtu. Și le-o povestit că el de zece ani o fost în pădure, pîn pustii și nu ș-o văzut copiii că nu s-o mai putut desface să fie om.

Asta-i pedeapsa pîntru oameni de-aceia care aşe-s ursît să să facă animal sălbatic la nu știu cît timp. Și nu să poate desface pînă cînd găsește pîine, sau să să-ntălnească cu cineva să-l lovească, să iasă sînje.

Informator:
Safta Ana a lui Găvrilă a Pișcoaie, 46 ani
Costești
Data culegerii: 4 IV 1978

OMU-LUP

S-o dus on om la tîrg la Cîmpeni. El o rămas mai înapoie de ceialalț ș-o-nsărat acolo la Dameș. El. Ș-acolo sînt multe cărări ca dejetele la mînuri. Și-o-nsărat și-o fost întuneric mare și „Ce să mă știu io face? Pă unde să mă duc?" Drum ge ca drumu n-o fost, numa cărări de mărs cu pticioarele. N-o avut ce face nimnica și și-o făcut on foc. El. Ș-o făcut on foc bun și s-o pus lîngă foc ș-o adurnit.

Cînd s-o strezît, era on lup dincolo de foc cu o gură... Ferească Dumnezo sfîntu! „Tulai doamne, c-amu ala mă mîncă", să gîndește el. Amu ce să facă el? Ce să-i deie? O avut o țîră de ptită. O luat și o tăiet cu brișca on dărab de ptită. El de fricos o zvîrlit cu brișcă cu tăt. S-o luat și s-o dus lupu cu brișcă cu tăt. „Noa bine. Să dusă." Tătă noaptea n-o durnit.

Odată să duce pă țară. El, omu. Tăt o umblat acolo, într-o comună că să-l lase de sălaș. Nu pă partea asta. Apoi s-o dat pă partea aialaltă. On om tăt după el.

— Da' nu căpătași, bade, să te... de sălaș?

— Nu.

— Hai la mine, zîce omu. Hai la mine.

— Da' unde stai dumneata?

— Aci numa, nu departe.

S-o dus, s-o băgat în ocol. Zîce:

— Du-te-n casă.

— D-api că să dezbrăc calu, că era cu calu de crăpăst. Să dezbrăc calu, să-l...

— Lasă că-l dezbrăc io. Îl dezbrăc io. Du-te-n casă.

S-o dus în casă ș-o lăsat calu la gazdă și să isprăvească el cu el. Zîce cătă muiere, după ce-o isprăvit calu:

— Să faci oarice de cină să mîncăm. Să mînce și omu aiesta.

S-o apucat muierea, găzdoaia ș-o făcut de mîncare. S-o gătat mîncarea și cela o pus în blide și pită acolo și zîce:

— Noa, taie-ți pîine!

D-api o adus acolo o țîră de jin,.o de jinars, o nu știu de ce-o adus. Da' luă omu brișca să-și taie pită. Zîce:

— Da' nu cunoști brișca asta?

— Nu.

— Asta-i de la tine. Brișca asta.

— Apoi cum îi de la mine, că noi nu ne-am mai întălnit de cînd sîntem pînă amu.

— Ba îi de la tine.

— Cum îi de la mine?

— Știi tu odată, cînd ai însărat acolo pă munte? Mărgînd la on tîrg, de-o vinit on lup? Și, dacă nu-mi dai pita, te mîncam! Da' mni-ai dat pita și io de grăbos o-am luat cu brișcă cu tăt. Și asta-i brișca ta. De la tine.

Omu cela ce să mai poată mînca de fricos!

— Că mîncă, mîncă bade, nu-ţ fie frică că aşe ne-o lăsat Dumnezo şi pă noi, într-o vreme să umblăm aşe ni şi cela... Mîncă.

Apoi zîce că l-o-ncărcat de bucate pă cal, cît o putut aduce şi nu şie fricos, că el nu mai are nimnic cu el. Şi s-o dus omu acasă şi n-o păţît nimnic.

Dacă nu-i dăde pita, îl mînca. Dacă le găsăşti hainile la oamini de aceia, nu să mai pot desface.

S-o văzut în Beliş odată on lup. O vinit de-o muşcat nişte oamini şi l-o dus acolo, la dispensar. S-o nimerit de-am fost şi io în Beliş. Apoi era acolo mort lupu şi de-o lături ave on dinte galbîn, că era gura căscată. On dinte galbîn era de aur, o nu ştiu de ce-o fost. Api ce-o fost şi-acela, nu ştiu.

Informator:
Bîlc Gheorghe a Cătanii, 73 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 5 VII 1979

LUPU

O mărs on om în Stînişoara şi s-o culcat el cu ficioru lui acolo. Ş-o desprins boii şi s-o culcat acoale. Ş-o vinit noaptea on lup şi s-o pus dincolo de foc. Şi l-o văzut bătrînu, da' ficioru lui nu. S-o sculat bătrînu:

— D-api amu ce stă întins aci lîngă foc?

Şi s-o dus la straiţă şi-o luat ptita şi i-o tăiet on colţ de ptită. Şi i-o zvîrlit păstă foc şi o luat în gură şi s-o dus.

Bine-o făcut, că de nu-i da pîine, atunci el nu să mai putea desface.

Informator:
Roba Ana a Soabului, 75 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 17 V 1978

DESPRE OMU-LUP

Aia care să naşte de strigoi are o coduţă dinapoi, din naştere. Aia aşe-i. Aia nu vre ei, da' aşe-i născut. Ş-api nu în tătă luna. Numa la lună, cînd vine luna aia, nu în tătă luna. Cînd vine luna aceia, atuncea lui încă i groază, că şti că vine luna aceie de el îi lup. Ş-api să ie pă pustiu. El nu mai cunoaşte că ce-i, el prinde şi cînile şi-l mîncă, că-i flămînd şi zăbrălit şi-i... Noapte bună! El p-aia-i ieşit! El pleacă nebun, că nu i mintea-ntreagă. El pleacă, că el nu-i mai om cum o fost. Pînă cînd el... Să-ţ spui aia.

Atunci să poate desface şi atunci are noroc, dacă viieşte p-on vînători să-l puşte, da' nu să-l puşte să-l omoară, să-l puşte pînt-o mînă sau pînt-on pticior. Atuncea o scăpat. Atuncea el pînă-i lumea nu-i mai strîgoi, c-atuncea l-o ajuns foc de armă şi l-o mîntuit, dac-o scăpat. El aşe-i, strigoiu. Aşe.

Că untiu mneu, bătrînu, Dumitru Ouăsului, ala l-o puşcat dintre uăi. Numa o văzut că uăile să întorc în două lături. Ave vo cinzăci-şaizăci de dărabe de oaie. Aşe o fost p-aci, găzdaci de uăi şi de vaci. De la poiată duce cu ciubăru. Aduce de la şepte vaci laptile. Aşe era p-atunci, pă timpurile alea. Ie. Ş-aşe c-o vinit acoalea, cum îi zîcem noi de la casă-n sus, acolo, cătă Vramniţa Ijarului, numa o apărut on lup. Iacă uăile-ncoace-ncolo... Da' oare ce-i că să sparie uăile? Iacă văd că-i lup. Amu ceia:

— Hai măi! Ţîne mă! Nu lăsa, mă, că ia uăile!

Bag sama o avut permis pă armă. O armă aşe cu ţiţe de-aste ni, cu... Nu cum îs amu cu patroane, cu de-alea. Umplea cu praf de-ala, prieş de-ala şi foitaş de buci bătea şi aşe. Ş-api cu nişte şoroi şi cu nişte gozdoabe de-alea ca cuiele de potcoave pă cai. Aşe era în armă. Ţîne arma şi o dată îi rupsă on pticior la lup. Nu dusă nici o uaie, că să dusă el. Apoi chiciăind p-acoalea să dusă către Ijar încolo, cătă pascalău p-acolo şi trecu.

Apoi la cîțva ai o pticat, cum zîce omu aiesta, din satu Măguri cu vasele alea, vez cum spusă. Și io țîu minte. O zîs că:

— Mulțămim lui Dumnezo, o spus la aceia ce le-o pus bucatile, că Dumitru Ouăsului m-o pușcat, zîce, pînt-on picior, că era știop. Și zîce, de atuncea am scăpat, zîce. Și nu-s mai lup.

Informator:
Pleșa Ioan a Osului, 76 ani
Mărișel-Costești
Data culegerii: 9 IX 1979

VI. PĂSTORUL LUPILOR

HAIDA ȘI MĂ DESPTEDICĂ

Era on mare vînător și era pretin cu Dumitruț. Și ei mereu tăț la vînat. Dumitru ăla ave obicei că ave o fîntînă păstă deal și el în tătă dimineața mere și să spăla la fîntîna acee. Și odată ce-o văzut? Că de cîte ori mergea la fîntînă, acolo era umblat. Și tăt o stat și s-o gîndit ce să facă, ce să facă și într-o noapte s-o pus la pîndă să vadă cine vine la fîntînă.

Și în zori de zî, cînd s-o dat a ivi zorile, ce să vez? O vinit on om tăt bine floace pînă-n pămînt. Era fără haine, tăt era păr... Ș-atuncea vînătoru o zburat din huci, din sus de fîntînă și l-o prins fără să-l împuște și l-o dus acasă. Da' omu n-o grăit nimnic cătă el.

L-o dus acasă și după ce l-o dus acasă, i-o dat de mîncare. O mîncat. L-o-mbrăcat, i-o dat pantaloni, tăt-tăt-tăt. L-ombrăcat cumsăcade. Și i-o pus o pîine și on dărab mare de slănină într-o straiță și i-o pus în spate. S-o gîndit că-i dă drumu să margă. Și mărgînd de la casă într-o parte, acolo la Vidreni, omu o început să margă de-an roata. Și atunci o zîs:

— Haida și mă desptedică, că nu-i ave pagubă-n nimnic cît îi trăi. Da' pîinea și slănina mni-o lasă.

Atunci o mărs Dumitruț și l-o dezbrăcat, i-o luat optincile din pticioare, i-o luat tăt-tăt-tăt și l-o lăsat în ptielea goală și straița i o lăsat în spate ș-o zîs c-așe s-o mai dus.

Ș-api o zîs că de-acoalea umbla luptii pîntre porci, pîntre oi și nu s-atinde de nici on porc. Acolo erau porcii pîn jir, oile pîn pădure și el n-ave pagubă în nimnica.

În altă zî ei o mărs la vînat și mărgînd ei acolo p-o cărare, pă munte o văzut omu înainte și p-ormă luptii după el. Ș-o zîs cătă ei:

— Să n-aveţ frică, că cînii aieştea a mnei nu vă fac nimnica. Ş-o trecut luptii tăţ pă lîngă ei şi omu era cu bota-nainte şi s-o dus în drumu-şi. Da' niciodată nu s-o aproptiet luptii de vitele lor. N-o mai avut pagubă-n nimnic.

Informator:
Borla Victoria zisă Morăriţa, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 I 1974

PĂSTORUL LUPILOR

Era on om de la noi într-o parte. Şi era numa el cu casa acolo. Şi mere-n pădure el. Cînd vine sara din pădure, vide on om după sobă, după ploaptăn, că ploaptăn era atuncea, nu sobă. Tăt bine cu păr era pă el. Vorove da' cam rău, nu pre vorove. Muierea să înţăleje cu el. Ie apucase a să obişnui. De la on timp o vinit el beat.

— Pi, ce-i cu omu aiesta aci? De tăt aci-l văd de cîte ori viu?

— Lasă-l că ş-aiesta-i de-a nost, zîce bătrîna.

— Api cîte şi mai cîte a lui! Să iasă afară din casă! Ce-i trebe! Tăt aci-l văd!

O ieşit el, bietu, afară şi s-o dus în treabă-şi. Şi pă dimineaţa on bou era mort în poiată. Şi de-acoalea n-o mai putut lăsa vitele sîngure. Înainte era turmă de lupti de la ei în jos, da' de vitele lor nu să aproptie de loc. D-api de-acoale n-o mai putut lăsa vitele. Tăt cota de ele şi tăt să-ntîmpla că vineu luptii şi le prădau. Da' nici n-o mai vinit altu păstoru la ei.

Zîsă bătrîna:

— Noa, aşe, dă-i la sfădite la bătrînu, ce-ai avut tu cu el? Ia ce hodiniţ am fost, că n-am avut treabă şi amu vez ce păţîm?

Vine păstoru şi păstoru unde mîna pă lupti, acolo să duceu. Mîna la cutare, pînă acolo nu să opreu.

— Şi la ala să nu v-atindeţ!

De ala nu s-atinde. Şi mere pă lîngă vitele acele şi să duce pînă acolo unde l-o mînat păstoru.

Informator:
Drînda Viorica a lui Cilie, 35 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 20 IV 1979

PĂSTORUL LUPILOR ŞI VÎNĂTORII

Pă timpuri erau vînători. S-o dus la vînat cîţ o mărs, patru, cinci, o şasă, aşe cum să strîng vînătorii la vînat. S-o luat p-aci pă munte-n sus şi s-o dus. Şi cînd o ajuns la Ţîraiele Dobrinului, s-o apucat să mînce . . . dimineaţa. O zua în oarece vreme, o dimineaţa. Cam aşe ceva.

Şi zîce că vede on om viind. Ş-acolo drumu ala aşe-i cu on şanţ. Vede on om viind şi dinapoia lui o grămadă de lupti. Vine după el. Ceia bun înţăles o fost cu armele tăţ. O fost cu armele. Omu o zîs că nu.

— Daţi-le pace, că n-au treabă cu voi.

Şi oaminii le-o dat pace. Omu s-o dus 'nainte şi luptii după el şi pînă o povîrnit după on vîrf de dîmb i-o văzut. Şi ce s-o ales, cum i-o-mpărţît, încătrău i-o-mpărţît, c-api oaminii nu i-o mai văzut.

Ala o fost Păstoriu Luptilor. Cînd o comandat la lupti, nu s-o aproptiet nici on lup de oamini. S-o dus pă lîngă ei acolo în treaba lor.

Informator:
Hiristea Ioan a Sufletului, 68 ani
Someşul Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 IX 1979

II PRICAZNA

Oaminii cînd mîncă şi vorovesc de lupti, de gadină şi-şi fac jocuri cînd mîncă, cu mîncarea, îşi bat jos de mîncare, atuncea acolo îi mînă Stăpînu Luptilor. Că este păstori păstă ei. Ş-acolo îi mînă. Îi pricaznă.

Unii ş-o bătut joc de mîncare. Ş-api Stăpînu Luptilor o trimăs luptii şi le-o strîcat iosagu.

Informator:
Roşu Antonie zis Mososoc, 65 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

BATRÎNUL CU CÎINIŞORII

Moşu mneu, cînd o fost mnic, o fost înt-o pădure la uăi. Ave o colibă făcută numa aşe. Colibă cum îi zîcem, la cărbuni, de stat jos în ie. Şi el stînd acoale, vine on om aşe mare şi cam cu haine rele şi cu o botă la mînă şi c-o straiţă. Vine p-acoalea şi zîce cătă moşu:

— Mă băiete, du-te dă-ţ la oişoare mai în sus că-mni vin cîinişorii.

— D-api oare n-or ave de lucru cu uăile?

— Nu, nu, nu!

Le-o dat la uăi în sus şi s-o dus acoalea mai încolo de la el, mai încolo aşe p-o şeştină. Tăt rît îi ş-acolo că ştiu, tomna am fost eu. Şi s-o-mplîntat păstoriu aşe-n botă. O pus bota aşe şi s-o strîns roată cînişorii pă după el. Dacă s-o strîns roată pă după el, pă unu l-o mînat să mînce o oaie, pă celălalt să mînce on diţăl, pă altu să mînce-on porc, pă altu să margă la on cîne. Pînă i-o tăt mînat pă tăţ. Unu o vinit mai 'napoie şchiop.

— Tu şchiopule, du-te şi mîncă diţălu la femeia care te-o şchiopat.

Ş-o apucat bătrînu cu luptii p-o padină încolo. S-o dus încolo.

Da' aia nu-i poveste că aşe o fo.

Informator:
Matiş Maria a Ciotului, 58 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 1 X 1979

PĂSTORU LUPILOR

Odată on vînător s-o dus în pădure. P-acolo umbla Păstoru Luptilor. Vînătoru o vrut să puşte on lup. O zîs:

— Măi, Ioane, să nu cumva să-l puşti, că-i bai.

Noa, să tăt duce şi vede într-o vreme că Păstoru Luptilor ave în spate o straiţă cu pupti şi le-o dat la tăţ luptii cîte on pup. On lup era şchiop şi n-o ajuns iute să-şi ieie pupu. Vînătoru ce s-o gîndit? Ia să-i ieu eu pupu să văd cumu-i. Pupu era ţîpat în nişte huci. L-o luat şi l-o mîncat şi nouă zîle şi nouă nopţ nu i-o mai fost nici foame, nici sete.

Informator:
Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 5 XII 1976

PUPU LUPILOR

O fost on vînători şi cum umbla el a vîna, o văzut . . . i s-o părut că vede o turmă mare de oi ş-on om înaintea lor călare.

Noa, s-o aproptiet, aia o fost la Grumazî Dumnitresî, şi

s-o aproptiet mai încoaci şi cînd o fost la Scoruşeţ, vede că-s lupti. Atuncea el s-o băgat supt on huc. Şi vine păstoru lor şi să opreşte chear pădri huc. Cînd s-o oprit pădri tuzucu ala, cum o fost, o-mpărţît la fiecare cîte-on pup. Şi on pup s-o dus de-a-n roata sub huc. Şi el o-ntins mîna, ca să nu vie lupu să-l vadă, o-ntins mîna ş-o luat ş-o ascuns pupu.

Şi să tăt uita la păstor lupu, că să-i deie pupu.

Zîce:

— D-api ţî l-am dat?

— Dat!

— Ş-api cine ţ-o mîncat pupu, mîncă-l şi tu.

Ş-aşe c-apoi s-o dus ei de-acoale. Şi la urmă l-o luat vînătorii pă ăsta cu ei şi el o spus că ce-o păţît, cum o păţît, că tri zîle nu i-o mai trăbuit mîncare, după ce-o mîncat pupu. El o gîndit că-i numa aşe, glumbă.

Şi s-o dus cu el la munte, la vînat şi s-o strezît fără de om. L-o luat lupu dintre ei şi l-o mîncat. L-o mîncat, dac-o fost mîncată pupu.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

NEGREANU

On vînător o mărs la vînătoare. O înnoptat în pădure şi s-o culcat. Şi numa o auzît o haită de lupti viind. Atuncea el s-o sculat şi o văzut viind on om îmbrăcat în păr. Şi omu merge înaintea luptilor. O zîs cătă vînător:

— Sînt doi lupti şchiopi dinapoi, puşcă-i şi mei cătă casă.

O mărs mai încolo şi s-o oprit. Ş-o prins omu acela a-i împărţî pă lupti. Doi să margă să omoare doi boi păstă munte, pă ceialalţ pîn sate şi la fiecare lup îi spune ce să facă. Ala era Stăpînu Luptilor.

Negreanu o belit cei doi lupti şi-o vinit cătă casă.

Informator:
Roba Niculaie a Şoabului, 29 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 16 II 1977

ALBEI BĂTRÎNU ŞI PĂSTORIU LUPILOR

O fost Albei bătrînu din Măguri la vînătoare. Ş-o zîs că s-o suit înt-on brad acolo, ca să puşte on lup, c-o văzut vo douăzăci şi unu de lupti tăt dupolaltă mărgînd. Ş-o zîs că numa vede de-acolo, c-amu el ave bai să puşte s-aducă piei că pieile alea erau bine plătite, o zîs că numa vede din marjine ivindu-să on om cu o botă la mînă şi dinapoia lui iacă on lup, iacă altu, iacă altu şi tăt numără pînă numără douăzăci şi unu. O zîs că cela dinapoie care era mai 'napoie şchiopa.

Cînd o fost douăzăci i s-o zbîrlit ptielea. O gîndit bătrînu „Amu înt-aieştea nu trag io. N-am după ce mă... „Vineu p-acoalea; tumna pă su' dunga brazîlor p-acoalea. Da' zîce cătă el păstoriu. Zîce:

— Să nu-mni puşti turma. Da' ala şchiop de dinapoi, ala ie-l, că ţî-l dau. Ala ţî-l dau, da' dintre ieştealalţ nu.

O ascultat şi el. Cînd o fost mai 'napoie, o tras în ala ştiop. Ala o şi rămas. Cînd o rămas, cînd s-o şi dat tăţ bine ceialalţ şi l-o mîncat tăt-tăt-tăt. Nu i-o luat folosu bătrînu de ptiele. Ala o vrut să-l deie păstoriu la ceialalţ c-o fost flămînz.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 7 X 1979

PEDEAPSA

On om o avut on noatine şchiop, sclab. Şi dacă o vinit luptii, păstoriu ala o zîs cătă el:

— Dă-ni-l batăr aiesta.

El o zîs că:

— Nu mă-ndur de el să-l dau.

— Dă-ni-l aiesta, c-api rămîi cu iestelalte.

Ş-o fost o grămadă de uăi. Şi nu l-o dat. Şi s-o dus pînă cît colo luptii ş-o vinit înapoi şi i-o omorît uăile tăte bine. Şi numa cu ala şchiop o rămas.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 7 X 1979

TRIFONU LUPTILOR

S-o scornit de-acolo, de su' Muntele Mare, că acolo le-o fost cuibu ş-o vinit de-acolo-ncoace, nu ştie nime că ce-i, măgari, cal nu era, om nu era ... cu o grămadă de lupti după el.

Ş-o fost o muiere de-i zîce Măteoaie din Cerc. Ave turmă şi s-o aşezat cu ie su' Dobrin. Şi dacă s-o aşezat cu ie su' Dobrin, o vinit luptii ş-o zîs că vine ala înainte.

— Noa, zîce, te baj în turma asta. Meri la cutare om, meri la cutare om ...

Şi s-o băgat acolo şi tăte uăile s-o-mprăştiet şi vo zece-cinsprăzece le-o luat şi le-o omorît.

Api conducătorul luptilor nu ştie nime că cum îi. O prins a bolborosî şi a strîga la ospăţ pă neamuri de-alea de-a lui.

— Trifonu Luptilor! Haidaţ c-aicea sunt! Trifonu Luptilor!

Ş-api o zîs că biata muiere s-o tras apoi cătă Dobrin zderînd, plîngînd ... Ş-api dimineaţa s-o dus ş-o mai strîns uăile de p-acolo.

Informator:
Pleşa Ileana a lui Iosifu Pădineanului, 73 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 II 1975

CRUCEA LUPTILOR

Mai mulţi, şapte-opt ciobani păşteu oile p-on islaz. Şi noaptea auze ei într-alt deal toată noaptea acolo luptii făcînd gălăjie. Urlau acolo, scheunau, să jucau ... Aşa az, aşa mîine ... Asta o durat on timp mult.

Odată, într-o zî, zîce unu dintre ei mai tînăr, zîce:

— Io la noapte am să mă duc acolo.

Acolo, unde făce lupii nunta asta, era o cruce. Şi zîce:

— Io am să mă duc la crucea aia, acolo, să văd ce fac lupii.

Era unu mai în etate:

— Du-te mă şi-ţi vez de treabă!

— Nu, io am să mă duc.

Bun. Zîs şi făcut. Noaptea să duse, să urcă sus pă cruce şi şade pă cruce. O stat cît o stat şi-ncepe să vină on lup, doi, trei, patru, pînă-s o tîrlă de lupi. Da' n-aveu grija lui. Ei să-n-torceau acolo de jur împrejur a crucii şi la on timp apare on om şchiop. Ş-ala vine şi spune:

— Uită, tu şi tu merj în locu cutare. Tu şi tu merj în locu cutare, mănînci vaca cutare, voi merjeţ în locu cutare, mîncaţ uăile cutare. Şi tăt aşe i-o împărţît pînă o rămas unu singur, unu ştiop.

— D-api io ce să fac, zîce, că io-s şchiop?

— Ce să faci? Nu poţ umbla?

— Nu.

— Tu să mînci omu ala de pă cruce, zice, de ce-o stat să ne pîndească.

— Şi pleacă bătrînu.

Lupu vini lîngă cruce şi să uita la om. Omu de pă cruce să uita la lup. Api se dede de ziuă, răsare soarele ... Lupu jos şi omu sus. Lupu nu să duce dingă cruce, omu îi era frică să să deie jos.

Da-ncep să strîje aia de dincolo, să strîje:

— Mă! Vină să muljem uăile!

Asta:

— Nu pot că-i aicea lupu!

Cînd o auzît lupu vocea lu aia ciobani, a plecat de lîngă cruce. Să dă jos de pă cruce şi să duce la tovarăşii lui acolo spăriat.

— Mă, zîce, uită ce-am păţît. Pă mine mă mîncă lupu.

— Lasă-te dracului mă, zîce, că nu te mîncă, că, zîce, căutăm noi de tine.

Ei bine, mulse uăile, o plecat la păşune cu ele şi el tot era supărat. Zîce:

— Pă mine mă mîncă lupii.

— Nu te mîncă.

Cînd sara o muls uăile, s-or culcat şi pă el l-o pus între ei. Şi i-o legat de picioare şi nişte tuciuri, căldări de-alea în care făceau ei mămăligă. Aşe or durnit ei noaptea şi ei şi cîinii că l-o luat şi l-o dus, numa tuciurile le-o găsît acoalea. Nici pălăria, nici nimica, numai tuciurile o rămas jos şi ei n-o simţît nimic.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuţ, 55 ani
Someşu Rece-Uzină
Data culegerii: 25 V 1977

CIUBĂRARU ŞI LUPII

Petrea Vădanului şi el să ocupa cu vînătoarea. O mărs pă munte-n sus şi ave pretini de păstă munte şi merjeu la vînat pă munţ. Şi ei mărgînd patru, cinci laolaltă o văzut supt on brad mare, mare drepelişte acolo, supt bradu ala. Mare de tăt! Şi s-o gîndit atuncea: „Ce poate să vie aicea? Ce poate fi aicea?!“ Şi tăţ bine că ce să fie, cum să afle că ce vine aicea. Unu zîce:

— Io rămîi şi mă sui în brad, voi mereţ la coliba cutare şi vă culcaţ şi dimineaţă, de nu viu, viniţ după mine.

Ş-o zîs că după ce s-o-nsărat tîrziu, numa o vinit acolo omu ala tăt bine floace şi luptii s-o adunat tăţ bine, alţî dintr-o parte, alţi dintr-alta, s-o strîns acolo roată pă după el. Şi după ce s-o strîns tăţ, le-o spus:

— Noa, voi tri mereţ acolo, că sînt nişte oi p-afară, voi doi mereţ că sînt nişte porci p-afară, voi mereţ că este o poiată slabă, voi... Tăţ bine i-o-mpărţît care-ncătrău unde să margă să vîneze, să strîce ceva.

Şi unu o fost şchiop.

— Tu şchiopule, stai aci şi mîncă ce-i în brad.

Atunci cela, cînd o auzît... Tăţ ceialalţ s-o dus care-ncătrău. S-o dus şi omu ala floace tăt. Ala tăt o stat şi tăt o stat, s-o tăt uitat la brad sus, s-o tăt uitat la el sus. Îi era frică la vînător să coboare din brad şi pă urmă o tras cîteva focuri de armă şi nu l-o nimerit pă loc. S-o gătat cartuşile. O tăt stat şi s-o tăt uitat şi mai rode pă brad lupu şi iară tăt sta şi să uita la el şi de la o vreme n-o avut ce face şi s-o dus de-acoale.

Ăsta nu cuteza să să coboare din brad, că nu ştie unde-i dus. Şi p-ormă o vinit ceialalţi vînători, c-o văzut că s-aproptie zua şi să vie să margă mai departe. Şi le-o spus că cum o auzît vorbind. Şi noa, l-o scăpat pă om.

Da' omu acela umbla cu ciubere. Era ciubărar. Umblînd cu ciubere, cu caii, aşe cum umblau oaminii cu ciubere, aia de păstă munte, moţii, o zîs că mărgînd aşe, o întunecat pîntr-on vîrf de munte şi şi-o făcut on foc mare şi caii i-o pus pă lîngă foc şi ei s-o culcat acoale pă lîngă foc roată. Şi noaptea-n oarice vreme, numa o vint doi lupti ş-o luat omu, şi s-o dus cu el şi l-o mîncat.

Informator:
Borla Victoria zisă Morăriţa, 46 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 I 1974

ÎNCHIDEM UŞA BINE

Spune mama, cînd o fost ie tăt mai tînără, o auzît iară din buni povestindu-i că s-o dus tri vînători la vînat. Tri oamini, vînători s-o dus la vînat şi s-o dus pînă undeva într-o pădure ş-acolo încă s-o-mpărţît. Noa, tu meri în direcţia asta, tu într-asta, tu într-asta şi astară ne întîlnim la stîna aia ciobănească şi ne culcăm, dacă cumva întunecăm.

Noa, o zîs că unu stînd acoale, o văzut că vine spre el o turmă de uăi cu on ometeu mare. O zîs c-ala o fost mare, Păstoriu Luptilor. Şi o turmă de uăi după el. Da' în dreapta lui, cum vine aia cătă el, în dreapta lui era on cioban ade-

vărat cu uăile. Şi el s-o gîndit: „Ce Dumnezo? Ş-ala-i cioban cu uăile acolo şi încă mai vine unu?“ Da' i s-o părut suspeot că pe mare omu ala s-o văzut. Şi cu o botoacă la mînă.

Cînd o fost pedri ciobanu ala adevărat cu uăile, o zîs c-on lup s-o rînjit cătă o uaie că s-o prindă şi păstoriu l-o atins păstă bot şi i-o spus să fie cuminte. Şi o înţăles lupu.

Noa, ala, cînd o văzut că vine Păstoriu ala a Luptilor cu luptii cătă el, c-o văzut că nu-i om, c-o văzut că-i Păstoriu Luptilor şi cu luptii, i-o fost frică şi s-o suit în brad ş-o stat acolo. Şi Păstoriu Luptilor o vinit cu luptii pînă la bradu unde-o fost omu şi de-acoale i-o-mpărţît. „Noa, voi atîţa mereţ în direcţia aceia, faceţ pagubă, voi acolo, şi la ultimii tri le-o spus să margă la o femeie văduvă că are şepte copii ş-o sîngură vacă şi-i femeia fără bărbat. Şi nu vreu coptiii să grijască de vacă. Cînd mînă pă unu să deie de mîncare la vacă, să mînă unu pă altu şi vaca rabdă foame. Şi Păstoriu Luptilor o zîs că să margă s-o mînce ca să nu mai aibă de la ce să sfădi. Să rabde foame, dacă nu le-o plăcut să grijască de vacă.

Şi ultimu, unu şchiop, o rămas acoale. Cătă ala şchiop o zîs:

— Noa, tu, mă, cînd să coboară omu aiesta din brad, să-i mînci.

Omu, auzînd că ce ordin i-o dat, el s-o temut să să coboare jos că îl mîncă luptii şi i frică. Noa, o stat de dimineaţa pînă sara. Vide că s-aproptie sara şi nu să mai duce lupu. L-o-mpuşcat. Cînd o văzut că o murit lupu, el s-o dat jos. S-o dat jos şi s-o dus la stîna unde-o avut întâlnire cu aia doi.

Noa, cînd o mărs acolo, le-o spus întîmplarea lui, că ce i s-o-ntîmplat şi ia cum, ce-o auzît şi ce i s-o-ntîmplat.

— Noa, zîce, lasă că pă sară, zîce, amu închidem uşa bine o răzămăm c-on lemn din părete-n uşe şi ne facem foc aci şi mîncăm tăţ tri, şi ne culcăm şi pă tine te punem între noi. Aicea nu mai poate să intre nimnic.

Pă dimineaţa, ce să vez, ei o adurnit noaptea. Ş-o deşchis luptii uşa, dragă, şi l-o luat dintre ei frumos, şi n-o ştiut ceia doi nimnic şi l-o scos afară. Înaintea uşii, acoalea l-o mîncat. Cînd s-o sculat aieştea dimineaţa... omu nicări. Cînd să uită afară, iacă omu mîncat de lupti, numa sînje o văzut şi pticioarele cît o fost în cizme.

Informator:
Bordea Maria a Bumbului, 54 ani
Muntele Rece, Rîşca
Data culegerii: 4 XII 1979

SĂRBĂTOAREA LUPILOR

Iarna, pă la sfîrşitu anului, pîn luna decembrie, este o sărbătoare care să ţine pîntru vite. Noa, cine are vite îi bine s-o ţîie aşe.

În zua aia nu să mîncă deloc. Şi mama aşe o ţîne, îi dăde la o femeie năcăjită, sau la on om năcăjit care nu are posibilitate de trăit, îi dăde acolo o pîne. Mama făce pîne. Şi lua o pîne şi ceva de porc şi-i duce la aia şi-i spune:

— Uită-te dragă, astăz îi sărbătoare pîntru vite. Să ţîne sărbătoarea asta pîntru vite, pîntru Păstoriu Luptilor.

Şi o nume la Păstoriu Luptilor. Şi-i spune la aia:

— Noa, uită-te io de aia ţ-o dau pîntru Păstoriu Luptilor să-i zîci şi tu ceva în gînd, ceva mulţămită.

Informator:
Bordea Maria a Bumbului, 54 ani
Muntele Rece, Rîşca
Data culegerii: 4 XII 1979

SĂ-I GÎNDEŞTI ON MNEL

Primăvara, cînd fată uăile, cine nu vre să aibă pagubă în uăi, gîndeşte on mnel la Păstoriu Luptilor. Şi de mnelu acela nu să mai atinje. Îl ţîne şi cînd vre, vine Păstoriu Luptilor şi şi-l duce. Numa nu-l mai afli. Ş-api n-ai pagubă-n uăi.

Informator:
Brici Floare a Hori, 47 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 20 XII 1976

VII. ZMEII

DEALUL ZMEILOR

Mai demult era zmei. Şi vineu şi zmeii pîntre oamini. Şi jucau, chefuiau cu oaminii. Da' ei aveu deosebire de ieştea oameni, c-aveu o coadă. Şi coada o înfăşura aşe pă lîngă ei şi era pă supt o haină cum purta pă timpurile alea.

Ş-odată, on zmeu de-ala, jucînd, i s-a desfăcut coada. On om de-aiesta, de-a nost, îl observă, că el nu juca. Zîce:

— Ascultă, măi camarade, zîce, văz că ţi s-a desfăcut brăcinariu.

Ala, cînd vede, iute, spăriat, îl înfăşură pe lîngă el şi cînd o fost gata jocu, zîce:

— Mni-ai făcut on mare bine, zîce, m-ai scăpat de-o ruşine, zîce, că mă vedea lumea. Dar pîntru asta şi eu am să te răsplătesc pă dumneata. Zîce, mîine să vii la mine, pă Dealu Zmeilor, cu cine-i mai cu credinţă cătră tine.

Noa, hai să să ducă. Cu cine să margă? El n-ave copii, decît ave femeia şi ave on cîine. Păi cu femeia. Merje acolo... încă n-ajunsese zmeu. O mărs, s-a pus aşe de-o parte ş-o adormit. Şi femeia lucra ceva lucru de mînă. Şi iaca apare on ficior aşa frumos şi c-on topor la mînă. Şi-i face cu dejetu că să nu facă gălăjie, la femeie. Zîce:

— Ascultă. Vrei să-l omorîm?

— De ce să-l omorîm?

— Dacă-l omorîm, io te ieu de nevastă.

— Haida.

— Noa, zîce, uită care-i situaţia. Na toporu, io îl ţîu de pticioare, şi tu-i tai capu.

Bun. Îl prind de picioare şi ea să-i deie cu toporu. Şi, cînd să deie cu toporu, zmeu-l traje. Şi ie dă cu toporu-n pămînt. Noa, să spărie atunci.

— Nu ti teme. Nu-i nimica. Zîce, mei înapoi acasă şi vii, zîce, mîine. Da', zîce, vii cu cine-i mai cu credinţă cătă tine...

El supărat acuma... Cine-i mai cu credinţă cătă el?

Muierea spune:

— Nu mă mai duc cu tine.

Noa, hai să meargă singur. Pleacă singur. Da' el avea on cîine şi să ia cîinele după el. El ceartă cîinele, îl bate. Merje cîinele cît merje, iară-i după el. Iară-l bate... Nu să lăsa cîinele de el. Noa, dacă nu merje, nu era chip să scape de el, îl lasă. O mărs acolo, o ajuns, iară nu ajunsese zmeu. S-o pus jos, o adormit... Iaca apare şi zmeu. Cînd apare zmeu, cîinile: Ham-ham! Ham-ham! Atunci să scoală el şi-l vede. Zîce:

— Acuma-i vinit bine. Noa, zîce acuma cu ce să te răsplătesc? Uită, merji acasă şi zîce o să cunoşti limba la toate animalele, căci fieşcare animal vorbeşte în limba lui, dar numai ele, animalele-şi ştie limba. Da' să nu spui la cineva, că, dacă spui la cineva, tu mori.

Noa, s-o dus acasă. Muierea că să spuie ce i-o dat.

— Uită, nu-i voie să-ţi spun.

Că numa că să-i spună.

— Nu-ţi spun, că, dacă-ţi spun, io moriu.

— Nu mori, nu ti teme, numa să-mi spui.

Apoi de la on timp zice:

— Am să-ţi spun. Da', zîce, uită, nu acuma, am să-ţi spun mîine.

Ş-atuncea el invită toate neamurile, toţi pretinii, să facă o petrecere cu ei. Că uită, acuma spune şi ştie că... dispare. Da' el nu le-o spus la aia că care-i situaţia, numa că vre să facă o masă, o petrecere.

Noa, acolo-n casă mănîncă, beu. El supărat că şti că-i ultima zi la el. Iese p-afară prin curte şi avea găini, avea gîşte. Aruncă acolo nişte grăunţe la găini. Cocoşu: Cotcotcot! Bate şi pă asta şi pă aia.

Zîce:

— Io-s în stare să poruncesc, zîce, la o sută, nu ca stăpînu că nu-i în stare nici de una.

El acuma le ştia limba. Noa, să-ntoarce-n casă şi...

— Tu muiere, nu-ţi mai spun!

— Cum?

— Nu-ți mai spun!
— Ce nu spui?! Și cela?
Ș-o ie la bătaie și bate la ie și bate și... A scăpat omu de moarte.

Informator:
Marinca Ioan a lui Velicuț, 55 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 6 VII 1978

SĂ NU BLASTĂMI CÎINELE

Pă Dealu Zmeilor trăieu mai demult niște ficiori faini de zmeu. Da' ei aveu coadă ca vitele. Ș-o zîs că mereu pă la jocuri, mereu pă la nunț, pă la ospăț, p-acolo și petrece și ei.
Da' unu om i-o văzut coada la unu. Și-o zîs cătă el:
— Noa, ascunde-ț coada că să vede.
O zîs:
— Noa bine, că-ț plătesc o plată bună, de nici nu-i știi că ce-ț plătesc io. O zîs, numa să vii la locu numit. Ia unde să vii, acolo pă dealu nost și să vii cu cine ai mai credincios cătă tine.
S-o luat și s-o dus omu în ceie zî, cînd i-o spus. S-o dus. S-o dus pîn-acolo. S-o pus la umbră de măr. O stat cît o stat, n-o mai vinit zmeu ala. Dup-aceea s-o pus și s-o culcat. El o mărs cu muierea, că el altu cele n-o avut. Mamă n-o avut, tată n-o avut... El o mărs cu muierea. Și el s-o pus și s-o culcat și o vinit zmeu. Și-o zîs cătă ie:
— Da-ț doarme soțu?
— Doarme.
— Api mai bine ne-am da noi laolaltă și să-l lași pă el și... noa, te ieu de soție și așe.
Ie o zîs că ce să facă cu el.
Ie o zîs:
— Io ieu săcurea și-i tai grumazî.
Zmeu, cînd o prins muierea să rădice săcurea să-i taie grumazî la bărbat, zmeu o prins bărbatu ei de pticioare și l-o

zmîcit. Și, cînd l-o zmîcit, ie o-mplîntat săcurea-n pămînt. Unde-o fost capu bărbatului. Și de-acoale o zîs zmeu:
— Nu-ț dau nimnicu. Vii cu altu, cu cine-i mai credincios cătă tine.
— D-amu io cu cine să mai viu, c-amu... mamă n-ai, tată n-ai... Cu cine să mai viu?
S-o luat on cățăl după el în ceie zî. S-o dus cățălu. L-o tăt bătut pă cățăl. Iară o mărs după el. S-o dus iară acolo. O stat, o stat, n-o mai vinit. S-o pus ș-o adurnit. Ș-o vinit zmeu, ș-o bătut cățălu și l-o strezît. Ș-o zîs:
— Să nu blastămi ciinele, cățălu, c-aiesta-i mai cu credință cătă casa omului.

Informator:
Hiristea Ileana, a Bouțului, 70 ani
Someșul Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

DEALUL JOCULUI ȘI DEALUL CALULUI

De la biserica din Muntele Rece mărgînd pă deal în sus să numește Dealu Jocului pînă la Feredeu. De la Feredeu să numește Dealu Calului. Și di ce? Di ce acolo să strînje la Feredeu din tătă partea de țară și făceu on joc o dată-n an, o cum o fost obiceiu pă timpuri.
Și între timp o vinit on zmeu ș-o jucat cu două fete pînă di cătă zuă, care-o fost mai frumoase la joc. Și di cătă zuă le-o luat și le-o legat cu cosîțăle deolaltă și le-o pus pă cal și s-o dus cu ele. Ș-acolo mărgînd pă munte-n sus, o fost on vînător ș-o pușcat calu, c-o văzut fetile legate pă cal. O pușcat calu. Atunci zmeu care duce fetile o fujit.
De-atunci acolo să numește Dealu Calului în privință c-o pușcat vînătoru calu și numele calului o rămîns la loc — Dealu Calului.

Informator:
Safta Toma, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 11 IX 1979

FATA DATĂ LA ZMEI

Era o femeie şi ave o fată. Într-o zî, înainte de sărbători i-o cumpărat mă-sa cizme roşii. I-o dat la fată de lucru. Fata, de bucuria cizmelor, o început să joace, să alerje cu ele ş-o uitat de lucru. Atuncea mamă-sa o înjurat-o că:

— O, ducă-te zmeii!

Atuncea pă fată o dus-o zmeii şi n-o mai găsit-o altu. Numa trecătorii să mai întâlneau cu ie pîn pădure şi atuncea fata le spune a cui îi şi ce-o păţît şi c-o-njurat-o mamă-sa şi-o dus-o zmeii. Le spune la tăţ să le spuie la părinţ să nu-şi mai deie coptii la zmei, că dacă îi dau, zmeii vin şi-i duc. Că aşe o dus şi pă ie.

Informator:
Roba Lucreţia a Glijii, 26 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 15 VII 1979

OASE DE ZMEU

Odată zmeii din vîrfu Vulcanului, ca să să poată distra la nuntă, o adus on copil de român să facă pază acolo. Cînd a vedea on nor, sau oarece, să le spuie. Că să temeu de zgrimînţeşi.

Zmeii acolo făceu o nuntă mare şi-o petrecere grozavă. Şi coptilu văzîndu-i că cum joacă, că cum juca săre pămîntu gîndei că arează cu tractoru, aşe cizme avea şi juca. Şi coptilu de zgomotu ala şi de... s-o obosît ş-o adurnit. Cînd s-o strezît, fuljera şi trăzne, pă zmei îi omoră.

Pînă amu-ncoace o fost cioante de-alea de zmeu. Mere oaminii din aproptiere şi aduce cioante de-alea şi le rîjne pă rîjniţă şi le da-n fărină la cai. Ş-atîta era caii de puternici şi de fugaci că săre de pă on deal pă altu.

Informator:
Matiş Gavril, 62 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 8 VIII 1979

VIII. SOARELE

ÎMPĂRATU MORILOR DE VÎNT

O fost odată on împărat care o avut tri fete. Cele mai mari erau frumoase, da' aia mai mnică n-ave soaţă. Venea din cînd în cînd cîte on peţîtor p-acolo. Cînd o vedea p-aia mai mnică, tăt de-aia să-ndrăgoste. Cele mai mari s-o supărat că de ce nu să uită la ele, că-s mai mari şi să uită tăt la aia mai mnică. Ce să facă? O prins o duşmănie mare între ele. S-o gîndit cele două că la vară or mere la vînătoare şi „Tun-o Dumnezo, o-m lovi c-on lemn păstă cap ş-a rămîne acoale. Ş-om spune c-o vinit on urs şi o dus." Apoi iară s-o gîndit că să facă altceva.

Într-o zî o periet pă fata ce mai mnică şi i-o împletit în coade fire de păr alb tăiete de la on cal din coadă. O temat-o pă împărătească.

— Ia mamă, ce-are sora noastă mai mnică-n păr.

Împărăteasa i-o spus la-mpăratu. Atuncea tată-so s-o-nţăles cu împărăteasa că cine-a vini prima dată, nu contează că-i gazdă, că-i sărac, că-i cu şcoală sau fără şcoală, el o mărită.

Într-o noapte întunecoasă o vinit on om la fereastă şi o strîgat. Şi o răspuns cei din casă. Şi el o zîs că-i în vrîstă de căsătorie şi vre să să căsătorească cu fata şi i-o zîs numele.

— Noa, gata. Fă-i pachetu şi du-te.

N-o mai vinit într-on an. La on an o vinit acasă fata bine, hărănită, îmbrăcată, bine ţinută. Aşe. Şi-o stat... Noaptea o vinit şi noaptea s-o dus. Dup-aia la on an de zîle iară o vinit înapoi şi atuncea surorile o întrebat că cine-i şi-n ce ţară este şi une-i ţara une-i şi cumu-i. Şi fata o spus că acolo numa

zîne-s și grădini cu flori, nu-i iarnă niciodată, vînturi și așe... niciodată. Și numa lucruri bune. Și el îi frumos și așe. Face:

— Nu i-am văzut fața niciodată că mni-o pus condiție că la față să nu mă uit niciodată.

Și surorile:

— Tulai doamne, n-am putea trăi într-o viață așe să nu-i vedem noi fața. Iiii! Tulai doamne, da doară cînd doarme, să-l descoperiț. Și așe și așe.

Iasta, bănuită de surori, l-o descoperit. Cînd l-o descoperit, o strălucit soarele în uătii ei grozav. Și o spus că:

— Ce-ai făcut? Surorile te-o făcut de noi om cota să ne despărțîm.

În ceia noapte Soarele o dus la zîne. Zînile o coborît 'napoi acasă la părinț. Și de atunci o rămas Soarele văduoi.

Și fata o rămas văduă. Trecînd de astăz, de mîine... cele surori era măritate, iasta era vădua împăratului, p-acolo, tăț să ride de ie. Ce-o făcut? O vinit și o măritat cu on om fără școală. Om sărac fără școală, fără nimnic.

Noa, după ce o măritat după omu ala fără școală, trăia cum putea. La fratile bărbatului îi era tare lăcomnie c-o vede frumoasă, o vede fată de împărat, o vede fată bine și a lui nu era așe frumoasă. Frate-so ca să încapă în dragoste cu ie, l-o făcut pă frate-so nebun să să ducă cu on purcel la Împăratu Morilor de Vînt.

S-o dus el pîn-ocolo pîn pădure, hai păstă hotară p-acolo, păstă ptetrișuri pă unde-o fost... O căpătat on coptil mnic zderînd. O văzut coptilu acolo, l-o luat coptilu cu el c-api aci, în sat l-oi preda. Coptilu o văzut că-i isteț și bun de pticioare, nu l-o dat. O trecut pîn alt sat. Pîn șepte sate o trecut. La șepte sate l-o ajuns Vîlva Pădurii. Mama coptilului. Ai, bucuroasă mă-sa, că nu s-o prăpădit coptilu și... Să teme mult mă-sa că l-a și mîncată animale de pădure. Amu așe era, că vulturu de-l vede... „De-l vede coptilu, vulturu, sigur mni-l duce la pui și mni-l mînca."

— Noa, ce să-ț dau plată? Ce să-ț dau? Da' unde mei?

Face:

— Mă duc la Împăratu Morilor de Vîntu. Am aicea on pachet și i-l duc.

— D-api că-i departe, că-i...

Știe vîlva că une-i aia, pă Împăratu Morilor de Vînt. Face:

— Ț-oi da din herghelia me on calu fugaci și s-ajunji repede acolo.

I-o dat on cal, s-o suit călări și du-te! Păstă colț, păstă munț sare grozav. Năzdrăvan era calu ala. O ajuns acolo. Chiar atunci ave Împăratul Morilor de Vînt o nuntă. Îi, cînd o ajuns cu pachetu acolo, că uită cine-i și uită așe, noa mîncare, băutură acolo... I-o spus că:

— D-ta de unde a-i știut că io am nuntă și să-mni aduci asemenea pachet?

Face:

— N-am știut io, da' frate-mneu.

— De unde-i frate-to? Și cumu-i frate-to?

O spus.

Face:

Oare dușmanu mneu cum mni-o putut să-mni trimată mnie așe on pachet? Face, ala nu-mni ține zua me. Am să suflu o dată să-i mîi tătă recolta de pă pămînt la alți.

Noa bine. O rămas așe. Noa, dimineața s-o sculat, i-o dat de prînz, o mîncat omu. Noa, să vie cătă casă.

— Ce să-ț dau? Bani? Ce să-ț dau? Cum să-ț dau? Să-ț aduc grîu de la alte recolte să-l pui p-a d-tale?

— Nu.

— Să-ț aduc poame cu pomni cu tăt să ți-i pui lîngă casa d-tale? C-amu el numa făce: Pffffff! Sufla o dată și recolta zbura în tăte părțîle. Face:

— Să-ț dau o morișcă. Să-ț dau o morișcă și morișca asta numa să zîci: „Dă-mni bani, unsoare, carne, grîu... mă rog, ce trebe. Asta a și."

O vinit cu morișca aia acasă, o adus... Nu mai lucra omu nimnic. Mnimnic nu mai lucra.

— Morișcă, dă-mni asta! Morișcă, fă-mni asta! Morișcă, fă-mni ceie! Tăt-tăt-tăt să făce.

Văzu frate-so atuncea că ce bine-i mere. Nu lucră nimnic pă lume și tăte cele are. Ce să facă? Cum să facă? Ce-i cu ăsta? Aiesta numa mort ar și bun. Cum l-am prăpădi? Și l-am prăpădi, da' n-am prinde sicretu. S-o pus cu beuturi. Îl chema pă frate-su pă ominie cu mîncări, cu vinuri scumpe... Noa așe. Pînă muierea o spus:

— Noi avem o morișcă, ia cum și ia cum și ia ce ne aduce morișca aia.

— Hi, mă că p-asta să-ț dau turma de uăi, stava de cai, ciurda de vaci. Uită cîte ciubere de lapte poci mulje, cît lapte de la uăi, cîtă brînză, cît caș...

Ceia s-o zăpăcit de cap. Nu s-o gîndit că mai bine să vie aci pă masă, decît să mărg să lucru. Ş-api s-o dat şi l-onşelaţ pă frate-so. I-o dat morişca şi cela le-o dat averea. Ş-api de-acoalea-ncolo la lucru fata de-mpărat.

Informator:
Matiş Gavril, 62 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 8 VIII 1979

IX. URSITORILE

URSITORILE

Cînd năştea o femeie, veneau ursitorile.

Nişte oameni aveau un slugă. Ce ştiu de cîţi ani să fi fostă. De nouă-zece ani. Ce ştiu eu de cîţi ani. Stăpînă-sa, lele-sa o născut o fetiţă. Ş-o vinit ursitorile ş-o strîgat la fereastă că fata se va mărita cu sluga ala. S-o gîndit sluga „Amu io-s mare. Fata aia-i mnică. Api pîn-atuncea oi aştepta io?" S-o dat şi o luat de lîngă mă-sa şi o ieşit pă uşe afară şi o zvîrlit într-on prun şi s-o acăţat fata-ntr-o creangă cu barba. Şi o ieşit din casă oarecare şi o auzît fata zderînd acolo, în cloambele alea. Să duse s-o ie.

— Mă, că asta-i fata noaste!

Noa, unde-i sluga? Sluga nu-i. Sluga s-o dus în treabă-şi după ce o zvîrli.

Da' oarecîndva, o vinit sluga, după ce fata o crescut mare şi cota de nişte vite. O vinit sluga la ie acolo şi o stat de vorbă cu ie şi o zîs:

— Da' ce-ai păţît acolo, de eşti aşe la barbă? că ave semne acolo.

— D-api că a noşti o avut on slugă, cînd m-o născut pă mine. S-o dat hoţu şi m-o luat aşe mnică şi m-o zvîrlit afară. Şi m-am acăţat în nişte cloambe.

Zîce sluga cătă ie:

— Da' că io am fost ala.

Amu cum torce fata, era cu fusu în mînă şi o dată ţipă şi o dată îi scoase un ochi la slugă. Noa, îi scoase un ochi.

Ce-o fost, ce n-o fost, o mai trecut un pic de vreme şi s-o măritat după el, aşe orb.

Informator:
Vidrean Gavril a Ciotoaie, 53 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 20 V 1977

URSITOARELE

O fost on om şi femeia nu-i făce numa tăt fete. Şi dac-o făcut femeia tăt fete, pă urmă iară o fost împovărată. El i-o spus la femeie, că dacă mai face fată, o omoară. Şi biata femeie s-o dus la o bătrînă şi o întrebat că cum să facă treaba asta că ia uită . . .

— În caz că fac fată, zîce, mă omoară.

Atuncea bătrîna o zîs:

— Ştii ce fă, zîce, pune-i patu lîngă uşe. Şi aşterne su' uşe, zîce, ş-api, cînd or vini ursoile, atuncea îi vide tu ce-or spune.

Ş-atuncea, cînd o vinit ursoile, o tăt împins în uşe, că să deşchidă uşa. Da' celelalte cătă ie zîce:

— Ce faci?

— Dacă, zîce, nu poci a mă băga aicea, că aicea-i sacu fetilor, zîce. Şi, zîce, dint-aia cauză, zîce, nu mă poci băga.

Ş-atuncea bărbatu, auzînd că el îi de vină, o scăpat femeia ncomorîtă.

Informator:
Matiş Traian a Ciotului, 61 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

ÎN MNIJLOCU CODRULUI

În vremurile de demult, cînd năşte o femeie on prunc, vene ursîtorile la fereastă. Şi vorbe una cu alta.

— Da' ce-o născut femeia asta?

— Ficior. Sau fată, ce era.

Iară întreba una pă alta:

— Da' aiesta de ce are să moară?

Una zîce aşe:

— La vrîsta de douăzeci şi unu de ai îl va trăzni.

Atuncea tată-so şi mamă-sa o auzît de povestea asta. Şi ce s-o gîndit ei în viaţă, pîn-o plinit băiatu lor douăzeci şi şi unu de ai? „Om face-o hudă şi tătă-n fieră şi-nt-o putere mare în pămînt. Pă cînd a sosî ceasu ala, să-l băgăm acolo."

Vede băiatu. Tăt o crescut băiatu mare şi tăt l-o văzut pă tată-so că lucrează acolo. Ei nu i-o spus la băiat că de ce fac pemniţa aia. Cînd o fost odată să aproptie tăte şi pemniţa de gătat şi aii ficiorului. I-o spus tată-so:

— Uite, dragul tatii, ce lucru io, p-a cui samă.

— Da' meghiş tată, ce vrei să faci?

— Vreu să-ţi fac ţie, că tu . . . aşe ţ-o spus ursîtorile că de moartea asta ai să mori, de trăznit.

Zîce:

— Tată dragă, îţ mulţămnim frumos că ai muncit de cîţva ai pă pemniţa asta, da' io pă cînd să mni s-aproptie vremea, ştii unde mă duc, tată? În mnijlocu codrului, să ştii! Eu mă bag acolo.

El s-o dus, pă cînd s-o aproptiet zua aceie, în mnijlocu codrului. Ş-o stat aşe-n loc şi s-o gîndit. Ce? El şti. Ş-o vinit o vreme mare, on viscol mare ş-o treznit pemniţa aceia, că nimnic s-o ales de ie.

Şi ficioru-n mnijlocu codrului o rămas. Nu s-o atins nimnic de el. Ş-o vinit acasă sănătos.

Informator:
Nemeş Nastasia a lui Floruţ, 72 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 III 1978

TĂCIUNELE

Aşe o născut o femeie on coptil şi o vinit ursoile alea să-i spuie soarta. Şi pă cînd îl făcu, coptilu, zîce ursoile alea:

— Noa, numa atîta trăieşte coptilu pînă să gată tăciunile din foc.

Mă-sa o auzît. Iute o luat tăciunile şi l-o stîns şi l-o băgat în ladă. Şi trăi coptilu! Şi s-o-nsurat. Şi dacă s-o-nsurat, coată nevasta-n ladă nu ştiu ce, pune uăchii pă tăciunele acela: „Da' ce supărare o băgat tăciunele aiesta-ntre haine?" Bătrîna o fost murită. Nu o mai fost vorba că ce-i cu tăciunele. Îl luă nevasta şi-l trînti-n foc. Cînd să gată, îi muri şi bărbatu. Aşe.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 9 IX 1979

CUM ŢI-I URSITA

La unu i-o zîs că, cînd a muri, a muri în apă. Ce s-o să-i mălit mă-sa, că nu l-a lăsa afară nicicum. O zîs că la on an a muri în apă. Nu l-a lăsa afară.

S-o dat şi cum s-o împlinit anu, o fost înt-un bliduţ apă la o găină sub masă. S-o dus de-acoale mă-sa, s-o băgat coptilu cu gura în bliduţu ala ş-acoalea o murit. Şi tăt o murit.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 9 IX 1979

URSOILE

Aşe o fost on coptil. Hai p-aci-ncolo pînt-o pădure. Să dusă la ursoici. Iaca pune ursoicile uăchii pă el.

— Hei copile, unde mei?

— Dacă mă duc, că n-am tată, n-am mamă, n-am nimnica şi nu ştiu cum m-o făcut pă mine aşe.

— Lasă, că noi te-am ursît aşe. Da' stai acolo pă tăietori că nu-i slobod să vii încoace.

O stat coptilu. Da' mult. Mult. Cînd îi odată, iese o fată de-alea afară.

— Hei coptile, ce stai acolo pă tăietoriu?

— Dacă o ieşit o ursoaică afară ş-o zîs că îmni dă şi mnie oarice.

— Noa bine.

Să dusă fata repede încolo şi ie on corn şi să duce şi-l dă la coptil. Zice:

— Da' nu cota-n corn, că dacă coţ în corn mai de-aproape, te mîncă animalele. Da' te du acolo-n depărtare, încolo-ncolo şi îi vide tu că ce s-a deşchide şi coată de ele.

Nu s-o putut răbda coptilu pînă la on loc în pădure, pîn-o cotat. Iaca o vinit animalele la el ş-o fost gata să-l mînce. Da' s-o-nturnat coptilu-napoie. Iară s-o pus pă tăietori.

— Hei băiete, ce stai iară acolo?

— Da că mni-o dat o ursoică on corn şi nu m-am putut răbda şi am cotat şi era gata să mă mînce animalele.

— Noa vez? Noa, vez, dacă n-ascultă omu?! Ce păţeşte? Lasă că-ţ dau io altu. Da' te du mai departe . . .

Vini afară:

— Noa, cu aiesta ni să te duci să nu coţ în el pînă ieş în cîmp.

Să dusă coptilu cît o zîs, coată-n corn, iaca să deşchisă acolo: uăi, porci, vaci, diboli. Ce trăbuie la o casă de oamini, tăte fură.

Vini on om la el.

— Hei, nepoate, cine te-o dăruit pă tine cu atîtea vite?
— Da că mni-o dat o ursoaică on corn şi mni s-o deştis aicea tăte vitile.

Atuncea tăte i s-o luat 'napoie, că n-o fost voie să zîcă. C-o fost voie să tacă c-atuncea şi le ave.

Informator:
Matiş Dochia, 68 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 1 VI 1978

SĂ-ŢI CUMPENEŞTI VORBA

Io am şepte coptii, da' io n-am suduit nici pă unu. Ia nepoţii aieştea. Şi fata asta o-am crescut noi mai mult decît mă-sa. Şi încă am mai crescut iară una la o fată. Da' io n-am zîs „Du-te să te mînce asta şi asta. Decît moartea. Mîncate-ar şi fost moartea cînd te-o făcut mă-ta". Asta poate că o-am zîs. Şi şi de-aia n-o trăbuit să zîc. Da' aia o-am zîs. Da' io să zîc bată-te şi ducă-te şi du-te... Cum zîc bogate „Du-te dracului". Că mai bine-mni bag foc în gură, decît să sudui pă el. Da' nici pă bărbat. Sîntem de cinzăci de ai laolaltă, numa nu ştiu ce-i hia din cinzăci, da' io n-am zîs cătă el „Doamne bate-te".

O fost una tomna la Ţonci. Ş-o suduit fata că s-o măritat după on ficior şi nu i-o fost ei voia şi o suduit şi vai de ie o fost şi de norocu ei. Şi voie bună n-o avut în veci. Că blăstămu de părinte îi ca focu de fierbinte.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

PRIMUL CUVÎNT AL MAMEI

O femeie, cînd îi greoaie, îi însărcinată şi cînd îi vine timpu ei să nască după patruzăci de săptămîni, prima femeie, ori bărbat care vine în casă la ie şi ie-i născută din noaptea aia şi o întreabă: „Ce ţ-ai născut?" „O sărăcie de fată." Ala cuvînt îl dă mă-sa şi tăt sărăcie rămîne. Naşte altă femeie şi iară vine ala şi primu cuvînt o întreabă: „Ce ţ-ai făcut?" „On tălhari de ficior." Primu cuvînt mama l-o blăstămat, nu alţi. Cu cuvîntu ala l-o băgat în fundu pămîntului şi-n lucrurile cele mai rele. Mama care l-o născut şi pă ficior şi pă fată.

Aşe că mama copilului şi mama copilei n-o trăbuit să zîcă aiesta cuvînt. I-o fost voie să zîcă că „O drăguţă de fată", „On ficior mîndru şi frumos s-o născut şi-i bine". Că vorba mamii să prinde ca răşina.

Informator:
Pleşa Ioan a Osului, 76 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 6 VIII 1979

X. CĂPCÎNII

CĂPCÎNII

Erau cu o nare de cîne şi cu o nare de om. Unu o vinit pînă la Lăpuşteşti şi cînd să treacă la Ruseşti, o ajuns la o groapă mare şi mirosa, adulmeca întocmai ca şi cînele şi cota urmă de om. Căpcînii mîncau oamini. Şi abia scăpau oaminii de ei.

Api de la groapa aceea s-o întors şi s-o dus în Vlădeasa, că acolo era casa lor. De-atunci oaminii i-o zîs la groapa aceea Groapa Căpcînilor.

Informator:
Negrea Gavril, 70 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 1 X 1975

CĂTCĂUNII

În Vlădeasa erau cătcăuni atuncea, pă timpuri, demult. Şi mereu oaminii-n pădure cu caru cu boi... Cu boii mereu mai mult, că nu pre aveu cai ca ş-amu. Care cum mereu, îl mîncau şi nu mai vineu acasă.

O mărs on om, on bărbat şi c-o fătuţă de şepte ai. Şi cu boii. O dus şi fătuţa cu el că, dacă să-ntîmplă ceva cu el, să mîie fătuţa cătă casă cu boii. Şi nevasta lui o rămas însărcinată cînd o plecat de acasă. S-o dus în pădure şi s-o întălnit cu cătcăunii şi l-o luat cu ei. Amu ei să tăt întălejeu, care ce să facă, să-l mînce, o să-l ducă la ceialalţ acasă, mai mari „C-aşe om fain n-am mai văzut. Atîta-i de fain". El o zîs că să lase fata să margă cu boii cătă casă. El ş-o adus de-aminte că pă el îl mîncă.

Şi fata s-o dus cu boii cătă casă. Şi pă el l-o dus acasă, acolo la ei, la şefii aia mai mari. Pă cînd l-o văzut, nici aceia nu s-o-ndurat să-l mînce. Şi l-o ţinut atîta de bine. I-o dat tăt ce-o fost mai bun. Ş-api s-o-ngrăşet omu, de nu să mai pute să să ţîie pă pticioare.

Amu el aştepta că „Amu ştiu că-mni dau de-ngrăşet să mă mînce. De-aia mă ţîn aşe bine să mă mînce. „Tăt aştepta c-amu ba az, ba mîne, mă mîncă. O început să slăbească. Amu aia l-o-ntrebat că de ce slăbeşte. El o zîs că i dor de-acasă. N-o mai spus că ce să gîndeşte el.

— N-ave grije, că-ţi dăm drumu acasă.

S-o gîndit „Noa, amu mă mîncă."

Noa, în ceie zî iară:

— De ce slăbeşti?

— Mni-i dor de-acasă.

— Noa, n-ave grije, că-ţi dăm drumu acasă.

„Noa, amu mă mîncă", tăt aşe s-o gîndit. De la on timp:

— Noa, vrei să te duci acasă?

— Cum să nu vreu.

„Noa, amu mă mîncă" iară să gînde. Că nu ave altă nedejde să mai margă acasă. Că nu mere nime acasă.

Noa, s-o apucat şi i-o pus merinde într-o părete de desaji şi i-o dat on cal şi să să ducă cătă casă. Noa, s-o suit el pă cal şi că să plece. După ce-o stat on pic...

— Stai. Iuane stai.

O stat. Zîce:

— Să nu te duci pă cărare, să te duci tăt pă drum.

Iar o pornit, iară o zîs:

— Stai Iuane.

Iară o stat. Zîce:

— Să nu te baji la crijmă. Dac-ai însărat, să nu te baji la crijmă. Să te duci la altă casă să te lase să dormi. Da' la crijmă să nu te baji.

Noa, iară o pornit, iară l-o oprit. O zîs că să nu tragă cu puşca. Cînd s-a gîndi noa amu poci traje, da' să nu tragă cu puşca. Şi pîinea din desaji, că i-o pus o pîine de merinde, să n-o-nceapă pînă cînd s-a gîndi el că „Amu mni-i mai bine.

că mai bine ca amu nu mni-a fi pînă-i lumea.“ Atunci s-o-nceapă.

Noa, api i-o dat drumu să să ducă. Noa, o ajuns la o cărare și acolo s-o mai întâlnit c-on om. Ș-acolo era o scurtătură. Ș-omu ala o zîs că să margă pă scurtătură. El ș-o adus de-aminte că ce i-o spus. Că nu mere pă scurtătură că mere pă drum. Omu ala o zîs că mere pă scurtătură. Și s-o dus pă scurtătură și nu mult o mărs pînă l-o auzît strîgînd pă omu ala c-o vinit hoții pă el. El o tras on foc de armă așe, pă deasupra ș-o scăpat omu.

Și s-o dus. O ajuns acolo la o crijmă, acolo o-nsărat. S-o gîndit să margă la crijmă . . . „Nu mă duc, că ce mni-o spus, să nu mă duc. „S-o culcat acolo, la alt om. Și noaptea aceie s-o omorît la crijmă. Și la cercetări că cine l-a și omorîtă, că cine . . . că noa . . . Așe, dacă el n-o mărs, el o scăpat.

Noa, s-o dus pîn-o ajuns în comună la ei. Noa, amu acolo nu s-o mai putut aproptie de casă, că n-o mai știut el că îi mai trăiește familia, nu-i mai trăiește, ce s-o-ntîmplat . . . Nu poate să să arete așe dintr-o dată, că nu mai știe cum îi. O mărs acolo la on vecin ș-o apucat la povești. Tăt o povestit. O mărs noaptea la cal să ducă mîncare. Ș-o mărs pîn-acasă ș-o pîndit pă jam. Oare este cineva-n casă? Cînd o văzut, în casă era doi militari și muierea lui între ei. Și militarii o sărutau și de-o parte și de ceie parte. Tăt amîndoi o sărutau.

„Măi, d-apoi oare aieștea cine-s? Aieștea . . .“ El tăt o-ncercat să îi poată pușca pă tăț deodată. Și nu i s-o vîjit să-i poată pușca pă tăț. Și s-o dus 'napoi la omu ala unde-o rămas calu. Și tăt o povestiti acolo pînă o ajuns la nevasta lui. Că ia de douăzăci de ai de cînd pă bărbat l-o mîncat cătcăunii și o rămas însărcinată și-o făcut doi jemini și ficiorii amu-s în armată ș-o vinit pă conced amîndoi. Ș-atuncea prima duminică cînd trăbuie să le fie nunta. La amîndoi. Atuncea el n-o mai zîs nimnica, da' poate tăt a fi înghețată. „Noa, dacă-i pușcam, îmni pușcam familia.“

Noa și s-o dus. O stat el acolo și cînd o fost nunta, s-o dus și el la nuntă. Prinsă a juca pă mnirese. Tăt pe amîndouă. Și pă aiasta și pă ceie. De plătit, ba. Noa, tăț să mnira. Ba nănașii că să plătească, cum joacă tăt așe și nu mai plătește. De la on timp mere la nevasta lui și vorovește cu ie că unde i bărbatu și noa. Ie spune de cînd l-o mîncat cătcăunii „Și am rămas văduvă și nu m-am mai măritat și . . .“

— Da' dacă l-ai vede . . . bărbatu amu, mai cunoaște-l-ai?

— Noa da' cum să nu-l cunosc.

— Și pă ce l-ai cunoaște?

— O avut on sămn pă piept, undeva.

Atuncea el s-o dezbrăcat și i-o arătat sămnu. Și l-o cunoscut atuncea. Noa, apoi bucurie. Tata ficiorilor. Și atîta s-o gîndit că „Noa amu mni-i mai bine. Mai bine ca amu nu mni-a fi pînă-i lumea“ și-o mărs ș-o scos pîinea din desaji și o-nceput și-n ie o fost numa galbini. Ș-api noa, aie o fost bucurie!

Informator:
Drînda Viorica a lui Cilie, 35 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 20 IV 1979

XI. PUSTIA

PUSTIA

Aşe o fost on om şi era foarte făţarnic. Nu dăde la nime nimnic şi nici nu răbda pă nime să fie pă lîngă casa lui. Nici neamuri, nici... Coptii n-ave el, da' aşe era on om rău.

Cînd îi odată i-o murit nevasta şi o rămas el sîngur. Noa, să duce el într-o zî după lemne de foc. Şi cînd iese cu lemnile, vede om dinapoia lui că tăt vine după el. Şi n-o zîs nimnica, nici să-l aştepte, nici nimnica. Cînd îi odată să mai uită şi stă. O stat şi omu ala. Şi tăt aşe să duce şi ala tăt după el. L-o umplut oarecum groaza. Cînd îi odată strîgă ala de dinapoi:

— Stai, aşteaptă-mă, că viu şi io!

Şi zîce bătrînu:

— Da' cum să te-aştept, că doară io mă grăbesc. De ce n-ai vinit pîn-amu?

Zîce:

— Stai, aşteaptă-mă, nu te grăbi, că ş-aşe, după ce ai să mori tu, tăt io am să hurduc p-acolo şi a fi a mneu tăt ce-a fi p-acolo.

— D-api că cine eşti tu?

— Io-s Pustia.

— Noa, hai numa hai.

Noa şi dup-aia nu l-o mai văzut. Şi după ce o murit el, Pustia o fost acolo, că nu mai era nime pă la casa lui.

Informator:
Roba Maria a Ştirbului, 74 ani
Roba Viorica, 16 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 4 VI 1979

DUCĂ-VĂ PUSTIA

Aşe o fost on bătrîn şi purta el nişte optinci răle, răle, că nu-ş cumpărase de mult. Şi cînd îi odată mere şi-şi cumpără şi el o păreche de optinci, ca şi tăt omu să aibă o haină nouă. Şi după ce şi le-o cumpărat, mere acasă, să-ncalţă cu ele şi zîce:

— O, ducă-vă pustia optinci, că rele sînteţ. Bine că le am pă astea nouă. Ce-mni mai trebe mnie alea!

Noa, le aruncă el. Şi vine iarna. S-o gîndit el să margă după lemne de foc. Şi ce să gîndeşte el, că cu optincile ale nouă alunecă. Şi le ie p-ale vechi, că cu alea era mai învăţat şi cu alea nu aluneca. Şi să duce, să duce, iese el p-o hoancă acolo, gată lemne şi tăt luneca, tăt luneca şi cu alea rele. „Ce-i cu mine, de tăt lunec?" s-o gîndit el. „Ce-i de lunec?"

Cînd îi odată numa vede Pustia şi vine la el şi numa on ptic nu l-o prăpădit. Că-i dăduse optincile ei. Şi o zîs că ce are cu el, că nu i-o făcut nimnic.

O zîs că:

— Optincile îs a mele şi de ce mni le-ai mai luat? Mni le-ai dat o dată, de ce mni le-ai mai luat?

Şi o zîs că îl duce cu optinci cu tăt. Şi omu iute i-o dat optincile şi, cînd o vinit, o vinit desculţ acasă.

Informator:
Roba Maria a Ştirbului, 74 ani
Roba Viorica, 16 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 4 VI 1969

XII. CIUMA

CIUMA

Mai demult intra ciuma-n sat şi mure coptiii. S-o înţăles femeile ele între ele şi s-o ales nouă muieri văduve, bătrîne. Noaptea o meliţat cînepa, o teptănat, o tors, o ţăsut, o curăit, o cusut... pă dimineaţa s-o ducă între drumuri. Unde-i cruce de drumuri. Şi zîc:

— Ţ-am adus chimeşe, Ciumă! Să ne laşi coptiii!

Api zîce că-şi duce chimeşa. Pă dimineaţa o duce de-acolo.

Informator:
Cioază Oana a lui Gheorghe a lui Călian, 67 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 4 VI 1979

CHIMEŞA CIUMII

Mai demult mure coptii şi mure oamini. C-amu nu mor, c-amu-s doctori şi amu nu-i lasă să moară aşe. Da' mure şi-i strînje pă coptii mintenaş. Cum o perit la Căreţu. Cîţ o murit? Şasă, o şepte. Ş-api la altu şi la altu. Şi la Gheorghe a lui Ciocoi.

Api s-o dat ş-o făcut chimeşe şepte muieri. O meliţat cînepa, o făcut caier, o tors, o ţăsut, o cusut tăte bine pînă cînd o făcut, că n-o fost atîta de mare nici chimeşa. Ş-api s-o dus între hotară şi o lăsat acolo.

Informator:
Pleşa Floriţa a Pustii, 70 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 5 X 1979

CHEMEŞA CIUMII

Mai demult mureu oaminii grozav. Zîceu că-i Ciuma.

Apoi s-o dat şepte muieri ş-o furat şepte mănuşi de cînepă de la toptile într-o noapte. Şi o meliţat şi o teptănat şi o tors şi o şert şi o ţăsut şi o cusut şi o dus între hotară şi o ţîpat între hotară. Aceie o fost chemeşa Ciumii. Şi-o încetat oaminii de murit.

Informator:
Hetea Maria a Drujii, 74 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 3 VII 1979

CIUMA PĂDURII

Să strînje şepte babe-ntr-o sară şi meliţa cînepa, o torce, o ţese şi făce chemeşa ciumii. Şi doi bărbaţ o duceu între hotare ş-o ţîpau acolo şi zîceu:

U-iu-iu Ciuma Pădurii,
Hai c-aicea ţî chemeşa!

Api oaminii nu mai mureu aşe din greu cum mureu mai-nainte, pînă a nu uă punè. Atuncea s-ajunje mort pă mort.

Informator:
Buzgar Veronica, 79 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

XIII. SĂRĂCIA

SĂRĂCIA

O fost odată on om sărac şi s-o pregătit să să ducă, că nu ave cu ce trăi. Ş-o pachetat tăte cele să plece. S-o auzît tocotind în podu căsii. S-o suit să vază că ce-i în pod. O fost on om mnic acolo, roşu tăt, cu haine roşii, lucrînd acolo pă bocanci cu ciocanu.

— Da' ce faci acolo?
— Tomăsc bocancii.
— Da' ce vrei?
— Mă duc cu tine.
— Api cine eşti?
— Io-s Sărăcia. Io mă duc cu tine. Nu mă las de tine nicicît.

S-o dat omu jos ş-o mărs la muiere ş-o zîs cătă muiere:
— Nu merem nicări că Sărăcia-i în podu căsii şi zîce că mere tăt cu noi. Ş-api dejaba ne ducem.
Şi n-o mai mărs nicări.

Informator:
Hetea Maria, a Drujii, 74 ani
Măguri-Suseni
Data culegerii: 3 VII 1979

BIBLIOTECA SĂTEASCĂ TRACTORUL CLUJ

SĂRĂCIA

O fost on om sărac ş-o avut zece coptii. Şi pînă-i lumea tăt auză ceva plîngînd în casă şi nu ştie că ce-i. Coptiii nu plînjeu nici unu.

— Tu muiere, oare ce face aşe? Haida să ne ducem noi de-aici. Hai să ne mutăm de-aci că aci-i Sărăcia cu noi şi nu mai putem scăpa de ie.

Dă-i şi, dragă, îşi gătară hăinuţele, îşi gătară ce-vură şi ce fu mai bun şi... N-avură tăte cele c-o fost fiind săraci. Şi zîce bărbatu cătă muiere:

— Hai să plecăm în lumea-ntreagă să scăpăm de Sărăcie.

Da' porniră. Pă cînd ieşi din casă, pă cînd închisără uşa, o plîns mai tare. Să-ntoarce bărbatu-napoi şi coată. Oare ce-i? Că coptii-s aicea tăţ, nu plîng nici unu. Ce-ar fi oare?

Atuncea zîsă Sărăcia:

— Duce-mă-ţi şi pă mine din casă.

Sărăcia plînje după ei.

— Duce-mă-ţi şi pă mine. Nu mă lăsaţ aicea, că voi fi de mare ajutor.

Noa, ce să voroviră ei? Era o musculiţă mnică. Zîce bărbatu cătă muiere:

— Hai s-o luăm înt-o şcătuie de asta de chibrituri. Că om pune bine-ntr-on buzunar. Şi să margă şi ie cu noi.

O băgară. Şi o bägă bărbatu înt-on buzunar şi hai! Porni. Marsără, marsără, marsă. Trecură päst-o punte. Marsă pă punte-ncolo. O luă de-acolo şi dădu cu ie în dricu apii, cu Sărăcia, ca să scape de ie. C-amu aia nu să lăsa de ei de fel. Marsără, dragă şi marsără şi marsără acolo la on grof şi zîsără:

— Da' nu cumva avem şi noi aicea loc să putem şi noi trăi, că avem vo zece coptii şi nu putem trăi, că sîntem lipsiţ.

— Ba, zîce, da. Aicea, zîce, porcari.

— Acar ce, numa să avem ce mînca.

Noa şi aşe că l-o băgat grofu porcari şi-o trăit acolo vo zece ai şi-o crescut coptiii mari ş-o-nsurat ş-o măritat şi amu o scăpat de Sărăcie.

Informator:
Nemeş Nastasia a lui Floruţ, 72 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 12 III 1978

CÎND UMBLA SĂRĂCIA PĂ PĂMÎNT

Umbla Sărăcia pă lume. S-o dus la capră.

— Capră!

— Ce?

— Nu mă laşi de sălaş?

— Ba te las. Că io dorm sub poliţă şi iedu-mi doarme pă poliţă şi dorni unde-i vre. Că este loc. Lumea asta-i mare.

Aşe fu. Durni sărăcia acolo pă lîngă capră ca şi cum o durmit capra. Şi pă dincoace şi pă dincolo.

Să dusă la vacă.

— Vacă!

— Ce?

— Nu mă laşi de sălaş?

— Nu.

— Da' di ce? Aş sta şi io aici pîngă tine.

— Nu poci. Icia mni-i laptile, icea mni-i diţălu, icea mni-i plugu şi n-am unde să te las. Aicea mă culc io. Du-te unde-i vre.

Să dusă la oaie.

— Oaie!

— Ce?

— Nu mă laşi de sălaş?

— Nu. C-aicea mni-i lîna, icea mni-i mnelu, icea mni-i laptile şi boşca cu brînză. Icea mă culc io şi n-am unde să te las. Du-te unde-i vre.

Să dusă la dibol.

— Dibolule!

— Ce?

— Nu mă laşi de sălaş?

— Nu poci. Că dacă-mplînţ dinţî în ptele la mine, nu ţi-i mai scoţ altu. Că ptelea pă mine îi tare şi groasă. Şi io te-mpung şi te zvîrl. Şi atuncea-i rău de tine. Du-te unde-i vre.

S-o dus la cîne.

— Cîne!

— Ce?

— Nu mă laşi de sălaş?

— Nu. Că nu te poci. Că şi io-s slugă la stăpîn. Îl apăr de hoţ şi n-am unde să te las. Că dacă te văd pîngă casă io tăt-tăt-tăt te-nec şi nu te las. Te-nec ca pă hoţ.

S-o dus la scroafă.

— Scroafă!
— Ce?
— Nu mă laşi de sălaş?
— Nu. C-aicea mni-s purceii, icea mă culc io şi mă-nchide stăpînu în cocină, de n-am pă unde ieşi nici io. P-acolo pă dincolo poţ durni, doară-i mare lumea asta. Aicea n-am unde să te las, că-s io cu purceii şi-s închisă.

S-o dus la mîţ.
— Mîţule!
— Ce?
— Nu mă laşi de sălaş?
— Nu. Nu poci. Că şi stăpîna numa cînd şi cînd îmni dă de mîncare. Şi n-am unde să te las. Că şi io-i apăr de şoareci să' nu le mînce şoarecii hainele şi ptita de pă masă. N-am unde că şi io-s slujnică.

S-o dus la măgari.
— Măgariule!
— Ce?
— Nu mă laşi de sălaş?
— Nu poci, c-atîta pune stăpînu pă mine, pînă-mni bag capu-ntre pticioare şi mă dau de-a-n roata. Şi zbor, sar, muşc, ciulesc din urechi, tăte le fac. Numa nu poci să te las, că n-am unde. Ş-api dă stăpînu pă mine şi dacă îi fi p-acoalea, te-nchide şi pă tine. Şi n-am unde te lăsa. Du-te-n drumu-ţ!

Dacă o văzut că nime n-o lasă, s-o-ntors la capră. Capra o lăsat şie pă unde. Că iedu o durnit pă poliţă, capra sub poliţă şi Sărăcia pîngă capră. Şi de-atuncea capra-i a sărăcii.

Informator:
Matiş Dochia, 68 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 1 VI 1978

DE CE-I CAPRA A SĂRĂCII

Aşe zîce că era sărac bietu om. O gîndit că ce-a face? A cumpăra o oaie. Şi o cumpărat o oaie. Amu o tinzuit ei iarna şi primăvara vini Sărăcia să steie acoalea şi ie. Acoalea o fost învăţată. Amu oaia:

— N-ai loc aci. Că-nt-on loc îmni ţii laptile, înt-on loc mnielu, înt-on loc pui lîna, înt-on loc mă culc io şi n-ai loc.

Să duse la altu care-şi cumpărase capră.
— D-api, mă, vinii aci la tine să-mni faci on loc să dorm şi io aci cu capra.

Capra:
— Cum să nu! Este loc pîntru tine. Este loc.

Informator:
Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 9 IX 1979

XIV. STRIGA

STRIGA

Di pă timpuri am auzît şi io că sînt ursîtori, din născuţ care ele aşa-s făcute. Trăbă să margă şi de n-ar vre, îs făcuţe aşe. Să duc pă vînt. Şi altele prind on om şi-l fac cal de strîgă şi să duc la Munţî Bdihării. Acolo este on munte, îi zîce Munţî Bdihării. Munţ pustii. Ş-api acolo ele să strîng şi să bat laolaltă. Care cumu-s mai tari.

Ş-o fost unu Puţi, tata lui Todor. L-o luat două muieri şi l-o făcut cal de strîgă. Una o fost din Someşu Cald, una o fost din Mărişel. Şi l-o dus acolo. Şi cînd l-o dus, l-o lăsaţ acoalea şi să bată cu limbile de meliţă şi strîga:

„Dau să nu te doaie,
Tai să nu te taie."

Şi cînd o lăsat de bătaie, iară l-o luat şi l-o pornit. El ce s-o gîndit? Le-o legat cu cosîţăle deolaltă şi o vinit pînă la on loc şi dup-aceie s-o strezît că ele o pticat de pă el cum o fost legate. Da' şi el s-o făcut om şi abia o vinit în tri zile pîn-acasă.

Şi ele, pă unde mărg, strîcă frunză, strîcă om, strîcă orice ce-i în calea lor, dacă nimere atunci pă unde mărg ele. Frunza din lemne şi lemnu-l uscă. Poate să şi văzută mulţ, că ş-amu sînt lemne. Chiar io am grădină de trece în tăt anu o dată pîn grădina me şi pă la vecinu. Şi uscă pomnii. Mni-o uscat şi pruni.

Strîcă şi oamini. Ş-aicea o fost doi. Unu din Mărişel şi unu din Răcătău. Cilia Drîndii, ala nu putea să zîcă numa „Nu-nu-nu-nu-nu!" Celalalt de la Mărişel zîce „Da-da-da-da!" Altă verbă nu putea să spună. I-o fost luată graiu. Şi tomna cu ala din Mărişel am fost pretin bun. De tineri. Cine nu vre să creadă poate întreba ori pă cine din Mărişel, ori din Răcătău, că n-a tăgădi că nu-i drept. C-aşe o fost.

Informator:
***Safta Toma a Ileului**, 79 ani*
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

STRIGA

Cîteodată vine strîga la coptiii mnici. Umblă pă după casă, strîgă, să clatină casa şi după ce adorm oaminii din casă, merje să intre în casă. Atunci bate cînele, cîntă cocoşu şi-i trezeşte pă oameni.

Omu, dacă ţîpă apă fierbinte la ţîţînile uşii şi aude că bate cînile, cîntă cocoşii şi mniaună mîţu, atuncea fuje. De aceia nu-i bine să sfădeşti cînile, mîţu şi cocoşu.

Informator:
Pop Gavril Albei, 56 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 17 IV 1977

IL MINCĂ STRIGA

Cînd să îmbolnăveşte cîte-on coptil mnic, zîce că-l mîncă strîga. Şi are tratament două medicamente. Să-l afumi cu pană de cocoş, ori on şir de haină bătrînească, bărbătească să-l

afumi. Îi dai foc şi să iasă fum la nasu coptilului. Ş-api fuje strîga.

Informator:
Pop Gavril zis Albei, 51 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 21 IV 1972

STRIGA

Auzăm şi io povestind pă bunicu că mai demult, cînd era bolnavă femeia noaptea sau bărbatu, ce să facă?

Noa să apuca bătrîna şi-i cota de deochi, mai îl unje cu apă ş-api zîce:

„Mâncă strîgă foc
Şi de bărbatu mneu să n-ai noroc."

Şi să mai potole. Şi zîce:

— Lasă numa pînă cîntă cocoşii, c-atuncea strîga să duce de la noi.

Şi era bine. Da' atîta era greu pînă cînta cocoşii şi să scula mîţii şi mai mneuna pîngă uşe. Atuncea fuje strîga că să teme de cocoş. Aşe zîceu bătrînii.

Informator:
Ştefan Vasile a Oniţi Ficului, 53 ani
Muntele Rece, Bordeşti
Data culegerii: 8 XII 1979

PUTEREA MUROILOR

Era o clacă. Tăt jucară ficiorii cu fete şi mai cu neveste... Da on om şi o nevastă tăt să şopotiră, tăt ieşiră afară. Da' on ficior auzîse că aieştea îs muroi. Strîji. Şi s-o gîndit că au ei oarece, nu dejaba tăt să şopotesc. S-o gîndit că el a pîndi după ei, să vadă ce fac, încătrău să duc. O ieşit afară şi s-o ascuns într-o bute de curechi. Nu s-o ascuns bine pînă o ieşit din casă şi bărbatu şi femeia.

— Noa tu, zîce cătă muiere, ie tu meliţa iasta şi io ieu cada.

Şi ficioru în cadă. O zîs că s-o dus şi s-o dus şi-l plezne brazî păstă obraz, mărgînd acolo pă sus. Şi oareunde l-o lăsat jos.

Zîce:

— Noa, le punem aiestea aci pînă merem la sobor.

Şi el o văzut deasupra lui oarece pom. S-o rădicat din cadă ş-o rupt cloambe. O fost prune coapte. Pîn februar. Iarna.

O zîs că mintenaş viniră şi luară iară omu cada şi ie meliţa şi s-o dus iară pîn-acolo unde-o fost claca. Încă nu să-mprăştieseră oaminii. Da' ei nu s-o mai băgat în casă. Ficioru să sculă din cadă şi să dusă în casă.

— Da' tu unde-ai fost, bată-te ceie şi ceie!

— Mă, zîce, io unde-am fost, ia, să vă arăt ce v-am adus.

Să dusă şi dusă cloambe în casă că ia de unde-s.

— D-api de unde-s?

— Ia cum... cum muierea şi bărbatu cutare mă duseră cu cada. Pînă unde... Nu ştiu!

Informator:
Vidrean Anuţa, 67 ani
Măguri-Răcătău, Vidreni
Data culegerii: 27 VIII 1977

BĂTAIA MUROILOR

O fost o bătrînă şi ave on nepoţăl. Copilu n-avea tată, n-avea mamă şi stătea la ea. Destul că bătrîna păstă noapte să scula şi pleca şi nepoţălu să streză fără bătrînă. Copilu, după o vreme, crescînd, o văzut că bătrîna lipseşte de acasă. O vide că ie nişte unsori de pă podişor şi să dezbracă şi să unje tătă bine şi numa o lua pă horn: du-du-du-du! mîna pă

horn în sus. Unde să duce, nu ştie. Destul că pă cînd să făce zuă, vine bătrîna 'napoie şi copilu, cînd să streze, era bătrîna lîngă el.

Da' cînd fu într-o noapte, să scoală copilu şi ia şi el unsori şi să unje... Cînd ajunje, unde-ajunje? La Tău Iezărilor, că să zîce că acolo mărg muroile. Bătrîna era muroaie. Şi vede acolo numa: saci cu bucate, blide cu lapte, saci cu caş, muieri. Era acolo muieri şi mai tinere şi mai bătrîne. Făceu bătaia muroilor. Pă vîrfuri de deal, roată pă lîngă tău, învîrteu limbi de melițe şi strîgau:

— Hududai să nu te tai! Hududai să nu te tai!

Ele aşe să băteu. Dacă câştigau muroile din Cîmpeni, apoi vacile din Măguri nu mai aveau lapte mult şi nici muroile nu mai aveu de unde fura lapte. Dacă cîştigau muroile din Măguri, atunci tăt laptile din partea aceia trece la vacile măgurenilor şi muroile din partea aceia trăieu bine.

Pă cînd să uita copilu la bătaia muroilor, o vinit on bătrîn la el şi i-o zîs:

— Dragu moşului, tu ce coț aicea? C-aicea nu-i de tine!

— Da' o cot pă moaşa!

— Noa, du-te acasă, că aicea moaşe-ta are alte treburi. Du-te acasă!

Ş-o mărs copilu acasă şi în două săptămîni o tăt mărs şi-abia de-o putut ajunje.

Informator:
Nicoară Ioan Gherasim zis Nelu, 53 ani
Sohodol, județul Alba
Data culegerii: 7 X 1977

XV. PRIETENIA OMULUI VIU CU CEL MORT

PRIETENIA DUPĂ MOARTE

O fost odată doi ficiori pretini din coptilăria lor. Unu dintre ei o trăbuit să moară. O zîs:

— Mă pretine!

— Ce?

— Io oi muri.

— Cînd?

— Api, pînă mîne mor. Da' ştii ce te rog?

— Ce?

— Mă, la şasă săptămîni, dacă poț, să vii pă la mine să mai stăm de vorbă. Mai spui noutățile... cum să petrec p-acasă.

— Bine. Oi vini.

La şasă săptămîni, sara, după ce-o-ntunecat, s-o dus la el. Ş-o strîgat pă nume, s-o deştis mormîntu... Acolo era frumos. O cameră frumoasă, străluce grozav. Noa, o stat de poveşti, da' n-o stat mult. Numai puțîn o stat. Cînd o ieşit de-acolo, o pornit omu să vie cătă casă... Ce să vez? Nu ş-o mai cunoscut satu, nu ş-o mai cunoscut vecinii, n-o mai cunoscut pă nime. S-o dus p-acolo, o-ntrebat de oamini bătrîni că satu cutare unde-i?

Face:

— Ăsta-i!

— Aiesta?!

— Ăsta-i?!

— De familia cutare n-aț auzît d-voastră?

— Am auzîîîît, da' de mult. O, pi, face, aia-i de-o sută şi tri-patruzăci de ai, de cînd o fost oaminii aia p-aicea.

Şi el numa on pic o stat la mormînt cu pretinu-so şi o trecut o sută şi ceva de ai.

Informator:
Matiş Gavril, 62 ani
Muntele Rece, Rişca
Data culegerii: 8 VIII 1979

CAPULE, HAI LA MASĂ!

Aşe on om tăt îi plăce să-ş bată joc de tătă lumea. Orice lua întraieri, el nu-ş da sama. El de multe ori nu-ş da sama că ce voroveşte. Şi cînd îi odată, l-o chemat on vecin să sape groapa la o vecină care murise. Noa, sapă ei pă groapă, sapă, sapă şi cînd îi o dată, află ei on cap acolo. Aşe, da' numa osu era. Şi îl scot afară şi îl lasă acolo de-o parte. Şi după ce o gătat groapa, s-apucă ei să mînce. Noa, flămînzise cît tăt lucrase acolo. Şi cînd o mîncat, el ca să ieie întraieri şi acoalea, să rîdă ceialalţ, zîce:

— Noa capule, hai mîncă şi tu cu noi deodată.

Noa bine, n-o zîs nime nimnică. Mîncă ei, mîncă, mîncă şi după ce-o gătat de mîncare, s-o dus acasă.

Să duc acasă, mîncă ei de cină în sara aia. În aialaltă sară mîncă de cină şi văd că să bagă on om pă uşe. Noa bine. Cînd să bagă, noa, aşe ca şi tăt omu să-l îmbie să mînce. Noa, l-o-mbiet ş-o mîncat şi el acolo şi zîce:

— Noa, amu mîncai aci la voi, da' să vii să mînci şi tu la noi. Că doară amu ce, plată fără răsplată nu este.

Asta ce să gîndeşte? Să duce.

Să duce, să duce cu el mult, mult, mult şi să bagă pîn pămînt. Ş-acolo pîn atîtea camere l-o dus, pînă nu mai ştie de capu lui. Da' lui i s-o părut că să duce numa cam înt-o zî şi înt-o noapte. Şi, cînd îi o dată trece pîn pămînt, ajunje la ala acasă şi-i dă să mînce şi-i spune:

— Noa, ştii cine-s io?

— Ba, nu ştiu.

— Io îs capu ala pă care l-ai chemat la masă şi amu te-am adus să te ominesc şi io pă tine cum m-ai ominit şi tu.

După ce i-o dat de mîncare acolo, i-o dat drumu să să ducă cătă casă. Cînd s-o dus acasă, nici sămn nu mai era unde-o fost casa lui, nici nimnic nu era, nici oamini nu cunoşte, nici nimnic. Gînde-i că-i altă lume. Îl purtase cela mulţ ai de tăt p-acolo pîn pămînt. Şi lui i-o părut că numa înt-o zî ş-o noapte l-o purtat.

Informator:
Roba Maria, a Ştirbului, 74 ani
Roba Viorica, 16 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 4 IX 1979

HAI CAPULE, LA CINĂ!

On om îi zîce Gropariu, îl tema pă la temeteu de făce gropti în continuu. Ala era pîntru comună, pîntru... Ala era numit. Făcînd el acolo p-o groapă, găsî acolo on cap de om. Era capu întreg aşe cum îs oasele. Îl pusă aci pă dunga groptii şi s-apucă mai departe de lucru. Lucră, lucră, lucră... Sara zîce ca-ntr-o glumă, cînd mere cătă casă de cină la gazdă:

— Noa, hai capule, de cină!

Ştii, aşe-n bajocură.

Pă cînd cinează ei mai bine, de s-aşezase la masă, vede că să deştide uşa. Capu săltînd pă prag, viind.

— Noa, am vinit la cină, dacă m-ai temat. Am vinit şi io aici.

— Haida.

Amu în ei intrară o frică în tăţ bine. Cum de vini capu ala de om aşe.

— Noa, api haida amu.

Noa, amu n-o avut ce să zîcă. Bine.

— D-api, zîce, i-o n-am mînuri, să-mni dai din mînă, să-mni dai cu lingura.

Luă de-acolo, îi puse o farfurie anume pă sama lui şi-i luă de-acolo şi i-o dat cu lingura ala ce i-o făgădit că i-a da de cină. Cotă să-i deie. Bine. Îl culcă şi pă el acolo, oare-undeva. Cînd s-o sculat dimineaţa şi capu să trezî înapoi şi pînă a tria zi, cum îi obiceiu să îngroape morţî, el tăt încontinuu o vinit pînă cînd o-ngropat mortu. Şi noa, zîce capu cătă om:

— Amu m-ai temat pă ominie, îţ mulţumesc frumos, da' să vii şi tu unde ţe tem io. Că nu te ţîu mult. Să vii cu mine.

Omu să-ntristă. Să cam întristă, da' nu i-o plăcut, c-amu s-o temut că, dacă nu mere-i bai, dacă mere-i bai. Ş-aşe-i baî, ş-aşe-i bai. Să dusă pînă la mormînt,acolo să deştisă o uşe, să deştisă alta, să deştisă alta... Pînă acolo la mormîntu ala s-o dus. Şi să băgară şi într-o lume frumoasă să strezîră.

Acolo cine ce ş-o dat. Mesele-ntinse... Alţî ş-o dat oarece-n viaţa lui, alţî era cu vasele goale, alţî n-ave nici vase. Cine ce ş-o dat. Săracii aveu mai bogate mesele ca ceia gazde, numa date ca de bajocură. Lucruri sclabe, lucruri aşe aruncate, aşe cum dau ei, că-i ţîpă la on sărac. „Api dă-l în sărăcie, că-i dau io cutare", îi ţîp-o picioacă o şartă, o neşartă, e cum îi. Îi ţîpă. Şi aşe ave şi pomana acolo făcută. Tăt-tăt-tăt o văzut.

Şi noa, zîce capu cătă om:

— Noa, stăi aicea pînă cînd oi vini io la tine. Ş-atunce iară om mere în lumea aia unde-ai fost.

Stătu aşe timp de... că noapte n-o fost, timp de tri zîle, i-o părut lui c-o fost cam aşe timp. Noa, vine capu la el:

— Noa, s-o-mplinit vremea, amu ne-om duce-napoi de unde-ai vinit. Amu hai cu mine iară.

Marşără, iară să deştisă. Să deştisă o uşe şi alta şi alta pînă ieşiră pă pămînt iară, afară.

Noa, să caute că unde-o fost casa lui, unde-o fost cutare. Trecuse tri sute de ai. Cît o sta el în timp de tri zîle. De unde să capite, că dint-on boldaş numa o auzît că cum îl chema pă neamu ala oarecînd, demult. De-abia o auzît. Şi capu s-o dus, o dispărut şi el o rămas şi de năcaz o murit.

Informator:
Matiş Gheorghe zis Horcoia, 65 ani
Mărişel-Costeşti
Data culegerii: 6 VIII 1979

XVI. LEGENDE ONOMASTICE

A CLENŢI

Tata mamii spune că era mnic, nu era mare, cotînzoi aşe. Ş-o zîs c-o vinit ungurii ş-api o tăiet pă la muieri ţîţile şi la bărbaţ părţile dedesupt. Ş-o vinit ş-o aprins biserica-n Mărişel... Ş-api s-o dus şi, cînd o sosît la Fîntînele, este-on rît frumos, ş-api acolo s-o apucat să mînce. S-o veselit acolo... Şi-şi petrece ei, c-amu ce-o isprăvit acolo ei, ce-o făcut.

Ş-api o vinit Ţara de Sus şi cu aieştea de-aici. O fost aici on om pă vale-n sus. Ş-o avut on mălai în straiţă. Şi l-o puşcat ş-o stat glonţu-n coaja de mălai. Şi nu s-o băgat în el.

Şi dragu mneu ş-a lui Dumnezău sfîntu s-o dat ş-o puşcat on om de-acolo. Tăţ ungurii o puşcat acolo. Dup-aceie o puşcat unu de-aici. Tăţ o puşcat aici. Api unu de-aici, unu de dincolo. Pînă ş-o gătat armătura tătă bineşor. După ce ş-o gătat armătura, s-o dat pă ei a noşti. Rup, să margă! Tăt-tăt-tăt i-o omorît.

Şi era unu ş-o zîs:

— Lăsaţî-mă, că am coptii şi-am...

Îl lăsară. Unu mai dîcos:

— Dacă ai avut coptii, după ce-ai vinit aicea? Zup! cu săcurea. Îndată i-o tăiet capu jos. Şi la acela.

Ş-api o zîs că s-o apucat şi-o vinit ş-api i-o-ngropat. Tăt-tăt-tăt o tăiet pădurea. C-o fost cu săcuri, cu hierăstaie, cu coase, cu sepe, cu... care ce-o putut. O vinit acolo ş-o tiet acolo ş-o dărăburit. Ş-api ei n-o mai putut fuji nici înt-o parte. Ş-api dup-aceia s-o apucat ş-o-ngropat la ei. Românii care-o fost, n-o murit acolo. Numa unguri. Api i-o-ngropat acolo.

Ş-api îmni spune tata bun, fie iertat, c-o zîs că poveste omu ala de pă vale cum îl puşcaseră ungurii şi-i stase glonţu în coaja de vatră de la mălai şi c-o făcut: clenţ! glonţu în mălaiu lui. Ş-api o tăt povestit pînă o apucat a-i zîce oaminii Clenţea. Şi az sînt de-a Clenţii destui.

Informator:
Pleşa Ileana, 68 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 2. II 1970

A ŞTIRBULUI

Acum vo sută şi ceva de ani, îmni poveste moşu, că era aşe, cînd vine timpu că să încorporeze la armată ceva ficiori din comună. Comuna să hotăre şi da on ficior din comună şi era plătit pă cîtva timp cu ficiorii de armată. Da' ala care era numit era dus în armată şi zece-doişpe ani trăbuie să facă. Şi care ficior auză, prinde mişcarea că el îi numit să-l predeie comuna pîntru armată, ala de cînd auză vorba asta, el să-ndosă şi fuje la pădure să nu-l mai prindă nimenea. Să poată scăpa. Şi trăbuieu să-l prindă. Ave o denumire că umbla să-l prindă cu funia. Aşe ave denumirea „Hai să-l prindem cu funia." Să-l încunjure ave planu ala, pă de-o parte, pă de-alta şi ala ave denumirea „prins cu funia".

O fost denumit pă unu zîs Petrea Luchi. Şi l-o numit pă el să margă şi l-o şi prins cu funia şi l-o prezentat şi l-o dus în armată. Şi n-o mai ştiut de el părinţî, sau comuna, nimenea doişprăzece ani nimic. Şi la doişprăzece ani o vinit o scrisoare acasă la părinţ că să-l primască c-o sosît lîngă graniţă şi el îi cutare persoană care o plecat în armată ş-o făcut armata doişprăzece ani. Tată-so n-o avut încredere o zîs că, dacă-i el, numa aşe îl primeşte, dacă şti să trimată în scris cum o chemat numele boilor cînd o plecat în armată acum doişprăzece ani. Şi ficioru într-adevăr ăla o fost ş-o scris numile boilor cum i-o temat. Fisco şi Doru. Numele boilor. Ş-atunci părinţî, tată-so, o scris că să-l primască, că-i a lui ficioru. Ş-o vinit ş-o trăit viaţă lungă, liniştită acasă.

La cîtva timp iară o denumit on ficior ca să să prezinte la armată, iară să facă armata cîtva şi l-o prins şi iară o făcut armata doişprăzece ai şi, dac-o vinit acasă, spune că atîta timp o vinit pă jos, de-o tras arma după el ţîind-o de ţavă şi cu patu pă jos, de s-o ros patu ş-o rămas numai cocoaşele alea şi cu ţava. Patu, cît o fost de lemn, tăt s-o ros. Atîta timp o vinit pă jos, cînd i-o fost dată drumu să vie acasă.

La cîtva timp altu era propus tăt din comună iară să margă pă on timp de doişprăzece ai, sau zece, cît a şi fost. Era on om numit în sat ca poliţeri. Îi zîce Drînda Ion, Albei. Şi era propus el să-l poată prinde p-ala, c-ala fujise la pădure, băiatu propus pîntru armată. Şi ăsta mere şi să interesează că unde stă păstă noapte, unde să culcă cumva noaptea şi o dat de dormirea lui, de ascunderea lui şi l-o prins. Şi vinind cu el să-l prezinte, trăbuie să-l prezinte la primărie, la primaru, mărgînd cu el să-l prezinte la primaru, zdera ficioru de supărat, că-l duce. El zîce:

— Hai să-ţ fac io bucata să nu faci armata.

Zîce:

— Fă-mni ce-i vre, numa să scăp.

Asta fiind om nu cu pre mare judecată, îndată-i bagă mîna-n gură şi cu dejetu cel mare de la dreapta îi mînă patru dinţ din gură dintr-on fum. Ş-api cînd s-o prezentat cu el acolo, la armată, nu l-o mai ţînut, dacă n-ave dinţ. C-atuncea nu era să ştie dentist să-i lucreze, să-i facă dinţ din nou. Ş-o rămas ştirb pă tătă viaţa, da' l-o trimis, nu l-o lăsat să să încorporeze, că era fără patru dinţ din gură. O rămas, de nu putea să mînce numa mămăligă. Ş-api de-acoalea o rămas de sînt pîn comună de-a Ştirbului.

Informator:
Pop Gavril zis Albei, 51 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 21 IV 1972

DE-A LUPULUI

Un om o prins un pui de lup şi l-o îmblînzit. L-o prins mnicuţ şi l-o-mblînzît şi după ce o crescut mai mare, umbla p-afară şi era ca un cîine.

Da' s-o pornit toamna, aşe tîrzîu, s-o pornit cu caru la pădure. O vinit aicea pă Vînta, cum îi zîcem, pă Vînta în sus după lemne. Să pregătea de iarnă, să ducă lemne, pînă a nu cădе zăpadă. S-o luat şi lupu ala după el. Umbla ca un cîine.

Şi după ce-o ajuns, o slobozît boii şi s-o apucat să-şi ghete lemne şi-o încărcat caru. Lupu s-o dus p-acolo pîn pădure şi s-o acupat de băunat. Dă-i la băunate! O auzit pîn pădure, mai departe băunînd şi p-acolo. Noa, îşi prinsă boii la car şi hai. Ş-o adus de-aminte: „Mă, s-or strînje nişte lupi şi s-or da aicea pă mine şi pă boi şi ne-or mînca boii." Şi dă-i. Şi s-o dus acasă, îşi desprinse boii, îi băgă-n poiată şi noa, îşi pregătiră de cină, mîncară şi să culcară. Şi lupu acolo rămase în pădure.

Noaptea, în oarece vreme, o vinit lupoaia. Era pă timpu lor. Şi o vinit acasă şi s-o luat şi alţi lupi după ie. Şi cum ave riglu de lemn, cu aţă la închisu uşii, ştie lupoaia rîndu, trăje cu laba şi să deschide uşa. Şi aşa o făcut lupoaia. O deschis tinda şi s-o băgat în casă. Cînd să trezîră, iacătă lupii în casă. S-apucară şi de mîncat p-acolo şi să închisă uşa.

— Ei, bătutu-ne-o sărăcia, că amu-i bai cu noi!

Cum erau culcaţi acolo în pat cu nu ştiu cîţ copii mai ave, iute... era gură de pod acolo lîngă pat, prinsă a zvîrli la copii în pod şi săriră şi ei ş-api s-o dus la nişte vînători şi-o vinit. Şi-api de-acolo din pod o puşcat lupii din casă. Şi lor aşe le-o rămas porecla.

Informator:
Vidrean Gavril a Ciotoaie, 53 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 20 V 1977

DE-A FETELOR

Aşe era unu-n Măguri, îi zîce a Cuculi. Ş-ave on ficior şi-i zîce Todoru Cuculi. Şi mere la joc, că era flăcău şi, dacă-şi luau flăcăii tăţ fete, el le aduna pă toate care rămîne şi le făce on gard şi le juca pă toate.

Şi de-acoale i-o rămas porecla Todoru Fetelor. De ce-o jucat pă toate fetele să nu steie supărate pă lîngă păreţ.

Informator:
Safta Ana a Piştoaie, 66 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 21 VI 1979

LUNGU GHEORGHE

Era odată on om şi s-o dus la tîrg. Aşe cum mărg oaminii. O mărs şi alţi vecini şi cunoscuţ. Şi dac-o mărs la tîrg, era de sară vremea. Să dusără la crîşmă şi băură cîte-on deţ-două, care cît o avut bani ş-o putut. Şi era unu-ntre ei Gheorghe. Ş-ave ei o gazdă unde să culca tăţ, acolo mai mulţ. Să duce şi să culcă, că i-o fost cam rău şi i-o fost somn. Şi să duce să să culce. Mere acolo la gazdă, să culcă, că pusese gazda paie acolo pă jos pîntru salăi. Să duce şi să ţîpă pă paie şi să culcă. Adoarme.

Amu gazda vine mai tîrzîu, cam beat. Dă să deşchidă uşa, n-o poate... dă de nişte pticioare de om acolo.

— Da' cine-i aicea? dă cu pticioru. Cine-i aici su' uşe?
— Da' io!
— Cine tu?!
— Da' io, pretinu tău. Nu mai ştii? Gheorghe.
— Noa, bine!

Să duce mai încolo cătă masă. Dă de mînuri.

— D-api aicea cine-i?
— Da' io.
— Cine tu?

— Noa bine. D-api doară nu amu îț spusăi că-s pretinu tău?

— Noa pretinu mneu! D-api și la ușe și la masă?

— Păi da!

Mere mai încolo s-aprindă lampa, îi dă-n cap.

— D-api-aicea cine-i?

— Da' io.

— Cine io? D-atîța sînteț?

— Da' io, pretinu tău, măi omu lui Dumnezo, doară cu tine vorovii numa amu.

— D-api cine, tu?

— Da Gheorghe.

— A, Gheorghe! Lungu Gheorghe! Tu ești cel mai lung Gheorghe din tătă România noaste.

— Noa, lasă-mă, amu, nu mă face tomna mai lung.

— Ba ești Lungu Gheorghe.

Și de-atuncea dragă, așe i să zîsă tăt Lungu Gheorghe.

Informator:
Ecedi Silvia a lui Sandu Rădinii, 64 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 8 V 1979

XVII. LEGENDE TOPONIMICE

PĂRĂU PODULUI

Odată am auzît și io din bătrîni că de ce să numește Părău Podului. O fost pă timpuri, știi Dumnezo de cînd, o fost on pod păstă apă. Dacă mei pă lîngă părău în sus, care să numește Părău Podului, acolo sînt doi colț de lături de părău. 'Nalț de tăt! Și din colțu de-a dreapta, cum meri pă lîngă părău în sus, este din sus de el on ptic de luncă. Și lunca aia, spuneu bătrînii noști, că o fost locu în care să băga în munte de-o făcut cetatea. Cetatea de su' pămînt. Cît îi de afundă în pămînt, asta nu știu.

Fără, dacă meri păstă munte, pă deasupra, să vede ca și cînd ai și făcută o casă și-i hurluită, de numa așe să vede pîntre pareț. Să vede cum o fost locu la răsuflătoare, cum să răsufla din cetate în sus. Și astăz aia să vede. Da-i de mult.

Fără, dacă cineva ar vre să coate, să margă acolo la Pîrjol, cum să numește pă drumu aiesta nou, să margă pă di cătă Pădineni, parte așe, pă lîngă muruna dealului, că dă de locu ala ca niște pareț de casă și să bagă între colț. Io știu că mnie mni-o arătat moșu. Și moșu n-o mințît.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

LA PTETRIȘ

O fost odată on cioban care, el cota de turma satului. El avea stînă mai sus de sat într-o poiană. Și el s-au înțăles cu oamenii din sat ca la ceva năcazuri, el le-a vorbi prin fluieră și ei să înțăleagă.

Ce să vez? Înspre o sară o vinit hoții la cioban și au zis că-l omoară. Ciobanul a zis că nu, că le dă oile și dacă nu-l omoară. Noa, s-o apucat și l-o legat pă cioban. Noa! Hoții au început să ducă oile. Oile ... era spre sară, nu vreu să margă ... Ciobanu s-au rugat de ei că oile îs așe învățate să le zîcă cu fluiera, atuncea mărg ori încotro. Noa, s-au învoit hoții ca să îl lase să zîcă cu fluiera. Ciobanu au început să zîcă cu fluiera, oile au început să margă, cîinii tot acolo lătrau ... O început spre on deal ca să margă. Noa, el o început a zîce cu fluiera. Cu fluiera tăt așe spune la oaminii din sat:

„Curăț, curăț,
Că pă mine mă legară,
Oile mni le luară,
Curăț, curăț,
C-au vinit străinii
Mni-au luat și cînii.
Curăț! Curăț!

Noa, oaminii din sat, tăț, cînd o auzît asta, ei au înțăles. Tăț au fugit acolo. Altu cu ptietre, cu lemn, care cu ce-o apucat la mînă. Cînd s-au apropiat, dau acolo tăț în hoț. Tăț. Hoții i-au omorît. Ciobanu s-au întors și au vinit la stînă cu oile. Și pă hoț acolo i-au și îngropat.

Și de-atuncea așa a rămas acolo ca oricine a trece p-acolo să zvîrle cu ptetri, să ducă ptetri. De departe duc acolo și zvîrl acolo cu ptetri. Și-o rămas on ptetriș mare, acolo undeva în partea Cîmpenilor. Acolo.

Informator:
Roba Lucreția a lui Găvrila Marcului, 40 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 6. XII. 1978

FENEȘU
SATU MUIERILOR CU POLILE DIN TRI LAȚ

Mai demult era obiceiu că bărbații săracii era ... Muierile tăt țese noaptea și ave cînepă și o melița, tăt dăde acolo cu melița tătă zua și ave și ei obligația față de muieri să le coase poalile. Da' cu indreaua, știi? Era poale din tri laț curăite de bărbaț. Și lua din dunga din jos și măsura pă pticior la nevastă.

— Cîtu-ți trebe de lunji?

— D-api pînă la ou.

O măsurat. Aici are nevasta on ou la pticior. Și începe cu indreaua de-acolo și-api tăt pă, tăt pă ... Trăbuie să margă pă fir că ia, firu ala tras de nevastă, știi ca să nu greșască să facă mai strîmt aici, păstă fund, ca să nu le poată traje. Și le cose fain ș-api duminica le lua pă ele nevestele. Să tăt uita bărbatu că „Oare bine-am cusut poalile la Ileană?"

— Ho tu Ileană, c-aicea-i mai lungă dunga asta.

— Lasă că ț-oi tomni io, zîce ie.

Și noa, așe era treburile, știi? Bărbații coa să coasă la muieri poale și să le facă mămăligă, că femeile era, săracile, tăt cu furca și cu fusu și cu țăsutu, că n-ave ca amu să cumpere din prăvălie, numa ce puteu face, săracile, din cînepă. Nu era fel de haine pîn prăvălie. C-amu îi bine. Amu tăte cele găsăști! Atuncea numa dacă nu era gospodină muierea, n-ave cu ce îmbrăca coptiii. Din cînepuța aceie îi îmbrăca. Ș-api cu bărbatu o băga în cuptoriu, o băga în toptilă, o melița ș-api-i făce bărbatu poale. Și la coptii rochii lunji și la ficiori pînă merje-n armată. Ș-apoi cînd mere-n armată, de la vaci îi duce cu rochie lungă.

Api mereu la joc p-acolo, știi, pă la petrecere. Api nevestele jucau. Și cînd mereu pă alte sate, api lumea le știe obiceiu la aiestea și le descînta:

Săracile feneșene,
N-au poale, numa izmene
Curăite de bărbat,
Curăite din tri laț.
Ui mă! Săracile!

Știi că fenești însamnă om nealcoș ș-api muierile lor jucau cu poale curăite de bărbaț.

Informator:
Ștefan Vasile a Oniții Ficului, 52 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 3 I 1978

MAISTORIA IEDULUI ȘI PĂRĂU NEGRU

Dacă din vîrvu Titurii dai cătă Negrile de Jos pă cărare, da' drept de la vîrvu Titurii cătă Negrile de Jos, acolo este o gîrlă. Și în locu acela, lîngă gîrla aia, în aproptiere i să zîce Măistoria Iedului.

Pă timpuri cum o fost, o fost doi maistări. Unu aduce bani de plăte la lucrători, unu sta cu lucrătorii. Amu ala care aduce banii la lucrători gînde că să nu plătească numa ca pă on lucrător p-aiesta ce sta cu lucrătorii. Așe că ei laolaltă, cum le-o umblat lucru, vorbele, ce-o făcut ce n-o făcut, că l-o omorît p-ăsta ce-o fost cu lucrătorii. Ala ce-o adus banii. Și deatunci o rămîns numele la locu ala Măistăria Iedului, pîntru că el era maistăr lîngă lucrători. El era primu. Și așa i-o fost porecla lui, Iedu.

Și în ce privință i să zîce de acolo în jos Părău Negru? Pă Părău negru și Părău Negru i să zice pînă în zua de astăz, pîntru că i-o fost la celalat maistăr porecla așe de Negru. Și cum tăt pă lîngă părău vine, urca cu banii, oaminii i-o zîs Părău lui Negru și mai tîrziu Părău Negru.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

DEALU MĂRITULUI

Așe o fost obiceiu în comună, că cînd o fost gata fata de mărit, o fo ieșind în deal mama ei ș-o fost strîgînd:

— Gata-gata! Doi rîmători, doi rumăgători și cu plug la mnijloc!

Aia doi rîmători o fost doi porci grași și aia doi rumăgători o fost doi boi și cu plug. Cu plug care să areze să fie de ptită. Asta era zestrea fetii, care o da la fată. Și așe strîga că:

— Gata-gata!

Atuncea știe în comună că cutare are fată de mărit și api cine s-afla de-acolo să iasă la casa fetii. Ș-api vineu peții și-o duceu la care le trăbuieu boi și porci grași. La dealu ala așe îi zîc și az. Așe.

Informator:
Roba Ana a Soabului, 75 ani
Măguri-Robești
Data culegerii: 17 V 1978

PEȚITORII

Era o fată și lumea zîce că-i proastă. Și s-o dus on pețitor la ie. Noa, dacă s-o dus acolo:

— Bună zua.
— Bună zua.
— Da' tată-to unde-i?
— S-o dus la moară după măcinat-mîncat.
— Da' mamă-ta?
— Mama-i în fundu gredinii face din două babe nevastă.
— Da' frate-to?
— Frate-mneu s-o dus să prindă iepuri. Pă care i-a putea prinde, i-a lăsa acolo, pă care nu i-a putea prinde, i-a aduce-ncoacea.

— D-api cum s-o dus tată-to la moară după măcinat-mîncat?

— Da' bine. Că am luat împrumut şi am făcut pîine şi o-am mîncat, şi amu coa s-o dăm înapoie.

— D-api mă-ta cum face din două babe nevastă?

— Din două chemeşi rele face una bună.

— Frate-to cum îi dus să prindă iepuri şi pă care nu l-a putea prinde, l-a aduce şi care l-a prinde, l-a lăsa acolo?

— Da' bine. S-o dus c-on ţol să strîngă purici de pă ei. Şi pă care i-a putea prinde, i-a lăsa acolo, care nu i-a putea prinde i-a aduce-ncoace.

Ş-atuncea ficioru o văzut că fata nu-i proastă şi s-o dus şi o luat.

Informator:
Vidrean Maria a lui Gheorghe a lui Iacob, 63 ani
Măguri-Răcătău, Iujdei
Data culegerii: 12 III 1979

FATA DE MĂRIT

Aşe o fost o fată şi o fost avînd părinţ. Noa, ar fi fost de mărit. Ş-o strîgat mă-sa. Şi merje peţîtori şi vorove cu ie şi dacă ieşeu afară, zîceu că voroveşte în bajocură şi că-i bolundă. Şi nu s-o-nhămat nici unu de ie.

Aşe c-o avut o mătuşe. S-o-ntălnit cu ie.

— D-api fost-o peţîtori la voi astară?

— Fost.

— D-api cum aţ rămas?

— D-api ... nimnică. Nu mni-o făgădit că cînd vin să mă ducă.

— Bun. D-api ce te-o-ntrebat?

— M-o-ntrebat cînd o vinit „Da, unde-i tată-to?" S-o dus cu lemne uscate după lemne verzi". „D-api mă-ta unde-i?" „S-o dus aicea-n sat să-şi plîngă-mprumutu." „D-api tu ce lucri?" Io le-am spus „Că din două slabe una tare." N-o zîs nimnica, numa o rîs şi o cliptit şi o ieşit pă uşe-afară.

Ei o zîs că-i bolundă. „Unde s-o ducem?!"

O zîs mătuşe-sa cătă ie:

— Tu cum voroveşti cu ei tăt în bajocură? Că tu nu te măriţ pînă-i lumea.

— Mătuşe, io nu vorovăsc în bajocură. Că io cîrtem p-o chemeşă. Ş-o fost amîndouă rele ş-api am făcut din amîndouă rele una tare. Tata s-o dus după lemne cu caru. Caru uscat şi s-o dus după lemne verz. Mama s-o dus în sat să plîngă, c-o murit o muiere acolo, să-şi plîngă-mprumutu. Să plîngă şi după ie oarecine. Noa, vez mătuşe!

Informator:
Roba Ana a Soabului, 75 ani
Măguri-Robeşti
Data culegerii: 17 V 1978

XVIII. ALTE LEGENDE

PASĂREA PLOII

O fost odată o femeie și ave două fete. Ș-api una asculta tare bine tăte cele ce zîce mă-sa. Ori și ce zîce mă-sa făce. Da' una nu, deloc. O zîs mă-sa:

— Noa, du-te-n pustie să nu te mai văd.

La mă-sa i-o fost sete și fata n-o vrut să margă după apă. Și mă-sa o blăstămat:

— Să bei numa atuncea apă cînd ț-a ploua pă aripti.

Și fata s-o făcut o pasăre. Ș-api pasărea aia așa face: Piiiiiu! În pădure așe face: Piiiiiu! Și aia numa atunci be apă cînd o plouă pă aripti. Și paserea aceie cere ploaie. Cînd o aud oaminii făcînd: Piiiiiu! zîc „Noa, amu a ploua."

Informator:
Hiristea Ileana a Boțului, 70 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

LEGENDA SOBOLULUI

O fost on om sărac și s-o pîrît cu popa multă vreme de la on loc. De la o vreme o zîs judecătoru:

— Dac-a vorbi pămîntu și a spune a cui îi locu, a lui a și.

Zîce că popa o avut on sîngur ficior și l-o băgat în pămînt. O făcut o groapă și-o băgat ficioru-n groapă și l-o astupat acolo ca să nu să-nădușe. După-aceea o vinit comisia la fața locului. Ș-o zîs că:

— A cui îi locu? Pă unde-i hatu?

Popa o zîs că „p-aci", omu cel sărac o zîs că mai pă dincolo. Popa o zîs atunci:

— Să fie cum a grăi pămîntu.

— Pămîntu nu grăiește, o zîs judecătoriu.

De-acolo o strîgat ficioru popii:

— Îi a popii locu!

Noa, o rămîns la popă locu. Da' cînd o mărs popa să-și scoată ficioru din groapă, o fost sobol. N-o mai fost ficior.

Informator:
Hiristea Ileana a Boțului, 70 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

FLOAREA DRAGOSTEI

O fost odată o muiere ce știe cum să mărite fetile. Două fete erau sărace și urîte și ele n-aveau preț la măritat. Și erau fete de-astea, de toamnă. Amu ce să facă ele? Că la joc nu le joacă nime, sta numa pă lîngă părеț... să năcăjesc... vin acasă supărate... tăt mînioase p-acolo și strîcă oarice pîn casă. Să gîndesc „Merem noi la băbuță, la Dola, că ie ne-o face oarece să ne mărite. Are ie oarece poveste cu care poate mărita fetile."

Și le luă băbuța într-o marț sara și le dusă păstă o pădure și trecu păstă on dîmb și ajunsă într-o groapă și acolo era on părăuț.

— Noa, zîce, fătuțele babii, dezbrăcați-vă! Că numa așe putem să vă facem să vă măritați. Și acolo pă părăuț dubiți buruienile aste care vi le arăt io. Este o buruiană a dragostii, care să pune dragoste în ie. Și să nu vă spărieț oricine ar vini. De-a vini — cine ce-a face, cum v-a prinde, nu avut voi

treabă. V-a strînje-n brațe, v-a săruta, staț liniștite, c-aicea-i băbuța, are grije de voi. Nu să-ntîmplă nimnic.

Noa, fetile începură să culeagă p-acolo buruienuțe de-alea de dragoste și începură a să săruta laolaltă și mintenaș vine on ficior și c-o peană lungă, lungă, la deal pă lîngă pălărie. O pălărie întoarsă la deal, așe. Începu și el să le strîngă, să le sărute și... p-acolo pă lîngă ele și... Zîce băbuța:

— Noa, îmbrăcați-vă!

Și ficioru s-o dus. Nu l-o mai văzut fetile. El o fost mai de departe, spiriduș adus de mirosu florilor.

O dus fetile florile acasă și le pusă... puneu în sîn fetile, cînd mereu la joc, cîte-o pănuță de-alea de dragoste. Ș-api așe le juca ficiorii... tăt ceia mai găzdăcoi și le-nvîrte tăt românește.

Și nu trecu cîteva săptămîni, să măritară fetile. Noa, mulțămesc ele la bătrîna, la Dola, c-așe o chema pă baba aia, că le-o putut mărita.

Informator:
Ștefan Vasile, 52 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 3. I. 1978

BURUIANA ȘERPILOR

Era on vînători și era timpu cam de toamnă. S-o adunat, ca vînătorii și-o umblat ei pîn pădure, pîn cîmpuri, p-acolo pă unde-o umblat și n-au găsît nimica. De la on timp l-o prins foamea. S-o tras acolo la on păr, lîng-o fîntînă și lîngă fîntînă să mănînce să... O luat traista ș-o început să mănînce. Dar vede că vine on șarpe. Și lîngă fîntînă era ș-o buruiană. Și linje șarpele pă buruiană, mere și be apă din fîntînă și pleacă. Asta să uită la el să-l împuște. E! Nu strîci on cartuș pîntru on șarpe, că cartușele costa bani grei. Mai șade puțîn, mai vine on șarpe. Tot așa. Repetă. Linje pă buruiană, be apă și pleacă. O trecut așa o mulțime de șerpi. Cît el o mîncat, tăt așa o trecut șerpii.

După ce-o mîncat „Ce-o fi fost asta?“ să gîndi el. Ia să repete și el treaba aia. Merje și linje pă buruiana aia, da' nu unde-or lins șerpii, c-amu el s-o cam uitat și tot în același loc linjeu toți. Da' el o lins p-o frunză mai sus, sau mai jos. Da' cred că mai sus. A lins p-o frunză de-aia și-o mărs ș-o băut apă.

O mai stat ce-o mai stat și-o mărs acasă. Cînd o mărs acasă, ce i-o vinit lui? N-o mai mărs în casă, da' o mărs în șură. În șură era... podu șurii plin cu fîn. S-o urcat în pod și s-o băgat acolo în fund pînă lîngă pod din jos. Ș-acolo o rămas.

Da-l caută sătenii, căsenii... Unde-i? Familia, copii. Nu-i! Nu e, nu e, nu e... L-or fi mîncată niște lupi. L-ompușcat cineva... A dispărut.

Cînd o fost de primăvară, s-a gătat fînu de-afară, ce-o avut în jurul șurii. O început să deie fînu din pod. Cînd o ajuns acolo, ia acolo lîngă pod, jos, acolo dormea. Sta acolo așa...

— Ce-i cu tine?

— Io nu știu.

Informator:
Marinca Ioan, a lui Velicuț, 55 ani
Muntele Rece
Data culegerii: 3. I. 1978

LA BRADU LUI FLEASCU

O fost on păcurar acolo la Mărișel. Îl ciufule Fleascu. Și s-o fo purtînd rău gazdele cu el, nu i-o fost dînd de mîncare. Da' ce-o făcut el sara? O fost știind o cămară, s-o dus, o lăsat uăile de voie, s-o dus și o rupt cămara, o umplut desajii de ptită, de clisă și cîte și mai cîte, s-o dus într-o dungă de pădure și o făcut foc. Asta o fo sara tîrziu.

Numa o auzît dintr-on deal: Uuuuu! Altu mai mnic: Lililili! luptii. Tăt așe să tăt aproptie băunînd luptii cătă el. Noa, dacă o văzut că să aproptie luptii băunînd, numa o țipat desajii păstă o creangă de brad și hai pă brad în sus. N-o fost

de on meter-două pînă o fost luptii la foc. În tăte lăturile săre luptii p-olaltă şi împrăştie focu. Acolo o stat pînă s-o făcut zuă.

Cînd s-o coborît jos, bradu o fost ros jumătate de atîţia lupti.

Informator:
Pleşa Nicolaie, 78 ani
Someşul Rece-Uzină
Data culegerii: 2 VI 1978

LEGENDA VIORII

O fost odată on ficior şi numai pă el l-o avut mă-sa. S-o fost tare rău. Ş-api l-o blăstămat mă-sa, că nu o ascultat. O tăt blăstămat, o tăt blăstămat. Odată o zîs că să n-aibă aşezămînt pînă nu s-a sui în 'naltu cerului şi s-a coborî în fundu pămîntului, să n-aibă stare; şi pînă n-a face glas de lemn uscat.

Zîce că în doisprăzece ai s-o suit în 'naltu cerului şi s-o băgat în fundu pămîntului. Şi la doisprăzece ai o vinit pă pămînt. Şi ş-o făcut teceră din lemn uscat. De paltin. Şi s-o luat pîn sate în jos. Mărgînd pîn sate şi cîntînd, oaminii ieşeu şi să mnirau că nu mai auzîseră glas de lemn uscat. S-o luat, s-o luat pîn sate-n jos. O nimerit în satu lui. O ieşit tătă lumea să vadă că cum zîce cu tecera. Cine zîce cu tecera? Ce-i aia? Că n-o ştiut ce-i aia. S-o tălălit tomna cu mama lui. O zîs:

— De unde eşti?

— D-api ia de unde...

O spus el de unde-i, da' nu ş-o cunoscut satu. Ş-api zîs c-o plîns mă-sa că o fost ficioru ei. Că ş-o bănuit faptile care le-o făcut.

Să zîce că nu-i slobod să sudui tecera, că pîntru ie o suferit on suflet de om.

Informator:
Hiristea Ileana a Boţului, 70 ani
Muntele Rece, Păltinei
Data culegerii: 4 X 1977

PAIU, CĂRBUNELE ŞI FASOLEA

Paiu, cărbunele şi fasolea s-o ortăcit laolaltă ş-o plecat p-on drum. Ajungînd la on părău, o hotărît cum să-l treacă. S-o-nţăles că cum să facă. Paiu s-o pus pe punte şi fasolea o trecut frumos. O vinit rîndu să treacă cărbunele. Cărbunele o porsit. Şi cînd o fost pă la mnijloc, s-o spăriet şi s-o aprins, paiu ş-o ars, cărbunele o căzut în apă... Fasolea, stînd şi privind, o rîs pîn-o crepat de rîs. Fasolea ca să trăiască şi să aibă viaţă mai lungă s-o cusut cu aţă. Şi de atunci are păstaia de fasole aţă.

Informator:
Cioază Gavril, 61 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 15 VII 1979

DE CE-I FEMEIA DULCE ŞI AMARĂ

Nu este nici fierea în porcu dracului aşe amară ca femeia, da' nici mnierea de stup, nici roiu nu-i mai dulce ca femeia. Di ce?

Nu cum zîc femeile „Api sîntem dulci atuncea cînd vă facem voia." Nu. Tătdeauna-i dulce şi este muiere tădeauna amară. Di ce?

Di ce bărbatu tădeauna, cînd vine acasă, îi pune banii-n mînă la muiere, muierea şti cum să să gospodărească în casă, cum să-şi cîştije mîncarea, cum s-o facă, cum să-i spele o hăinuţă. Şi cînd vine, vine cu dor ca să să vadă unii pă alţi şi i drag de ie. Şi i drag de înţălejere. Că dacă n-are-nţălejere, n-are nici o haznă de nimnic.

Este muiere că bărbatu-i pune banii în mînă şi să duce cu ei la crijmă „Că şi io poci să beau ca şi altile şi io poci să-mni

petrec.“ Ş-api el, cînd vine, nici n-are mîncare gata, nici n-are haină gata, ba nici loc de stat p-acasă. Ş-api nu-i amară?

Nu-i mai dulce ca înţălejerea orice ar fi. Şi banu şi orice ar fi nu ajunje mai mult ca înţălejerea între soţ şi soţie.

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

DE CE MORĂIEŞTE MÎŢA?

O fost aşe c-o fost mîţa pretină cu cînile şi le-o dat Dumnezo o ţîdulă ca să margă după carne. Da' jucîndu-să pă drum, cînile pterdu ţîdula. Şi s-o dus la Dumnezo: Zîce:

— Da' unde vi-i ţîdula?

Zîce:

— O pterdut cînile.

— Noa, zîce, el n-are dreptu la carne. Tu ai drept să prinz şi să mînci.

Ie o prins on şoarece şi l-o lăsat şi s-o rugat lui Dumnezo. Pînă s-o rugat lui Dumnezo mîţa, şoarecile o fujit. Şi să duce-napoi la Dumnezo:

— Doamne, pînă m-am rugat, mni-o fujit carnea.

Zîce:

— Apoi du-te, dacă mai prinz, roagă-te, că io te ştiu cînd te roji. Şi roagă-te şi mîncă.

Atuncea ie, cînd prinde şoarecile, prinde a morăi. Şi morăieşte pînă-l gată. Ie să roagă la Dumnezo că aşe i glasu ei. Morăieşte. Şi mîţă ca să nu morăiască, nu există să mînce şoarece. Nu ştiu lapte şi alte cele, da' şoarece, cînd îl prinde şi dă să morăiască pînă-l gată de mîncat. Tăt: Mîr-mîr-mîr!

Informator:
Safta Toma a Ileului, 79 ani
Măguri-Răcătău
Data culegerii: 18 XII 1979

GLOSAR

A

armă cu ţîţe, s.f. = armă cu cocoaşe
astară, adv. = astă seară

B

bai, s.n. = necaz. „A avea bai“, a vrea, a dori.
baităr, s.n. = cabană
a bate, vb. = a lătra
bauf, interj. = comandă dată de tăietorii de lemne pentru a se opri trimiterea lemnelor pe canal.
bălţare, s.f. = legători din aţe care se pun la suman
a băuna, vb. = a urla,
a bdili, vb. = a limpezi pînza şi a o lăsa să îngheţe pentru a se albi
boc, s.n. = lemn tăiat şi curăţat de crengi
boldaş, s.m. = vînzător
bortă, s.f. = scorbură
brîncă, s.f. = mînă
buci, s. = cînepă de proastă calitate, cîlţi

C

cadă, s.f. = butoi
capău, s.m. = cîine de vînătoare
carga, interj. = comandă dată de tăietorii de lemne ca să se dea drumu la lemne pe canal
călchie, s.n. = capre de lemn pe care se sprijină canalul, jilipul, „căşiţe“
chiceră, s.f. = vîrf de munte terminat prin stîncă sau grohotiş
a chicei, vb. = a schelălăi
ciorîng, s.m. = slugă la oi
cioroi, s.n. = scoarţă de copac sau lemn cioplit pus pentru curgerea apei la izvor
cioplitură, s.f. = lemn de brad cioplit în patru muchii, grinzi, aşchii de lemn
a ciuciula, vb. = a mîngîia

ciupluță, s.f. = oală de pămînt
ciulă, s.f. = lemn gros, trunchi
cicambă, s.f. = creangă de copac
clcp, s.n. = pălărie
cobîlteață, s.f. = coteț
a cociorobi, vb. = a înfășura, a lega
coptă, s.f. = scorbură, adîncitură în piatră
corbaci, s.n. = bici
cordoș, adj. = decsebit de frumos, făloase
corhac, s.n. = scorbură
cotînzoi, s.m. = fecioraș, copiloi
crăpăst, s.n. = căpăstru

D

a se da laolaltă = a se căsători
depleie, s.f. = curele de la ham cu care se conduce calul
dîcos, adj. = nervos
dilmoc, s.m. = copac cu puteri miraculoase
dîrneț, adj. = dîrz, îndrăzneț
drecea, interj. = comandă dată de tăietorii de lemne care înseamnă că să meargă toată lumea la drecelit pe taxon, deoarece s-au încurcat lemnele și trebuie descurcate
drepeliște, s.f. = loc bătătorit
dricu apei, s.n. = mijlocul apei
drod, s.n. = sîrmă

F

fertezău, s.n. = o piesă de la căruță
fodori, s.m. = partea dinspre cot a unei mîneci care se poartă încrețită și foarte largă
foitaș, s.n. = ghemotoace

G

gard a face = horă, sîrbă, a se prinde de mîini
găzdaci, s.m. = bogați
a grămujda, vb. = a nu scoate o vorbă
gros, s.m. = lemn mare căzut, butuc
gozdoabe, s.f. = bucățele de fier folosite ca alice

H

halcă, s.f. = o bucată dintr-un lemn necioplit
hamniș, adj, = rafinat
hoancă, s.f. = plai între două dealuri, culmi
huci, s.m. = pădure mică și deasă
hudă, s.f. = gaură
a hurduca, vb. = a face gălăgie, a scutura
a hurlui, vb. = a dărîma

I

a iercăzi, vb. = a reuși, a prididi, a avea timp
iosag, s.n. = vite
irmă, s.f. = limină

Î

a îneca, vb,. = a mușca, a rupe
a întortolica, vb. = a se răsuci, a se roștogoli
întraieri, adv. = a vorbi în batjocură, a lua în rîs

J

jilip, s.n. = canal de lemn pe care alunecă trunchii de brad
jireapăn, s.n. = ienupăr
jocote, s.n. = chiuituri

L

lobdă, s.f. = scîndură lată
a liuliță, vb. = a clătina
lotru, adj. = sprinten, aspru, harnic

M

mamniță, s.f. = o vietate mare
marhă, s.f. = vită
mămăligău, s.n. = sucitor, făcăleț
meci, s.n. = opaiț, lampă cu petrol
mena, interj. = comandă dată de tăietorii de lemne să trimită pe canal boc la boc căci merge bine
merindeață, s.f. = ștergar de pînză de cînepă pentru învelirea hranei
mintenaș, adv. = imediat
molhaș, s.n. = mușchi
a muntări, vb. = a sta vara la munte, la stînă
murună, s.f. = culmea dealului
murușag, s.f. = peste voie, necaz
mușini, s.f. = chibrituri

N

a năpusti, vb. = a-i da pace, a părăsi
neclad, s.n. = lemn mare de pus pe foc
noatin, s.n. = miel mai bătrîn
noieș, s.n. = cînd se topește zăpada, lapoviță

O

oacea, adv. = aicea
ocoș, adj. = deștept
ometeu, s.m. = om mare
a ortăci, vb. = a se însoți cu cineva

P

padină, s.f. = loc drept
pascalău, s.n. = pășune
pedri, prep. = în dreptul
a pănuși, vb. = a se desface în fișii
pepe, s.f. = șarpe
a peria, vb. = a pieptăna
piciocă, s.f. = cartof
poldașuri, s.n. = partea de jos a jilipului, podul jilipului
a povîrni, vb. = a coborî
prieș, s.n. = praf de pușcă
pup, s.n. = pîine mică

R

rașcău, s.n. = pungă de piele în care se ținea tutunul, „rașcău"

S

sălăi, s.m. = oameni care găzduiesc pentru o noapte
a sămăli, vb. = a socoti, a gîndi
sîlhă, s.f. = brad
soase, vb. = a sosi
sorliță, s.f = șoim mare, vultur
stelaj, s.n. = etajeră

Ș

șcătuie, s.f. = cutie
șeștină, s.f. = șes, loc drept
șoroi, s.f. = bucată de cui folosită ca alice
șpraițuri, s.n. = lemn de mină cu care se proptesc galeriile
a șui, vb. = a răsufla, a ofta greu

T

taxon, interj. = încurcătură de lemne pe canal, pe jilip
a tălăli, vb. = a nimeri
teceră, s.f. = vioară
a ticări, vb. = a încerca să miști ceva greu din loc
a tolăi, vb. = a face gălăgie

tomna, adv. = chiar
troc, s.n. = copaie, covată
tuzuc, s.m. = brad mai mic

Ț

a se țipa, vb. = a se trînti

V

valuri, a face, s.n. = a face necazuri
vancuri, s.n. = o adîncitură în lemnul unei cășițe care susține jilipul
vintriș, adj. = oblic
a vîji, vb. = a potrivi
a voșcoti, vb. = a mișca, a foșni

Z

zăbrălit, adj. = amărît, nenorocit

INDICE DE INFORMATORI

JUDEŢUL ALBA

BISTRA

1. Chicidea Maria, 65 ani (34, 120, 123, 146)

VALEA BISTREI

1. Ţimonea Simion, 50 ani (35, 48, 64, 115, 130, 148, 181)

CERTEJE

1. Anca Gheorghe, 39 ani (94)

BOŞIA MONTANĂ

1. Iancu Izabela, 55 ani (53, 55, 55, 56)

SOHODOL

1. Micoară Ioan Gherasim zis Nelu, 53 ani (47, 54, 84, 86, 168, 238)

JUDEŢUL CLUJ

MĂGURI-RĂCĂTĂU

1. Bogdan Gheorghe a Clenţii, 60 ani (65, 127, 142, 144, 175, 180, 195)
2. Bogdan Rafila a lui Găvrila lui Leoncan, 51 ani (81)
3. Bogdan Todosia a Clenţii, 46 ani (50)
4. Borla Victoria zisă Morăriţa, 46 ani (102, 192, 201)
5. Brici Floare a Hori, 47 ani (203)
6. Buş Ioan zis Bătrînu, 68 ani (50, 107)
7. Cioază Gavril, 61 ani (261)
8. Drînda Viorica a lui Cilie, 35 ani (193, 223)
9. Ecedi Silvia a lui Sandu Rădinii, 64 ani (36, 117, 248)
10. Ianc Viorica a Rusului, 22 ani (135)
11. Matiş Dochia, 69 ani (96, 179, 218, 232)
12. Nemeş Nastasia a lui Floruţ, 72 ani (164, 215, 230)
13. Pleşa Ileana a lui Iosifu Pădineanului, 73 ani (45, 76, 144, 158, 193, 244)
14. Pop Lucreţia a lui Albei, 51 ani (68)
15. Pop Gavril zis Albei, 56 ani (235, 236, 245)
16. Purcel Andrei a Nioanii, 43 ani (184)
17. Roba Lucreţia a Glijii, 26 ani (208)
18. Roşu Floarea a lui Mososoc, 44 ani (35, 74, 75)
19. Safta Ana a Piştoaia, 46 ani (66, 79, 247)
20. Safta Toma a Ileului, 79 ani (43, 80, 128, 134, 170, 196, 207, 235, 249, 252, 262)

Vidreni

1. Vidrean Anuţa, 67 ani (51, 107, 129, 166, 173, 237)

Buşeşti

1. Buş Ştefan, 73 ani (61)

Iujdei

1. Vidrean Gavril a Ciotoaie, 53 ani (39, 214, 246)
2. Vidrean Gheorghe a lui Iacob, 79 ani (139)
3. Vidrean Ioan a Ghemului, 70 ani (57)
4. Vidrean Maria a lui Gheorghe a lui Iacob, 63 ani (44, 254)
5. Vidrean Silvia a lui Iosuvu Prechii, 43 ani (87, 174)

MĂGURI

Bogdăneşti

1. Safta Maria a lui Vilică, 74 ani (89, 156)

Suseni

1. Bilc Gheorghe a Cătanii, 73 ani (165, 176, 188)
2. Cioază Oana a lui Gheorghe a lui Călian, 67 ani (78, 100, 156, 226)
3. Hetea Maria a Drujii, 74 ani (99, 119, 227, 229)
4. Ianc Găvrilă zis Gadina, 85 ani (65)
5. Toader Lucreţia a Florii Mortiuşii, 52 ani (123)

6. Toader Vasile, 43 ani (122, 124)
7. Todea Ioan zis Surdu Faurului, 67 ani (57, 92, 125, 133, 136, 137, 138)
8. Tomoș Nicolae zis Pîrțoc, 62 ani (77, 114, 132, 149, 175)

Robești

1. Cioază Todosia a Fetelor, 57 ani (38, 122, 167)
2. Negrea Gavril, 70 ani (109, 220)
3. Roba Ana a Șoabului, 75 ani (76, 135, 139, 188, 253, 255)
4. Roba Lucreția a lui Găvrila Marcului, 40 ani (104, 250)
5. Roba Maria a Știrbului, 76 ani (165, 176, 224, 225, 241)
6. Roba Niculaie a Șoabului, 29 ani (196)
7. Roba Viorica, 16 ani (165, 176, 224, 225, 241)

MUNTELE RECE

1. Dodea Gligor, 60 ani (108)
2. Handru Saveta a Drilii, 42 ani (148, 157)
3. Handru Viorica a Drilii, 16 ani (157)
4. Marinca Ioan a lui Velicuț, 56 ani (91, 98, 110, 114, 115, 118, 146, 152, 153, 200, 206, 259)
5. Ștefan Vasile a Oniții Ficului, 52 ani (141, 236, 252, 258)

Dodești

1. Dodea Ileana a Palaghii, 58 ani (145)
2. Gugură Viorica a Palaghii, 54 ani (58, 97, 147, 178)
3. Dodea Aurel, 70 ani (42, 72, 83)
4. Dodea Viorica a lui Iuănu lui Irimie, 46 ani (72, 73)

Rișca

1. Bordea Maria a Bumbului, 54 ani (63, 155, 202, 203)
2. Matiș Gavril, 62 ani (52, 94, 208, 212, 240)

SOMEȘUL RECE

Păltinei

1. Bogdan Todosia, 46 ani (62)
2. Buzgar Veronica, 79 ani (228)
3. Hiristea Ioan a Sufletului, 68 ani (173, 193)
4. Hiristea Ileana a Bouțului, 70 ani (60, 126, 207, 256, 257, 260)

Someșul Rece-Uzină

1. Crețu Maria, 39 ani (60)
2. Marinca Gavril a lui Velicuț, 45 ani (112)
3. Pleșa Nicolae, 78 ani (85, 154, 260)

MĂRIȘEL

Stănești

1. Purcel Maria a Crișului, 18 ani (37)

Borești

1. Hetea Oniță, 68 ani (151, 154)

Costești

1. Ianc Constantin, 44 ani (68, 99, 185)
2. Lăpuște Vasile zis Roiu, 78 ani (129, 172)
3. Matiș Gheorghe zis Horcota, 65 ani (69, 162, 242)
4. Matiș Maria a Ciotului, 58 ani (195)
5. Matiș Traian a Ciotului, 61 ani (172, 214)
6. Pleșa Alexe a lui Ciocoi, 36 ani (131)
7. Pleșa Catrina a Osului, 65 ani (150)
8. Pleșa Floriță a Pustii, 70 ani (90, 163, 198, 218, 227)
9. Pleșa Ioan a Osului, 67 ani (66, 71, 80, 121, 143, 149, 159, 171, 190, 197)
10. Pleșa Viroană a lui Todoru lui Găvriluță, 73 ani (162)
11. Purcel Simion zis Fluturu, 77 ani (45, 67, 101, 161, 216, 233)
12. Roșu Antonie zis Mososoc, 65 ani (160, 194)
13. Roșu Victoria a lui Mososoc, 65 ani (44, 66, 170)
14. Safta Ana a lui Găvrilă a Pistoaie, 46 ani (186)